

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI**

**1990 SONRASI İRAK TÜRKMENLERİNİN SOSYO-EKONOMİK
YAPISI VE İRAK EKONOMİSİNE KATKISI**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
MUSTAFA SÜRMELİ**

**2005
İSTANBUL**

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

1990 SONRASI İRAK TÜRKMENLERİNİN SOSYO-EKONOMİK
YAPISI VE İRAK EKONOMİSİNE KATKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA SÜRMEİ
301100720020034

DANIŞMAN
YARD. DOÇ. DR KAMİL USLU

2005
İSTANBUL

ÖNSÖZ

Irak, dünya petrol rezervlerinin önemli bir oranına sahip Türk soydaşlarımızın yoğun olarak yaşadığı ve Türkiye'nin hayati çıkarlarının bulunduğu bir ülkedir. Uluslararası güçlerin stratejik çıkarlar peşinde koştuğu bu bölgede Türkiye'nin menfaatleri yoğundur ve bölgenin geleceği dünyaya hakim güçler tarafından belirlenmeye çalışılmaktadır. Enerji savaşları uğruna haritası her gün yeniden çizilen bu bölgede yaşayan halkların geleceği de yeni dünya düzeni savunucuları tarafından tayin edilmeye çalışılmaktadır. Bu bölgede, menfaatleri bağlamında Türkiye'nin, hem Türkmen soydaşlarımızın geleceği hem de güven ve istikrar adına söz sahibi olması önemlidir. Uzun yıllar asimilasyon, baskı, sindirme, insanlık dışı uygulamalara maruz kalan Türkmenlerin karşılaştığı kötü olayların vahim tablosu son bir kaç yıl içinde gün yüzüne çıkmış, uluslararası arenada duyulmaya başlanmıştır. Türkiye'nin menfaatleri açısından özel öneme sahip olan Irak Türkleri'nin Irak toplumundaki yerleri, yaşadıkları sorunlar, özellikle sosyo-ekonomik yaşayışları tez çalışması kapsamında irdelenmiş ve gelecekte Irak Türkmenlerine yönelik yapılabileceklerle dair görüşler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bugün Irak'ta ne demir yumruğu ile ülkeyi yönetebilecek bir Saddam Hüseyin vardır ne de kendi içinde sorunlarını çözmüş, istikrarlı bir yapı... Irak'ın geleceği, bölge ülkelerinin geleceğini de etkileyecek bir konudur. Bunun en yakın ilgilisi de Türkiye olacaktır. Türkiye için hayati öneme sahip olan ve varolma mücadelesi veren Irak Türklerinin, mücadele sürecinde özellikle son 15 yılda ekonomik durumlarının izlediği seyir bu çalışmada anlatılmaya çalışılmış, Türkmenlerin içinde bulunduğu durum politik olarak da irdelenmiştir.

Bu çalışma, yakın tarihin en akılda kalan savaşlarından biri olma unvanını alabilecek bir olayın değişik boyutlarını, yaşanan dönüşüm bağlamında Irak Türkleri açısından da incelemeyi amaçlamış, Kuzey Irak'ta yaşayan soydaşlarımızın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi sıkıntıları açıklamaya çalışmıştır.

23 Temmuz 2005

ÖZET

Irak'ın asli unsurlarından olan ve bölgedeki varlıkları çeşitli yerli ve yabancı kaynaklar tarafından Sümerlere kadar dayandırılan Türkmen toplumunun, Irak'taki sosyal yaşantısı, siyasal yapılanma içindeki durumu araştırmamızın konusunu oluşturmuştur.

Türkmenlerin Osmanlı İmparatorluğu himayesinde yaşadıkları dönemde, sosyo-ekonomik ve kültürel bakımdan bölgenin zengin kültüre sahip toplumu olarak varlıklarını sürdürdüğü görülmektedir. Ancak 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi ile başlayan dönemle birlikte İngiltere'nin Osmanlı'dan kopardığı Irak Türkmenleri, gerek İngiliz mandası altındaki Irak yönetimi, gerekse daha sonraki dönemlerde yönetime gelen Irak hükümetleri tarafından sistemli zayıflatma ve yıpratma politikalarına tabi tutulmuşlardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Ortadoğu'da petrolün varlığının tespit edilmesi, batı ülkelerinin bu bölgeye ilgi göstermesine neden olmuş, jeostratejik özellikleriyle dikkat çeken Irak'ta, yaşanan her iktidar mücadelesinde kaos ortamı gözlenmiştir.

Tüm Irak iktidarları Türkmenlere, Türkiye ile yakın oldukları gerekçesiyle hep şüphe ile yaklaşmış, Türkmenler tehdit olarak algılanmıştır. Bu yüzden Türkmenlere karşı acımasız uygulamalardan kaçınılmamıştır. Baas rejimi yönetiminde de katı Arap milliyetçiliği politikasıyla Türkmenler sindirilmiştir. Baas politikasını sürdüren Saddam Hüseyin de anti demokratik bir yönetim sergilemiş, Türkmenlere yönelik etnik kıyım gerçekleştirmiş ve insan haklarını ihlal etmiştir. İsimler Arapçalaştırılmış, arazi ve mülkler Araplara verilmiş, resmi belgelerde Türkmenler Arap olarak gösterilmiştir. Irak devleti içinde sosyo-ekonomik ve kültürel zenginlikleriyle öne çıkan, ülkesine bağlı, eğitilmiş hatta Irak'ta önemli makamlara gelmiş pek çok kişi yetiştiren Türkmen toplumu, günümüze kadar süren sosyo-ekonomik ve kültürel yıpratma politikalarıyla güçsüz duruma düşürülmüştür. 1990 yılından sonra Irak'ta Türkmenlere yönelik baskılar etnik kıyım boyutuna varmıştır. ABD ve müttefiklerinin Irak'a askeri müdahalesiyle birlikte ülkenin özellikle kuzeyinde Baas otoritesi zarar gördü. Saddam Hüseyin'in katı önlemler aldığı Kuzey Irak'ta yüzlerce masum Türkmen rejim aleyhtarı

olduğu gerekçesiyle yargılanmadan katledildi. Öte yandan son 15 yılda hedef haline gelen Türkmenler sosyo-ekonomik yönden gittikçe güçsüz düşürülürken, Irak'ta Barzani ve Talabani'nin, özerk yapıya kavuşacak ölçüde batı ve ABD tarafından zaman zaman önemli destekler aldığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) ve BM'ye bağlı yardım örgütlerinden daha fazla pay alan, Habur sınır kapısı gelirlerinden tek taraflı faydalanan, kurdukları televizyonlar, gazeteler, siyasi partilerin yanı sıra Türkmenleri dahil etmedikleri çok sayıda tek taraflı ihaleyle Barzani ve Talabani'ye bağlı Kürt grupları, Saddam sonrası Irak'ta etkin güçler haline getirilmişlerdir. Öte yandan bölgede var olan asayiş bozukluğundan da Türkmenler olumsuz yönde etkilenmektedir. Türkmenlerin temsilcisi konumundaki Irak Türkmen Cephesi'nin (ITC) faaliyetleri baskı altında tutulmakta, ITC'nin ileri gelenlerine yönelik suikastlar gerçekleştirilmektedir. Irak'ın zengin petrol yataklarına sahip kentlerinde yaşayan Türkmenlerin Kuzey Irak'taki varlığından rahatsız bir yapılanmanın varlığı gözlenirken, Türkmenlerin yeni Irak anayasasında azınlık gösterilerek, ülkedeki mevcut yapılanma içinde yok sayıldıkları görülmektedir. Irak'ta fakirleştirilen Türkmen toplumu zengin petrol yataklarına çok yakın olmalarına rağmen bundan sonraki süreçte de sosyo-ekonomik baskılara maruz bırakılmışlardır. Pek çoğu Saddam döneminde memuriyetten uzaklaştırılan Türkmenler, şimdi ise Irak'ta yürütülen ekonomik gelişmelerin dışında tutulmakta, gerek güvenlik birimlerinde gerekse çeşitli kurum ve kuruluşlarda istihdam edilmemektedirler. Bugün Irak güvenliğinde peşmergelerin ağırlıkta olduğu da gözlerden kaçmamaktadır. Ancak tüm bu yıpratma faaliyetlerine karşı Irak Türkmenlerinin ITC etrafında birleşmeleri ve milli bilinçten kopmadan Irak'ın geleceğinde asli unsur olarak söz sahibi olmaları önemlidir. Özgür ve medeni bir Irak'ın oluşması için Batı ülkelerinin de üzerlerine düşen görevi yapması, Türkmenlerin hakkının verildiği bir Irak'ın oluşması için gayret göstermeleri gerekmektedir.

SUMMARY

Our research's topics are; Turcoman community's, who is the main element of Iraq and whose existence is leant on sumers from many local and foreing sources, social life and their political position

It is seen that Turcoman were as a community who had a rich culture of social-economic and cultural position while they were living in protection time of Ottoman Empire. But Iraq Turcoman that England took from Ottoman, were weaken systematically by Iraq management which was under the pressure of England and other Iraq governments at the time that began with Mondros Atmistice at 30 October 1918. Because petrolium was found in middle East, west countries were interested in that area, fort his reason there was a confusion in every power struggle in Iraq.

Because Turkey was near, all Iraq powers had a suspicion of Turcoman and saw them as a threat. For this reason they hearted Turcoman. Also they were digested by Arab nationalism policy in Baas regime. Saddam Huseyin who continued Baas policy exhibited on anti-democratic administration, made an ethnic injury to Turcoman and violated the human rights. Names were translated to Arabic, lands and properties were given to Arabs and Turcoman were showed as Arabs at official decuments. Turcoman community that educated many people who were the vonguond of social-economic and cultural richness, bount to their country, educated and also had important places in Iraq government have been weaken by social-economic and cultural injurement politics. After 1990, oppression to Turcoman began to be ethnic injury. With the military interference of USA and its greetings Baas authority especially at the North side was damaged. Hundreds of innocent Turcoman were murdered without judgement in the reason of being opponen in North Iraq. Where Saddam Huseyin took hard precaution. On the other hand while Turcoman who have been a target in last 15 years have been weak in social-economic direction, Barzani and Talabani have been supported by west and USA time to time to be autonomous in Iraq.

Some Kurd groups that were bound to Barzani took portion from United Kingdom (UK) and it's assistance organizations made use of the income of Habur Frontier Door, established TVs, newspapers, political parties and also made many tenders that didn't

include Turcoman. By doing those they become powerful in Iraq after Saddam. On the other hand, Turcoman were effected negatively because of the destroyed public order. Iraq Turcoman Front (ITF) was agent of Turcoman. It's activities were under oppression, and there were criminal attempts to ITF's directions. While they were uneasy of some Turcoman who were living in North Iraq that had rich petrolium berths, it is seen that Turcoman were showed very few in new Iraq constitution and they were not seen as members of country.

In spide of being very near to petrolium bearth, Turcoman country was under social-economic oppression in Iraq so they became poor day by day. Many members of Turcoman were taken away from official post in Saddam's time, and new they are being away from economic development in Iraq and they can't work in many institutions. Nowadays there are many peşmerge in Iraq security.

But against these bad activities, it is important for Iraq Turcoman to be together around ITF and say something about Iraq's feature. For free and civilised Iraq also west countries have to do their abligation and endavour to give Turcoman their justice.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET	II
SUMMARY.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
TABLO LİSTESİ.....	XI
KISALTMALAR LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU'NUN JEOSTRATEJİK ÜLKESİ IRAK ve TÜRKMENLER	4-16
1.1. ORTADOĞU'DA IRAK'IN ORTAYA ÇIKIŞI ve TÜRKLERİN BÖLGEYE YERLEŞMESİ.....	4
1.2. IRAK JEOSTRATEJİK ÖZELLİĞİYLE DİKKAT ÇEKEN BİR ORTADOĞU ÜLKESİ	8
1.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI ve BÖLGEDEKİ TÜRKMENLERİN DURUMU	12
1.4. Şİİ VE KÜRT AYAKLANMALARI	15

İKİNCİ BÖLÜM

IRAK'TA TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE IRAK YÖNETİMİ ve TÜRKMENLER	17-81
2.1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKMENLERE YÖNELİK BASKILAR	17
2.2. BAASÇILIK REJİMİNİN DOĞUŞU ve DEVLETİN ARAPLAŞTIRILMASI	19
2.3. SADDAM HÜSEYİN DÖNEMİNDE IRAK'TA EKONOMİK DURUM	22
2.3.1. Madencilik, Ekonomi ve Finans, Tarım ve Hayvancılık, Sanayi	22

2.3.1.1. Madencilik	22
2.3.1.2. Ekonomi ve Finans.....	25
2.3.1.3. Tarım ve Hayvancılık.....	26
2.3.1.4. Sanayi	28
2.4. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKMENLERE YÖNELİK KATLIAMLAR	30
2.5. IRAK'TA SADDAM DÖNEMİNDE TÜRKMENLERE YÖNELİK SOSYO-EKONOMİK BASKILARIN BAZILARI	33
2.5.1. Irak Türkmen Cephesi (ITC) Tarafından Kayıtlara Geçirilen Baskılardan Bazıları	37
2.5.2. Irak Hükümeti Tarafından Daha Önce Hazırlanan Geçici Anayasa	40
2.5.3. Irak Türklerine Kendi Dilinde Eğitim Yasaklandı	42
2.5.4. Türkmenlere Yapılan Baskılar Edebiyata da Konu Oldu	43
2.5.5. Kuzey Irak'tan Kaçış ve Umuda Yolculuk	46
2.5.6. Birleşmiş Milletler Raporlarında Türkmenlerin Durumu Belgelenmiştir	48
2.6. IRAK'TA SON DURUM.....	50
2.7. TÜRKMENLERE BARZANİ-TALABANİ BASKISI.....	53
2.8. TÜRKMENLERE YÖNELİK SİSTEMLİ ZAYIFLATMA POLİTİKALARI.....	59
2.9. KERKÜK ve DİĞER PETROL BÖLGELERİNE KÜRT GRUPLARININ BASKISI	66
2.10. IRAK'TAKİ GÜVENLİK YAPILANMALARI ve TÜRKMENLER.....	72
2.11. KUZEY IRAK'TAKİ TELEFON SEKTÖRÜ ve TÜRKMENLER.....	73
2.12. BÖLGEDEKİ GÜVENLİK SORUNU SINIR TİCARETİNİ OLUMSUZ ETKİLİYOR	75
2.13. KUZEY IRAK'TAKİ PKK VARLIĞI TÜRKMENLER İÇİN TEHLİKE OLUŞTURUYOR.....	77
2.14. IRAK'IN GELECEĞİNDE TÜRKMENLER.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖRFEZ SAVAŞI SONRASI TÜRKMENLERİN SOSYO-EKONOMİK

YAPISI	82-130
3.1. IRAK SAVAŞININ GERÇEK NEDENLERİ	82
3.2. SAVAŞ ve EKONOMİK KRİZİN TÜRKİYE ve BÖLGEYE OLUMSUZ ETKİSİ.....	86
3.3. KÖRFEZ SAVAŞI ve TÜRKMENLERİN SOSYO-EKONOMİK YÖNDEN ZAYIFLAMASI	89
3.4. BAZI TÜRKMEN KENT ve KASABALARINDA NÜFUS ve SOSYO-EKONOMİK DURUM	91
3.4.1. Türkmen Kentlerinde Demografik Yapı.....	91
3.4.1.1. 36. Paralel Üstü.....	96
3.4.1.2. 35-36. Paralel Arasında Bulunan Bölge	97
3.4.1.3. 35-34. Paralel Arasındaki Bölge	97
3.4.1.4. 34. Paralelin Altındaki Türk Nüfusu	97
3.4.1.5. 34. Paralel Civarı.....	97
3.4.2. Türkmen Kentlerinde Sosyo-Ekonomik Durum	97
3.4.2.1. Altunköprü.....	97
3.4.2.2. Erbil.....	99
3.4.2.3. Hanekin.....	100
3.4.2.4. Kerkük	100
3.4.2.4.1. Kerkük'te Ticari ve Ekonomik Yapı	102
3.4.2.5. Kifri	104
3.4.2.6. Musul.....	104
3.4.2.6.1. Musul'da Ticari ve Ekonomik Yapı	105
3.4.2.7. Tazehurmatı	108
3.4.2.8. Telafer	108
3.4.2.9. Tisin.....	110
3.4.2.10. Tuzhurmatu.....	110

3.5. HABUR SINIR KAPISINA ALTERNATİF OVAKÖY KAPISI	
AÇILMALI.....	111
3.6. KUZHEY IRAK'TA TÜRKMENLERİN İSTEKLERİ.....	113
3.7. TÜRKMENLERİN IRAK'IN ZENGİNLİKLERİNDEN	
FAYDALANMASI.....	117
3.8. KUZHEY IRAK'TA GERÇEKLEŞTİRİLEN İNSANİ YARDIM	
FAALİYETLERİ.....	119
3.8.1. 1998-2003 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Yardım Faaliyetleri.	119
3.8.1.1. Gıda Yardımı	119
3.8.1.2. Kurban Yardımı	121
3.8.1.3. Muhtelif Yardım Faaliyetleri.....	122
3.8.1.4. Sağlık Alanında Yapılan Yardım Faaliyetleri	125
3.8.1.5. Eğitim ve Kültür Alanında Gerçekleştirilen Faaliyetler	
Kapsamında Okulların Bakımı ve Onarımı	126
3.8.1.5.1. 1998-2003 Yılları Arasında Öğrencilere	
Yapılan Kıyafet Yardımı.....	127
3.8.1.5.2. 1998-2002 Yılları Arasında Öğrencilere	
Yapılan Burs ve Eğitim Yardımı	128
SONUÇ.....	131
KAYNAKÇA.....	134
EKLER.....	140
EK-A IRAK TÜRKMEN CEPHESİ ve BAĞLI BİRİMLERİ.....	141
EK-B IRAK CUMHURİYETİ MEMUR ATAMA EMRİ	143
EK-C IRAK CUMHURİYETİ TARIM ARAZİLERİNİ	
KAMULAŞTIRMA EMRİ.....	144
EK-D IRAK HARİTALARI.....	145
EK-E IRAK TÜRKMENLERİNİN MERKEZİ KERKÜK.....	147
EK-F IRAK TÜRKMENLERİNE YÖNELİK YARDIM	
GÖRÜNTÜLERİ.....	148
EK-G KUZHEY IRAK İLE İLGİLİ HABERLER	149

EK-H KERKÜK KATLIAMINDA ÖLDÜRÜLEN TÜRKMENLERİN BAZILARI.....	152
EK-I ALTUNKÖPRÜ KATLIAMINDA ÖLDÜRÜLEN TÜRKMENLERİN BAZILARI.....	154
EK-İ TİSİN TÜRKMENLERİNDEN İDAM EDİLENLERİN BAZILARI	158

TABLO LİSTESİ

1. Tablo-I	Irak Petrolü.....	23
2. Tablo-II	Irak Doğalgazı	24
3. Tablo-III	Irak Toplam Petrol ve Doğalgazı.....	24
4. Tablo-IV	Irak'ta Madencilik	25
5. Tablo-V	Irak'ın Son Ekonomik Göstergeleri.....	25
6. Tablo-VI	Irak'ın Tarım Ürünleri Üretimi	26
7. Tablo-VII	Irak'ta 1989-1990 Yılları Arasında Canlı Hayvan Durumu	27
8. Tablo-VIII	Irak'ta Canlı Hayvan, Et, Süt ve Diğer Ürünler	27
9. Tablo-IX	Irak'ın Sanayi Üretimi	28
10. Tablo-X	Irak'ın GSYİH'sı	29
11. Tablo-XI	Dünya Üzerindeki Petrol Rezervlerinin Dağılımı	83
12. Tablo-XII	Dünya Üzerindeki Doğalgaz Rezervlerinin Dağılımı.....	83

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.g.	Adı geçen görüşme
AT	Avrupa Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
BP	British Petrol
CIA	Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı
FAO	Milletler Arası Besin ve Tarım Teşkilatı
FBI	Amerikan Federal Haber Alma Bürosu
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
ITC	Irak Türkmen Cephesi
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KYB	Kürdistan Yurtseverler Birliği
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı
NGO	Sivil Toplum Örgütleri
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TPAO	Türk Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
UNPO	BM Barış Harekâtları
UNICEF	BM Uluslararası Çocuk Örgütü

GİRİŞ

Farklı coğrafi bölgelerin yanı sıra farklı etnik grup ve inanışlara mensup insanların yaşadığı son derece kozmopolit bir yapıya sahip ülke konumundaki Irak, kuruluşundan bu yana yaşadığı iç siyasi çatışmalar veya gelişmelerle dikkat çeken bir ülke olarak dikkat çekmektedir.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde batılı güçler tarafından Osmanlı'dan yıllarca koparılması için her yolun denendiği, neticede de çeşitli ayak oyunları ile koparıldıktan sonra meydana getirilen suni bir devlet yapısına büründürülmüş Irak, hiçbir zaman durulmadı. Kendi içinde yaşadığı iç mücadelelerle bir dönem İngiliz mandası, bir dönem krallık son olarak da Arap sosyalizmi gibi çok farklı ideolojiye sahip rejimlerle yönetilen Irak'ta elbette ki, huzurlu bir ortamın hüküm sürmesi beklenemezdi. Özellikle son dönemde iktidara gelen Baas rejimi ve katı Arap milliyetçiliği nedeniyle yönetimin kendi halkına uyguladığı baskı politikası iç huzursuzluğu oluşturan ana nedenlerin başında geliyordu. Arap vatandaşlar, Baas rejiminin savunduğu Arap milliyetçiliği politikası kapsamında "asli unsur" statüsünde değerlendirilirken, Arap olmayan diğer etnik grupların "asli unsur" statüsünün dışında bırakıldığı söylenebilir. Bunlar Kürt, Türkmen, Asuri, Keldani, Süryani gibi çeşitli farklı gruplar olarak sayılabilir. Irak'ta, özellikle 1970'li yıllardan sonra Arap milliyetçiliği eksenli Baas Partisi ve rejimi insanlık dışı uygulamalarıyla dikkat çekmiştir.

Türkmenlerin mandater yönetimde ve daha sonra rejimi ele geçiren Baas Partisi ve Saddam yönetiminde de asimilasyon politikasından en çok etkilenen gruplar olduğu söylenebilir.

Çalışmamızda Irak nüfusunun %13'ünü (Irak genelinde yayıldıkları için daha fazla olabilir) oluşturan, Kuzey Irak ve Irak'ın diğer bölgelerinde yaşayan Türkmen varlığının sosyo-ekonomik yaşantıları ele alınmaya çalışılmıştır. Uzun yıllar Türkmen halkı üzerinde uygulanan gerek sosyo-ekonomik, gerekse politik ve kültürel baskılar araştırmamızı oldukça güçleştirmiştir. Irak'ta özellikle Türkmen halkına yapılan baskılar, Türkmenlerle ilgili pek çok gerçeğin ortaya çıkmasını engellemiştir. Baskılar neticesiyle kayıtlarda Arap görülen ancak Türkmen olan milyonlarca Irak vatandaşı

vardır. Ancak bu sorunun dünya gündemine getirilmek istenmesi başta İngiltere ve diğer batı ülkeleri tarafından engellenmektedir.

Kuzey Irak ve Irak'ın diğer bölgelerine yıllarca sistemli olarak Irak rejimleri tarafından göç ettirilen, bununla da yetinilmeyip arazi, mülk, işyerleri ellerinden alınan, hatta yaşadıkları köyler, kasabalar dozerlerle dümdüz edilen, etnik olarak Arap olmaları yönünde yıllarca baskı yapılan Türkmen halkının, ekonomik yaşayışları hakkında net bilgilerin sistemli zayıflatma politikalarıyla yok edildiği gözlenmiştir. Türkmen halkının ileri gelenleriyle yapılan görüşmelerle, Irak Türkmen Cephesi'nin araştırmamız ile ilgili yaptığı çalışmalardan faydalanılmıştır.

Ülkede Arap dışı unsurlara yönelik uygulanan asimilasyon, sosyo-ekonomik, politik, kültürel baskıların özellikle Türkmenler üzerinde yoğunlaştığı belirlenirken, baskı sürecinin etnik katliam boyutuna vararak, tüm şiddetiyle sistemli bir şekilde Saddam'ın devrilmesine kadar sürdürüldüğü görüşmüştür.

Baskı politikası süreci boyunca Irak'taki dikta rejiminin uygulamaları Türkmen toplumunu canından bezdirecek hale getirmiş, Türkmenlerin yaşadığı bölgeler adeta açık hava hapishanelerine dönüştürülmüş, evleri, tarım arazileri, ticaret mekanları ellerinden alınan Türkmenler, zaman zaman kitlesel sürgüne tabi tutulmuşlardır.

Körfez Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan fiili durumda 36. Paralel'in kuzeyinde kalan Kürt gruplar BM tarafından güvenlik kordonu altında Saddam rejiminden yalıtılırken, güneyde kalan Türkmenler Baas rejiminin merhametine terkedilmişlerdir. Kuzey'de kalan özellikle Talabani ve Barzani'ye bağlı Kürt gruplar her yönden gelişme kaydetmeye, uluslararası alanda tanınmaya başlanırken, güneyde kalan Türkmenlerin akıbeti, kendilerini özgürlük ve insan hakları savunucuları olarak nitelendiren ABD ve Avrupalıları ilgilendirmemiş, Iraklı Türkmenlerin dikta rejimi altında ezilmesine ses çıkarılmamıştır. Örneğin, yıllarca Saddam'ın dikta rejiminin zulmü altında inleyen Kerkük büyük bir yalnızlığa ve kimsesizliğe itilmiş, 35 yıl boyunca devletin maddi ve manevi baskısı altında tutulan bu kent, her türlü yatırımdan da mahrum bırakılarak tamamen ihmal edilmiştir. Şehrin kanalizasyon şebekesi yapılmadığı için, kirli ve atık suları, halen cadde ve sokaklarda açıkta akmaktadır. Kerkük petrolerinden elde edilen milyarlarca dolarlık gelir, ülkenin her tarafındaki yatırımlara akıtılırken, bir Türkmen

şehri olan Kerkük'e bir çivi bile çakılmamıştır. Ülke genelinde adil olmayan bu paylaşım sonucu Kerkük bir harabeye dönüşmüştür.

Çalışmamız üç ana bölümde incelenmiştir. Birinci bölümde Irak'ın genel yapısı ele alınmış ve bu yapı içerisinde bazı sosyal olaylar değerlendirilmiştir. İkinci bölümde ise Irak'taki tarihi süreç içerisinde, Saddam döneminde Irak ekonomisinin genel durumu değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede Türkmenlerin tarihsel süreçte sosyal alanda uğradıkları baskılar konu edilmiştir. Çalışmamızın üçüncü ve son bölümünde ise Körfez Savaşı sonrası Türkmenlerin sosyo-ekonomik yapıları incelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmamızda kullandığımız araştırma yöntemleri; kitap, dergi, kütüphane, dokümantasyon, internet ve Türkmen ileri gelenleri ile yapılan ikili görüşmeler olarak sıralanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORTADOĞU'NUN JEOSTRATEJİK ÜLKESİ IRAK VE TÜRKMENLER

1.1 . ORTADOĞU'DA IRAK'IN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRKLERİN BÖLGEYE YERLEŞMESİ

Musul'un bulunduğu Mezopotamya Bölgesi geniş alüvyon ovalarına sahiptir. Bu yüzden ilk çağlardan beri çeşitli kavimlerin işgal ve istilasına maruz kalmıştır. Fakat bu bölgede önceleri sık sık taşan Fırat ve Dicle nehirlerinin husule getirdiği geniş bataklıklar sebebiyle kimsecikler oturmuyordu. Mezopotamya tarihte ilk defa milattan 4000 yıl önce Asya içlerinden kalkarak doğuya doğru göç eden Sümerler tarafından iskan edilmiştir. Çünkü bunlar bataklıkları kurularak zirai istihsale elverişli hale getirmeyi ve kanallar açarak bu araziye sulamayı çok önceden biliyorlardı.¹ M.Ö. 3500'lerde Güney Mezopotamya'ya gelerek buradaki köy kültürünü şehir kültürüne dönüştüren Sümerlerin Orta Asya kökenli olduklarına artık şüphe kalmamıştır. Filolojik açıdan da Türkçe ile akraba bir dil konuşan Sümerler, yerleştikleri yeni vatanlarında(Mezopotamya), belki de coğrafi faktörlerin zorlaması neticesinde, yukarıda da belirttiğimiz gibi, emekte ve nimette müştereklik esasına dayanan yeni bir rejim meydana getirmişlerdir. “Mabet Sosyalizmi” ya da “Teokratik Sosyalizm” adı verilen bu rejimin uygulanmasının kaçınılmaz bir sonucu olarak da yazıyı keşfetmişlerdir. Eğer Sümerlerin Türklüğü kabul edilirse (ki biz bu kanaatteyiz), o zaman, dünya medeniyet tarihinde son derece önemli bir yer işgal eden ve tarihi devirlerin başlamasını sağlayan yazıyı icat etme şerefi Türklere ait olacaktır. İşte bu yüzden ki, Avrupalı otoriterlerin büyük bir çoğunluğu, bu şerefi Türklere layık görmedikleri için, Sümerleri Hint-Avrupa kökenli kavimlerden biri olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Halbuki mevcut bulgular, gerek filolojik, gerek antropolojik ve gerekse teolojik açıdan Sümerlerin Orta Asyalı Türklerden olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Gerçekten, Sümerlerden kalan yazılı tabletler üzerinde yapılan

¹ Kadir Mısırhoğlu, **Musul Mes'esi ve Irak Türkleri**, İstanbul: Sebil Yayınevi, 1972, s. 32.

filolojik tetkikler, bu kavmin dilinin, Türkçe gibi Ural-Altay dil grubuna mensup olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, iskelet bakıyeleri ve araştırmalar, Sümerlerin yuvarlak kafalı (birekisefal) bir kavim olduğunu meydana çıkarmıştır ki, o dönemden kalan arkeolojik eserler üzerindeki tasvirlerde de bunu görmek mümkündür. Bundan başka Sümerler, Anu, Enlil ve Ea isimli tanrılara tapıyorlardı. Bunlardan gökyüzünü temsil eden Anu'ya daha büyük saygıları vardı ki, Türkler de İslamiyet öncesinde Gök Tanrı'ya taparlardı. Bütün bunların yanında, Sümerlerin düz bir arazi yapısına sahip olan Mezopotamya da yağma toprak tepeler oluşturarak, mabetlerini bu tepeler üzerine inşa etmeleri ve sıcak bir iklimde yaşamalarına rağmen, bir alışkanlığın devamı olarak koyun yününden yapılmış elbiseler giymeleri, onların, iklimi sert ve yüksek bir memleketten gelmiş olduklarına işaret eder ki, bu memleket de, hiç şüphesiz Orta Asya'dır.² Irak'ta zengin Türk varlığının çok eskilere dayandığını ve bunun çeşitli delilleri olduğunu belirten Haşim Nahit Erbil, "Bunlardan (yani bu delillerden) biri, Türklerin Orta Asya'dan gelip Irak'a yerleşmiş, kökleşmiş olduğunu gösteren "Tarih"tir. İkincisi de lisanıyla ve edebiyatıyla, an'ane ve adetleriyle, sanayi ve medeni eserleriyle, hassaten gözle görülür, elle tutulur müşahhas, canlı Türk varlığıdır." demektedir.³ Yahudi asıllı Prof. Benna Landsberger de, 20-25 Eylül 1937 tarihleri arasında düzenlenen 2. Türk Tarih Kongresi'nde sunmuş olduğu "Ön Asya Kadim Tarihinin Esas Meseleleri" konulu tebliğinde: "...tarihinde Türklerle en yakın bir suretle münasebettar olan, hatta belki de ayniyet gösteren kabile budur." demek suretiyle Oğuz Türkleri'nin tarihini günümüzden 4200 yıl öncesine dayandırmaktadır ki, bu da bize Türklerin Ortadoğu bölgesindeki tarihlerinin çok derin bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim M.Ö. 2. binyılın başlarından itibaren Asur metinlerinde sık sık adları geçen ve Musul-Kerkük bölgesinde yaşadıkları anlaşılan Turukklar ile M.Ö. 1674-1100 yılları arasında Mezopotamya'da hüküm süren Kasların da (3. Babil Devleti'ni kurmuşlardır.) Türk kavimlerinden oldukları, tarihçi ve filologlar tarafından çeşitli deliller gösterilmek suretiyle ortaya konulduğundan, Türklerin

² Ekrem Memiş, **Türkler**, Cilt I: Sümerlerin Kökeni Hakkındaki Görüşler, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, ss.437-438.

³ İzzettin Kerkük, **Haşim Nahit Erbil ve Irak Türkleri**, 1.b. İstanbul: Kerkük Vakfı, 2004, s.12.

Ortadoğu'daki tarihlerinin binlerce yıl öncesine dayanmış olabileceği yolundaki görüşümüz, bir kat daha kuvvet kazanmaktadır.⁴

Ünlü tarihçi F. Hommel'e göre, "Sümerliler, Türk kabilelerindedir ve en eski Türk atalarıdır". Buna göre bu millet M.Ö. 5. yüzyılda Orta Asya'dan Küçük Asya'ya (Anadolu'ya) göç edip, "Sümerliler" adı altında idari teşkilatlar kurmuştur. Sümerlilerden aktarılan elimizdeki kaynaklarda 350 Sümer kelimesi bulunmaktadır. Bu kelimelerin daha sonra Türkçe olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca Sümer cümle yapısıyla Türk cümle yapısı uyum göstermektedir. Bu alanda görüşünü belirten araştırmacılardan biri olan Prof. Will Duran. F. Delitzsch'e göre, "Sümer ve Türk kültüründe birçok şey tamamen aynıdır; mesela alet ve balta kullanımı, cenaze merasimleri, ölen kişiyle gömülen eşyalar her iki tarafta da aynıdır. Ayrıca kelime ve anlatım tarzı aynı olup bu benzerlik Selçuklu grup ve oymaklarında da bulunmaktadır."⁵

Bölgede ilk Türk izleri çok eski dönemlere dayanmaktadır. Amasyalı Hüsameddin adlı bir yazar Irak Türklerinin menşei hakkında şöyle der: "Mu'cem-ül Buldan'dan faydalandığı üzere, Dicle Irmağı kenarında "Samerra" şehr-i kadiminde hükümet eden Türk hükümdarlardan 'İğrak' Bin Pars Bin Samur Hakan adıyla anılan, sonra acemleştirilerek 'Irah' ve Arapçalaştırılarak 'Irak' denilen Bağdat ilinde peygamberin hicretinden pek çok zaman evvel Türkler var idi. Yine aynı yazarın kitabında Basluhan'ın özüyle, sözüyle Irak ilinde yaşayan Türklerin mevcudiyetlerine Kabul-ü İslam etmelerine büyük hizmetler etmiş alp erenlerden idi" diye ifade edilmektedir. Bu yazıdan hareketle Irak Devleti'nin adının dahi bir Türk hükümdarlardan geldiğini burada rahatlıkla söyleyebiliriz. O halde Türklerin Irak'a gelişlerinin Anadolu'ya gelişlerinden çok daha önceye ait olduğunu söyleyebiliriz.⁶ Türklerin Irak'a gelişleri ve yerleşmeleri kesin olarak bilinmemekle birlikte M.Ö. Orta Asya'dan Anadolu ve Mezopotamya bölgelerine göç eden çeşitli Türk gruplarının bölgede buldukları bilinmektedir. Tarihçilere göre, Türkmenlerin Irak'a ilk gelişleri M.S.674 yılında Emevi komutanlarından Ubeydullah Bin Ziyad'ın Buhara ve çevresinde Kaboç Hatun

⁴ Ekrem Memiş, a.g.e., s.438.

⁵ Habib Hürmüzlü ve Ekrem Pamukçu, **Irak'ta Türkmen Boy ve Oymakları**, Ankara: Global Strateji Enstitüsü Yayını, No:1, 2005, s.8.

⁶ Rabia Kocaman Aydın, **Türkler**, Cilt 20: Bölgede İlk Türk İzleri ve Kısa Tarihçe, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.617.

idaresinde bulunan Türkmen devletçliğini 24.000 askeriyle kuşatması ve sonuçta bölgeyi fethetmesi üzerine, Türkmen askerlerin cesaretlerinden dolayı, Basra'da zencilerin çıkardığı ayaklanmayı bastırmak için 2000 Türkmen askeri getirmesiyle gerçekleşmiştir.⁷ Türkmenler, Orta Asya'dan Irak'a göç eden Oğuzlardır. Birçok tarihçiye göre Türkmenler bu adlarını İslamiyet'i seçtikten sonra almışlardır. İslam ülkelerine yayılıp bu ülkelerin birçoğunun kaderini belirleyen devlet ve prenslikler kurmuşlardır. Halen Irak topraklarında yaklaşık 3 milyon Türkmen yaşamını sürdürmektedir. Türkmenlerin Irak'a göçü, Arapların bu ülkeye göçü kadar eskiye dayanır. Bazı tarihçilere göre Türkmenlerin soyu "Bayat" kabilelerine mensup, "Boz Ok" dalına dayanır; buna karşın araştırmalar Türkmenlerin soyunun sadece Bayat kabilelerine dayanmadığını ortaya koymuştur. Türkmenlerin farklı dönemlerde ve değişik politik durumların etkisiyle göç edip Irak'ı vatan seçtikleri anlaşılmaktadır.⁸ Miladi dokuzuncu asırda İslamlaşmış Oğuz Boyları'nın bu bölgeye gelip yerleştikleri tarihi bir gerçektir. Yavuz Sultan Selim'in Şark fütuhâtından sonra da İran tehlikesine karşı Anadolu'dan getirilip yerleştirilen Türkmenler hesaba katılırsa, Türklerin bu bölgede ekseriyet teşkil etmelerinin tarihi sebepleri anlaşılmış olur.⁹ Türkmen tabiri Irak'ta yaşayan Türkler için asırlardan beri etnik bir terim olarak kullanılır. Oğuz kavimleri için de kullanılan bu isim, Irak'taki Türkleri bir grup olarak tanıtmakta kullanılmış ve kabul görmüştür. 11. yüzyıldan beri Irak'ta yoğun bir şekilde bulunmaya başlayan Türkmenler, Selçuklular zamanında Irak'ın kaderini elinde tutmuşlar. Daha sonra çeşitli atabeylikler ve 1470 yılında Akkoyunlu Türkmen Devleti'ni kuran Türkmenler, Osmanlı idaresinde de devletin tabii bir uzantısı olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Irak Türkmenleri, ülkenin kuzey ve orta bölgesinde yer alan Musul, Erbil, Kerkük, Tikrit ve Diyale vilayetlerinin il sınırları ile Bağdat'ın birkaç mahallesinde yaşamaktadırlar. Lozan Antlaşması'nda Musul vilayetinin Irak veya Türkiye içinde kalması meselesi çözüme bağlanmadığı için, Milletler Cemiyeti yoluyla halledilmesi yoluna gidilmiş ve Musul, Kerkük, Erbil ve Süleymaniye sancaklarını içine alan Musul

⁷ Sinan Marufoğlu, **Türkler**, Cilt 20: Türklerin Irak'a Gelişleri ve Yerleşmeleri, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.603.

⁸ Habib Hürmüzlü ve Ekrem Pamukçu, a.g.e., s.11.

⁹ Kadir Mısırlıoğlu, a.g.e., s.32.

vilayetinin tamamı Irak'a bağlanmıştır. Türkiye hükümeti bu olayı 5 Haziran 1926 tarihinde Irak hükümetiyle yapmış olduğu bir antlaşmayla kabul etmiştir.¹⁰

1.2. IRAK JEOSTRATEJİK ÖZELLİĞİYLE DİKKAT ÇEKEN BİR ORTADOĞU ÜLKESİ

Ülke yeraltı kaynakları bakımından zengindir. Irak, dünyanın önde gelen petrol üreticileri arasındadır.¹¹ Irak dünya petrolünün yüzde 10,9'una sahiptir.¹² Irak'ın ekonomisinin premotoru petroldür ve ana kaynaklarının da Kuzey Irak'ta olduğu bilinen bir gerçektir. Irak'ta mevcut olan 4 önemli petrol bölgesinden (Kerkük, Musul, Hanekin ve Basra) 3'ü Kuzey Irak'ta yani Türk bölgesindedir. 1976 yılında Irak petrolünün Irak milli gelirine katkısı %37 oranındaydı. 1989 yılında günlük ham petrol üretimi 2.786.000 varildi. 1989 yılında petrolün Irak ekonomisine yaptığı katkı, 12 milyar dolardı. Toplam petrol rezervi Irak'ın resmi verilerine göre 75 milyar varil olarak ifade edilmektedir. Batılı kaynaklar ise toplam petrol rezervini, 200 milyar varil olarak deklare etmektedirler. 1968 yılında toplam petrol üretimi 72.621.104 ton olmuştur, bu miktarın 54.828.632 tonu Kerkük ve civarından, 1.281.959 tonu ise Musul bölgesinden çıkartılmıştır. Dolayısıyla Türk bölgesinde üretilen petrol miktarı Irak'ın toplam üretiminin %77.26'sını oluşturmaktadır. 1990 yılının verilerine göre günlük ham petrol üretiminin (2.125.000 varil) ortalama %71.2'si Kerkük ve civarından üretilmiştir.¹³

Irak Ortadoğu'da en az rezerv araması yapılmış ülkedir. Gerçek rezervinin, bunun çok üzerinde olduğu biliniyor. Irak'ın yıllık petrol üretimi 105 milyon ton. Bu üretim hızı ile mevcut (muhtemel değil) rezervlerinin ömrü 128.6 yıl olarak tahmin edilmektedir.¹⁴ Geçmişte de Haşim Nahit Erbil Irak'ın petrol ve diğer doğal zenginlikleriyle ilgili izlenimlerini, "...Musul civarında Hamam Ali, Şırkat, Aynil

¹⁰ Güçlü Demirci, **Türkler**, Cilt 20: Irak Türklerinin Demografik Yapısı, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s.611.

¹¹ Selami Gözenç, **Güneybatı Asya 'Ortadoğu' Ülkeler Coğrafyası**, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1999, s.155.

¹² Cihat Yaycı, "Irak'ta Ekonomik-Sosyal Dönüşüm ve Türkmenler", (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004), s.282.

¹³ Güçlü Demirci, a.g.e., s.615.

¹⁴ Cihat Yaycı, a.g.e., s.26.

Gazil, Kerkük, Mendeli hep petrol kuyuları, iptidai vesaitle bugün işletiliyor. Lakin bu vesait o kadar kifayetsizdir ki, mesela Hit civarında petrolle ziftin su gibi Fırat nehrine akıp dökülmesi, bizim bundan istifade edemediğimizi pek güzel gösterir. İhtisas erbabından tahkik ettiğime göre, Musul'dan Bağdat'a kadar bir tabaka halinde tahtalara mevcut olan ve bazı noktalarda yerin yüzüne fişkırان petrolerin menba, Rusya'daki mükemmel, fenni vasıtalarla işlettiğimiz gündün itibaren Rusya'daki petrol madenleri fakirleşir. Yine mütalaalarını sorduğum ihtisas erbabı diyorlar ki, dünyada en çok petrol satan Amerika'dır; dünyada petrolün en mühim kısmı Amerikalı şirketlerin elindedir. Hatta Rusya'daki petrol ihracatının bir kısmı da bu şirketlerin eline geçmiş. Bu itibarla petrolün Amerika inhisarına geçmesine mani olacak ve Amerika ile rekabet edebilecek yalnız bir memleket var: Türkiye. Eğer Türkiye malik bulunduğu petrol madenlerini işletirse, sade bununla, dünyanın iktisadiyatı üzerinde bir cihetle hükümlan olabilir. İşte Irak, ne Avrupa'da ne Asya'nın başka cihetlerinde ne de başka kıtalarda birer misli bulunmayan iki hazineye maliktir. Geniş ve feyizli arazi, zengin petrol madenleri!..”¹⁵ diyerek Irak'ın sahip olduğu doğal hazinelerinden günümüzden çok uzun yıllar önce bahsetmiştir.

Günümüzde Irak pastasını 8 trilyon dolara çıkartan en önemli unsurlardan biri, Irak'ın petrol sahalarında görülen çok yüksek verimdir. Ortalama olarak bir Irak petrol kuyusu, günde 13.700 varil petrol üretilmektedir.¹⁶ Irak'taki petrol menbalarının bulunduğu bölgelere Erbil kazasının bir nahiyesi olan Göyer'i de ekleyen Haşim Nahit Erbil; “Hamamali menbaı Musul civarında ise de Göyer, Kerkük ve Mendeli Menbaları Türkler'in kesafetle mevcut olan yerler milliyet prensibine göre Türklere terk edilirse Fırat sahilinde olan Hit menbatı tabiatıyla Araplara kalmış olur. Milliyet şuuruna malik bir rubu (çeyrek) milyon insan kitlesinin kurun-u vustadaki (orta çağdaki) esirler gibi petrol menbalarına merbut demirbaş eşya halinde başka bir millet idaresine terkedilmesi Yirminci Asrın zihniyetinden doğan adalet prensibine münafi (aykırı) olur ve eğer bu adaletsizlik sulh ve sükunu ihlal ederse bunu bir hata değil, adaletin intikamı addetmek icab eder!..”¹⁷ demektedir. Daha Irak devleti kurulmadan önceki yıllarda yazdığı

¹⁵ İzzettin Kerkük, a.g.e., s.70.

¹⁶ Cihat Yaycı, a.g.e., s.20.

¹⁷ İzzettin Kerkük, a.g.e., ss.100-101.

yazılarında bölgenin durumuyla ilgili bilgi veren ve Irak'ın uluslararası çıkar oyunlarının merkezi olduğunu vurgulayan Haşim Nahit Erbil; “Şimal-ı Irak'ın haiz olduğu bu tabii imtiyaz, belki dünyanın hiçbir tarafında görülemez. Nebat ve hayvanın her nevini, en yüksek evsafı ile ihtiva eden bu yerin zirai kabiliyeti tabii servetin yarısını teşkil eder. Bunun öbür yarısı da madenlerdir. Şimal-i Irak'ın dağ kısmında altın, gümüş madenleri vardır. Kışın sel sularının aktığı yerlerde, bu sular çekildikten sonra ince kumlar arasında Yahudilerin altın kırıntıları topladığını kendi gözlerimizle gördük. “Irak petroleri” sözünün şimdi bu kadar hararetle tekrar edildiğine hayret edenler, içimizde bile nadir değildir. Kim derdi ki cihanın siyaseti Irak'ın petroleri etrafından dönsün... Bundan sekiz on sene evvel “Türk yurdu” mecmuasında Irak petrolerinden bahsettiğimiz zaman sözüme kulak bile asmadı. Bari bunu bir daha tekrar edelim. Irak'taki petrol madenleri o kadar zengin ve taşkındır ki, bazı noktalarda kendi kendine yerin dibinden fışkırıp su gibi akar. Amerikalı mütehassıslardan birinin hiç unutmayacağımız bir mülahazasını (gözlemine) şimdi bir daha tekrar edeceğiz. Irak'taki petrol tabakaları, Batum'dakinden daha derindir. Batum petrol tabakası bir gün nihayet bulunduğu halde bile Irak'ınki yine bakidir, çünkü bu, daha derin, daha zengindir. Irak'ın petrolüne tasarruf edenler, bütün dünyanın petrol piyasasına hakim olacağı gibi, yine Amerikalıların verdiği hükümlerden biridir. Bu itibarla Irak, bir taraftan Nil Vadisi'ne yüz defa faik olan bir ziraat kabiliyeti, bir taraftan da bütün petrol bezirganlarının ihtirasını tahrik edecek derecede zengin bir petrol servetini ihtiva ediyor. Ve işte bu tabii servettir ki, Irak Türkleri'nin siyasi mukadderatı üzerinde meş'um bir tesir icra ediyor. Bu vesile ile ince bir mülahazayı burada kaydedeceğiz. Irak'ın mukadderatı münakaşa edilirken, bizim için en tehlikeli yol Irak'ın tabii servetlerini benimseyerekten hareket etmektir. Biz Irak'ı ziraat kabiliyeti veyahut petrol serveti için istemiyoruz, biz Irak'ta mevcut olan Türk unsurunun Anadolu'dan ayrılmamasını ve bu unsurun yabancı bir hakimiyete terkedilmemesini istiyoruz. Anadolu'ya ilhakını istediğimiz Türklerin tasarruf ettikleri topraklarda petrol kuyuları veyahut başka madenler varmış... Olabilir ya... Lakin bizim tezimiz daima bu Türklerin Anadolu ile birleşmesi olacak...”¹⁸ şeklinde düşüncelerini ifade etmektedir.

¹⁸ a.g.e., ss.103- 104.

Irak'ta petrol ve petrol ürünlerine dayalı sanayi kolları dışında diğer sanayi kollarının pek fazla gelişme gösterdiği söylenemez. Petro-kimya, demir-çelik sanayi, ulaşım araçları, çimento, gıda, tekstil sanayi kuruluşları ise son yıllarda önem kazanmıştır. Ancak günümüzde bütün bu kuruluşların büyük bölümü son girişilen savaş sonrasında çalıştırılmaz hale getirilmiştir.¹⁹ Irak'ın kuzey bölgesi tarımsal açıdan elverişli bölgelerden biridir. Başlıca ürünler tahıl ve narenciyedir. Bu bölge mera bakımından da elverişlidir.²⁰ Bu zenginliği Haşim Nahit Erbil; "...Irak'ın tabii servetini de bir kaç kelimedede toplayacağım. Su, toprak ve petrol madenleri. Suyun nereden geldiğini bilirsiniz. Araziye gelince, Dicle'nin sağ sahili Musul'dan Bağdat'a kadar çölden ibarettir. Sol sahilindeki Kırfa çölünü de buna ilave ediniz. Dünyanın zahire ambarı olduğunu tarihin haber verdiği bu yerlerin böyle bir kum çölü haline gelmesini, ormanların kesilmesine, Dicle'nin Fırat'tan açılan suni kanalların kapanmış olmasına atfediyorlar. Irak'ta toprağın bereketli olduğunu, ekilip biçilen yerler bize pek güzel ispat ediyor: Anadolu'da Rumeli'den buğday mahsulünün en çok bire yirmi ve nihayet otuz nisbetinde olduğu bir istisna halinde zikredilebilir. Halbuki Erbil civarında aynı mahsullerin yüzde yüz, bire yüz altmış olduğu görülmüştür. Ki bu, tarihin şahadetini tasdik eden bir vesikadır. Elcezire ile Dicle'nin sol sahilindeki ve kumluk yerlere suni kanallar açılırsa, suların ihtiva ettiği teressüattan kumlar üstünde yeni bir arazi tabası teşkili kabildir. Ve o zaman bu yerler bütün dünyada bin misli daha bulunmayan zengin bir kıta olur."²¹ şeklinde anlatmaktadır.

Irak'a stratejik önem kazandıran özellik sadece sahip olduğu doğal kaynakları değildir. Milliyetçilik ve sosyalizme dayanan mücadelesi Irak'ı bölgenin en güçlü ülkelerinden birisi yapmıştır. Irak'ın güçlenmesi Arap Birliği projesinde Mısır'ın yerini Irak'ın almasını beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda İsrail'in güvenliği de güçlü bir Irak nedeniyle tehlikeye girmiştir. Kısaca, Baas rejimi ve askeri gücü de stratejik önem kazandıran diğer temel faktörlerdir.²²

¹⁹ Selami Gözenç, a.g.e., s.156.

²⁰ Güçlü Demirci, a.g.e., s.615.

²¹ İzzettin Kerkük, a.g.e., s.70.

²² Cihat Yayıncı, a.g.e., s.309.

1.3. BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI VE BÖLGEDEKİ TÜRKMENLERİN DURUMU

19. Yüzyıl'da dünyayı paylaşma mücadelesine giren rakip emperyalist güçlerin sömürgeleştirmek istedikleri ilk bölge Ortadoğu'dur. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları da esasen Ortadoğu'nun sömürgeleştirilmesi ve paylaşılmasını hedefliyordu.1. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı yönetiminde bulunan Irak, bu paylaşım mücadelesi kapsamında 1920 yılında İngilizlerin işgaline maruz kaldı.²³

Birinci Dünya Savaşı sonrasına kadar bunların (Irak Türkmenleri) yerleşim bölgeleri, kuzeyden güneye doğru "Büyük Yol" olarak tanımlanan ve Bağdat'ı İstanbul'a bağlayan güzergah üzerinde yoğunlaşmıştır. Musul ve etrafındaki kasabalar ve özellikle Telafer, Nebi Yunus ve Reşidiye, Erbil ve Kerkük şehirlerinin yanı sıra bu şehirler etrafındaki köy ve kasabalar, Atıncöprü, Kuştepe, Dakuk, Tazehurmatu, Tuzhurmatu, Tavuk, Karatepe, Salahıyye, Kifri, Leylan; Bağdat ve Bağdat'ın doğu ve güneydoğusunda yer alan Hanekin, Mendeli, Kızılrat, Bedre ve Cessan kasaba ve kazalarının yanı sıra bunlara bağlı çok sayıda köy ve mezra Türklerin yerleşim bölgeleri olmuştur. Böylece Irak'ta varolan Türk-Türkmen varlığı, Osmanlı dönemi boyunca, Anadolu'dan gelen Türkler ile birlikte doruğa ulaşmıştır. Kuzeyde özellikle de Kerkük, Erbil ve Musul'da ve yukarıda yerleşim bölgeleri olarak zikrettiğimiz şehir ve kasabalarda çoğunlukta idiler.²⁴ Irak'ta Türklerin kaderi, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tamamen değişmiş ve günümüze kadar devam eden katliam, sürgün, acı ve ızdırapla dolu bir zaman tüneline girmiştir. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi ile birlikte (Musul hariç), Irak'ın tamamı İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Nüfusunun büyük çoğunluğunu Türkler ile Kürtlerin oluşturduğu Musul ise, Mütareke sonrasında İngilizler tarafından işgal edilmiş ve bu yüzden Musul Meselesi, siyasi bir sorun olarak, Türkiye ile İngiltere arasında 1926 senesine kadar devam etmiştir. Türkiye, iç ve dış siyasi, askeri gelişmeler neticesinde, 5 Haziran 1926 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması'yla, Musul vilayetinden çıkarılan petrolden 25 yıl boyunca yüzde 11 pay alma karşılığında Musul vilayetinin Irak'a bırakılmasını

²³ a.g.e., s.28.

²⁴ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.605.

resmen kabul etmek zorunda kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında işgalci İngilizlere karşı mücadele veren Irak Türkleri'nin Ankara Antlaşması'ndan sonra Anavatan'a tekrar kavuşabilme umutları tamamen ortadan kalkmış ve gelecekleri Irak'ta İngiliz mandası altında kurulan Irak Kraliyet Devleti'nin insafına bırakılmıştır.²⁵ İngiltere'nin 14 Aralık 1927'de Kral Faysal'ın idaresindeki Irak'a bağımsızlık tanımasıyla bugünkü Irak ortaya çıkmıştır. Türkiye ile Irak arasında 1926'dan sonra 1936, 1946, 1955 yıllarında da anlaşmalar imzalanmış, ancak Irak Türklerinin durumu ve geleceği teminat altına alınmadığından, daha sonraki yıllarda Irak yönetiminin keyfi uygulamaları karşısında ciddi bir tepki gösterilememiştir. 1979 yılında Irak'ta iktidarı ele geçiren Saddam ülkeyi 8 Ağustos 1988'de İran'la, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt ile savaşa sokmuştur. Bu olaylar sırasında da çok önemli fırsatlar doğmasına rağmen Türkiye'nin Irak Türkleri ile ilgili herhangi bir politikasının olmadığı ortaya çıkmıştır. 1959'da cumhuriyetin ilanının 1. yıldönümünde yapılan kutlamalar sırasında 14-15-16 Temmuz günlerinde Türkler'in evleri ve işyerleri yağmalanmış ve çok sayıda insan öldürülmüştür. Irak Türkleri'nin liderleri 1970'te, 1972'de ve 1980'de idam edilmiş ve bu duruma bütün dünya seyirci kalmıştır. 1960'ta "Türkmen Ocağı" kurulmuş, aynı yıl Ocak'ın yayın organı "Kardaşlık" dergisi çıkmaya başlamıştır. 1977'de Devim Komuta Konseyi, Dergi'ye ve Ocak'a el koymuştur. Irak Türkleri'nin siyasi ve sosyal mücadelesi 11 Kasım 1988'da kurulan "Irak Milli Türkmen Partisi" tarafından yürütülmektedir.²⁶

Irak Türkleri savaş sonrasında İngilizlere ve Kral Faysal'a karşı olan tutumlarından dolayı, Kraliyet yönetimi tarafından sindirme, sürgün ve katliamlara maruz kalmışlardır. Irak Türklerine karşı ilk katliam, Birinci Dünya Savaşı sırasında, İngilizlerle işbirliği yapan yerli gayrimüslim taifesine mensup Tayyari Asurilerin, Levy adı altında oluşturdukları askeri milis teşkilatı tarafından, (Ramazan ayının 30'unda, arife günü) 4 Mayıs 1924 tarihinde Kerkük'te işlenmiştir. İkinci katliam ise, Kerkük'te petrol şirketinde çalışan işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi adına, düzenlenmiş oldukları toplantı ve yürüyüş üzerine, 12 Temmuz 1946 tarihinde, polis güçlerinin toplanan işçilere ateş açmasıyla meydana gelmiştir. Kraliyet döneminde, Irak

²⁵ a.g.e., s.606.

²⁶ Cihat Yayıncı, a.g.e., ss.259-260.

Türklerinin başşehri olarak kabul edilen Kerkük'te gerçekleştirilen bu katliam girişimleri, aslında Irak Türklerini sindirmeye yönelik idi. Türkiye ile Irak arasında kraliyet döneminde, bölgesel güvenliğin sağlanmasına dönük İngilizlerin desteği ile gerçekleştirilen 1937 Sadabat ve 1955 Bağdat Paktları dönemlerinde bile, Irak Türklerine karşı sürgün ve sindirme politikaları sürdürülmüştür. 1918-1958 yılları arasında, İngilizler ve dolayısı ile Irak Kraliyet İdaresi, Irak halkını, İngilizlerin geleneksel (Böl-Yönet) politikası çerçevesinde idare etmişlerdir.²⁷

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1921 yılında Irak'ın nüfusunun 2.5 milyon olduğu tahmin edilmiştir. 1927 yılında çıkan 54 numaralı nüfus sayımı kanunu ile de nüfus işleri kanunlaştırılmıştır. Fakat bu kanun dayandığı temellere göre bir genel nüfus sayımı ancak, 1947'de çıkarılan 30 numaralı ek kanunla, 19.10.1947'de yapılan sayımdır. Bu sayımda tahmin edilen, 200.000 göçebe aşireti nüfusuyla beraber Irak'ın nüfusu 4.816.185'e çıkmıştır. On yıl sonra 1957 yılında yapılan nüfus sayımında bir takım eksiklere ve yanlışlıklara rağmen, bu sayımda Irak'ın nüfusu 6.339.960 kişiye ulaşmış olup, istatistiklere geçmeyen Irak'taki Türkmenlerin nüfusu 300 bini aşmakta idi. Çok ilkel tahminlere dayanarak 1920 yılından sonra çıkan sayım sonuçlarına bakılırsa Irak'taki Türkmenlerin nüfusu 100 binle 150 bin arasında oynamaktadır. Böylece 30 yıl kadar bir süre içinde Türkmenlerin nüfusu bir çok kötü nedenlerin, aksaklıkların bulunmasıyla beraber, bir mislinden fazla bir artış göstermiştir. Irak nüfusunun yıllık artış oranı yüzde 2,5-3 arasında olduğuna göre 1967 nüfus sayımına göre normal şartlarda 600 bini aşması olağandır.²⁸ Irak devletine, tarihi geçmişine vefalı ve sadık birer vatandaş olan Türkmenler, Irak devletinin kısa sayılmayacak süreleri boyunca asimilasyon, yıldırma, siyasi ve ekonomik varlıklarını, kimliklerini, etnik soydan koparma ve inkara sevk etme yolları gibi hegemonyacı tutumlara her zaman maruz kaldılar. Kendi çabaları ile ayakta kalıp varlıklarını korudular. Eski diktatörlük yönetimi Türkmen oymaklarını etnik kökenlerinden vazgeçirip Arap oymakları (aşiretleri) ismi altına girmeleri için çeşitli baskılar uyguladı.²⁹

²⁷ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.606.

²⁸ Güçlü Demirci, a.g.e., s.612.

²⁹ Habib Hürmüzlü ve Ekrem Pamukçu, a.g.e., s.20.

1.4. Şİİ VE KÜRT AYAKLANMALARI

Irak'ın kuruluşu büyük devletler arasında müzakere halinde iken dahi Şîî'ler, kendilerini güvencede hissetmediklerinden İngiltere'nin ya da Türkiye'nin himayesinde özerklik talebinde bulundular. 1920'ler, yeni otoriteye karşı Şîî muhalefet ve çatışmalarının boydan boya güneye yayılma dönemi oldu. 1935'te, mecburi askerlik kanununu kendileri için tehdit olarak algılayan aşiretler ayaklandılar. İsyân Irak ve İngiliz kuvvetleri tarafından bastırıldı. Bağdat'ta Aşiret İşleri Genel Müdürlüğü kuruldu; hükümet tarafından seçilen şeyhler buraya bağlandılar, dolaylı bir idare kanalı kuruldu. Bundan sonradır ki Şîî'lerin kırgınlığı Irak politikasında değişmez bir unsur olarak ortaya çıktı. Sadece Irak – İran savaşında Arap milliyetçiliğinin ağır basmasıyla din kardeşliği geride bırakıldı ve Şîî İran'a karşı sadakatle çarpışıldı. Körfez Savaşı'nın (1991) bitiminde yaygın bir ayaklanma başladı, ancak Saddam tarafından şiddetle bastırıldı. Bundan sonra Sunnî'lerle Şîîler arasındaki çatlak daha da derinleşti.

Kürt liderleri, Pan – Arabizm yanlısı yeni bir Arap devletinin oluşumuna başından itibaren karşı çıktılar. Büyük devletlerin kendilerine vaat ettiği kürt devletinin ortaya çıkmasını beklediler. Bunun gerçekleşmeyeceği anlaşılınca bu defa kendilerine ayrıcalık tanınmasını, kürt okullarının açılmasını, çoğunluğun kürtçe konuştuğu bölgelerde Kürtçe'nin resmi dil olmasını vs... istediler. Bu dönemde Musul meselesi belirsizliğini koruyordu (Mondros mütarekesi ile 30 Ekim 1918 de ateşkes ilan edildiğinde İngilizler Musul'a 25km. mesafede bulunuyorlardı. Buna rağmen İngiliz Harbiye nezaretinden aldıkları talimatla taarruzlarına devam eden İngiliz kuvvetleri 7 Kasım 1918'de Musul'a girdiler). İngilizler, Cemiyeti Akvam önünde olumlu görüntü sergilemek amacıyla, kürtlerle uzlaşma yolunu seçti. aşiret liderlerine ve şeyhlere dayanan dolaylı yönetim sistemini devreye soktu. İşte bu dönemdedir ki Süleymaniye'de Sufî Şeyhi Mahmut Barzancı gibi bazı liderler güç kazandılar ve bundan sonra da kürtler bağımsız kürdistan emelinin arkasını hiç bırakmadılar (Barzancı, muskalara ayet yerine Başkan Wilson'un 14 prensibini koydurtacak kadar ileri gitti). İngiltere, bu bağımsızlık fikrinin Irak ordusundaki kürt asıllı subaylara, şehirlerde yaşayan meslek sahiplerine, kürt entelektüellerine yayılmasını önleyemedi. Ne var ki bu ölçüde geniş bir yayılma, kürt milliyetçileri arasında çeşitli akımlara, rahatsız ilişkilere dönüştü. Hizipler, birleşmeler, tasfiyeler, silahlı çatışmalar Kürt hareketinin bu güne gelip dayanan niteliği oldu. Irak

zayıf düştüğünde ayaklandılar (1932, 1940-1946, 1958-1975, 1980-1988). Kürtler dağlık bölgeden zamanla Dicle Vadisi'ne sızdılar. Türklerin yerlisi olduğu ve Arapların da bulunduğu Kerkük ve Erbil bölgelerinde çoğunluğu ele geçirmeye çalıştılar.³⁰ Türkmenler, işaret ettiğimiz bölgelerde yerleşmelerini takip eden dönemlerde, her zaman Arap ve Kürtlerle kardeşçe ve sıkı bağlar kurarak onlara yakınlaşıp evlilik bağları yoluyla akraba ilişkilerine girerek, yaşamışlardır.³¹

³⁰ “Irak'ta Demokrasi ve Irk-Mezhep İhtilafları”, www.obiv.org.tr. 19 Ocak 2004.

³¹ Habib Hürmüzlü ve Ekrem Pamukçu, a.g.e., s.19.

İKİNCİ BÖLÜM

İRAK'TA TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE İRAK YÖNETİMİ VE TÜRKMENLER

2.1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKMENLERE YÖNELİK BASKILAR

İrak Türkleri geçmişten günümüze mecburi göçe tabi tutulmuşlar, bir kısmı da yurt dışına göç ettiklerinden geniş bir coğrafyaya dağılmışlardır.³² Irak genelinde, 1920 yılından günümüze kadar Türkmenleri asimile etmek ve bölgelerini Araplaştırmak amacıyla ve özellikle 1980'den sonra Araplaştırmak veya Kürtleştirmek için çeşitli yöntemlere başvurulmuştur. Açık yerlerde Türkçe konuşmayı yasaklamak ve hatta, telefonda kendi ailesiyle konuşanları cezalandırmak gibi yöntemlere başvurulmuştur. Yüzlerce Türkmen köy ve kasabası çeşitli bahanelerle yıkılmış, Türkmen halkı başka yerlere göçe zorlanmış, Irak'ın güneyinde yüzbinlerce Arap'ın Türkmen bölgelerine yerleşmeleri için kendilerine karşılıksız teşvik primleri verilmiş ve arazi dağıtılmıştır. Birçok yerleşim yerinin Türkçe olan adları Arapça'yla değiştirilmiştir. Hamzalı, Beşir, Yaycı, Kümbetler, Karahasan, Saritepe, Topuzova, Yahyaova ve onlarca Türkmen köy ve yerleşim yeri yıkılmıştır. Devrim Komuta Konseyi'nin 29 Ocak 1976 tarih ve 41 nolu kararı ile Kerkük ilinin adı Al-Tamim olarak değiştirilmiş ve en büyük ilçesi olan Tuzhurmatu, Saddam'ın doğum yeri olan Tikrit'e bağlanmıştır. 20 Ekim 1981'de 1391 nolu karar ile Türkmenlerin güney illerine tehcir edilmeleri kararlaştırılmıştır. Bu karar son aylarda Kerkük'te yeniden uygulanmaya konulmuştur. 27.09.1984 tarihinde 1081 nolu karar ile Türkmenlerin arazilerinin istimlak edilerek güneyden getirilen Araplara dağıtılması sağlanmıştır. Devrim Komuta Konseyi 8 Nisan 1984 tarih ve 434 sayılı kararı ile Kerkük'te Türkmenlerin gayrimenkul satın almaları yasaklanmıştır.³³

³² Cihat Yaycı, a.g.e., s.83.

³³ Vedat Yenerer, **Düşman Kardeşler ABD İşgalindeki Irak'ta Arap, Kürt ve Türkmen Çatışması**, İstanbul: Bulut Yayınları, 2004, ss.107-108.

Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle Türklere yönelik katliamlar başlamış, zorla göz ettirmeler hızlanmıştır. Bugün bu bölgede yaşayan Türk nüfusu dağınık haldedir. Bu durum Irak Türkleri'nin bölgedeki konumunu zayıflatıyor. Çoğu yerde Türkler, Araplar ve diğer topluluklar yer ve mal edinme mücadelesi veriyorlar. ABD'nin bugün izlediği politika da bu konuda sıkıntı yaratıyor.³⁴

Irak Türkleri, savaş sonrasında İngilizlere ve Kral Faysal'a karşı olan tutumlarından dolayı, Kraliyet yönetimi tarafından sindirme, sürgün ve katliamlara maruz kalmışlardır. Irak Türklerine karşı ilk katliam, Birinci Dünya Savaşı sırasında, İngilizlerle işbirliği yapan yerli gayrimüslim taifesine mensup Tayyari Asurilerin, Levy adı altında oluşturdukları askeri milis teşkilatı tarafından, (Ramazan ayının 30'unda, arife günü) 4 Mayıs 1924 tarihinde Kerkük'te işlenmiştir. İkinci katliam ise, Kerkük'te petrol şirketinde çalışan işçilerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi adına, düzenlemiş oldukları toplantı ve yürüyüş üzerine, 12 Temmuz 1946 tarihinde, polis güçlerinin toplanan işçilere ateş açmasıyla meydana gelmiştir. Kraliyet döneminde, Irak Türklerinin başşehri olarak kabul edilen Kerkük'te gerçekleştirilen bu katliam girişimleri, aslında Irak Türklerini sindirmeye yönelikti. Türkiye ile Irak arasında kraliyet döneminde, bölgesel güvenliğin sağlanmasına dönük İngilizlerin desteği ile gerçekleştirilen 1937 Sadabat ve 1955 Bağdat Paktları dönemlerinde bile, Irak Türklerine karşı sürgün ve sindirme politikaları sürdürülmüştür. 1918-1958 yılları arasında, İngilizler ve dolayısı ile Irak Kraliyet İdaresi, Irak halkını, İngilizlerin geleneksel (Böl-Yönet) politikası çerçevesinde idare etmişlerdir.³⁵

Irak Baas Yönetimi, İran ile yapılan 1975 Cezayir Antlaşması sonucunda Kuzey Irak'ta Mustafa Barzani önderliğinde sürdürülen Kürt hareketinin bastırılmasıyla birlikte, Irak Türklerine karşı gerçek niyet ve amaçlarını açığa vuran ve temelinde uzun vadede, Türk bölgelerinin Araplaştırılması üzerine dayalı olan ve günümüze kadar devam eden uygulamalarını planlı bir şekilde ortaya koymaya başlamıştır. Türk bölgelerindeki Türk isimli okul ve köylerin isimlerini Arap isimler ile değiştirmekle başlayan bu süreç, Türklerin çoğunlukta oldukları ilçe ve kasabaların idari bağlantılarını başka illere bağlamakla, güneyde Arapların Kerkük'e gelmelerini ve yerleşmelerini

³⁴ Cihat Yaycı, a.g.e., s.274.

³⁵ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.606.

teşvik etmekle devam etmiştir. Bu Araplaştırma politikası en çok, Irak Türklerinin başşehri olan ve zengin petrol kaynaklarına sahip olan Kerkük ve civarında uygulanmıştır.³⁶

Son 30 yılda Bağdat'a göç eden Irak'lı vatandaşlar başkentten zorla göç ettirilmektedir. Devrim Komuta Konseyi tarafından alınan bir karara göre 1957'den sonra Bağdat'a yerleşenlerin Bağdat vilayeti sınırları içerisinde gayri menkul satın almaları, ticari aktivitede bulunmaları yasaklanmıştır. Bu karardan Tikrit doğumlular istisna tutulmuştur. İnsanlık dışı bu karar 30 yıl önce Bağdat'ta doğanları da kapsamış, aileleri 1957 nüfus sayımında Bağdat'ta olmayan tüm vatandaşlar Bağdat'tan göç ettirilmiştir. Gelen haberlere göre halen göç kampanyaları yürütülmektedir. Bilindiği gibi 1958 ihtilalinden sonra yaşanan siyasi ve sosyal çalkantılar dolayısıyla Irak'ta yoğun iç göç yaşanmıştır.³⁷

2.2. BAASÇILIK REJİMİNİN DOĞUŞU VE DEVLETİN ARAPLAŞTIRILMASI

Irak devleti kurulduğunda (1921) başa getirilen Faysal ve beraberindeki Şerifan subayları (Şerif Ordusu) Sünnî ve Pan-Arap milliyetçisiydiler. Halk ise sadece köyünü, şeyhini, kabilesini tanıyordu, Arap milletine yabancıydı. Suriye ya da Mısır'ın adını işitmemiş olanlar bile vardı. Yeni idare Pan-Arap milliyetçiliğini yaratmak ve yaymak için orduyu ve okulları kullandı; üniter devlete ağırlık verildi; mecburi askerlik getirildi; milli eğitimi bir Pan Arap idealisti olan Suriyeli bir Hristiyana, Satia-Al Husri'ye bıraktı. Pan-Arabizm'in güçlenmesine ve yayılmasına paralel olarak da önce ordudan, idareden ve daha sonra Baas Partisinden Sünnî ve Pan-Arabizm yanlısı olmayanlar dışlandı; 1930'lardan başlayarak ve özellikle 1968'den itibaren faşist bir nitelik kazandı.³⁸

İlk olarak Suriye'de ortaya çıkan ve ardından bütün bir Ortadoğu coğrafyasında egemenlik kuran Baas'çılığın ideolojik kökeni ise sömürgeciliğe karşı milliyetçiliktir.

³⁶ a.g.e., s.608.

³⁷ Bağdat'tan Zorunlu Göç, **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1, s.7.

³⁸ "Irak'ta Demokrasi ve İrk-Mezhep İhtilafları", www.obiv.org.tr. 19 Ocak 2004.

Sömürüye karşı olan ulusal bilinç ise Arap toplumunda hızla yayılıyordu. Irak halkı ve diğer Arap devletleri emperyalizme karşı yeni bir sosyal ve siyasal düzen kurmak istiyorlardı. Bu yeni arayış özellikle 1948'deki Filistin Savaşı'ndan sonra gittikçe arttı. Bu savaş sonucu Filistin'de bir İsrail Devleti'nin kurulmuş olması devrime olan ihtiyacı arttırırken 'Baas Partisi' önemli bir güç olarak ortaya çıkıyordu.³⁹ Hemen hemen her alanda köklü değişiklikler yapan Irak Devrim Konseyi, bu gelişim ve ilerleme gücünü Baas ideolojisinden alıyordu. Baas Partisi'nin ortaya çıkmasının temelinde Arap topraklarının emperyalizm tarafından sömürülmesi yatmaktadır.

Birlik, özgürlük, sosyalizm...

Baas Partisi, 1940'lı yılların başında birlik, özgürlük ve sosyalizm üçlüsünü bir araya getiren ve Arap Birliği'ni savunan bir hareket olmuştur.⁴⁰ Baas Partisi tanımlanırken akla gelen ilk özelliği milliyetçi bir karakter taşımasıdır. Emperyalizme karşı ulusu savunan Araplar, milliyetçilik temelinde bir mücadele vermişlerdir. Saddam 1975'te Devrim Konseyi Başkanı iken şöyle demiştir: "...Uluslararası düzeyde, emperyalizme karşı güdülen politikanın geliştirilmesinde öncü rol oynamak istiyoruz. Böyle istiyoruz ve tarafsız bir ülke olarak bunu istiyoruz. Bu tarafsızlık onu sömürenler arasında bir tarafsızlık değil, hak kuvvetlerinin haksızlık kuvvetlerine karşı benimsediği bir taraflılıktır. Doğru olanın yanında doğru olmayana karşı bir taraflılıktır..."⁴¹ Saddam Dönemi'nde, resmi adı her ne kadar Irak Cumhuriyeti de olsa fiiliyatta diktötar bir rejim söz konusudur.⁴² Irak, Saddam tarzı yönetimler altında ezildiği için uluslaşma süreci yaşanmadı.⁴³ Irak'taki Saddam rejimine yönelen eleştiri aynı zamanda Ortadoğu'daki bütün Baas rejimlerine yönelik bir düşmanlık olarak ortaya çıkıyor. Baas rejimleri antidemokratik, baskıcı bir tek parti diktatörlüğü olarak tarif edilirken, bu rejimlerin idaresi altında bulunan halkların da yoksulluk ve sefalet içinde yaşadıkları propogandası yürütülüyor. Gerçi bu argüman kanaatimizce çok da yanlış değildir. Çünkü Arap ülkelerinde siyasi partiler, başlıca iki akımı temsil etmektedir. Bunlar, Panarap ulusçuluk ve dini köktenciliktir. Her iki akımın da özünde demokratiklik içerdiğini

³⁹ Cihat Yaycı, a.g.e., s.28.

⁴⁰ a.g.e., s.28.

⁴¹ a.g.e, s.30.

⁴² a.g.e., s.35.

⁴³ a.g.e., s.36.

düşünmek mümkün değildir. Bu durum, Arap rejimlerini iç politikada baskıcı, dış politikada saldırgan ve genişlemeci olmaya yöneltmektedir.⁴⁴ Baas sosyalizmi, halkçılık uygulamalarıyla idaresi altındaki halkların yaşam kalitesini arttırırken aynı bölgede iktidarda bulunan ve piyasacılığın uygulandığı şeriatçı şeyhliklerde, var olan zenginlik şeyh ve prenslerin lüks yaşantısına harcanmaktadır. Yine ülke kaynaklarının büyük bir kısmının da kapitalist ekonominin temel kuralı olarak emperyalist ülkelere aktarılmakta olduğu bir gerçektir.⁴⁵ Diktatörlük döneminde kendi tercihleri dışında, zor kullanılarak belalardan ve polisiye takiplerinden, ailelerinin geçimini sağlamak amacıyla Türkmen kimliklerinden vazgeçip eski yönetimin etnik yapı düzenlemesi adı altında başka kimlik edinen ve azınlıkta olan bu kişilerin değerli birer Türkmen toplumu bireyleri olduklarını ve ülkelerine vefa yönünden diğerlerinden hiçbir şekilde farklı olmadıklarını kimse inkar edemez.⁴⁶

⁴⁴ a.g.e., s.31.

⁴⁵ a.g.e., s.31.

⁴⁶ Habib Hürmüzlü ve Ekrem Pamukçu, a.g.e., s.21.

2.3. SADDAM HÜSEYİN DÖNEMİNDE IRAK'TA EKONOMİK DURUM

2.3.1. MADENCİLİK, EKONOMİ VE FİNANS, TARIM VE HAYVANCILIK, SANAYİİ

2.3.1.1. MADENCİLİK

Saddam Hüseyin dünyanın en önemli petrol rezervlerine sahip olan bir ülkenin başına geçtiğinde kuşkusuz ne kadar şanslı bir diktatör olduğunu da biliyordu dersek yanlış olmayız. Çünkü ülkesinin sahip olduğu yeraltı zenginliklerinin, ilerde hayal ettiklerini gerçekleştirebilmesi adına yeterli olduğunu düşünüyor olmalıydı. Irak'ın zengin petrol rezervine sahip olması ekonomiye de zenginlik kazandırabilirdi. Ancak İran ile olan ve sekiz yıl süren savaşın ardından Kuveyt işgali ile başlayan sorunlar Irak ekonomisinin, petrolün avantajını gerektiği gibi kullanabilmesini engelledi denilebilir.

Sınırsız petrol gelirlerini kullandığı Körfez Krizi öncesi dönemde Irak halkı, kendi kültürlerine göre zengin bir hayat sürmüştür. Bu gelirlerin kesilmesiyle başlayan ekonomik sıkıntılar, bir dizi düşkünlükleri de beraberinde getirmiştir. Kültür düzeyi yüksek olan, daha çok şehirlerde yaşayan ve bu yüzden de devlet kademelerinde görev yapan Türkmenler krizden en çok etkilenen unsur olmuştur. Türkmenler maddi sıkıntılara bir yere kadar dayanabilmekte, ondan sonrası için Türkmen toplumunun sorunları değil, hayatta kalma mücadelesi önem kazanmıştır.⁴⁷

Irak'ın petrol gelirleri, ulusal gelirin 1/3'ini teşkil eder. İlk kez 1909'da bulunan petrolün ticari anlamda üretimi 1927 yılında Kerkük'te açılan kuyularla başlamıştır. Irak'taki petrol havzaları kuzeydoğuda (Musul, Kerkük) ve güneyde Basra Körfezi kıyısında olmak üzere başlıca iki bölgededir.⁴⁸

⁴⁷ Cihat Yaycı, a.g.e., s.270.

⁴⁸ Selami Gözenç, a.g.e., s.155.

Irak'ın stratejik öneminin temel nedeni ise bulunduğu Ortadoğu bölgesinde sahip olduğu doğal enerji kaynaklarıdır. Irak'ın sahip olduğu doğal enerji kaynaklarının rezerv, fiyat, kar, gelir değişkenlerini içeren özet tablosu aşağıda sunulmuştur.

Tablo-I

IRAK PETROLÜ

	KÖTÜ SENARYO	İYİ SENARYO
Arama-Üretim Masrafı (\$/varil)	1,5	1,0
Petrol Fiyatı (\$/varil)	20	25
Üretilebilir Rezerv (milyar varil)	ispatlanmış: 112,5(*)	muhtemel: 300,0
Brüt Gelir (milyar \$)	2.250,00	7.500,00
Net Yatırım (milyar \$)	168,75	300,00
Net Kar (milyar \$)	2.081,25	7.200,00
Kar Oranı (\$/\$)	1:13	1:25
Yıllık Gelir (milyar \$)	50 yılda tükenirse:42	100 yılda tükenirse:72
%50-50 Bölüşüm (milyar \$)	1.041,00	3.600,00

(*): Dünya Toplam Petrol Rezervlerinin %11'i⁴⁹

Ülkenin petrol dışındaki yeraltı zenginlikleri arasında doğalgaz, kükürt, fosfat ve tuz sayılabilir.⁵⁰

⁴⁹ Cihat Yaycı, a.g.e., s.19.

⁵⁰ Selami Gözenç, a.g.e., s.155.

Tablo-II**IRAK DOĞALGAZI**

	KÖTÜ SENARYO	İYİ SENARYO
Arama-Üretim Masrafı (\$/1000m3)	7,0*	5,0*
Petrol Fiyatı (\$/1000m3)	80	100
Üretilabilir Rezerv (milyar m3)	ispatlanmış:3.000,0	muhtemel:9.000,0
Brüt Gelir (milyar \$)	240,00	900,00
Net Yatırım (milyar \$)	21,00	45,00
Net Kar (milyar \$)	219,00	855,00
Kar Oranı (\$/\$)	1:11	1:20
Yıllık Gelir (milyar \$)	50 yılda tükenirse:4,4	100 yılda tükenirse:8,6
%50-50 Bölüşüm (milyar \$)	110,00	428,00

(*): En Yakın Pazara Ulaşım Masrafı Dahil.⁵¹

Tablo-III**IRAK TOPLAM PETROL VE DOĞALGAZI⁵²**

	KÖTÜ SENARYO	İYİ SENARYO
Net Kar (milyar \$)	2.300,25	8.100,00
Yıllık Gelir (milyar \$)	50 yılda tükenirse:46	100 yılda tükenirse:81
%50-50 Bölüşüm (milyar \$)	1:200,00	

⁵¹ Cihat Yayıncı, a.g.e., s.20.

⁵² a.g.e., s.20.

Tablo-IV**Irak'ta Madencilik (1000 ton, diğerleri hariç)**

	1987	1988	1989
Ham petrol	101.816	190.140	136.603
Doğal gaz	146	180	191
Doğal sülfür*	707	700	900

*ABD Maden Bürosu tahmini

Ham petrol 1990 üretimi (1000 ton) 100.500'dür. Bu veriler BM'nin 4 aylık verilerinden alınmıştır.⁵³

2.3.1.2. EKONOMİ VE FİNANS

1980-89 yılları arasında Irak'ta ekonomi, Döviz Değişim Oranı ortalama 1 ID=\$=0.331, Piyasa Fiyatlarıyla GSMH (milyar \$):16.777, Reel GSMH artışı(%): -0.7, Toplam dış borç: 93.7 milyar \$ (1995), Enflasyon (tüketici fiyatları ile) (%): 250.0, Kalkınma hızı (%): 5.4 şeklinde gerçekleşmiştir.⁵⁴

Tablo-V**Irak'ın Son Ekonomik Göstergeleri⁵⁵**

Ekonomik Göstergeler (a)	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Piyasa Fiyatlarıyla GSMH(milyar \$)	60.547	10.115	16.806	17.773	17.973	16.777
Reel GSMH Artışı %	-26.8	-62.9	-29.2	0.0	0.0	-0.7
Tüketici Fiyatlarıyla Enflasyon %	46.6	500.0	350.0	175.0	300.0	250.0
Nüfus (milyon)	18.8	19.5	20.2	20.9	21.4	21.9
İhracat (FOB) Milyon \$	10.600	140	500	750	770	900
İthalat (FOB) Milyon \$	7.946	1.000	2.000	1.000	1.000	1.155
Cari H. Dengesi (Milyon \$)	500	-1.000	-1.500	-250	-230	-350
Toplam Dış Borçlar (Milyon \$)	75.6	79.9	82.9	85.9	89.7	93.7
Petrol Üretimi (Milyon Varil/gün)	2.055	0.304	0.425	0.480	0.530	0.550
Kar Değişim Oranı (Ortalama ID=\$)	0.331	0.331	0.331	0.331	0.331	0.331

a=E.I.U. Tahminleri

⁵³ Kamil Uslu, **Yeniden Yapılanma Sürecinde Türk Cumhuriyetleri ve İslam Ülkelerinin Sosyo-Ekonomik Yapıları ve Türkiye İle İlişkileri**, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi, İstanbul: 1998, s.121.

⁵⁴ a.g.e., s.115.

⁵⁵ a.g.e., s.115.

2.3.1.3. TARIM ve HAYVANCILIK

Irak tarımı ve yapısına bakıldığında, geleneksel bir tarım ülkesi görünümü verir. Buna göre aşağıdaki tabloda Irak tarımı 1988, 1989 ve 1990 yılları arasındaki üretimi şöyledir:

Tablo-VI

Irak'ın Tarım Ürünleri Üretimi (1000 ton)⁵⁶

Başlıca tarım ürünleri	1988	1989	1990
Buğday	929	491	805*
Pirinç	141	232	
Arpa	1.437	663	1.000*
Mısır	77	104	110*
Patates	144	226	226*
Kuru Fasulye	6	5	5*
Ayçiçeği (tohumu)	0	19	20*
Susam (tohumu)	11	14	15*
Lahana	14	9	9*
Domates	558	710	650*
Kabak	52	49	50*
Salatalık	291	343	345*
Patlıcan	207	187	190*
Yeşil Biber	30	35	37*
Kuru soğan	122	129	130*
Havuç	22	9	9*
Karpuz	483	672	675*
Kvun	260	317	320*
Üzüm	445 [†]	450 [†]	470*
Hurma	356	488	490*
Şeker kamışı	30	70	70*
Elma*	70	75	80
Şeftali ve tüysüz şeftali	28	28	29
Kuş tüyü	33	33	35
Portakal	165 [†]	175 [†]	180*
Koyu renkli portakal vs.	72	75	79
Kayısı	32	33	33
Tütün	2	3	3
Pamuk tohumu	12	14	15*

*FAO tahminleri, [†] Resmi olmayan veriler

⁵⁶ a.g.e., s.117.

Tablo-VII

Irak'ta 1989-1990 Yılları Arasındaki Canlı Hayvan Durumu⁵⁷ (1000 baş, Kasım Sonu İtibariyle)

	1988	1989	1990
At*	55	58	60
Katır*	26	26	27
Eşek*	410	415	416
Sığır	1.600 [†]	1.650 [†]	1.675 [†]
Manda	141 [†]	145 [†]	148 [†]
Deve*	55	58	59
Koyun	9.000 [†]	9.500 [†]	9.600 [†]
Keçi	1.550	1.600	1.650

Kümes Hayvanları 1988'de 76* milyon, 1989'da 77* milyon, 1990'da 80* milyon.

* FAO tahminleri, [†] Resmi olmayan veriler.

Tablo-VIII

Irak'ta Canlı Hayvan Et, Süt ve Diğer Üretimler⁵⁸ (1000 ton)

	1988	1989	1990
Sığır ve dana eti*	47	48	50
Manda eti*	4	3	4
Koyun ve kuzu eti	22	25	26
Keçi eti	7	9	10
Kümes hayvanları eti	210	187	223 [†]
İnek sütü	297 [†]	300	250
Manda sütü	25	26	57
Keçi sütü	70	73	77
Peynir*	33.1	33.8	33.1
Tereyağ*	7.9	8.0	7.3
Tavuk yumurtası	63.7	91.7	50.0
Yün:			
İç yağı	15.9	18.2	16.8
Saf-temiz	8.8	10.0	9.2
Sığır ve manda derisi*	6.9	7.1	8.0
Koyun derisi*	4.1	4.7	4.8
Keçi derisi*	1.4	2.0	2.0

* FAO tahminleri [†] Resmi olmayan veriler.

⁵⁷ a.g.e., s.118.

⁵⁸ a.g.e., s.118.

2.3.1.4. SANAYİİ

Tablo-IX

Irak'ın Sanayi Üretimi⁵⁹ (Seçilmiş bazı sektörler/1000 ton)

Seçilmiş Üretimler	1987	1988	1989
Sigara(milyon)	13.000	20.250	27.000
Çimento	9.780	9.162	n.a
Sıvılaştırılmış gaz*†	910	1.010	1.428
Nafta	600	600	700
Güçlü motor yağı(geliştirilmiş)	2.379	2.503	2.600
Gazyağı	790	800	790
Jet yakıtı	410	410	500
Damıtılmış fuel oil	5.316	5.320	5.700
Katı fuel oil	7.299	7.200	8.200
Makine yağı	1.450	150	200
Parafin*	80	80	90
Asfalt	410	410	460
Elektrik enerjisi (milyon kWh)	22.860	23.450	23.860

* tahmini üretim, n.a. bilgi yok, † tahmin edilen üretim (1000 ton) 1987 Doğal gaz 7000, 1988'de 800, 1989'da 1.128 bin tondur. Petrol rafinerilerinde ise: 1988'de 210, 1989'da 300 bin ton'dur.

Çorap üretimi tahmini olarak, 1987'de 4.900.000 çift, 1988'de 4.669.000 çifttir.

⁵⁹ a.g.e., s.119.

Tablo-X

Irak'ın GSYİH'si⁶⁰ (milyon ID)

	1986	1987	1988
Tarım, avcılık, ormancılık ve balıkçılık	2.727	2.518.7	1.791.3
Madencilik ve taş ocakçılığı	2.181.2	3.594.8	3.390.0
İmalat	1.639.9	2.071.1	2.073.2
Elektrik, gaz ve su [†]	219.9	298.5	313.2
İnşaat	1.297.1	1.430.8	1.061.8
Ticaret, restoran ve otelcilik [†]	1.916.3	2.182.7	1.867.3
Taşıma, depolama, haberleşme	1.104.3	1.269.7	1.290.9
Finans, sigorta ve gayrimenkul	1.647.5	1.788.6	1.653.8
Devlet hizmetleri	2.847.8	3.228.0	3.152.6
Diğer hizmetler	198.4	200.1	273.6
Toplam	5.266.1	18.583.3	17.897.7
(Eksi) banka hizmetleri harcamaları	767.0	983.0	862.9
Faktör maliyetleriyle GSMH	14.459.1	17.600.0	17.034.8
Direkt vergiler	783.3	708.2	650.9
(Eksi) yardımları	372.3	407.6	329.5
GSMH (piyasalardan satın alınan değer)	14.870.1	17.900.6	17.356.1

*Geçici durumdur. † Ticarete göre dağıtımı dahil

Avrupa Parlamentosu Kararları'nın 'L, M ve N' maddelerinde; "Saddam Hüseyin'in sistematik olarak gıda üretimini yok etmesi neticesinde Irak dışarıdan gıda ithalatına bağımlı hale gelmiştir. Sulama sistemlerinin hatalı çalışmalarıyla yok edilmesi sonucunda ülkenin güney kısmı tamamen zarar görmüştür ve bu bölgeler çevre sağlığının korunması için acilen rehabilite edilmelidir. Kerkük ve Musul gibi kentlerde yapılan Araplaştırma çalışmaları yüzünden 800.000'den fazla Kürt, Türkmen ve Asuri yer değiştirerek kuzeydeki üç Kürt iline sığınmak zorunda kalmışlardır."⁶¹ şeklinde Saddam'ın Irak tarımını olumsuz yönde etkileyecek hatalı uygulamalara imza attığı ifade edilmektedir.

⁶⁰ a.g.e., s.120.

⁶¹ Vedat Yenerer, a.g.e., s.154.

2.4. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKMENLERE YÖNELİK KATLIAMLAR*

Irak'ın Osmanlı'dan koparılmasından sonra bölge hiç durulmamıştır. İç çatışmalar, insan hakları ihlalleri, katliamlar sürüp gitmiştir. Karmaşık ve asayıştan yoksun bu yapı içinde Türkmenler insanlık dışı uygulamalara maruz kalmıştır. Irak yönetimleri tarafından insanlık tarihine kara leke olarak geçecek Kerkük Katliamı, Altunköprü Katliamı ve bunlar gibi pek çok acı olay Türkmenler tarafından günümüzde de unutulmamaktadır. 14 Temmuz 1959 Kerkük Katliamı'nda ölenler günümüzde de her yıl düzenlenen anma etkinlikleriyle hatırlanmaktadır.

Tarihe 59 Kerkük Katliamı olarak geçen soykırım girişimi, 14-16 Temmuz 1959 tarihlerinde yaklaşık 3 gün boyunca sürmüş ve insan olan herkesi dehşete düşüren yöntemlerle, yaşlı-genç, kadın-erkek, büyük-küçük demeden, silahsız ve masum Kerkük Türk halkına yönelik cinayetler işlenmiş, evleri, dükkanları ve ticarethaneleri yağmalanmıştır.⁶²

Katliamdan sonra Kerkük'te huzursuzluk daha sonra da sürdü. Irak'ta yaşanan karışıklıklardan, huzursuzluk ortamından Kerkük de nasibini aldı.

1991 yılı Mart ayının ortalarına doğru durum son derece kritikti ve ayaklanmaların sınırları giderek genişliyordu. 18 Mart 1991 günü Kerkük, peşmergelerin işgaline uğradı. Hükümet güçleri şehri boşaltmışlardı. Peşmergelerin karşısında duracak asker ve polis gücü yoktu. Hiçbir engelle karşılaşmayan peşmerge ayaklanması işgale dönüştü. Böylece Kerkük'te bir hafta süreyle yağma, kundaklama, yangın ve saldırılar yaşandı. Şehri alt üst eden peşmergeler önce Kerkük Nüfus Dairesi ile Tapu Dairesi'ni ve diğer resmi binaları ateşe verdi. Bir çok sahipsiz bina ve işyeri yağmalanarak talan edildi.

Özellikle 28 Mart 1991 tarihinde yaşanan Altunköprü Katliamı'nın acısını unutmak mümkün müdür? Bir saat içerisinde yüze yakın Türkmen kardeşimiz burada şehit

* Konuyla ilgili açıklama Ek-H, Ek-I, Ek-İ'de belirtilmiştir.

⁶² Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.607.

düşmüştür. Bu olay Altunköprü'nün tarihinde yaşanan meş'um bir gün olarak tescil edilmiş ve Irak Türkmenlerinin yaşadığı en acılı günlerden biri olmuştur.⁶³

Musalla mezarlığında yatan önemli isimlerden biri de, Saddam yönetimi tarafından idam edilen Doç. Dr.Nejdet Koçak'tır. Nejdete Koçak'ın Irak Türkmenlerinin milli mücadele tarihinde ayrı bir yeri vardır. Bir çok hizmeti yanında Koçak, milliyetçi bir kuşağın yetişmesinde de büyük rol oynamıştır. İdealist kişiliği ve son derece ilkeli bir yaşama disiplini sayesinde Koçak, Irak Türkmen davasının lideri olan bir ülkü devi idi. Türkmenlerin en sevilen şehidi Koçak için, zalim dikta yönetimi mezar yapılmasını bile yasaklamıştır. Hatta cenaze ve taziye törenlerini dahi yasaklayan dikta rejimi, mezarın yanına yaklaşanları bile takibe alıyordu. Bu yüzden Nejdete Koçak'ı sevenler, göz yaşlarını gizlilikle akıtmışlardı. Kerkük'ün değerli şairi Salah Nevres, Nejdete Koçak'ın ruhuna ithaf ettiği 'Dirim Tomurcuğu' şiirinde şunları söylüyordu:

Bağdat'tan çekildi Tanrı katına
Kerkük saramadı bayrağa onu
Gönülde oturttuk şehit tahtına
Dört kişi verdiler toprağa onu

Yolcu edemedik yası yasaktı
Saygı duruşunu gizlice durduk
İnce boynumuzu sessizce burduk
En sıcak yaşımız ardından aktı.⁶⁴

Özellikle Şii Türkmenlerin bir kısmı büyük mezalim görmüştür. Şii Türkmen bölgelerinin bir kısmı da yerle bir edilmiş, halkı yerlerinden sürülmüştür. Bu yerleşim bölgelerinin arasında yer alan Beşir bucağındaki Türkmenler, büyük bir dram yaşamışlardır. Bu dramın yanında, Halepçe Katliam'ı hiç kalır diyebiliriz. Beşir'de yaşayan Türkmen gençlerinin çoğu okumuş, yüksek tahsil görmüş aydın insanlardır. Saddam yönetiminin bu kasaba halkına yönelttiği İran yanlısı iftirası yüzünden, 100'ün

⁶³ Suphi Saatçi, **Hasretin Adı Kerkük**, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2004, ss.21-22.

⁶⁴ a.g.e., s.35.

üstünde genç babayığit Türkmen evladı suçsuz yere idam edilmiştir. Bununla da yetinmeyen dikta yönetimi, köy halkının tamamını evlerinden, topraklarından kopararak çeşitli bölgelere dağıtmıştır. Ardından bu yerleşmenin tamamı dozerlerle dümdüz edilmiştir. Bunun gibi Tokmaklı, Yayçı, Tirkalan, özgün mimari üslupta inşa edilen evleri ile Kümbetler ve Bilava gibi Türkmen yerleşim merkezleri boşaltılarak halkları dağıtılmış ve yerle bir edilmişlerdir. Yine Şii Türkmenlerin oturduğu Tisin eskiden köy iken, zamanla genişleyen Kerkük'ün yerleşim alanı içine alınmış ve kentin bir mahallesi olmuştur. Halis muhlis Türkmen kimliğine sahip olan Tisin halkı, bağ ve bostanları ile sakin bir hayat yaşarken, yüzlerce genci yine İran yanlısı olmakla suçlanmıştır. Çoğu doktor, mühendis, avukat ve öğretmen olarak ülkelerine hizmet eden Tisinlilerin yüze yakın değerli evladı suçsuz oldukları halde darağacında sallandırılmışlardır. Toprak damları ve yeşil peyzajı ile bu mahalle de yerle bir edilmiş, zalim dikta rejiminin insanlık dışı uygulamaları yüzünden haritadan silinmiştir.⁶⁵

Saddam rejimi bir çok Tisin Türk'ünü hapisaneye atarak, birçoğunu da kurşuna dizerek işkence sırasında öldürmüştür. Yüzlerce Türkmen din ve dillerinden dolayı idam edilmişlerdir.

1997 yılı Ekim ayında idam edilen 800 civarındaki tutuklunun arasında 32 Türkmen tutuklu yereldi. 1998 yılında idam edilenler arasında çok sayıda Türkmen'in bulunduğu bildirilmektedir. Ancak bunlardan sadece ikisinin kimliği tespit edilebildi. 31 Ağustos 1996'da Irak kuvvetlerinin Erbil'e düzenledikleri baskın sırasında Türkmenlere karşı yürüttükleri yoğun tutuklama kampanyasında 02 Eylül 1996'da IMTP Genel Merkezi'ne Irak Gizli Servisi elemanlarının düzenlediği baskında tutkılan IMTP yürütme kurulu üyesi Aydın Şakir ve Mayıs 1998'de tutuklanan Tuğgeneral Sami Kasım Zeynel'in 19 Kasım 1998'de idam edildikleri tespit edilmiştir.⁶⁶

⁶⁵ a.g.e., ss.61-62.

⁶⁶ Saddam Türkmen Liderini ve Türkmen Generalini İdam Etti, **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1, s.3.

2.5. IRAK'TA SADDAM DÖNEMİNDE TÜRKMENLERE YÖNELİK SOSYO-EKONOMİK BASKILARIN BAZILARI

Irak'taki dikta rejimi Türkmenler üzerine öylesine bir baskı uygulamıştır ki, adeta Türkmen toplumunu canından bezdirecek hale getirmiş ve Türkmenlerin yaşadığı bölgeler açık hava hapishanelerine dönüştürülmüştür. Evleri, tarım arazileri, ticaret yerleri ellerinden alınan Türkmenler, ayrıca geniş çapta sürgüne gönderilmişlerdir.⁶⁷

Saddam Hüseyin yönetimi, Türkmenleri asimile etmek ve bölgeyi Araplaştırmak için 1980'den sonra çeşitli yöntemlere başvurmuştur. Açık yerlerde Türkçe konuşmayı yasaklamakla kalmamış, telefonla kendi ailesiyle dahi konuşanları cezalandırma yoluna gitmiştir. Yüzlerce Türkmen köy ve kasabası çeşitli bahanelerle yıkılmış, Türkmen halkı başka yere göçe zorlanmış, Irak güneyinde yüz binlerce Arap vatandaşının Türkmen köylerine yerleşmeleri için kendilerine karşılıksız teşvik primleri verilmiş ve arazi dağıtılmıştır.

Irak yönetiminin ırkçı ve insanlık dışı uygulamalarının bariz örneği Saddam kuvvetlerinin 31.08.1996'da KDP'nin daveti üzerine Erbil'e yaptığı baskın sırasında yaşanmıştır. Irak kuvvetleri ve güvenlik birimlerinin, Türkmen okullarına, kültür ve ilim yuvalarına düzenlediği baskınlar sırasında, burada bulunan 34 Türkmen öldürülmüş veya tutuklanmıştır. Tutukluların akibeti hakkında bu güne kadar aileleri ve Türkmen Cephesi sağlıklı bir bilgi elde edememiştir. Konu, BM İnsan Hakları Komisyonu'un(A/51/496/add.18 November 1996) raporunda tescil edilmiştir. Ülkede Türkmen varlığını yok etmek için uygulanan yoğun Araplaştırma veya Kürtleştirme politikaları son zamanlarda etnik temizlik boyutuna varmıştır. Kerkük'ten uzaklaştırılan Türkmenlerin sayısı son bir yılda bin aileyi aşmıştır. Bunların yerine Arap aileler yerleştirilmektedir. Türkmenleri göç ettirmek ve yerlerine Arapları yerleştirme politikası çok eski bir politikadır ve Irak yönetimi tarafından yıllardır sistematik olarak yürütülmektedir. Türkmenleri hedef alan uygulamaların başlıcalarını sıralamak gerekirse: Türkmenlerin kendi dilleri ile eğitim yapmaları yasaklanmıştır. Resmi

⁶⁷ Suphi Saatçi, a.g.e., s.61.

dairelerde bile aralarında ana dilleri ile konuşmaları yasaktır. Türkmenlere gayrimenkul alım-satımı yasaklanmıştır. Her türlü ticari aracın alım-satımı yasaklanmıştır. Mahalle, köy ve şehirlerin Türkçe adları değiştirilmiştir. Kerkük başta olmak üzere Türkmenlere ait verimli tarım arazileri yönetim tarafından istila edilerek, yönetime yakın kişilere dağıtılmıştır. Türkmen bölgelerinde, camilerde Türkmence vaaz ve hutbe verilmesi yasaklanmıştır. Ehli-beyti anma tören ve toplantıları, bütün Türkmen bölgelerinde yasaklandığı gibi, Irak'ın genelinde de yasaklanmıştır. Türkmenleri göç ettirerek, yerlerine Arapları yerleştirme politikası, vahşice uygulanmaktadır. Göç ettirilen Türkmenlere hiçbir tazminat ödenmediği gibi, gönderildikleri yerlerde kendilerine kalacak yer dahi gösterilmemektedir. Mülklerine yerleştirilen Araplara her türlü mali destek sağlanmakta olup, arazi ve konut tahsis edilmektedir. Kuzeyde güvenli bölgeye göç ettirilen Türkmenler de benzer şartları yaşamaktadırlar. Aileler can güvenliği ve barınabilecek bir yer bulabilmek ümidi ile yasadışı yollardan sığınmacı kabul eden ülkelere gitmek için teşebbüs etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu tür teşebbüslerinde birçok Türkmen hayatını kaybetmiştir. Örneğin 1997 yılında üç münferit hadisede onlarca Türkmen Ege sularını geçmeye çalışırken boğularak can vermiştir. Ekim 1997'de yeni bir nüfus sayımı yapılmıştır. Irak yönetimi ve güvenlik birimleri Türkmenler arasında, "...kendilerini Türkmen yazdıranların ellerinden her türlü vatandaşlık hakları alınarak sürgün edilecekler." şayiasını yaymışlardır. Halk korkutulmuştur. Ayrıca hazırlanan formlarda da Türkmen toplumu inkar edilmiştir. Bu nedenle, birçok Türkmen can ve mal güvenliği nedeniyle kendini Arap yazdırmak zorunda kalmıştır. Irak yönetimi, baskılarla elde ettiği bu sonucu gerçek kabul ederek ülkede Türkmen toplumunun yaşamadığını veya çok az sayıda olduğunu iddia etmektedir. Yukarıda anlatılan baskıların önemli bir kısmı BM İnsan Hakları Raporları'nda da yer almıştır. (Bkz.(A/51/496/add.18 November 1996) ve (A/52/476/15 October 1997) ek.3) Irak'ta çeşitli baskılarla göçe zorlanan veya göç eden insanların toprağına dönmesi için kolaylık sağlanarak teşvik edilmesi ve bu çalışmada 1957 nüfus sayımının baz alınması gerekmektedir. Kürt yönetiminde, "Güvenli Bölge" olarak tabir edilen 36. paralelin kuzeyinde Mesut Barzani'nin başkanlığını yaptığı KDP'nin kurduğu yönetim altında yaşayan Türkmenlere de benzer baskıların yapıldığı ve şiddetin artarak

devam ettirildiği bir gerçektir.⁶⁸ Saddam döneminde Türkmen din hocalarının Türkçe hutbe vermelerinin cezası büyüktü.⁶⁹

Türkmenlere ait her türlü gayri menkuller istimlak edilerek güney illerden getirilen Arap asıllılara karşılıksız teşvik kredileriyle verilmiştir. Türkmenlere, Türk bölgelerinde gayri menkul ve ticaret alım yasağı getirilmiş ve satışların sadece Araplara yapılmasına müsaade edilmiştir. Bu uygulamalara somut örnek olarak Irak Devrim Komuta Konseyi'nin 418 nolu ve 8.4.1984 tarihli taşınmaz malların alım-satımı ile ilgili kararın uygulamaya konulması,

42 nolu 11.1.1986 tarihli kararı gereği Kerkük'e güneyden getirilip yerleştirilen 2726 Arap aileye arsa dağıtımıyla ilgili 4/6410 sayılı 4.8.1991 tarihli vali imzasıyla yayınlanan Kerkük Belediye Başkanlığının bildirisini, Türkmenlerin açacağı iş yerlerine kuşat belgelerinin verilmemesi, 3274 sayılı 25.9.1989 tarihli Irak Resmi Gazetesinde yayınlanan 434 nolu 11.9.1989 tarihli ve 459 sayılı 26.7.1987 tarihli Cumhurbaşkanı kararnameleri gereği bazı Türk yerleşim bölgelerinin idari yönden başka Arap illerine bağlanması, 1081 sayılı 27.9.1984 tarihli karar gereği Türk bölgelerinde istimlak edilen tarım arazilerinin 34 Arap ailesine dağıtılması, 89 sayılı 24.1.1970 tarihli kararla Türkmenlere verilen kültürel hakların verilmişinden bir yıl sonra geri alınması ve Türkçe eğitim yapan okulların aşamalı olarak kapatılması, resmi dairelerde Türkçe konuşma, camilerde Türkçe dini vaaz ve hutbelere yasak konulması, yapılan nüfus sayımlarında milliyet hanesine Arap ve Kürt'ten başka bir tercih yapılmamasına izin verilmemesi ve Türk ailelerin bu hususta emniyet mensupları tarafından tehdit edilmesi, BM İnsan Hakları Komisyonu'nun 1991/74 ve 1993/74 sayılı kararları gereği Komisyon'un özel raportörü Mr. Max Vander Stoel'un hazırlamış olduğu raporda belirtilmiştir.

Bir toplumu bütün fedakarlıklarına rağmen aforoz etmek ister istemez o toplumun fertlerini ülke dışında rahat edebilecekleri başka yerler aramaya zorlayacaktır.⁷⁰

Türkmenler arasından gözaltına alınıp akibeti bilinmeyenlerin sayısı çok fazlaydı. Sevilen bir esnaf olan Osman Cemil adlı Türkmen de, yine 1991'den beri kayıptı.

⁶⁸ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.108-109.

⁶⁹ Suphi Saatçi, a.g.e., s.42.

⁷⁰ Ziyat Köprülü, "Türkmenler ve Göç Nedenleri," **Kerkük Dergisi** (Mayıs 1998), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 4, ss.18-19.

Akıbeti bilinmiyor, nerede olduğu araştırılmıyordu.⁷¹ Eğitimci Nihat Akkoyunlu da, 1995 yılında yapılan cumhurbaşkanlığı referandumunda Saddam'a hayır oyu verdiği için günlerce işkenceye tabi tutulmuş ve ardından 52 gün tek başına zindana konulmuştur.⁷² 20 Ekim 1981'de 1391 nolu karar ile Türkmenlerin güney illerine tehcir edilmeleri kararlaştırılmış, bu karar son aylarda Kerkük'te tekrar uygulanmaktadır.⁷³

Baas yönetimi, 12 Ekim 1987 tarihinde görülmemiş bir 'nüfus sayımı' veya 'plebisit' yapmaya ve Türkmenleri yok saymaya da kalkıştı. Sözümona sayım için hazırlanan formlarda 'Arap' ve 'Kürt' haneleri vardı; insanlar kendilerini ya Arap ya da Kürt yazdırabilecek, fakat Türkmen olduklarını söyleyemeyeceklerdi.⁷⁴ Türkmenlere gayrimenkul alım-satımı yasaklanmıştır. Her türlü ticari aracın alım-satımı yasaklanmıştır. Mahalle, köy ve şehirlerin Türkçe adları değiştirilmiştir. Kerkük başta olmak üzere Türkmenlere ait verimli tarım arazileri yönetim tarafından istila edilerek yönetime yakın kişilere dağıtılmıştır.⁷⁵

35 yıllık karanlık dönem yaşayan Türkmenler, türlü türlü acılar yaşamışlardır. Türkmenleri asimile etmek, yaşadıkları coğrafi bölgelerde varlıklarını zayıflatmak, ekonomik güçlerini kırmak için ev, arsa ve tarım arazileri gibi taşınmaz mal varlıklarını ellerinden almak için Saddam'ın dikta rejimi, devletin maddi ve manevi bütün gücü ile Türkmen toplumuna yüklenmiştir. Bunların dışında Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları Kerkük ve çevresinde, Saddam rejimi tarafından akıl almaz baskılar uygulanmıştır. Türkmen nüfusunu dağıtmak için, özellikle insanlık dışı baskılara ve zulümlere kadar başvurulmuştur.⁷⁶

Aslında, Suriye'den Libya'ya, Irak'tan Mısır'a kadar, her yerde bayraklaştırılan sosyalizm, var olan eşitsizlikleri gidermek bir yana daha da derinleştirdi, küçük bir yönetici grubun arkasında gizlendiği bir zırh oldu. Laiklik ise, derece farkıyla bütün Ortadoğu'da yönetimlerin ajandasında vardır. "Dini kisve"ye bürünmüş monarşiler bile

⁷¹ Suphi Saatçi, a.g.e., s.68.

⁷² a.g.e., s.74.

⁷³ Türkmenlerin Maruz Kaldığı İhlaller, **Türkmenelinden Notlar** (Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1, ss.9-10.

⁷⁴ Vedat Yenerer, a.g.e., s.198.

⁷⁵ Türkmenlerin Maruz Kaldığı İhlaller, **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Sayı 1, ss.9-10.

⁷⁶ Suphi Saatçi, a.g.e., s.62.

eninde sonunda idari ve siyasi kurumlar yanında toplumsal hayatın tümünün dinden arındırılması, sekülerleştirilmesi düşüncesine içten inanmaktadırlar. Vitrindeki din, onların iktidarlarına yaradığı sürece işlevsel bir değere sahiptir. Saddam Hüseyin, “militan laiklik” in tipik örneklerini ortaya koydu. Onun rejiminde hayatını kaybeden, sürgüne gönderilen veya hapisaneleri boylayan yüz binlerce Müslüman vardı; Batılı insan hakları savunucuları bunların acısını hiçbir zaman duymadı, gündemlerine bile almadı.⁷⁷

2.5.1. Irak Türkmen Cephesi(ITC) Tarafından Kayıtlara Geçirilen Baskılardan Bazıları

Irak Türkmen Cephesi (ITC) tarafından Saddam Hüseyin devrilmeden önceki dönemde Türkmenlere yönelik uygulanan sosyo-ekonomik, sağlık, eğitim ve kültürel alandaki baskıların bir bölümü yerinde tespit edilerek belgelenmiştir.

- 03.01.1997 tarihinde ITC'nin bina sahiplerini tehdit ederek binalarını ITC'ne kiraya vermemeleri için baskı yapılmıştır. ITC, 04.01.1997 tarihinde Benislava'da bir büro açmaya karar vermiş, bu büronun başına da Cevdet Kahya'yı getirmiştir. Ancak KDP bunu kabul etmeyerek büroyu kapatmıştır.
- 17.03.1998 tarihinde Erbil'de iki güvenlik görevlisinin Benislava'ya gitmeleri KDP tarafından engellenmiş ve ailelerine, çocuklarını güvenlik görevlisi yapmamaları konusunda ikaz mektubu gönderilmiştir.
- 22.11.1999 tarihinde ITC Güvenlik Dairesi Mali Müdürü Astsubay Murat Hasan kimliği belirsiz teröristlerce şehit edilmiştir.
- 20.08.2000 tarihinde DTİB yardımlaşma sorumlusu Cevdet Kahya Latif'in evin sahibi, eylül ayının sonuna kadar evi boşaltması hususunu iletmiş, yapılan mülakatta KDP tarafından kendisine baskı yapıldığı anlaşılmıştır.
- 30.01.2001 tarihinde yardım getiren heyetlerin işlerini kolaylaştırmak amacıyla ITC başkanlığından verilen yol izinleri, her iki yönetimin yol

⁷⁷ Cihat Yayıncı, a.g.e., ss.32-33.

kontrolleri tarafından geçersiz sayılmakta, problem çıkarılmaktadır. Kontrol görevlileri her zaman gümrük adı altında para veya yardımlardan pay istemektedirler.

- 30.01.2001 tarihinde bölgede bulunan yardım örgütleri Türkmenleri muhatap almamakta, hiçbir şekilde yardım etmemektedir. Yardım örgütleri ile yapılan görüşmelerde sadece yerel yönetimler vasıtasıyla yardım dağıtımında bulduklarını, diğer Türkmen, Asuri ve Kürt kuruluşları ile işbirliği yapmadıklarını ifade etmişlerdir.
- 31.01.2001 tarihinde Türkmenlere gönderilen yardımlar KDP'nin izni olmadan dağıtılamadığı için izin başvurusu yapılmamakta ancak izin konusunda da zorluk çıkarmaktadırlar.
- 31.01.2001 tarihinde Türkmen okullarından haksız yere atılan Türkmen müfettiş, müdür ve öğretmenlerinin, 28.07.1999 tarihinde yapılan toplantıda görevlerine iade edileceği bildirilmiş ve söz verilmiş olmasına rağmen bugüne kadar yıllar geçmiş, 'yeni memurlar alınmıyor' gerekçesiyle sözde maliye bakanlığında işlemleri durdurulmuştur. Yetkili ağızlardan verilen taahhütler bir türlü uygulamaya geçirilememektedir.
- 31.01.2001 tarihinde yerel yönetim tarafından, gerek ITC'nin gerekse ITC bünyesindeki partilerin hak kazanımlarının söz konusu olduğu durumlarda, tüzel kişilikleri olmadığı gerekçesiyle hak elde etmeleri engellenmekte, buna mukabil cezai ehliyeti olduğu kabul edilerek özellikle maddi tazminatlara boğulmak istenmektedir.
- 31.01.2001 tarihinde KYB kontrolündeki bölgelere yardımların götürülmesi esnasında zorluklar çıkartılmakta, hem KDP hem de KYB yetkilileri tarafından ayrı ayrı izin alınması gerekmektedir. KYB bölgelerine gönderilen yardım malzemeleri kontrol noktalarında durdurulmakta, gümrük bedeli, valilikten izin belgesi gibi, hususlar aranarak fiilen engellenmektedir.

- 31.01.2001 tarihinde Zaho Şehit Dr. İhsan Hayrullah Dispanseri için Erbil'den gönderilen ilaçlar yol kontrol noktalarından geçirilmemiştir. Bu nedenle; ilaçlar halen Duhok ve Zaho'dan daha yüksek fiyatlar karşılığında temin edilmektedir.
- 31.01.2001 tarihinde gerek Erbil içinde gerekse Erbil dışındaki merkezlerde yaşayan yardıma muhtaç Türkmenlere yapılan yardımlar KDP tarafından kaygıyla karşılanmaktadır. Özellikle Duhok'ta yardım dağıtımları çeşitli bahanelerle engellenmeye çalışılmaktadır.
- 01.02.2001 tarihinde arazi, ev gibi gayrimenkuller ile araç ve diğer taşınmaz malların ITC üzerine kayıt edilmesine müsaade edilmemektedir.
- 01.02.2001 tarihinde iş sahibi olan Türkmenlerin iş yerlerinden alış veriş yapılması engellenmeye çalışılmaktadır.
- 01.02.2001 tarihinde Türkmen tüccarların malları gümrük kapısında birçok kez indirilerek ticaret yapmaları engellenmeye çalışılmıştır. Kürt tüccarlarına ise; bu konuda her türlü kolaylık sağlanmıştır. Bu sebeple tek başlarına ticaret yapamayacaklarını gören Türkmen tüccarlar çeşitli tavizlerle Kürt tüccarlarla ortak olma yoluna gitmiştir.
- 01.02.2001 tarihinde ITC tarafından kiralanması veya satın alınması düşünülen bina veya tesislerin sahiplerine, sürekli baskılar yapılarak fahiş fiyatlar istemeye ve engellemeye çalışılmaktadır. Halihazırda ITC tarafından kiralanmış olan binaların sahiplerine çeşitli bahaneler yaratarak sorunlar çıkartılmakta, kira sözleşme tarihi sonunda tekrar sözleşme yapmamak için bahaneler ortaya atılmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak ITC bina sahipleri Erbil sözde valisi Fransuva Hariri tarafından tek tek çağırılmış ve bina kontratlarının süreleri bittiğinde uzatmamaları konusunda baskı yapılmıştır.
- 01.02.2001 tarihinde Duhok bölgesinde Kürt doktorların ortaklığıyla diğer sağlık merkezlerinde bulunmayan röntgen, diş ünitesi ve hemodiyaliz cihazı gibi ünitelerin bulunduğu bir dispanser açmak için Erbil'de bulunan KDP'ye bağlı sözde sağlık bakanlığına ITC tarafından başvurulmuş ancak bu talep reddedilmiştir.

- 01.02.2001 tarihinde Türkmenlerle ticaret yapılmaması empoze edilerek yapılacak ticarete fahiş fiyatlar teklif edilmesi hususunda halka baskı yapılmaktadır.
- 01.02.2001 tarihinde işyeri açmak isteyen Türkmen ailelere çeşitli bahaneler ileri sürülerek izin verilmemektedir. Türkmenlere işyerlerini devir etmek isteyenlerin aile fertleri kışkırtılarak Türkmenlerin işyeri açma faaliyetleri engellenmektedir.⁷⁸

2.5.2. Irak Hükümeti Tarafından Daha Önce Hazırlanan Geçici Anayasa

Irak geçici anayasasının 14. maddesinde; “Vatandaşların ülke içi ve ülke dışına seyahat etmeleri engellenemez, sadece kanuni engeli bulunan kişiler seyahat edemez.” ibaresi yer almasına rağmen Türkmenlerin zaman zaman seyahat özgürlüğü engellenmiştir.

Anayasanın 20. maddesinin (a) fıkrasında; “Her vatandaş istediği yerde çalışabilir. Devletin de ona işverme sorumluluğu vardır.”

(b) fıkrasında;”Devlet her vatandaşın ekonomik durumunu iyileştirme, sosyal güvence altına alma, işsizlik ve hastalık sigortası yapmaya yükümlüdür.” denilmektedir ancak buna rağmen bu konuda Türkmenler için bir adım atılmamıştır.

Anayasanın 21. maddesinde; “Devlet, mülkiyet ve sınırların hakkına kefilidir.” denilmektedir ancak mülkiyet hakları ellerinden alınanlar Türkmenler olmuştur.

22. maddenin (a) fıkrasında; “Devlet insanların genel sağlıklarını korumakla ve ilaçlarını temin etmekle mükelleftir.”

46. maddenin (a) fıkrası; “Zorla göç ettirme ile ilgili geçmiş hükümet tarafından verilen kararlar yürürlükten kaldırılmıştır.”

⁷⁸ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.266-282.

(c) maddesinde;”Bölgelerdeki nüfus değişimlerinin durdurulması, Kürt vatandaşların da Kerkük, Mahmur, Sincar, Zimmar, Seyhan, Hanekin, Mendeli bölgelerine geri dönmesi. Eski Irak rejimi tarafından da o bölgelere getirilen Arap vatandaşlarının Kürdistan bölgesinin dışına çıkarılması.”

(d) fıkrasında;”Yukarıda verilen fıkrada göçeden Türkmen, Asuri ve Kildani vatandaşlarını da kapsıyor.” denilmektedir. Ancak Türkmenler zorla göç ettirildikleri yerlere geri dönememiş, mülklerine kavuşamamıştır. Birçoğu baskılar nedeniyle mal ve mülklerini bırakıp çareyi Irak’tan kaçmakta bulmuş, başka ülkelere sığınmak zorunda bırakılmışlardır.

(e) fıkrasında;”Menkul ve gayrimenkul malların göçeden ailelere tekrar verilmesi, zarar görenlerin zararlarının karşılanması.” ibaresi yer almasına rağmen malları ellerine tekrar verilen, zararları karşılanan kaç Türkmen vardır diye sormak gerekir.

(g) fıkrasında;”Geçmiş rejim döneminde kaybolan Barzaniler, Feyliler ve bütün kaybolan Iraklıların, Kürdistan’da kimyasal silahlarla yaşamını yitiren ve yaralanan insanlarla ailelerine maddi ve manevi zararının karşılanması, eski rejim tarafından işkence gören insanların zararlarının karşılanması, geçmişte yaşanan olaylarda sorumluluğu bulunan kişilerin mahkeme huzuruna çıkarılması.”⁷⁹ maddesi yer almaktadır ancak çeşitli dönemlerde toplu halde katledilen Türkmenlerin katillerinin yakalanıp cezalandırıldığı görülmemiştir. Kısacası geçici anayasadaki ifadeler Türkmenlere gelince uygulanmamıştır.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 2. maddesinin 1. fıkrasında; “Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi diğer bir fark gözetilmeksizin işbu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir.” 2. fıkrasında ise; “Bundan başka, bağımsız memleket uyruğu olsun, vesayet altında bulunan, gayri menkul veya sair bir egemenlik kayıtlanmasına tabi ülke uyruğu olsun, bir şahıs hakkında, uyruğu bulunduğu memleket veya ülkenin siyasi, hukuki veya milletlerarası statüsü bakımından hiçbir ayrılık gözetilmeyecektir.” denilmektedir. İnsan Hakları

⁷⁹ a.g.e., ss.282-288.

Evrensel Beyannamesi'nin 21. maddesinin 1. fıkrasında, "Her şahıs, doğrudan doğruya veya serbestçe seçilmiş temsilciler vasıtasıyla, memleketinin kamu işleri yönetimine katılmak hakkına haizdir." 2. fıkrasında ise; "Her şahıs memleketinin kamu hizmetlerinden eşitlikle faydalanmak hakkına haizdir." denilmektedir.⁸⁰ Saddam Hüseyin'in iktidarda olduğu süre boyunca Türkmenlere uyguladıkları İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne ters düşmektedir.

2.5.3. Irak Türklerine Kendi Dilinde Eğitim Yasaklandı

Katı Baas Partisi iktidarı döneminde Türkmenlere yönelik eğitim ve öğretim baskısı da unutulmadı. Türkmenlerin kendi dilini öğrenmeleri ve eğitimlerini ana dillerinde öğrenmeleri yasaklanırken, Arapça öğrenim görmeleri yönünde baskılar yapıldı.

Türkmenleri hedef alan uygulamaların başlıcalarını sıralamak gerekirse: Türkmenlerin kendi dilleri ile eğitim yapmaları yasaklanmıştır. Resmi daireler ve umuma açık yerlerin dışında da aralarında ana dilleri ile konuşmaları yasaktır.⁸¹

Irak Türkçülüğünün merkezi olan Kerkük'te ve diğer yerlerde baskılar devam etti. Türkçe eğitim yapan ilkokullar kapatıldı, öğretmen ve memurları güneye tayin ettiler, petrol şirketlerinde iş imkanları Ermeni, Asuri ve Kürtlere tercihen veriliyordu. Musul, Telafer ve Diyala'da Araplaşma, Erbil'de ve Kerkük'te Kürtleşme faaliyetlerine sistemli bir şekilde hız verildi.⁸²

Saddam Hüseyin iktidarının giderek zayıflaması ve sonunda devrilmesiyle Kuzey Irak'ta Türkçe eğitim veren okullar kısıtlı da olsa açılmıştır. Türkiye'den giden yardımların da Kuzey Irak'ta Türkmen okullarının açılmasında büyük katkısı olmuştur.

Türkçe eğitim yapan okullar Kerkük, Erbil ve Tazehurmatı'da başlamıştır.⁸³ Prof. Dr. İhsan Doğramacı, Gazeteci Vedat Yenerer ile yaptığı röportajında; Türkmenlerin

⁸⁰ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Sayı 1, ss.24-26.

⁸¹ Türkmenlerin Maruz Kaldığı İhlaller, **Türkmenelinden Notlar** (Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Sayı 1, ss.9-10.

⁸² Sait Ketene, "Irak Türklerinde Milli Hareket Ve Şehitlerimiz," **Kerkük Dergisi**(Mayıs 1998), Kerkük Vakfı, Sayı 4, ss.6-7.

⁸³ Suphi Saatçi, a.g.e., s.104.

eğitim sorunlarıyla ilgili önemli açıklamalarda bulunmuş, Türkmenlerin yıllarca eğitim ve öğretim konusunda çektikleri sıkıntıyı özetlemiştir. “1995 senesinde oradaki hemşerilerimiz Erbil’de Türkçe eğitim veren bir okul sağlanmasına izin vermişler. Oldukça harap bir binayı da bu amaç için vermişler. Onu öğrendim. Bunun üzerine benden yardım istenmişti. Ben Türkçe yasaklanmış diye Erbil’den göç etmişim. Yıllar sonra öyle bir olanak. Elbette çok heyecanlanmışım. Ve benden ne yapılabilir diye sordular onun üzerine binanın onarımı için ne para yapılabilir diye ben onu şahsen verdim. Araç, gereç, sobaya kadar bütün bunların sağlanması için o sırada Erbil’de bir Türkmen Cephesi kurulmuştu. Kızılay araçları ile bu araçlarla oraya gönderildi ve okulun açılması sağlandı. O sıralarda Barzani değil, Talabani Erbil’de hakimdi. Ve dendi ki denmiş ki boş yere uğraşıyorsunuz Talabani yetkilileri tarafından. Buraya düşünüyoruz ki en çok iki aile çocuğunu gönderir. Üçüncüsü pek göndermez denilmiş, işte o ilk Doğuş ilkokulu. Ve 1400 aile bu okullara çocuklarını göndermek için başvurmuşlar fakat bütün kapasitesi en çok 350.”⁸⁴ diye o günleri anlatan Doğramacı, yıllarca Türkmenlerin ana dillerinden nasıl uzaklaştırıldığını bir anlamda özetlemiştir.

2.5.4. Türkmenlere Yapılan Baskılar Edebiyata da Konu Oldu

Irak’ta Türklerin ve Türk bölgelerin Araplaştırılması politikalarını çok açık ve hızlı bir şekilde uygulamaya koyan Saddam Hüseyin yönetimi, Ocak 1980 tarihinde almış olduğu kararla, Irak Türklerini topluca güneye ve oralarda Araplar arasında üç ayrı(Kurt, Al-Imara ve Samava) bölgeye yerleştirme kararı almıştır. Ancak Eylül 1980 tarihinde patlak veren İran-İrak Savaşı nedeniyle bu girişimden vazgeçilmiştir. İran-İrak Savaşı süresince de Türk bölgelerine Arapların yerleştirilmesine devam edilmiş ve bu amaçla, 1984 ve 1986 yıllarında Devrim Komuta Konseyi’nin almış olduğu karar ile nüfus kütüğünü Kerkük’e nakleden ve burada yerleşen Araplara 10000 Irak Dinarı artı bedava arsalar verilmiş, Türk kızlarıyla evlenen Araplara, iş yeri açmak isteyenlere kredi verilmiş, bir kısmı da Kerkük’te petrol şirketinde istihdam edilmişlerdir. Buna karşın Irak Türklerine yönelik her türlü zulüm, sürgün, işkence ve idam sıradan hale gelmiş, Irak Türklerinin gayrimenkul ve ticari araç almaları, Arap ortağı olmadan iş yeri

⁸⁴ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.97-98.

açmaları yasaklanmıştır.⁸⁵ Türkmenlere ait taşınmaz mal varlıklarının alım-satımı izne bağlanmıştır. Bağdat yönetimi, güney bölgelerinden Kerkük'e getirilen Arap ailelerine onbin Irak dinarı (o tarihlerde 33.000 Amerikan dolarına tekabül ediyordu.) nakit para ile bedava arsa ve karşılıksız devlet kredisi teşvik vererek, Kerkük'te Arap nüfusunu çoğaltma planını uygulamaya başlamıştır. Türkmenlere ait arazilerin yok pahasına kamulaştırılarak Araplara dağıtılması halkı çileden çıkarır. Onbin dinar verilerek Kerkük'e getirilen Arap ailelerine halk onbinlikler adını vermiştir. Artık onbin demek halk arasında güneyden getirilen Arap ailesi demektir.

Bu durumu dile getiren bir hoyrat:

“On bina
Bir yapıdı(r) on bina
Kerkük'te yer kalmadı
Yer paylandı Onbin'e...”

Irak'a uygulanan ambargo, hiç şüphesiz Irak halkını perişan etmiştir. Ancak Irak halkları arasında Türkmenler çifte ambargo altında inim inim inlemektedir. Zira Bağdat yönetimi tarafından da Türkmen halkına ikinci bir ambargo uygulanmaktadır. Irak'ın petrol satışı karşılığında gıda ve ilaç satın almasına belirli oranda izin verilmesi, elbette ki yerinde bir karardır. Ne varki yönetim ülkeye ithal edilen gıda ve ilaçları ilk önce Arap bölgelerinde dağıtmaktadır. Kuzeydeki Kürt bölgelerine ise, geniş çapta yardım sevkıyatı yapılmaktadır. Zaten Güvenlik bölgesinin uluslararası bağlantıları hiç kesilmemiştir. Arada sadece ezilen bir tek Türkmen halkı kalmıştır: Nüfusunun büyük çoğunluğu Güvenlik bölgesinin dışında Bağdat yönetiminin insafına tark edilen Türkmen halkı... Bu yüzden Türkmen çocuklarının ilaçsızlıktan, açlıktan kırılmaları kimin umrunda. Türkmen kadınlarının yavrularını oyalamak için, açlıktan sütü kesilen ve kuruyan memelerini su ile ıslatarak bebelerine emzirdiklerinin nemenem bir şey olduğunu bilenler bilir. Bu dramatik sahneler, Türkmen toplumunun gündelik hayatının tabi manzaraları haline gelmiştir.

⁸⁵ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.608.

Türkmen ailelerinin dile gelen feryatlarına bir başka örnek:

“...Nedi(r) ne gelipti (ne gelmişti)
Bu bizlerin başına
He bahıllar gülüller (Hep bakıp gülüyorlar)
Gözümüzün yaşına

Bir yohsula rast geldim
Ev eşyasını satırdı
Balaları çıpçılpaq
Kuru yerde yatardı
Nene şamçın (akşam yemeği için) ekmeği
Kuru suya batırdı...”⁸⁶

Bir başka hoyratta ise peşmergelerin yaptığı talan ise şöyle ifade edilmiştir:

Ulaştım talan eve
Kalmadı dalan eve
Her gelen ayağ basar
Sehepsiz (sahipsiz) kalan eve⁸⁷

⁸⁶ Suphi Saatçi, a.g.e., s.24.

⁸⁷ a.g.e., s.25.

2.5.5. Kuzey Irak'tan Kaçış ve Umuda Yolculuk

Bilindiği gibi Irak ordusunun 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesiyle patlak veren 2. Körfez Savaşı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak'a ekonomik ambargo uygulama kararı almasına neden olmuştur. Daha sonra Bağdat rejiminin, egemenlik hakları ihlal ediliyor bahaneleriyle Birleşmiş Milletler'in ve ona bağlı Güvenlik Konseyi'nin almış olduğu birtakım kararları ve gönderdiği teftiş heyetlerine karşı çıkmasıyla bu ambargo günümüze kadar devam etmiştir. Bunun neticesinde doğal olarak ülkede kıtlık, buna bağlı olarak aşırı pahalılık veba ve çeşitli hastalıkların yayılması baş göstermiştir. Bütün bu olumsuzluklar, Irak'ta yaşayan insanların hayatlarını daha iyi koşullarda idame ettirebilecekleri başka ülkelere gidip sığınmalarına neden olmuştur.⁸⁸

Kuzey Irak Kürtlerinin yerlerinde güvence içinde yaşamalarını sağlamak amacıyla, Türkiye topraklarında Çekiç Güç adıyla bilinen ABD önderliğinde bir uluslararası askeri güç gölgesinde, Irak'ın 36. paralelin kuzeyinde bir tampon bölge oluşturulmuştur. Bu uygulama ile birlikte Irak Türkleri, Kürtler ile Araplar arasında iki ayrı bölgede bölünmüş olarak kalmaya mahkum edilmişlerdir. Saddam Hüseyin yönetimi altında yaşanan bu ağır baskıların yanı sıra, Kuveyt Savaşı sonrasında Irak halkına karşı uygulanan ekonomik ambargoyla birlikte Irak Türkleri büsbütün yok olma durumu ile karşı karşıya kalmışlardır. Coğrafi konumları itibarı ile Araplar ile Kürtler arasında sıkışıp kalan ve yaşam tarzlarıyla büyük çoğunluğu şehirli olan Irak Türklerinin, sahipsizlik ve çaresizlik içinde kalan eğitimli, aydın, bilim adamı ve yolunu bulan her biri, 1000 yıldan beri vatan edindikleri topraklarını terketmek zorunda bırakılmışlardır. Irak dışına çıkmayı başaran Irak Türklerinin öncelikle kalmak ve yaşamak istedikleri yer ise Türkiye'dir. Ancak Türkiye'nin bunlara ikamet izni vermemesi ve Türkiye'nin kötü ekonomik koşulları, Irak Türklerini büyük ölçüde Avrupa, Kanada, ABD ve Avustralya ülkelerine yönelik göçe zorlamıştır. Büyük bir kısmının Birleşmiş Milletlerin kabul ettiği siyasi mülteci statüsü ile bu ülkelere giderken, bu statüyü kazanamayan ve resmi yoldan buralara gidemeyen Irak Türkleri, çareyi ne yazık ki

⁸⁸ Ziyat Köprülü, "Türkmenler ve Göç Nedenleri," **Kerkük Dergisi** (Mayıs 1998), Kerkük Vakfı, Sayı 4, ss.18-19.

insan kaçakçılarında başvurmakta aramaya başlamışlardır. Bu girişimleri de, çoğu kez ya polislerle yakalanmakla ya da Ege Denizi'nde boğulmakla son bulmaktadır.⁸⁹ Bu elim kazaların bir tanesi 4 Mayıs 1997 tarihinde meydana gelmiş, Kuşadası'ndan Yunanistan'ın Sisam adasına kaçmaya çalışan bir kaç Türkmen ailenin bindiği iki tekne Dilek Yarımadası açıklarında batmış ve bu olayda 17 kişi boğularak can vermiş, 7 kişi de kaybolmuştur.⁹⁰ Türk Devlet ve Topulukları Dostluk Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayında yaptığı konuşmada Nefi Demirci, "...Göç inanılmaz bir hızla devam etmektedir. Anavatan'a gelenler, sığınanlar oturma izni alamadıklarından ya denizde boğulmakta, kurtulanlar başka ülkelere sığınmaktadırlar..."⁹¹ diyerek Kuzey Irak'ta Türkmenler aleyhine devam eden durumun vehametini anlatmaya çalışmıştır. Öte yandan görev yaptığı dönemde Isparta milletvekillerinden Halil Yıldız bütçe görüşmeleri sırasında Türkmenlerin Kuzey Irak'tan göçüne konuşmasında yer vermiş, "Son beş yılda Habur'dan Türkiye'ye 20 binin üzerinde Türkmen ailesi göç etmiştir. Bu yaklaşık 100 bin kişi demektir. Bunların bir bölümü üçüncü ülkelere gitmiştir. Bölgeden Türkmen göçüne karşı gerekli önlemler ivedilikle alınmalıdır." demiştir.⁹²

Bugün Türkiye'ye göçen ve ikamet eden Irak Türkmeni nüfusunun 8-10 bin arasında olduğu belirtilmektedir.⁹³ Türkmenlerin her türlü baskı ve sindirme politikaları altında bırakılması, onlarca insani yardım kuruluşunun cirit attığı Irak'ta nedense hiçbir yardım örgütünün dikkatini çekmemiş, Türkmenler kaderine terkedilmiştir. Görüldüğü üzere yeni umutlar, yeni ekmek kapısı bulabilmek, ailesini geçindirebilmek, daha iyi yaşam standartlarına kavuşmak, baskı ve sindirme politikalarından kurtulmak için Irak Türkleri Irak'tan kaçmayı tek çıkış kapısı olarak görmüş, insanca yaşam hayalleriyle kaçan pek çok Türkmen hayatını kaybetmiştir. Durum şunu gösteriyor ki, eğer Kuzey Irak'ta olaylar Türkmenlerin aleyhine gelişmeye devam ederse, bu ve benzeri olaylar da yaşanmaya devam edecektir. O toprakların öz evlatlarından olan Irak Türkmenleri Irak

⁸⁹ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.608.

⁹⁰ Ekrem Pamukçu, "Türkmenlere Zoraki Göç," **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Sayı 1, ss.18-19.

⁹¹ Nefi Demirci, "Türk Devlet Topulukları Dostluk Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'ndaki konuşması", **Kerkük Dergisi**(Mayıs 1998), Kerkük Vakfı, Sayı 4, s.30.

⁹² "TBMM'nde Kuzey Irak ve Türkmenler Tartışıldı", **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Sayı 1, ss.13-15.

⁹³ Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı Kemal Beyatlı ile Özel Görüşme, İstanbul, 4 Ekim 2004.

hükümeti tarafından azınlık statüsünden çıkarılıp, Irak'ın ekonomik ve siyasi çarkında yerini almalıdır. Her birine iş ve aş imkanı sağlanmalı, Irak'ın ve dünya barışının temeli de örnek bir şekilde atılmalıdır. Gelişmiş ülkeler de eğer dünya barışını istiyorlarsa bu doğrultuda Irak'ın birlik ve bütünlüğü için çalışmalıdır.

2.5.6. Birleşmiş Milletler Raporlarında Türkmenlerin Durumu Belgelenmiştir

BM İnsan Hakları Irak Özel Raportörü Hollandalı diplomat Max Van Der Stoel'un hazırladığı ve BM Genel Sekreteri tarafından Genel Kurul'a sunulan “D/52/476. 15 October 1997” adı altında kayıtlı raporun

25. maddesinde, “Petrol zengini Kerkük ve Hanekin kentlerinin demografik yapılarını değiştirmek amacı ile Türkmen ve Kürt ailelere zorunlu göç uygulanarak bölgeden uzaklaştırılmaktadırlar. Ekonomik ve stratejik önemi olan Kerkük'te uygulanan kaba kuvvete dayalı yöntem, eskilere dayanmaktadır. Ancak bu yöndeki uygulamaların dozu ve hacmi 1997'de artmıştır.”

26. maddenin devamında, “Göçe zorlananların arkada bıraktıkları gayrimenkul gibi şahsi memalıklarına el konularak, bölgeye başka yerlerden getirilen Arap kökenlilere verilmektedir. Aynı amaçları gerçekleştirmek için birçok köy tamamen yıkılmıştır, zorunlu göçün kurbanlarının hemen hemen tamamını Kerkük ve çevresinde mukim Kürtler, Türkmenler ve Asuriler oluşturmaktadır.”

28. maddede, “13 Mayıs 1997'de 1.300 Türkmen ve Kürt ailenin Kerkük'te evlerinden uzaklaştırılmaları için Irak yönetimi talimat vermiştir. 27 aileden oluşan ilk grup 20 Mayıs 1997 günü Süleymaniye yakınlarındaki Çemçamal'a varmıştır. Gayrimenkullere ait belgelere ve gıda dağıtım karnelerine el konulmuştur. Güneye veya Kuzeye gitmeleri için, Celavla ve Karatepe bölgelerinde 400 aileye tebligat yapılmıştır.”

29. maddede, “Al-Sharq Al avsat Gazetesi'nin 2 Nisan 1997 tarihli sayısında Irak yönetiminin Türkmen ve Kürtler'den oluşan 1.500 aileyi Hanekin'den, 80 aileyi de Kerkük'ten göç ettirdiği, kadınların dayak ve hakaretlere maruz kaldıkları ifade edilmiş,

karara uymayan bazı erkekler tutuklanmış, ailelerin bir bölümünün Kuzeye gitmelerine izin verilmeyerek, ülkenin güney ve batısına gitmeye zorlanmışlardır. Bu ailelerin kalacak, barınacak yer bulamadıkları için Bağdat'ın güneyinde Albu Yusuf, Mahmudiye, Musayab, Babil illerinde ve diğer yerlerdeki camilerde kaldıkları ifade edilmiştir.”

30. maddede, “Özel raportöre ulaşılan bilgilere göre Irak Yönetimi 1995'ten beri Mülkiyeti Türkmenlere ait tarım arazilerini istimlak etmektedir. Ancak bir yılın ürününün bedeli kadar sembolik bir bedel ödenmektedir. El konulan tarım arazileri özellikle Altunköprü ve Tuzhurmatu arasındaki verimli tarım arazilerini kapsamaktadır. Arazilerin büyük bölümü içlerinde Saddam ailesi mensupları ile yönetime yakın kimselere tahsis edilmiştir. Mülkiyeti Türkmen çiftçilere ait Türkalan Bölgesi'ndeki arazilerin tamamına el konulurken halk yerinden edilmiş, Tikrit yakınlarındaki Temmuz Kampı'na sevk edilmiştir. Ayrıca raporlara göre Molla Abdullah Köyü'nde Türkmenlere ait arazilere el konulmuştur.”

31. maddede, “Mülkiyet hakkına tecavüzün yanı sıra yerlerinden edilen aileler kötü ekonomik ve sosyal şartlarda yaşamaktadırlar. Binlerce Türkmen ve Kürt aile halen Saddam yönetiminin Ekim 1991'de resmi dairelerini çektiği Kuzey Irak'taki Güvenli Bölge'de çok ağır şartlarda, çadır ve barakalarda yaşamaktadırlar. Ağır şartlar çocuk ve yaşlılar arasında ölümlere neden olmaktadır. Halen ailelere yapılan maddi yardımlar yetersizdir. Gelecek endişesi, işsizlik ve sosyal hayattan kopukluk nedeni ile çoğu aileler korku ve endişe içinde yaşamaktadırlar. Uluslararası kuruluşların ve NGO'ların sağladıkları yardımlarla hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar.”

32. maddenin devamında, “Bugüne kadar Irak Yönetiminin bu olayı kabul etmemesi nedeniyle yerlerinden göç ettirenlerle ilgili resmi istatistik rakamları bulunmamaktadır.”

33. maddenin devamında, “Zorunlu göç olayı, medeni ve siyasi hakları güvence altına alan, insanların ikamet yerlerini seçme hakkı tanıyan, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 13. maddesine ters düşmektedir. Bu madde insanların oturma yerlerini ve seyahat özgürlüklerini güvence altına almaktadır. İnsanların, zorunlu göçe tabi olmaları durumunda bile gıda, sağlık, mesken gibi temel hakların yanı sıra makul sosyal refah düzeyinde yaşamaları ve diğer insan haklarından yararlanmaları gerekmektedir.”

BM İnsan Hakları Irak Özel Raportörü Hollandalı diplomat Max Van Der Stoel'un BM İnsan Hakları Komisyonu'nun 60/1997 kararı uyarınca hazırladığı ve "E/CN.4/1998/67.March 1998" adı altında kayıtlı raporunun 'Zorunlu Göç' başlıklı bölümünün 20. maddesinin devamında; "Tehcir esnasında maruz kalınan çeşitli insan hakları ihlallerine (Kişiyeye özel mahremiyet, Mülkiyet hakkı, seyahat ve can güvenliği) ilaveten, Baas Partisi'nin uyguladığı zorunlu göçte, hükümet olma ve yasal sorumluluk kurallarına hiçbir şekilde riayet edilmediği, Özel Raportör tarafından gözlemlenmiştir"

21. maddede, "Elde edilen tanık ifadelerine göre, hakkında tehcir kararı verilen aile acı bir dönem yaşamaktadır. Karar verilir verilmez, Baas Partisi mensupları ailenin ikametgahına gelir, aileye 24-48 saat arasında gitmelerini bildirirler. Gitmelerini hızlandırmak maksadı ile aile fertlerinin kimlik belgelerine el konulur. Genellikle de aile gitmeye hazır oluncaya kadar, aileden bir kişi gözlem altında tutulur. Daha sonra aile, polis merkezine çağırılarak ikamet yerini hiç bir baskıya maruz kalmadan kendi isteği ile değiştirdiğine dair bir belge imzalar. Bu işlemlerden sonra aile fertlerinin kimlik belgeleri iade edilir, gözaltında bulunan erkek veya kadın tutuklular bırakılır."

22. maddede ise, "Aileler genellikle zaman darlığı nedeni ile mallarını geride bırakmaktadırlar." denilmektedir.

Raporun 'Tavsiyeler ve Değerlendirmeler' başlıklı bölümünde 78. maddede; "Halen Kerkük, Hanekin ve Tuzhurmatu'dan da, Türkmen ve Kürt kökenli siviller tehcir edilmektedir. İfade, Seyahat ve Toplanma Özgürlüğü gibi temel özgürlüklerin engellenmesi ile yetinilmemiş tamamen ortadan kaldırılmıştır."

81. maddede ise, "İktisadi, sosyal ve kültürel haklarla ilgili komisyon, Irak'ta sosyal ve kültürel hakların ihlalleri ile ilgili derin endişe duyduğunu belirtmiştir."⁹⁴

2.6. IRAK'TA SON DURUM

Irak'taki son ekonomik tablo ülkenin içinde bulunduğu vahim durumu gözler önüne seriyor. Mevcut tabloya göz atıldığında ülkeye demokrasi ve özgürlük getirmek amacıyla girenlerin başarıya ulaştığı söylenemez. Irak nüfusunun % 25'i yoksulluk

⁹⁴ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.145-153.

sınırının altında yaşarken, 1.3 milyon çocuk okumayı bırakıp, ağır işlerde çalışmaya başlamış durumda.⁹⁵ Irak halkının da memnuniyetsizliği görülmektedir. Bunu arttıran sebepler olarak; genel hizmetlerdeki aksaklıklar, büyük bir işsiz (8 milyon) ordusunun mevcudiyeti, yabancı işçi getirilmesi, maaş ve ücretlerin kifayetsizliği, ödemelerdeki gecikme ve aksaklıklar, yağmalar, özellikle Irak'ın milli kimliğinin simgesi olan müzelerin talan edilmesi, ABD güçlerinin buna seyirci kalmaları, halkın gözünde ABD'nin İsrail ile özdeşleşmesi, uzayan işgalin halkın milliyetçi duygularını rencide etmesi, ABD askerlerinin hoyrat davranışı, imar çalışmalarının çok ağırdan gitmesi, işgalin geçici olduğu yolunda halkın ikna edilememiş olması gibi...⁹⁶ Saddam'ın devrilmesinden sonra 25 yıl ayrı kalmak zorunda kaldığı Kerkük'e giden Prof. Dr. Suphi Saatçi, çocukluk arkadaşı olan Kerkük Müze Müdürü'nün anlattıklarıyla irkildiğini anlatıyor. Saatçi, Kerkük Müze Müdürü arkadaşının, kendisine, peşmergelerin Kerkük'e girmesiyle birlikte diğer resmi binaların yanı sıra Kerkük Müzesi'ni de talan ettiklerini, en küçük eşyaları, elektrik prizlerini dahi alıp gittiklerini anlattı.⁹⁷

Irak'ta savaş sonrası halkın ekonomik durumu şöyle özetlenebilir: Son bir yıl içinde petrol boru ve tesislerine 50'si son 3 ayda olmak üzere 120 saldırı düzenlendiği, bunlara ilaveten Irak'ın yeniden yapılanması programı çerçevesinde ülkede faaliyet gösteren yabancı firmaları da Irak'ı terke zorlamak için muntazaman saldırılar düzenlenmektedir. Bu çerçevede, 70 küsur yabancı rehin alınmış bunların 30'u vahşice katledilmiştir. Birçok yabancı ve bu arada 7 Türk firmasının Irak'taki faaliyetlerini durdurduğu bilinmektedir. Yabancı firmaların faaliyetlerini durdurmaları zaten gayet kırılğan olan ekonomiyi ve yeniden yapılanma sürecini doğrudan menfi yönde etkilemektedir.⁹⁸

En zengininden en fakirine Irak'ta ortalama aylık gelir 200 bin dinar. Bir dolar yaklaşık 1500 dinar ediyor. Bu da yaklaşık olarak ortalama gelirin 150 dolar olduğu anlamına geliyor. Şu durumda Irak'ta güçlü bir finans sektörü, güçlü bir para akışını izleyen bankacılık sistemi, güçlü bir ekonomik yapı olmadığı için enflasyon, istatistiki ekonomik rakamlar, parametreler çok sağlıklı işlemiyor. Ama temel gıdada veya diğer

⁹⁵ NTV Haber, 04 Temmuz 2005.

⁹⁶ "Irak'ta Durum", www.obiv.org.tr, 10 Kasım 2003.

⁹⁷ Suphi Saatçi ile Özel Görüşme, İstanbul, 4 Ekim 2004.

⁹⁸ "Irak'ta Son Gelişmeler", www.obiv.org.tr, 18 Ekim 2004.

ürünlerde enflasyon olmadığı gözlenmiyor. Yaklaşık 1 yıl içinde üç defa bölgeye giden TRT Muhabiri Köksal Gökçe: “Uzun süre kaldım. Orada temel ürünlerde enflasyon olmadığını gözlemledim. Benzinin bir süre içinde 15 kat arttığını gördüm. Yani 2 dolarla bir depo benzin doldurabileceğiniz ortamda 20-30 dolarla bir depo doldurma noktasına geliyorsunuz. Ülkede işlenmiş petrol yok, ham petrol var. Ham petrol başka ülkelerde işlenip geri dönüyor. İşlenmiş petrol yani benzin BM’nin izin verdiği çerçevede Türkiye üzerinden genelde Habur Sınır Kapısı’ndan giriyor. Buralarda sıkıntılar olduğunda da ülkede benzin sıkıntısı yaşanıyor. Güçlü bir vergilendirme sistemi, güçlü bir maliye sistemi olmadığı için otomobil fiyatları çok ucuz. Irak’ta 3 bin dolara alacağınız otomobili Türkiye’de 35 milyar Türk Lirası’na alabilirsiniz. 10 bin dolarlık bir jeep Türkiye’de belki de 100 bin dolar değerindedir. Böyle bir çelişki var. Otomobiller de genelde Dubai’den geliyor.⁹⁹ Öte yandan herşeye rağmen halkın teröristlerin yarattığı korku atmosferinden ciddi olarak etkilendiği, normal hayatın sekteye uğradığı, imar ve iyileştirme çalışmalarını bazı yerlerde durma noktasına getirdiği, daha da önemlisi yabancı yatırımcılara engel olduğu da bir vakıdır.¹⁰⁰

Dünyada mevcut, kanıtlanmış petrol rezervlerinin büyüklüğü açısından Irak ikinci sırayı işgal etmektedir. Bazı kaynaklara göre, Kerbela çölünün altında da aynı boyutta bir rezerv vardır. Bu rezervden yapılacak üretimin maliyetinin varil başına 70 cent’i geçmeyeceği hesaplanmaktadır. Dünyada günlük petrol üretimi takriben 70 milyon varildir. Cari tüketim artışıyla, 2015-2020 yılları arasında petrol ihtiyacının günde 130 milyon varile çıkacağı tahmin edilmektedir. Aradaki farkı oluşturan günde 60 milyon varil nereden temin edilecektir? Üretim arttırılmak istense de, mevcut kaynakların kapasitesi bellidir. Artan petrol ihtiyacı karşılanamadığı takdirde, çıkacak ikinci petrol krizi 1973 yılında patlak veren krizi gölgede bırakabilir. Irak böyle bir krizin önlenmesine yardımcı olabilecek düzeyde petrol rezervlerine sahip bir ülkedir. ABD’nin, Güvenlik Konseyi’nden karar çıkmasını beklemeden, Irak’a müdahalesinin nedeni kitle imha silahlarından ziyade petroldür diyenler herhalde böyle bir muhakeme yürütmüş olmalıdırlar.

⁹⁹ Türkiye Radyo Televizyon(TRT) Muhabiri Köksal Gökçe ile “Kuzey Irak’taki Türkmen Kentlerinde Yaşanan Son Gelişmeler” konulu özel görüşme, İstanbul, 18 Nisan 2005.

¹⁰⁰ “Irak’ta Durum”, www.obiv.org.tr. 10 Kasım 2003.

Bilindiği gibi, 1991 Körfez savaşından beri, gerek Irak'ın üç bölgeye ayrılmış görüntüsü gerek uygulanan ekonomik ambargo nedeniyle, petrol kaynakları doğru dürüst işletilememiş, yeni yatırımlar yapılamamış, üretilen petrol de, BM aracılığıyla, ancak izin verildiği nispette ihraç edilebilmiştir. Tekrar eski üretim ve ihraç kapasitesine ulaşılması büyük yatırımlara ihtiyaç göstermektedir. Kербela çölünün altında bulunduğu ileri sürülen rezervin kanıtlanması halinde, üretime geçilebilmesi için aynı ölçüde ek mali kaynaklara ihtiyaç duyulacaktır. Ne Kerkük'ü isteyen Kürtlerin ve ne de bir bütün olarak Irak'ın böyle bir işe tek başlarına soyunmaları mümkün değildir.¹⁰¹ Ülke genelinde yaşanan büyük işsizlik Türkmenleri de etkiliyor. Türkmenler Saddam sonrası işgal kuvvetlerinin kendilerine verdiği bir karneyle düzenli olarak gidip, ihtiyaçları kadar para alabiliyorlar. En yüksek maaş da 150 dolar civarında. Ortalama 150 bin dinar onlar için iyi bir paradır. 30 bin dinar 70-80 bin dinar arası kira ücretleri görülmekte. Maaşlarının yarısının kiraya gittiği söylenebilir. Çok düşük bir yaşam standardı var. Ekonomik durum kötü olunca alt yapı sorunları da kentlerde mevcut. Su, elektrik kesintileri, bozuk yollar gibi. Tabii Türkmenlerin bir avantajı var. ITC'nin ekonomik olarak tek kaynağı Türkiye'dir. Türkiye düzenli olarak ITC'ye bir bütçe ayırmıştır ve bu bütçeden kaynak aktarıyor. ITC'nin üyeleri, silahlı kuvveti hep buradan 150 dolar maaşını alır.¹⁰²

2.7. TÜRKMENLERE BARZANİ-TALABANİ BASKISI

Irak Türkleri geçmişten günümüze mecburi göçe tabi tutulmuşlar, bir kısmı da yurt dışına göç ettiklerinden geniş bir coğrafyaya dağılmışlardır.¹⁰³ Araplar, Kerkük dışında yeni bir Kerkük vücuda getirerek buraya Arap mültecilerini yerleştirmekte, başta nüfus memurlukları olmak üzere mahalli idarelerdeki Türkleri mevkilerinden uzaklaştırmaktadırlar.¹⁰⁴ Bununla da yetinilmeyerek Türkçe yer adları Araplaştırıldı. Üstelik meydan okurcasına dönemin Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in Irak'a resmi davetli olduğu gün yüzyılların Kerkük'ü Ette'him'e dönüştürüldü. Tigris Selahaddin'e

¹⁰¹ "Irak'ta Olası Gelişmeler", www.obiv.org.tr, 23 Şubat 2004.

¹⁰² Köksal Gökçe, a.g.g., (18 Nisan 2005).

¹⁰³ Cihat Yayıncı, a.g.e., s.83.

¹⁰⁴ Kadir Mısırlıoğlu, a.g.e., s.204.

çevrildi. Baskı bununla da sınırlı kalmadı. Türklerin çocuklarına Türkçe ad koymaları, emlak almaları yasaklandı. Bir Türk bir Türk'e arazi satamadığı gibi başkalarından da alamıyordu. Ancak arazisini bir Arap'a satabilirdi. Türklere ait tarlalar devletleştirilerek, çölden getirdikleri Bedevilere verildi.¹⁰⁵ Irak Baas Yönetimi, İran ile yapılan 1975 Cezayir Antlaşması sonucunda Kuzey Irak'ta Mustafa Barzani önderliğinde sürdürülen Kürt hareketinin bastırılmasıyla birlikte, Irak Türklerine karşı gerçek niyet ve amaçlarını açığa vuran ve temelinde uzun vadede, Türk bölgelerinin Araplaştırılması üzerine dayalı olan ve günümüze kadar devam eden uygulamalarını planlı bir şekilde ortaya koymaya başlamıştır. Türk bölgelerindeki Türk isimli okul ve köylerin isimlerini Arap isimler ile değiştirmekle başlayan bu süreç, Türklerin çoğunlukta oldukları ilçe ve kasabaların idari bağlantılarını başka illere bağlamakla, güneyde Arapların Kerkük'e gelmelerini ve yerleşmelerini teşvik etmekle devam etmiştir. Bu Araplaştırma politikası en çok, Irak Türklerinin başşehri olan ve zengin petrol kaynaklarına sahip olan Kerkük ve civarında uygulanmıştır.¹⁰⁶

Irak rejimi Türkmenler'in bir an önce Irak'ı terketmelerini sağlamak amacıyla 1981 yılından beri zorla göç ettirme politikasını uygulamaya koyarak, Irak'ta tartışmasız kabul edilen, Devrim Komuta Konseyi kararları ile Türkmen aileleri önce ülkenin güneyine, bilahare 36. paralelin üstündeki sözde Güvenli Bölge'ye zorla göç ettirmiştir. Irak Devrim Komuta Konseyi'nin 20 Ekim 1981 tarih ve 1391 sayılı kararı, zorla göç ettirme politikasının başlangıcı olmuştur. Daha sonra ve günümüze dek bu kararı takip eden müteaddid kararlar alınmıştır. Güneye göç ettirilen Türkmenler kendilerine kalacak yer bulamadıkları gibi iş sahası da bulamamışlardır. Kuzeye göçe zorlananlar ise aynı sıkıntıların yanı sıra bölgedeki iki Kürt partilerin silahlı çatışmalarından dolayı bir de can güvenliği bulamamışlardır. Bu nedenle Türkiye'ye sığınmaktan veya üçüncü bir ülkeye gitmekten başka çareleri kalmamıştır.¹⁰⁷

Irak'ın kuzey ve orta kesiminde önemli bir potansiyel oluşturan Türkmenlerin siyasi hareketleri Irak gizli servisinin düzenlediği ve yaklaşık üç yıl süre ile uyguladığı başarılı

¹⁰⁵ Bülent Demirbaş, **Musul Kerkük Olayı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kuveyt Meselesi**, İstanbul: Arba Yayınları, 1991, s. 98.

¹⁰⁶ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.608.

¹⁰⁷ Ziyat Köprülü, "Türkmenler ve Göç Nedenleri," **Kerkük Dergisi**(Mayıs 1998), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 4, ss.18-19.

bir operasyonla etkisiz hale getirildi. 31 Ağustos 1996 Erbil baskını ve çok sayıda Türkmen'in tutuklanması bu operasyonun bir parçası idi. Bu operasyon çerçevesinde Kerkük ve civarından yüz bin Türkmen göç ettirildi. Birçok Türkmen subay ve yönetici görevden uzaklaştırıldı veya pasif göreve getirildi. Türkmenlerin değişimde rol oynamaları imkansız hale getirildi.¹⁰⁸

Saddam Hüseyin yönetiminde katı Baas milliyetçiliği yaptıklarıyla kalmadı. Türkmenleri adeta canından bezdiren uygulamalarına devam etti. Böylelikle Türkmenlerin sadece işsiz ve açsız kalmaları sağlanmıyor, aynı zamanda doğup büyüdüğü, yaşamlarını şekillendirdikleri ata yurtlarından da uzaklaşmaları için alt yapı hazırlanıyordu. Nitekim Baas yönetiminin Türkmenleri yurtlarından uzaklaştırmak için yeni uygulamalara hayata geçirmesi uzun sürmedi. Türkmenlerin ata yurtlarından atılması için türlü türlü bahaneler uyduruldu.

Kerkük'te Türklerin yoğunluğunu azaltmak için başka yollara da başvuruldu. 600 m. genişliğinde bir yol yapılacağı gerekçesiyle, yaklaşık 2 bin ev yıktırıldı. Bu arada Muhammediye Camii de yerle bir edildi. Daha sonra Eski Tisin mahallesinde bir tren istasyonu yapılacağı gerekçesiyle 500 kadar ev yıkıldı. yeni Tisin mahallesinde Türklere ait 1000 kadar eve de el konuldu. Türklere taşınmaz mal satın almak yasaklandığı için, evlerine el konulan Türkler yeni ev satın alamadılar.¹⁰⁹

Tüm bu yaşanan gerek sosyal gerekse ekonomik baskıların hepsinin birden altında kalan zavallı Türkmen halkı, zorlukların altından kalkabilmek ve kendine gelebilmek için çıkış yolları aradı. Fakirlik ve baskı altında ezilen bir toplum haline getirilen Türkmenlerin bir çoğu istemeyerek de olsa güçlü tarafın baskılarına dayanamadı. Türkmen Profesör Mahir Nakip Türkmenlerin düşürüldükleri durumu şöyle özetliyor: “Maddi durumu zayıf olan Türkmenlerin çok olduğunu biliyoruz. Bu insanlarımız baskı altında kalarak ya da parayla kandırılarak kendisini Türkmen yazdırmak istemeyebilir.”¹¹⁰

¹⁰⁸ Hasan Özmen, “Başkan Clinton ‘Irak’ın Kurtuluşu Yasasını’ Onayladı,” **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1, ss.20-21.

¹⁰⁹ Bilal N. Şimşir, **Türk Irak İlişkilerinde Türkmenler**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 2004, s.198.

¹¹⁰ Mahir Nakip, “Kendimizi Türkmen Yazalım”, **Kardaşlık Dergisi**(Eylül 2004), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 23, ss.6-8.

ITC Başkanı Sanan Ahmet Ağa, Cumhuriyet gazetesinden Leyla Tavşanoğlu ile yaptığı röportajda ise yıllardır Türkmenlere yönelik gerek dış destekli gerekse Irak içinden uygulanan baskıların özünde yatan nedenleri:"...Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Türkmen Krallığı kurulmuştu. İngilizler pek çok ittifakla bölge siyasetini kullandılar. Amaçları Türkmen nüfusunu en aza indirmek, kimliğini yok etmek, baskı altında tutmaktı. Türkmenlere hiçbir şekilde siyasi partiler içinde, üst düzey siyasi görevler ya da bürokraside yer verilmemesi için özen gösterdiler. Iraklı Türkmenler olarak çok savaş verdik, sonunda da dar bir koridora sıkıştık kaldık."¹¹¹ şeklinde özetliyor.

Irak-İran savaşı boyunca, zaten kötü durumda olan Türkmenlerin durumu ise iyice zorlaşmıştı. Irak'ta savaşın olumsuz etkileri öncelikle Türkmenlere yansımıştı. Saddam tarafından cephelelerde kalkan olarak, Azeri soydaşlarına karşı Türkmenler kullanılmış ve ön saflarda savaşmak zorunda bırakılmışlardı. Bu arada yıllardır süregelen baskı politikası da sürmekteydi.¹¹² 1980'li yıllarda başlayan ve 1990'lara kadar süren İran-İrak savaşında da Türkmenlerin kullanıldığına da tanık olmaktayız. İki taraftan binlerce insanın yanı sıra milyarlarca dolarlık kayıpla sonuçlanan ve hiçbir tarafın da beklediğini alamadığı savaşta İran'a karşı ön saflarda savaşırılanlar da yine Türkmenler oldu. İşinden gücünden alınıp, askere çağrılan, ancak yaşadığı ülke için itiraz etmeden Iraklı Araplar kadar isteyerek askere koşan Türkmenler savaş meydanında da acı gerçeklerle karşılaştılar. Bir kısmı da Türkmenler üzerinde oynanan oyunun canlı şahidi oldu. Tıpkı Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilciliği Basın-Enformasyon ve Halkla İlişkiler Müdürü Sadun Köprülü gibi. İran-İrak savaşına bir Iraklı Türkmen olarak katılan Köprülü o yılları şöyle anlatıyor: "İran-İrak savaşında esir alınan ve bize teslim edilen İran'lı askerleri öldürmemiz yönünde emir almıştık. Ancak bir gece esir alınan askerlerin tıpkı bizler gibi Türkçe konuştuklarına ve onların Azeri soydaşlarımız olduğuna şahit olduk. Tanışıp soydaş olduğumuzu anlayınca, duygulu anlar yaşadık. Sonunda onları gizlice serbest bırakmıştık."¹¹³

¹¹¹ Bilal N. Şimşir, a.g.e., s.274.

¹¹² Cihat Yayı, a.g.e., s.263.

¹¹³ Irak Türkmen Cephesi Basın-Enformasyon ve Halkla İlişkiler Müdürü Sadun Köprülü ile Özel Görüşme, Ankara, 10 Şubat 2005.

Irak genelinde, 1920 yılından günümüze kadar Türkmenleri asimile etmek ve bölgelerini Araplaştırmak amacıyla ve özellikle 1980'den sonra Araplaştırmak veya Kürtleştirmek için çeşitli yöntemlere başvurulmuştur. Açık yerlerde Türkçe konuşmayı yasaklamak ve hatta, telefonda kendi ailesiyle konuşanları cezalandırmak gibi yöntemlere başvurulmuştur. Yüzlerce Türkmen köy ve kasabası çeşitli bahanelerle yıkılmış, Türkmen halkı başka yerlere göçe zorlanmış, Irak'ın güneyinde yüzbinlerce Arap'ın Türkmen bölgelerine yerleşmeleri için kendilerine karşılıksız teşvik primleri verilmiş ve arazi dağıtılmıştır. Birçok yerleşim yerinin Türkçe olan adları Arapça'yla değiştirilmiştir. Hamzalı, Beşir, Yayçı, Kümbetler, Karahasan, Sarıtepe, Topuzova, Yahyaova ve onlarca Türkmen köy ve yerleşim yeri yıkılmıştır. Devrim Komuta Konseyi'nin 29 Ocak 1976 tarih ve 41 nolu kararı ile Kerkük ilinin adı Al-Tamim olarak değiştirilmiş ve en büyük ilçesi olan Tuzhurmatu, Saddam'ın doğum yeri olan Tikrit'e bağlanmıştır. 20 Ekim 1981'de 1391 nolu karar ile Türkmenlerin güney illerine tehcir edilmeleri kararlaştırılmıştır. Bu karar son aylarda Kerkük'te yeniden uygulanmaya konulmuştur. 27.09.1984 tarihinde 1081 nolu karar ile Türkmenlerin arazilerinin istimlak edilerek güneyden getirilen Araplara dağıtılması sağlanmıştır. Devrim Komuta Konseyi 8 Nisan 1984 tarih ve 434 sayılı kararı ile Kerkük'te Türkmenlerin gayrimenkul satın almaları yasaklanmıştır.¹¹⁴ Irak yönetiminin ırkçı ve insanlık dışı uygulamalarının bariz örneği Saddam kuvvetlerinin 31.08.1996'da KDP'nin daveti üzerine Erbil'e yaptığı baskın sırasında yaşanmıştır. Irak kuvvetleri ve güvenlik birimlerinin, Türkmen okullarına, kültür ve ilim yuvalarına düzenlediği baskınlar sırasında, burada bulunan 34 Türkmen öldürülmüş veya tutuklanmıştır. Tutukluların akibeti hakkında bu güne kadar aileleri ve Türkmen Cephesi sağlıklı bir bilgi elde edememiştir. Konu, BM İnsan Hakları Komisyonu'un(A/51/496/add.18 November 1996) raporunda tescil edilmiştir. Ülkede Türkmen varlığını yok etmek için uygulanan yoğun Araplaştırma veya Kürtleştirme politikaları son zamanlarda etnik temizlik boyutuna varmıştır.¹¹⁵

Türkmenlerin ferden pratikteki en önemli sorunu, Irak vatandaşının ortak sorunu olan ekonomik sorunlar ile güvenlik endişesidir.¹¹⁶ Kerkük'ten uzaklaştırılan

¹¹⁴ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.107-108.

¹¹⁵ a.g.e., s.108.

¹¹⁶ Cihat Yayıcı, a.g.e., s.271.

Türkmenlerin sayısı son bir yılda bin aileyi aşmıştır. Bunların yerine Arap aileler yerleştirilmektedir. Türkmenleri göç ettirmek ve yerlerine Arapları yerleştirme politikası çok eski bir politikadır ve Irak yönetimi tarafından yıllardır sistematik olarak yürütülmektedir. Türkmenleri hedef alan uygulamaların başlıcalarını sıralamak gerekirse: Türkmenlerin kendi dilleri ile eğitim yapmaları yasaklanmıştır. Resmi dairelerde bile aralarında ana dilleri ile konuşmaları yasaktır. Türkmenlere gayrimenkul alım-satımı yasaklanmıştır. Her türlü ticari aracın alım-satımı yasaklanmıştır. Mahalle, köy ve şehirlerin Türkçe adları değiştirilmiştir. Kerkük başta olmak üzere Türkmenlere ait verimli tarım arazileri yönetim tarafından istila edilerek, yönetime yakın kişilere dağıtılmıştır. Türkmen bölgelerinde, camilerde Türkmençe vaaz ve hutbe verilmesi yasaklanmıştır. Ehli-beyti anma tören ve toplantıları, bütün Türkmen bölgelerinde yasaklandığı gibi, Irak'ın genelinde de yasaklanmıştır. Türkmenleri göç ettirerek, yerlerine Arapları yerleştirme politikası, vahşice uygulanmaktadır. Göç ettirilen Türkmenlere hiçbir tazminat ödenmediği gibi, gönderildikleri yerlerde kendilerine kalacak yer dahi gösterilmemektedir. Mülklerine yerleştirilen Araplara her türlü mali destek sağlanmakta olup, arazi ve konut tahsis edilmektedir. Kuzeyde güvenli bölgeye göç ettirilen Türkmenler de benzer şartları yaşamaktadırlar. Aileler can güvenliği ve barınabilecek bir yer bulabilmek ümidi ile yasadışı yollardan sığınmacı kabul eden ülkelere gitmek için teşebbüs etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu tür teşebbüslerinde birçok Türkmen hayatını kaybetmiştir. Örneğin 1997 yılında üç münferit hadisede onlarca Türkmen Ege sularını geçmeye çalışırken boğularak can vermiştir.¹¹⁷

Saddam döneminde Türkmenlerin yaşadığı ekonomik sıkıntılar hakkında bilgi veren Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı Kemal Beyatlı, “Ticarethane açmak için ilgili makamlara başvurulduğunda başvuru formlarında Türkmenlere öncelikle hangi milletten olduğu soruluyordu. Siz eğer Türkmen yazmışsanız kesinlikle o kabul görmezdi. Milliyetinizi Arap yazmazın gerekiyordu. Saddam tarafından çıkarılan yasalarla Türkmenler o kadar kısıpaca alınmışlardı ki, nüfus dairesine başvurup, dilekçeyle 1957 yılında yapılan nüfus sayımında yanlışlıkla Türkmen olarak kaydettirildiğinizi beyan etmeniz gerekiyordu. Ben aslında ‘Arabım’ demeniz gerekiyordu. Ekonomik konuda Türkmenleri korkunç şekilde boğazlamaya

¹¹⁷ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.108-109.

çalışıyorlar. Bu da yetmiyor, dükkânınızın açılması için ilgili makamlara başvurduğunda da ‘Sen sonradan nüfusunu düzeltmişsin’ gözüyle bakılıyor. Bu hala Türkmenlere şüpheli gözüyle yaklaşıldığını gösteriyor. ‘Sen kök olarak Arap değilsin ama mecburiyetten kendini değiştirmişsin’ deniliyor. Bu durumda da, ‘Mutlaka Arap kökenli birisiyle bu dükkânı ortak açacaksın’ deniliyordu.¹¹⁸

2.8. TÜRKMENLERE YÖNELİK SİSTEMLİ ZAYIFLATMA POLİTİKALARI

Bir zamanlar özellikle 50’li yıllarda, Dış Türkleri arasında sosyal, kültürel ve ekonomik bakımlardan en ileri durumda iken Irak Türkleri günümüzde maalesef Dünya Türkleri arasında en güçsüz ve yoksul olan durumuna düşmüşlerdir.¹¹⁹ Türkmenlere yönelik zayıflatma politikaları sürerken, Irak nüfusunun büyük bir bölümünü oluşturan Kürtlere ise rejim muhalifi mücadelelerinin güçlendirilmesi ve Irak devletinin içten zayıflatılması amacıyla devamlı olarak dış destek sağlanmıştır. Bu anlamda da İsrail gizli servisi Mossad’ın Kürtlere desteği de 1958’de başlamıştır. İsraili askeri danışmanları, cephaneyi ve silahları kapsayan daha geniş çaptaki yardım ise 1963’te başladı. Ağustos 1965’te İsraili askeri uzmanlar tarafından Kürt subaylar için Kuzey Irak dağlarında eğitim kampları oluşturuldu. Haziran 1966’da Başbakan Levi Eshkol Kürt liderleriyle görüşmeler yaptı. 1967 savaşı sırasında, Kürtler İsrail’in isteği üzerine Kuzey Irak’tan Bağdat yönetimine bir saldırı düzenlediler ve Irak ordusunun diğer Arap ülkelerine yardım etmesini engellediler. Savaş sonrasında ise Kürtlere Mısır ve Suriye birliklerinden ele geçirilen Sovyet yapımı silahlarla yardım edildi. Her ay yaklaşık 500.000 dolarlık bir para yardımı da İsrail tarafından Kürt gerillalara ulaştırılıyordu. Kürt lideri Mustafa Barzani önce Eylül 1967’de sonra Eylül 1973’te İsrail’i ziyaret etti.¹²⁰ Irak’ın Kuveyt’i işgalinin ardından başlayan süreçte ise Kürtlere daha büyük

¹¹⁸ Kemal Beyatlı, “İraklı Türkmenler Zor Durumda,” **Haber34**, 10 Ocak 2005, s.11.

¹¹⁹ İzzettin Kerkük, “İnsan Hakları Açısından Irak’ın Durumu,” **Kardaşlık Dergisi**(Ocak 1999), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 1, ss.6-10.

¹²⁰ Cengiz Eroğlu, “Kerkük’ten 84 Yıldır Alıcısına Ulaşamayan Mektup,” **Kardaşlık Dergisi**(Eylül 2004), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 23, ss.41-45.

yardımlar sağlamak için uygun zemin oluşmuştur. Ambargo döneminde Kürtler BM yardımlarından fazlasıyla nasiplenirken, Türkmenlerin yardımlardan bir türlü hak ettiği payı alamaması ve zor durumda bırakılmaları TBMM’de de gündeme getirilmiştir. Dönemin Isparta milletvekillerinden Halil Yıldız bütçe görüşmeleri sırasında, “Uygulanan ambargo sebebiyle bölge halkı özellikle Türkmenler çok ağır şartlar altında yaşamaktadır. Türk Kızılay Derneği 31 Ağustos 1996 yılında faaliyetlerine son vermiştir ve bundan en çok Türkmenler olumsuz şekilde etkilenmiştir. Bir önemli hususu daha belirtmek istiyorum. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 986 sayılı kararı gereği, Irak’a gıda alınmalarını karşılamak için sınırlı petrol satışına izin vermektedir. Bu karar gereği iki gruba Barzani ve Talabani gruplarına tahsisat yapılmıştır. İlk altı ay için 90 milyon dolar tahsis edilirken, ikinci altı ay için 195 milyon dolar tahsis edilmiştir. Türkmenler bu imkanlardan da yararlanamamaktadır. Saddam yönetiminin baskısı neticesi bölgede göçmen olarak bulunan Türkmenler kayıtları olmadığı gerekçesiyle Birleşmiş Milletler tarafından dağıtılan insani yardımlardan yararlanamamaktadırlar.” demiştir.¹²¹ Ama yeniden yapılanma sonrası Irak’a giden uluslararası yardımlar olsun, ABD desteğiyle gelen yardımlar olsun veya ülkenin yeniden yapılanmasına ayrılan paradan olsun Türkmenler çok fazla nasiplenmediler.¹²² Öte yandan Birleşmiş Milletler aracılığı ile BMGK’nin 986 sayılı gıda karşılığı petrol anlaşması ile iki rakip Kürt partiye yüzde on beş pay ayrılmıştır. Bu çerçevede ikiyüz milyon dolar civarında bir paranın bölgeye akışı sağlanmıştır. Gerek duyulan kişi ve çevrelerden INC, Hareket-i El-Vifak, Meclisi Ala El-İslami, KYB(PUK) ve IKDP’ye 5 milyon dolar nakit para dağıtıldı. 20 milyon dolarlık yatırımla TV ve radyo sistemleri modernize edildi. Barzani devletleşmekte olduğu izlenimi verecek büyük yatırımlara; Ordulaşma, güvenlik birimleri, resmi binalar, büyük marketler gibi kuruluşların gerçekleştirilmesine hız verdi.¹²³ Kürtler, BMGK’nin

¹²¹ “TBMM’de Kuzey Irak ve Türkmenler Tartışıldı”, **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, ss.13-15.

¹²² Köksal Gökçe, a.g.g., (18 Nisan 2005).

¹²³ Kasım Ömer, “Kuzey Irak’ta 10 Ağustos Operasyonunun Perde Arkası,” **Türkmenelinden Notlar** (Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1, s.17.

986 sayılı gıda karşılığı petrol kararından yararlanmaktadırlar. Karar uyarınca petrol satışından elde edilen gelirin yüzde 15'i Kuzey Irak'a verilmektedir.¹²⁴

Yayınlanan bir habere göre Peşmergelerin, petrol polisi olmaları ile birlikte Irak'ta en stratejik bölgelerden biri olan Kerkük'teki petrol alanları, boru hatları ve petrol tesisleri siyaseten olmasa da askeri açıdan Kürt grupların denetimine geçmiş oldu. Böylece Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının güvenliği de peşmergelerin sorumluluğuna bırakıldı.¹²⁵ Bu durum peşmerge gruplarının kasalarını doldurmalarına da imkan sağlarken, kendi vatanlarında Türkmenlerin kendi öz zenginliklerinden biri olan petrolden kazanç elde edememelerine neden oluşturmaktadır.

Öte yandan Irak'a 'gıda karşılığı petrol' programı çerçevesinde bazı yolsuzlukların olduğu basına yansdı. Birgün gazetesinin haberine göre, BM'nin 1996-2003 yılları arasında yürüttüğü programa dair iç teftiş raporlarında, 60 milyar dolarlık programda çok ciddi usulsüzlükler olduğu ve BM tarafından kötü bir yönetim sergilendiği belirtilirken, haberin devamında, "Teftiş raporlarında BM'nin yürüttüğü 'gıda karşılığı petrol' programı çerçevesinde en belirgin kötü yönetimin, özellikle Kürt grupların kontrolündeki Kuzey Irak'ta gözlemlendiği kaydediliyor."¹²⁶

Öte yandan dikkat çeken olumsuz bir gelişme daha göze çarpmıştır. Son yıllarda, ekonomik zorlukların da etkisiyle Türkmenlerin aile fertlerinin sayısında bir azalma gözlenmiştir. Ancak karşı tarafa(Kürtlere) bakıldığında durumun tamamen farklı olduğu görülmektedir.¹²⁷ Türkmen toplumunun, Kürt gruplarının ticari gücü politik amaçlarla kendi lehlerine çevirmeleri sonucunda kaybettikleri ticari konumlarını yeniden kazanmaları, bölge şartlarına göre, uzun vadede nüfuslarının büyümesine yol açabilecektir.¹²⁸ Yıllar önce küçük bir kasaba olan Zaho artık Irak'ın en zengin şehirlerinden biri haline geldi. Özellikle göçler nedeniyle nüfus patlaması yaşanıyor. Duhok ve Süleymaniye gibi Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bu şehirlere artık Erbil de eklenmiş durumda. Kuzeyde nüfus patlaması yaşayan Kürtler 1991 yılında sözde

¹²⁴ Hasan Özmen, "Başkan Clinton "Irak'ın Kurtuluşu Yasasını' Onayladı," **Türkmenelinden Notlar** (Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1, ss.20-21.

¹²⁵ **Dünden Bugüne Tercüman**, 23 Aralık 2004. s.10.

¹²⁶ **Birgün**, 11 Ocak 2005, s.11.

¹²⁷ Cihat Yayı, a.g.e., s.301.

¹²⁸ a.g.e., s.301.

güvenli bölge olarak ilan edilen 36. paralel kandırmacası sonrasında bölgede çoğalarak Türkmenleri azınlık haline getirdiler.¹²⁹ Kürt gruplar lehine gelişen Kuzey Irak'taki bu durum Kürtlerin ticarete de etkin hale gelmesine zemin hazırlamıştır. TRT Muhabiri mevcut durumu şöyle açıkladı: “Türkmenlerin en büyük handikaplarından biri de yeniden yapılanmada hiçbir ihalede söz sahibi olamamaları, ihaleye katılamamalarıdır. Örneğin Talabani'nin etkili olduğu kentte Talabani'nin sözü geçer. Onun izni olmadan hiçbir ihale yapılmaz. Türkmenler ülkenin yeniden yapılanması sürecinde gerek ihaleleri gerekse altyapı işlerini fazla alamadılar. Çünkü Türkmenler şu anda işgal kuvvetlerine Kürtler, Şiiler gibi ilk etapta destek vermediler. Vermedikleri için de biraz safdışı kaldılar. Bu nedenle ekonomik anlamda da bu onlara bir getiri sağlamadı. Irak'ta, dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi siyasi gücünüz, ekonomik gücünüz anlamına geliyor.”¹³⁰

Kürtlerin ticari etkinliği sadece Kuzey Irak ile sınırlı kalmamıştır. Gazeteci Vedat Yenerer Kürtlerin bölge dışına taşan ticari faaliyetlerini, “Türkiye'ye bir kuruş bile kazandırmadan Kıbrıs Rum kesimi ve İskenderun serbest bölgesinden alınan Kürtlere ait tırlar dolusu mallar bir günde Irak'a geçiyor ve ertesi gün binlerce kamyon şoförü tarafından Türkiye'ye geri sokuluyor. Yirmi dört adet kutu kolanın beş dolar gibi bir fiyata satıldığı Irak'ta Türk kamyoncuların alacağı mallar bölgeye ithal edilen mallar arasında ilk sırada yer alıyor. Kürtlerin sözde ithal ettiği deterjan, çay, sigara, şeker Irak'ta bir ya da iki gün durduktan sonra Habur Gümrük Kapısı'ndan Türkiye'ye geri geliyor”¹³¹ diye kitabında anlatıyor. “Kuzey Irak Kürtleriyle 1990'larda aynı seviyedeydik. Ama bugün bizi fersah fersah aştılar. Yardımları sağlam, arkalarındaki güç sağlam. Strateji oluşturmuşlar. Kafalarındaki gizli strateji Kürdistan'ın kurulmasıdır. Ama bugün onu kurmazlar, 5-10-15 yıl kadar bunu kurmazlar. Temeli oturtular.”¹³² diye konuşan Yaşar İmamoğlu ise on yıllık süreçte Kuzey Irak'ta Türkmenlerin nereden nereye geldiğini ifade ediyor.

¹²⁹ Vedat Yenerer, a.g.e., s.210.

¹³⁰ Köksal Gökçe, a.g.g., (18 Nisan 2005).

¹³¹ Vedat Yenerer, a.g.e., s.215.

¹³² Irak Milli Türkmen Partisi Kurucu Eski Genel Başkan Yardımcısı Yaşar İmamoğlu ile Özel Görüşme, İstanbul, 15 Nisan 2005.

Ekim 1997'de yeni bir nüfus sayımı yapılmıştır. Irak yönetimi ve güvenlik birimleri Türkmenler arasında, "... kendilerini Türkmen yazdıranların ellerinden her türlü vatandaşlık hakları alınarak sürgün edilecekler şayiasını yaymışlardır. Halk korkutulmuştur. Ayrıca hazırlanan formlarda da Türkmen toplumu inkar edilmiştir. Bu nedenle, birçok Türkmen can ve mal güvenliği nedeniyle kendini Arap yazdırmak zorunda kalmıştır. Irak yönetimi, baskılarla elde ettiği bu sonucu gerçek kabul ederek ülkede Türkmen toplumunun yaşamadığını veya çok az sayıda olduğunu iddia etmektedir. Yukarıda anlatılan baskıların önemli bir kısmı BM İnsan Hakları Raporları'nda da yer almıştır. (Bkz.(A/51/496/add.18 November 1996) ve (A/52/476/15 October 1997) ek.3) Irak'ta çeşitli baskılarla göçe zorlanan veya göç eden insanların toprağına dönmesi için kolaylık sağlanarak teşvik edilmesi ve bu çalışmada 1957 nüfus sayımının baz alınması gerekmektedir. Kürt yönetiminde, "Güvenli Bölge" olarak tabir edilen 36. paralelin kuzeyinde Mesut Barzani'nin başkanlığını yaptığı KDP'nin kurduğu yönetim altında yaşayan Türkmenlere de benzer baskıların yapıldığı ve şiddeti artarak devam ettirildiği bir gerçektir.¹³³

Saddam devrildikten sonra, 9 Nisan 2003 tarihinde Kerkük'e giren peşmergeler, şehirdeki evlere ait ahşap kapı ve pencere aksamını, pencere, merdiven, tarma (teras) ve balkonların demir korkuluklarını sökerek almışlardır. Geleneksel yapı elemanlarına ait taşınabilir ne varsa yağmalamış, bir çok antika eşyayı alıp götürmüşlerdir. Bu yağma ve talan sadece kale evlerinde değil, bütün kamu kurum ve kuruluşlarına ait binalarda da gerçekleşmiştir. Bütün okullardaki öğrenci rahleleri, oturma sıraları, kitaplar, eğitim araç ve gereçleri, müdür ve öğretmen odalarındaki bütün masa, koltuk ve sandalyelerin yanı sıra, perdeler, kapı ve pencerelerin ahşap kanat ve kasaları dahi sökülerek yağmalanmıştır. Elektrik lamba ve ampulleri, düğme, priz ve kablolar dahi koparılarak, iki ay süre ile maaş alamayan peşmergeler tarafından savaş ganimeti olarak götürülmüştür.¹³⁴ Saddam Hüseyin devrildikten sonra da Türkmenlere yönelik bir takım ekonomik baskılar devam etmektedir. İktisadi açıdan, gelir bakımından Irak'ta en zayıf durumda olanlar Türkmenlerdir. Çünkü bütün devletin üst düzey makamları kapışılmış. Kerhen, istemeyerek Türkmenlere de bazı makamlar verilmiştir. Ama en üst düzey

¹³³ Vedat Yenerer, a.g.e., s.109.

¹³⁴ Suphi Saatçi, a.g.e., ss.41-42.

yöneticilikleri Kürtler almıştır. Kürtler şu anda bir bahar yaşamaktadırlar.¹³⁵ Birçoğu(Türkmenlerin) yerel yönetimlerin imkanlarından yararlanabilmek için kendini Kürt olarak göstermektedir.¹³⁶ Türkmen toplumunun son yıllarda K. Irak'ta meydana gelen ekonomik gelişmenin dışında tutulmasına özellikle dikkat edilmektedir. Temel tüketim malzemelerinin ticareti Barzani ailesi tarafından paylaşılmış ve haraç karşılığı dağıtılmıştır. Ne yazık ki bu ticaretin büyük bölümü Türkiye'de (Mersin, Gaziantep gibi) kurdukları şirketler yoluyla yapılmaktadır. Türkmen toplumunun ise istifade ettiği ve kendilerine ait bu şekilde tek şirket yoktur. Bundan daha acı olan ise Türkiye'den girişlerinde Kürtlerin Türkmen tüccarlara çıkarttığı zorluklardır¹³⁷. Bir müteahhit Kuzey Irak'ta iş aldığı zaman ya kökeni Kürt olmalı, ya da ortağı Kürt olmalı. Bu şaşmayan bir kural. İş alan firmalarının ortaklarının hepsi Kürt'tür.¹³⁸

Kürt yönetimi altında yaşayan Türkmenler bugünkü koşullarda kabul edilmesi imkansız baskılara maruz kalmaktadırlar. 1991 yılı öncesinde Erbil'de çoğu devlet dairelerinde Türkmenler yönetici durumundaydı. Yönetici durumundaki Türkmenleri bu görevlerinden aldılar. KDP, Türkmenleri Kürtleştirmek ve Türkmen toplumunun siyasi hareketini pasifize etmek için eski komünist ülkelerde komünist partilerin metodlarını uygulamaktadır. Halen eski görevde olan Türkmenler KDP saflarına katılmaya zorlanmaktadır. Türkmen partilerine üye, sempatizan hatta Türkmen olduğunu belli edenler çeşitli baskılara maruz kalmaktadırlar. İşlerine yasa, yönetmelik ve teamüllere aykırı bir şekilde son verilmektedir. Türkmen işadamlarının ticaret yapmaları engellenmektedir.

Bugün ise vergi toplanmaktadır. Polis, iç güvenlik teşkilâtı, istihbarat teşkilatı ve en önemlisi de 100.000 kişinin üzerinde Kürdistan Ordusu kurulmuştur. Bu kuvvetler farklı üniformalar giymektedirler. KDP 1995'ten beri gümrük gelirlerini tek başına toplamaktadır. Resmi olmayan ve tahminlere dayalı rakamlar 50 milyon dolar civarında olduğu ifade edilmektedir. BMGK 986 sayılı kararı ile petrol satışından elde edilen gelirin yüzde 15'i bölge için tahsis edilmiştir. Bu gelirin bir kısmı alt yapı için harcanmaktadır. Bölgenin bugüne kadar çözülmeyen alt yapı sorunları çözülmektedir.

¹³⁵ Suphi Saatçi, a.g.g., (4 Ekim 2004).

¹³⁶ Cihat Yayı, a.g.e., s.270.

¹³⁷ a.g.e., s.276.

¹³⁸ Suphi Saatçi, a.g.g., (4 Ekim 2004).

Bu uygulama bölge yönetimi için önemli rahatlama sağlamıştır. Toplanan vergiler ve Habur gümrüğünden elde edilen gelirler hükümet giderleri için harcanmaktadır. Sözde Kürt Federe Devleti'nin alt yapısı hazırlanmaktadır. Sıkıntı yönetimin dağlık bölgede sıkışıp kalması, ihtiyaç duyduğu düzlük verimli tarım arazilerini ve tabii petrolün, Türkmenlerin çoğunlukta olduğu Kerkük-Tuzhurmatu bölgesinde olmasıdır. İlk fırsatta ve bölgeyi ele geçirmek için harekete geçeceklerdir. Bölgede Kürtlerin bu amaçlarını gerçekleştirmelerini engelleyecek hakiki bir güç bulunmamaktadır.¹³⁹ Bugün Barzani o kadar güçlü bir hale gelmiştir ki, bölge halkı üzerinde ikinci bir Saddam döneminin belirtilerini oluşturmaya başlamıştır bile. Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan “Barzani Korku Salıyor” başlıklı haberde, “Irak'taki Kürtlerin ‘yüzde 100 bağımsızlık’ istediğini yazan ABD gazetesi Washington Post’a göre, yüzlerce Arap ve Türkmeni Kerkük’ten kaçıran Kürt güvenlik güçlerinden Kürtler de korkuyor” ifadeleri yer almaktadır. Haberin devamında; “Kerkük’te Arap yetkilileri sık sık öldürülüyor. ABD, Kürt yetkilileri ve kurbanların yakınlarına göre, güvenlik güçlerindeki Kürtler, yüzlerce Arap ve Türkmeni Kerkük’ten kaçırmakla da suçlanıyorlar” denilmektedir. Bölgedeki birçok Kürt’ün bile bu güvenlik güçlerinden korktuğunu belirten Washington Post, “Barzani yönetimi konusunda soru sorulduğunda Saddam döneminde Iraklıların yaptığı gibi susuyorlar” ifadelerini kullanıyor.¹⁴⁰ Ulusal medyada hemen hemen tüm gazetelere yansıyan bir haber Kuzey Irak’ta Türkmenler, Araplar ve diğer etnik unsurlar bakımından durumun ciddiyetini gözler önüne seriyor. “Gitti Saddam, Geldi Milis” başlıklı haberin spotunda “Irak güçlerine bağlı peşmergelerle Şii milislerin terör estirdiği öne sürüldü. Peşmerge yüzlerce Asuri, Keldani ve Türkmen’i esir alırken, Şii milisler Sünnilerle Şii rakiplerine suikast düzenliyor”¹⁴¹ “Peşmerge Terör Estiriyor” başlıklı diğer haberde “Kuzey Irak’taki peşmergelerin Türkmenler ve diğer grupları yıldırma faaliyetine başladığını yazan Washington Post gazetesi, peşmergelerin bölgeleri üzerinde denetimi sağlamak için adam kaçırap cinayet işlediklerini öne sürdü”¹⁴² deniliyor. “Peşmergeler Kuzey Irak’ta Terör Estiriyor” başlıklı başka bir

¹³⁹ Aydın Beyatlı, “Siyasi Konjonktürde Irak Türkmenleri,” **Kerkük Dergisi**(Kasım 1998), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 6, ss.8-12.

¹⁴⁰ **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 2005, s.11.

¹⁴¹ **Radikal**, 22 Ağustos 2005, s.10.

¹⁴² **Cumhuriyet**, 22 Ağustos 2005, s.1.

haberde ise “Washington Post, Kuzey Irak’ta peşmergelerin diğer etnik gruplar üzerinde adam kaçırmaya, cinayet ve diğer yıldırma faaliyetlerine giriştiğini yazdı. Habere göre yüzlerce kişi kaçırıldı”¹⁴³ ifade ediliyor. “Peşmerge Terörü” başlıklı diğer bir haberde de “Kürt milislerin adam kaçırmaya, tehdit ve suikastlarla Kuzey Irak’ta etnik ve siyasi gruplar üzerinde baskı kurdukları, yüzlerce Türkmen ve Sünni Arap’ı kaçırmaya gözaltında tuttukları öne sürüldü”¹⁴⁴ şeklinde haberler bölgede durumun ciddiyetini gözler önüne seriyor.

2.9. KERKÜK VE DİĞER PETROL BÖLGELERİNE KÜRT GRUPLARININ BASKISI

Kürtler Irak’ın Türkiye’ye yakın kuzey ve dağlık mıntıkasında meskun bulunmaktadır.

Burasının iktisadi bakımdan diğer Irak topraklarına nazaran ehemmiyetsizliği meydandadır. Bir devletin hayatını idame ettirebilmesi çok defa kuruluşundan daha güç ve iktisadi imkanlara bağlıdır. Rus erkan-ı harbiyesinin yetiştirdiği bir kurmay albay olan Molla Mustafa Barzani, bunu düşünemeyecek bir insan değildir. Bu sebeptendir ki, gözünü Türkmenlerin meskun bulunduğu Kerkük havalisine dikmiştir. Çünkü Irak petrolünün asıl menbaı burasıdır.¹⁴⁵ Petrol alanlarını Türkiye’ye vermemeyi öngören bir sınırı kapsayan masa başı çalışması sonrasında ortaya çıkan ve doğal sınırlara dayanmayan Türk-İrak sınırı bölgede 80 yıldır devam eden çatışmaların ve güvensizlik ortamının temel nedenini oluşturmaktadır. Türkiye’nin güneyinde önemli su ve ekonomik zenginlik kaynaklarını içeren bir bölgenin Türkiye’den kopartılmasını hedefleyen Milli Mücadele Dönemi’nde İngilizler’in yoğun katkısıyla başlayan Kürdistan projesi, Misak-ı Milli çerçevesinde Türkiye’ye yöneltilen önemli bir tehdittir.¹⁴⁶ Türkmenlerin 19 Mart 2003’teki Ankara Toplantısında, Türkiye heyetine Dışişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Ali Tuygan başkanlık etti. Türkiye'nin Musul ve Kerkük konusundaki hassasiyetinin karşılandığı bildiride, Irak ulusal ekonomisinin

¹⁴³ **Star**, 22 Ağustos 2005, s.13.

¹⁴⁴ **Milliyet**, 22 Ağustos 2005, s.20.

¹⁴⁵ Kadir Mısırlıoğlu, a.g.e., ss.202-203.

¹⁴⁶ Cihat Yayıcı, a.g.e., s.314.

güçlendirilmesi için, "doğal kaynakların tüm Irak halkı için kullanılacağı" belirtildi.¹⁴⁷ Hemen hemen bütün Türk kentlerine ABD işgal yönetimi, Kürt belediye başkanı, Kürt polis şefi, Kürt vali atamış durumda. Bütün yetkiler ve mallar da Kürtlerin elinde.¹⁴⁸ Irak Milli Türkmen Partisi'nin kurulmasında büyük rol oynayarak, Kuzey Irak'taki Türkmen varlığının uluslararası alanda tanınmasında önemli katkısı olan Yaşar İmamoğlu da 31 Ocak seçimlerinde seçim sandıklarının başında ve her yerde Kürt polislerin bulunduğunu ve seçim sonuçlarının şaibeli olduğunu anlattı.¹⁴⁹ röp.Türkmenler açısından genel olarak Irak'ta cereyan eden meselelere bakıldığında; bugün Irak'taki Türkmen toplumu birçok yönden zorluklar ile karşı karşıyadır. Bunların başında, Kürt gruplarının yürürlükte olan çekinceli geçici anayasanın 58. maddesinin ruhuna ters düşerek, Kerkük başta olmak üzere diğer Türkmen bölgelerine yapay ve illegal nüfus kaydırmalarının yanı sıra, tüm devlet daireleri de bu grupların hakimiyeti altına geçmiştir. Ayrıca belediye arazileri göz göre göre illegal dağıtılmaktadır.¹⁵⁰ Kerkük'te teşkilatlanma ve silahlanma faaliyetlerine devam etmektedirler. Aynı amaçla Kerkük'teki ticari faaliyetlerin büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdir. Kurmayı hayal ettikleri devletin ekonomik olarak yaşaması Kerkük'ün ele geçirilmesine bağlıdır.¹⁵¹ Kürtlerin hedefi Kerkük petrollerini ele geçirmektir.¹⁵² Irak ordusunun dağılmasıyla birlikte Musul'a hücum eden KYB ve KDP adeta kim önce girecek ve petrol yataklarını ele geçirecek yarışı başlatmışlardı. ABD ordusunun korkusundan Arapların bir varlık gösteremeyeceği düşünülüyordu. Ancak Kürtler ciddi bir sürprizle karşılaştılar. Sünni ve Şii Arapların yanı sıra ikiyüzbinden fazla Türkmenin yaşadığı Musul direnişe geçti ve Kürtleri geri püskürttü. Musul'un merkezi ve önemli mahallelerine peşmergeler giremediler. Ancak ABD'nin kontrolündeki kenar mahallelere kadar girebildiler.¹⁵³ Öte yandan Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı Kemal Beyatlı'nın da belirttiği gibi Saddam'ın devrilmesinden hemen sonraki dönemde Kerkük etrafında

¹⁴⁷ Bilal N. Şimşir, a.g.e., s.277.

¹⁴⁸ Cihat Yayı, a.g.e., s.274.

¹⁴⁹ Yaşar İmamoğlu, a.g.g., (15 Nisan 2005).

¹⁵⁰ Cüneyt Mengü, "Irak'ta Başlatılan Yeni Süreçte Türkmenlerin Durumu", www.kerkuk.net, 14.04.2005.

¹⁵¹ Cihat Yayı, a.g.e., s.277.

¹⁵² TGRT, **Gazeteci Programı**, 14 Ağustos 2005.

¹⁵³ Vedat Yenerer, a.g.e., s.211.

barikat kuran peşmerge grupları kente giriş çıkışları denetleme olanağı da bulmuşlardır.¹⁵⁴ İstanbul, röp. Kerkük'ten güneye doğru gittikçe Tazehumatu, Tavuk ve Tuzhurmatu gibi tamamı Türkmen olan yerlerde, Kürtler ABD askerinin desteği ile kontrol noktaları oluşturmuşlar. Örneğin Taze'ye hiçbir şekilde giremeyen, girdiği anda Türkmenler tarafından ateş açılacağını bilen Kürtler, şehrin birkaç kilometre ilerisinde barikat kurmuşlar ve gelen geçeni sorguluyorlar. İkinci Körfez Savaşı sonrasında Iraklı Kürtlerin Türk gazetecilere karşı da ayrı bir antipatileri oluştu. Herkese potansiyel MİT ajanı gözüyle bakılıyor, araçları ve eşyaları aranıyor.¹⁵⁵ Türkmen okullarında tam bir Kürt terörü yaşanıyor. Erbil'de Kürtçe baskısı yapan Kürtlerin, Kerkük'te bu baskıyı yapmaya güçleri yetmiyor. Ama Türkmen okullarına giden herşeye kontrol noktasında el konuluyor.¹⁵⁶ ABD desteğiyle Kuzey Irak'ta etkisini artıran ve Kerkük ile ilgili hareketleri Türkiye'den yakından izlenen Barzani ve Talabani'ye bağlı peşmergelerin Kerkük'e yönelik taciz hareketleri ve kente girmeleri Türk basınının köşe yazarları tarafından da geniş çapta ele alındı. Cumhuriyet'teki köşesinde Cüneyt Arcayürek, Musul ve Kerkük'te başlayan tapu ve nüfus dairesine yönelik yağmalamalardan sonra Türkmen katliamının da söz konusu olabileceğini yazarken, Milliyet'te Taha Akyol, "Kuzey Irak Kürtleri Kerkük'e girdiler. Silahlı peşmergelerin koruması altında, önce Talabani'nin, ardından Barzani'nin aktardığı kalabalıklar Kerkük'ü yağmaladı. Aynı zamanda tapu ve nüfus dairelerini basıp kayıtları tahrip ettiler. Dükkânları, mağazaları hatta evleri yağmalamayın. Ama tapu ve nüfus kayıtlarının tahribi neden?! Maksat belli: Kerkük'ün mülkiyet ve nüfus kayıtlarını yok ederek etnik kompozisyonu bozmak! Sıradan bir halk yağması değil, planlı bir hareket olduğu belli... Barzani'nin adamları, Körfez Savaşı'nın ardından Mart 1991'de Baba Bush'un çağrısıyla ayaklandıkları zaman da Kerkük'e girmişler ve yine tapu dairelerini yakmışlardı. O zaman yanılmışlardı, şimdi de yanılıyorlar maalesef." diyordu. Tuncay Özkan ise Akşam'daki köşesinde, "Kerkük'te Kürtlerin kente girer girmez yaktığı binalara bakın: Nüfus İdaresi ve Tapu Dairesi. Neden? Türkmen kayıtlarını yok ederek Kerkük kentinin hafızasını silmek istiyorlar."¹⁵⁷ şeklinde gelişmelerin amacını özetliyordu. ITC Türkiye

¹⁵⁴ Kemal Beyatlı, a.g.g., (4 Ekim 2004).

¹⁵⁵ Vedat Yenerer, a.g.e., s.216.

¹⁵⁶ a.g.e., s.214.

¹⁵⁷ Bilal N. Şimşir, a.g.e., ss.297-301.

Temsilcisi Ahmet Muratlı 17 Nisan 2003 günü yaptığı açıklamada, Irak askerinin Kerkük'ten güneye doğru çekilmesiyle birlikte IKYB ve IKDP'ye bağlı peşmergeler ile silahlı milislerin Kerkük ve Musul'a girerek devlet dairelerini ele geçirdikleri ve sivil halka ait eczaneler, dükkanlar, evler ve özel araçları yağmaladıklarını, Türkmenlere karşı taciz eylemlerinde bulduklarını da hatırlattı. Muratlı, Kerkük ve Musul'da Türkmenlerin endişelerinin giderek arttığını bildirdi.¹⁵⁸ Kürt gruplar sözde Büyük Kürdistan haritalarında Türkiye'den toprak talep etmeye devam etmekte, başkent olarak gösterdikleri Kerkük'te çoğunluğu sağlamak için bu bölgeye göçü teşvik etmekte. Kerkük'te teşkilatlanma ve silahlanma faaliyetlerine devam etmektedirler. Aynı şekilde Kerkük'teki ticari faaliyetlerin büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdir. Kurmayı hayal ettikleri devletin ekonomik olarak yaşaması Kerkük'ün ele geçirilmesine bağlıdır.¹⁵⁹

1991 yılı sonrasında Irak'ın kuzeyinde faaliyet gösteren Kürtlerin en büyük avantajı ABD ve İngiltere'nin 36. paralel güvenlik şeridini oluştururken göstere göstere Türkmenleri güvenli bölgeye almaması olmuştur.. Türkmenlerin sayıca az olması Kürt devletin dışlarını rahat göstermesine yaramıştır.¹⁶⁰ Hürriyet gazetesinin 22 Temmuz 2005 tarihli dış haberler sayfasındaki “Kürtlerden Kerkük'lü Harita” başlıklı haberde ise Türkiye ve Türkmenlerin Kerkük ile ilgili kaygılarının ne derece haklı olduğu çıkıyor, haberin devamında “Irak'ta savaşın ardından kendi yerel parlamentolarını kuran Kürdistan Demokrat Partisi ile Kürdistan Yurtseverler Birliği, hazırladıkları ‘kürdistan’ haritasına Kerkük'ü de dahil ettiler.” deniliyor, haberin devamında Bağdat'a kadar uzanan kürdistan haritasına Bağdat'ın 150 km. Güneydoğusundaki Badra ve Cassan kasabalarının da dahil edildiği belirtiliyordu.¹⁶¹

Oysa çok eski değil, 19 Mart 2003 tarihinde Ankara'da düzenlenen ve Türkiye ve ABD temsilcileri, Süryani Demokrat Hareketi (ADM), Anayasal Monarşi Hareketi(CMM), Irak Ulusal Uzlaşma Hareketi(INA), Irak Ulusal Kongresi(INC), Irak Türkmen Cephesi(ITF), Irak Kürdistan Demokratik Hareketi(KDP), Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği(PUK) ve Irak İslami Devrim Yüksek Konseyi(SCIRI) heyetlerinin

¹⁵⁸ a.g.e., s.307.

¹⁵⁹ Cihat Yayıcı, a.g.e., s.316.

¹⁶⁰ Vedat Yenerer, a.g.e., s.31.

¹⁶¹ **Hürriyet**, 22 Temmuz 2005, s.23.

katıldığı Ankara toplantısının nihai bildirisinde; "Irak'ın doğal kaynaklarının, Irak halkının tümü için ve ulusal Irak ekonomisini güçlendirecek şekilde kullanılması ve tüm ulusa ait bir zenginlik addedilmesi" ile "Irak rejimi tarafından evvelce el konulmuş gayrimenkullerin hak sahiplerine iadesine ilişkin iddialarla diğer iddiaların, yasal ve düzenli bir süreç çerçevesinde ele alınmasını teminen süratle bir komisyon kurulacaktır. Haklı talepleri olan tüm Iraklıların bu taleplerini barışçı ve düzenli bir şekilde bu komisyon aracılığıyla çözüme kavuşturulması mümkün olacaktır."¹⁶² denilerek, Saddam sonrası Irak'ta barış ve adaletin sürdürülmesi yönünde sözler verilmişti. Toplantıda Irak'ın doğal kaynaklarının, yani en başta petrolün tüm Irak halkına ait olduğu belirtilmektedir. Bunlar, Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulması ve Kerkük gibi petrol bölgelerine Kürtler tarafından haksız yere el konulmasını önlemek amacı gütmektedir. Araplar, Kürtler, Türkmenler, Irak'ın kurucu halkları olarak sayılmaktadır. Ancak listeye Süryaniler, Keldaniler ve diğerleri diye küçük etnik gruplar veya azınlıklar da eklenerek, "kurucu halk" kavramı sulandırılmaktadır. Bildiride, yerlerinden yurtlarından edilmiş Türkmen mültecilere ve sürgünlere ait mal ve mülklerin Kürt gruplarca haksız olarak fiilen işgalini önlemek için de bir paragraf yer almaktadır: "...Irak rejimi tarafından evvelce el konulmuş gayrimenkullerin hak sahiplerine iadesine ilişkin iddialarla diğer iddiaların, yasal ve düzenli bir süreç çerçevesinde ele alınmasını teminen süratle bir komisyon kurulacaktır" denmektedir. Eksiklerine rağmen, Ankara deklarasyonu, Türkmenlerin haklarını en iyi gözeten belgelerden biridir. Irak muhalefet gruplarının kararları ve bildirimleri arasında, Türkmenler için en iyi olanı Ankara deklarasyonudur, denilebilir.¹⁶³ Ancak Irak'ta yaşanan son gelişmeler göz önüne alındığında sözkonusu deklarasyonun sadece tarihi kayıtlarda kaldığı görülmektedir. Çünkü dış desteklerle bölgede iyice güçlenen Barzani ve Talabani'ye bağlı peşmergeler işi iyice ileriye götürmektedirler. Sabah gazetesinde "Kürt 'devleti' için yeşil ışık" başlıklı haber Kuzey Irak'ta yeni bir bağımsız devletin kurulması yönünde sıcak gelişmelerin yaşandığını belirtmektedir. Haberin devamında; "Iraklı Kürtler ve Şiiler arasında haftalardır süren anayasa pazarlıkları sonunda Kürtler self-determinasyon yani kendi kaderlerini kendi tayin için anayasada referandum hakkı kazandı. CNN Türk

¹⁶² Bilal N. Şimşir, a.g.e., s.279.

¹⁶³ a.g.e, s.281.

televizyonunda yer alan habere göre Selahaddin kentinde Kürtlerin taleplerinin ele alındığı toplantı sonrası açıklama yapan Kürdistan Demokratik Partisi lideri Mesut Barzani ‘Sekiz yıl sonra kalıcı anayasada Kürt halkına kendi kaderini tayin etmeye yönelik referandum yapma hakkı verilmesi ve anayasada bu düzenlemenin yer alması konusunda anlaştık’ açıklamasını yaptı” denilmektedir. Sabah gazetesindeki haberin devamında; Amerikan Washington Post gazetesinin anayasa komisyonunun Kürt üyesi Said Barzancani’ye dayandırdığı bir haber de kaynak gösterilerek, “Kürtler 8 yıl sonra bağımsızlık için referanduma gitme güvencesi veren bir madde konulmasını istiyor” ifadesi yer almış, bunun da bağımsızlık yönünde atılmış en açık adım olduğu nitelendirilmesi yapılmıştır.¹⁶⁴ Görüldüğü üzere çeşitli dış desteklerle ekonomisini geliştirdikten sonra bir devletin kurulması yönünde altyapı hazırlığı içinde olan Kürt grupların bu yöndeki çalışmaları sürerken, bölgedeki Türkmenlerin gelecekteki durumlarının ne olacağı da düşündürmektedir. Irak anayasasının hazırlanmasından sonra Türkmenlerin anayasada azınlık olarak gösterilmesi ve diğer azınlıklarla aynı statüde gösterilmeleri Türkmenleri gelecek için kaygılandıran gelişmelerin başında geliyor. Türkmenlerin görüşleri, düşünceleri her şeyden önce bölgedeki binlerce yıllık geçmişleri gözardı edilerek atılan yeni ve düşündürücü adımlar karşısında Türkmenlerin düşüncelerini ve beklentilerini açıklayan ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı, karşılığında ciddi bir mercii bulamamaktan yakındı. Muratlı, “Karşımızda merci bulamıyoruz. Türkmenler bin yıl o topraklarda yaşadıkları ve üzerinde altı büyük devlet kurdukları o topraklarda ne yazık ki önümüzdeki günlerde azınlık duruma düşecekler. Silahlı güçlerimiz yok. Peşmerge gücüyle ve Kerkük’te kurmuş oldukları güvenlik gücüyle istedikleri kadar insan getiriyorlar. 30 Ocak 2005 tarihinde de bilindiği gibi seçimlerde de aynı şeyi yaptılar. Şu anda da onun devamını yapıyorlar” dedi.¹⁶⁵ Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir haberde ise Irak’ta Şii, Kürt ve Sünni Araplardan sonra Türkmenlerin de eyalet kurmak için girişimlerde buldukları ve Kerkük’ün başkent, anadilin de Türkçe olmasını istedikleri ancak öneriye Kürtler tarafından sert tepki gösterildiği belirtildi. Aynı haberde yer alan açıklamasında ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı’nın, “Kerkük hem tarihsel hem de yapısal açıdan

¹⁶⁴ Sabah, 5 Ağustos 2005, s.18.

¹⁶⁵ TGRT, Gazeteci Programı, 14 Ağustos 2005.

Türklere verilmelidir. Şimdiye kadar bu kenti Arap'ı, Kürt'ü, Şii'si herkes yönetti, bir tek Türkmenlere yönettirmediler. Ama bizim ne kadar adil ve kucaklayıcı olduğumuzu biliyorlar. Kerkük artık özüne dönmeli ve bir Türkmen kenti olmalıdır"¹⁶⁶ açıklaması bundan sonra Kuzey Irak'ta yaşanacak sürtüşmelerin gelecek günlerde daha ciddi boyutlara gelebileceğinin sinyalini vermektedir.

2.10. IRAK'TAKİ GÜVENLİK YAPILANMALARI VE TÜRKMENLER

Öte yandan bölgede ölüm timleri cirit atmaktadır. Aralık 2003 sonunda Mosad ve Barzani-Talabani arasında gizli bir komando birliği kurulması konusunda anlaşma sağlandı. Bu anlaşma gereği KDP'den Hüseyin Sancari ve KYB'den Serkut Resul Ali toplam 60 kişilik bir ekip kurdular ve bu birliğe Kürt asıllı Mosad albayı Amit'in komuta ettiği iddia ediliyor. Bu birliğe Mam Rişe birliği adı verildi. Mam Rişe Kürtler arasında bir efsanedir. Kerkük'te geceleri sokakta yalnız dolaşan Türkmenleri öldürüp üzerine kuş tüyü bırakan bir adamdır. Rişe zaten tüy anlamındadır¹⁶⁷. Diğer taraftan bölgede son zamanlarda yeni timler de kurulmaya başlamıştır. Bunların görevi özet olarak bölgedeki isyancılarla mücadele etmektir. Yeni Şafak'ın sürmanşetten Times gazetesi ve Newsweek dergisine dayandırarak verdiği haberde, "ABD, El Salvador'da uyguladığı yerel ölüm mangası yönetimini Irak'a taşıdı. Kürt ve Şii militanlardan oluşacak ölüm mangaları, direnişi kırmaya çalışacak."¹⁶⁸ denilirken, Birgün gazetesinde Newsweek dergisine dayandırılarak verilen "Irak'ta ölüm mangaları" başlıklı aynı haberde, "...vurucu timlerin özellikle Kürt peşmergeler ve Şii milislerden seçileceği, bu vurucu timlerin Suriye sınırını aşarak operasyon gerçekleştirmelerinin de söz konusu olduğu yereldi."¹⁶⁹ deniliyor.

Gelişmeler gösteriyor ki Kuzey Irak'ta Türkmenlerin dışarıda bırakıldığı bir yapılanma şeklinde politika izleniyor. Bölgenin binlerce yıllık halklarından olan

¹⁶⁶ **Cumhuriyet**, 19 Ağustos 2005, s.11.

¹⁶⁷ Vedat Yenerer, a.g.e., s.221.

¹⁶⁸ **Yeni Şafak**, 11 Ocak 2005, s.1.

¹⁶⁹ **Birgün**, 11 Ocak 2005, s.10.

Türkmenlerin, oluşturulan özel timlerde görevlendirilmemesi, özellikle Kürt ve Şiiilerden böyle bir oluşumun kurulması Türkmenlere yapılan bir haksızlık olarak nitelendirilebilir ve bu da çeşitli kuşkuları da beraberinde getirir. Özel timlere Türkmenlerin alınmaması, onlara gelir getirecek bu fırsatın sunulmaması, Türkmen halkını bir yönüyle ekonomik ve istihdam açısından zayıflatma politikası olarak da nitelendirilebilir.

2.11. KUZEY IRAK'TAKİ TELEFON SEKTÖRÜ VE TÜRKMENLER

Savaş sonrası Kuzey Irak'ta önemli kilit dengelerin, özellikle batılı güçler ve İsrail tarafından Türkmenlerin aleyhine geliştiği görülürken, bu dengeler içerisinde batılı ülkelerin de doğrudan yer aldığı görülmektedir. Adeta yangından mal kurtarma durumunun yaşandığı Irak'ta, bu ortamdan çıkar sağlamak isteyenlerin varolduğu da görülmektedir. Türkmenlerin yoğun olarak bulunduğu bölge olması, stratejik çıkarların odak noktasında yer alması ve araştırmanın ana konusunu teşkil etmesi dolayısıyla Kuzey Irak bölgesinde Peşmerge ve batılı ülkeler arasında sıkı iş ilişkilerinin varlığı da gözden kaçmamaktadır. Ancak her nedense bölgeyi kalkındırmak adına Kuzey Irak'ta veya diğer yerlerinde faaliyet gösteren gerek yardım kuruluşları gerekse çeşitli şirketlerin Türkmenlerin ekonomik durumunun düzeltilmesi adına kapsamlı çalışmalar yaptıkları gözlenmemektedir.

1991'deki Körfez Savaşı'yla birlikte çöken telefon şebekesi, bölgeyi iletişimsiz bırakarak dünyadan kopardı. Yıllar geçmesine rağmen yerel yönetimler gibi uluslararası kuruluşlar da sorunu görmezden geldi. Çünkü bölgeye giden ekiplerinde kendilerine gerekecek olan uydu telefonları zaten fazlasıyla bulunuyordu. Önemli olan da halkın değil, onların iletişiminin olmasıydı. Ekonomik ambargodan ötürü gereken yedek parçalar alınamayınca, Kuzey Irak'ta telefon işi adeta tefeciliğe dönüştü. Şimdi dünyanın en bilinen istihbarat teşkilatları telefon trafiğini kontrol altına alabilmek için yarış yapıyor. Bu pazarı elini hiçbir zaman Irak'tan çekmeyen başta İngiltere ve ABD olmak üzere bir çok ülkeden telekomünikasyon şirketleri paylaşmış vaziyette. Sözde güvenli bölge, adı konulmamış Kürdistan, yoksul halkın cebinden dolar bazında iş yapılan bir merkeze dönüştü. Bu sorun, bölgeyi uluslararası iletişim piyasasında

standartları olmayan en önemli bölge haline de getirdi. BM programlarından bölgeye sürekli para akıtılmasına, yerel güçlerin eline geçen ve Habur Sınır Kapısı gelirine rağmen, bölgede telekomünikasyon alanında kablolu sisteme ciddi yatırımlar yapılmayınca, çok sayıda yabancı şirket telefon piyasasını ele geçirdi. Bununla da kalmadı, Kuzey Irak'ı adeta uyduları haline getirdi. Erbil ve Süleymaniye gibi önemli kentlerde kablolu sistemler kısmi olarak yenilendiyse de birçok şehir ve özellikle de kırsal alanlar büyük sıkıntılar çekiyor. Uluslararası görüşmeler ise tamamen uydu üzerinden olduğu için, halka astronomik fiyatlara mal oluyor. Korek ile Troya GSM şirketleri, telefon piyasasının yerel bayiliğini yapıyor. Uluslararası firmalarla anlaşmaları da ağırlıklı bu firmalar imzalıyor. Kuzey Irak'ta yollar tamamen onarılmasına ve güzelleştirilmesine karşın halen kablolu telefon şebekesine yatırım yapılmamasının büyük nedeni de dolar bazında işleyen bu rant kapısı. KDP Ulaştırma ve İletişim Bakanı Haydar Faili'ye bağlı olan Korek, İngiliz TW UK Communications şirketiyle anlaşarak, bölgede GSM hizmeti veriyor. Ancak Kuzey Irak'ta Korek'e bağlı bir mobil telefonun dışarıdan İngiltere uluslararası kodu ve İngiliz şirketinin prefiksiyle aranması gerekiyor. Oldukça pahalı olan bu sistem, ilk başta İngiliz şirketine yarıyor.¹⁷⁰ Olay sadece bundan ibaret değil. Kuzey Irak'ta uluslararası telefon iletişimi çarpıcı bir tablo ortaya çıkarıyor. Çünkü neredeyse her kente, ayrı bir veya birçok uydu ve ülke kullanılarak erişilebiliyor.¹⁷¹ Yıllarca aksatılan ve Kuzey Irak'ı yabancı şirketlerin esiri haline getirmekle birlikte rant kapısına da dönüştüren bu pazarın başlıca sorumluları tabii ki yıllardır orada etkinlik sürdüren yerel güçlerin hükümetleri. Özellikle Erbil ve Süleymaniye gibi kentlerde nüfus yoğunluğunun artmasıyla birlikte sorun daha da derinleşiyor. Erbil'de yıllar sonra ancak geçtiğimiz günlerde 4 bin abone kapasiteli bir dijital santral kurulabildi. Bu ise kentin 660 bin nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak düzeyde değil. Şimdi yeni bir savaş daha bölgede kaçınılmaz hale geldi. Durum böyle olunca istihbarat daha da önem kazandı. Bölge dünyadaki istihbarat teşkilatlarının laboratuvarı haline gelmiş durumda. Herkes herkesi dinliyor.¹⁷² Bu ortamda yabancı şirketlerle birlikte KDP'ye bağlı peşmergelerin yüklü paralar kazandıkları gün yüzüne

¹⁷⁰ Vedat Yenerer, a.g.e., s.23.

¹⁷¹ a.g.e., s.24.

¹⁷² a.g.e., s.25.

çıkarken, Türkmenlerin telefon piyasasında adı bile geçmiyor. Bu durum, Kuzey Irak'ta sadece telefon sektöründe yaşananlar. Bu tip iktisadi yıpratma ve istihbarat üstünlüğü sağlama amaçlı ayak oyunlarının döndüğü pek çok sektörden, iş alanlarından Türkmenler dışlanmış durumda. Irak'ta hemen hemen hiçbir iş alanında Türkmenler ihale kapsamına alınmamakta, Türkmenlerin fakirleştirilmesi için neredeyse tüm oyunlar sergilenmektedir. Bu durum devrik Saddam iktidarının Türkmenleri ekonomik yönden göçertme uygulamalarını hatırlatmaktadır.

2.12. BÖLGEDEKİ GÜVENLİK SORUNU SINIR TİCARETİNİ OLUMSUZ ETKİLİYOR

1992 yılından Saddam'ın devrilmesine kadar olan süreç içerisinde Irak'ın kuzeyinde kendi güvenliğini sağlayan Türkiye, Saddam sonrası Türklerin korunmasında ciddi önlemler almak durumundadır. Çünkü, Amerika'nın yanı sıra Irak Geçici Hükümeti'nin de yeterli derecede önlem almaması sonucu Irak'ta Türkleri hedef alan saldırılar gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca, Kürt partilerin ve Irak Cumhurbaşkanı Gazi Yaver'in(Türkiye'yi ziyareti sırasında) Türk şoförlerin korunmasıyla ilgili sundukları önerilerin Zaho-Erbil ve Süleymaniye güzergahının kullanılması yönünde olduğu görülmektedir. Zaten, daha önceki dönemlerde Barzani tarafından Türk şoförlerin mallarını Zaho'ya kadar taşımalarına, oradan da Barzani denetimi altındaki kamyonlara devredilip diğer bölgelere taşınmasına izin verilmiştir.¹⁷³

Diğer taraftan son zamanlarda kamyon şoförleri ve bölgeye ticari sevkiyat yapanlara yönelik acımasız eylemler gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunlardan her nedense en fazla etkilenenler de Türk kamyon şoförleri olmaktadır. Son bir yıl içinde petrol boru ve tesislerine 50'si son 3 ayda olmak üzere 120 saldırı düzenlendiği, bunlara ilaveten Irak'ın yeniden yapılanması programı çerçevesinde ülkede faaliyet gösteren yabancı firmaları da Irak'ı terke zorlamak için muntazaman saldırılar düzenlenmektedir. Bu çerçevede, 70 küsur yabancı rehin alınmış bunların 30'u vahşice katledilmiştir. Birçok yabancı ve bu arada Türk firmasının Irak'taki faaliyetlerini durdurduğu bilinmektedir.

¹⁷³ Hicran Kazancı, "Peşmergenin Gözü Telafer'de," **Cumhuriyet Strateji Dergisi**(4 Ekim 2004), Sayı 14, s.22.

Yabancı firmaların faaliyetlerini durdurmaları zaten gayet kırılğan olan ekonomiyi ve yeniden yapılanma sürecini doğrudan menfi yönde etkilemektedir.¹⁷⁴ ABD, Türkiye'nin Irak'la bağlantısını kesmek için Türkmen kenti olan Telafer'i Irak Ulusal Gücü adı altında bölgeye yerleştirilen peşmergeler aracılığıyla kontrolü altına almaya çalışıyor. Ayrıca, Habur sınır kapısına alternatif olan ve Irak içindeki güzergahı Telafer'den geçmekte olan Ovaköy sınır kapısının açılması, Türkiye tarafından planlanmıştır. Telafer'de uygulamaya konulan planla, ABD destekli peşmergelerin Telafer'e yerleşmesi, söz konusu kapının açılmasını engelleyecektir. Böylece, Türkiye'nin Irak'la olan coğrafi bağlantısı ortadan kalkacaktır. Bunun yanı sıra son zamanlarda Irak'a giren Türk şoförlerine yönelik yaklaşık 40 saldırı yapılmıştır. Bunun son örneği Balad yakınlarında 12 Türk şoförün kaçırlmasıdır. Türk şoförlere yapılan saldırılar, yaklaşık 500 km olan Musul-Bağdat yolu üzerinde ve özellikle dönüş sırasında gerçekleşmiştir. Fakat, Amerikan helikopterleri tarafından korunan Ürdün-Bağdat yolu üzerinde taşımacılık yapan kamyonlara hiçbir saldırı düzenlenmemiştir. Dolayısıyla, saldırıların ve kaçırma olaylarının, taşımacılıktan yıllık olarak 1,5-2 milyar dolar gelir elde eden ve Türkiye'nin Irak'taki varlığından rahatsız olan taraflarca yönlendirilen silahlı gruplar tarafından yapıldığı aşikardır.¹⁷⁵ Görüldüğü üzere özellikle Kuzey Irak'ta yoğunlukla yaşayan Türkmenler gerek siyasi gerekse silahlı uygulamalarla kısıpaca alınmakta, sindirilmeye çalışılmakta ve böylece ekonomik yönden de kötü duruma düşürülmeye çalışılmaktadır. Bundan, bölgeyle ekonomik ilişkileri olan Türkiye de olumsuz yönde etkilenmektedir. Türkiye ile Irak arasında çalışırken öldürülen Türk kamyon şoförleri, Türk ticaretine ve Türkmenlere yönelik tutumun net bir ifadesidir.

¹⁷⁴ "Irak'ta Son Gelişmeler", www.obiv.org.tr, 18 Ekim 2004.

¹⁷⁵ Hicran Kazancı, "Peşmergenin Gözü Telafer'de", **Cumhuriyet Strateji Dergisi**(4 Ekim 2004), Sayı.14, s.22.

2.13. KUZHEY İRAK'TAKİ PKK VARLIĞI TÜRKMENLER İÇİN TEHLİKE OLUŞTURUYOR

Geçmişte PKK, KADEK ve şimdi KONGRA GEL ile KOMA GEL öteden beri Irak topraklarının kuzey bölgesini kullanıyor. Sıkıştığı zaman İran'a kaçabilmek için de İran sınırına yakın dağlık bir bölgeyi uzun zaman önce kurtarılmış bölge ilan etti.¹⁷⁶ Vedat Yenerer Kuzey Irak'taki PKK yapılanmasını ve PKK'ya destek verenleri kitabında şöyle anlatıyor: "1991 yılına kadar Erbil ve Süleymaniye'yi elinde tutan KYB, PKK'ya açık destek veriyordu. Bu durum öyle bir hal almıştı ki, Erbil'de PKK'nın enformasyon bürosu bile faaliyete geçmişti. Erbil'in Hristiyan mahallesi olan Ankava'da bulunan bu ofise üç kez gittim. Özellikle Zeli kampına gitmek isteyenler, bu ofisle bağlantı kurmak zorundaydı. KYB'nin PKK'ya yaptığı bu iyiliğin nedeni, PKK'ya hareket alanı yaratmak ve siyasallaşma süreci başlatmaktı. Bu ofis, Avrupa'dan gelen gazeteci, televizyoncu ve istihbaratçılar için danışma bürosu gibiydi. Her gittiğimde büroda sözde gazeteci ya da yardım kuruluşu temsilcisi ile karşılaştığımı hatırlıyorum. İki katlı evin giriş kapısının önünde silahlı nöbetçi beklerken, evde onlarca militan görev yapıyordu. Üst katta bulundukları telsizle ve uydu telefonu ile haberleşme sağlanıyordu. Türkiye'nin baskıları nedeniyle bu büro birkaç kez yer değiştirdi. Ama hep Hristiyan mahallesi Ankava'da kaldı. Çok yakınında bulunan kilise ise sözde Hristiyan misyonerlerin ve yardım kuruluşlarının uğrak yeri idi. Burada temas çok daha rahat ve güvenli oluyordu.¹⁷⁷

ABD yönetimi ve onu etkileyen lobiler; bir taraftan Irak Ulusal Kongresi'ni (INC) Bağdat'a karşı desteklemeye devam ederlerken, diğer taraftan da Kuzey Irak'taki yeni yapılanmayı bölgede kalan 4 gücü kullanarak gerçekleştirmeye çalıştılar ve halen de çalışıyorlar. Bu çerçevede, sıra önce Türkmenlerin pasifize edilmesine ve ardından da PKK'nın Barzani bünyesindeki PKK Vejin örgütü içinde 'peşmergeleştirilme'sine ve 'siyasallaştırılma'sına geldi.¹⁷⁸ Cumhuriyet gazetesinin birinci ve on birinci sayfasından

¹⁷⁶ Vedat Yenerer, a.g.e., ss.229-230.

¹⁷⁷ a.g.e., ss.31-32.

¹⁷⁸ Kasım Ömer, "Türkmenler, Kuzey Irak ve PKK," **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayını, Sayı 1. s.8.

yayınlanan “Türkiye Kapatın Diyecek” başlıklı haberinde, Kuzey Irak’ta yıllarca yuvalanan PKK varlığının gerçekleştirdiği terör eylemleriyle rahatsız edici boyutlara vardığı anlatılıyor. Haberde, Türkiye’nin ABD ve Irak ile Washington’da biraraya geleceği, Türkiye’nin Kuzey Irak’ta Kerkük’te bulunan PKK bürosunun en kısa sürede kapatılması konusunda ABD ve Irak’a tepki göstereceği belirtilmiştir.¹⁷⁹ Her nedense ABD bugüne kadar kaç defa PKK’nın bölgeden çıkarılacağı yönünde açıklamalar yapmasına rağmen bu konuda atılmış ciddi bir adım görülmedi. PKK’nın bölgedeki durumuyla ilgili açıklama yapan ABD Merkez Kuvvetler Komutan Yardımcısı Lance Smith şöyle konuşuyor: “İstihbarat aldıkça paylaşıyoruz. Irak hükümeti, PKK’nın terörist bir örgüt olduğunu kabul ediyor ve destek vermeyeceğini belirtiyor. Biz de Irak hükümetini bu yönde destekliyoruz. Irak Başbakanı İyad Allavi ve hükümetini, PKK’nın kontrol altına alınmasını garanti etme çalışmalarında destekleyeceğiz.”¹⁸⁰ Bu açıklamanın üzerinden uzun bir süre geçmesine rağmen örgüt eylemlerini sıklaştırıyor. Ancak ne ABD ne de Irak hükümeti PKK’nın Kuzey Irak’ta yok edilmesi konusunda bir çalışma yapmıyor. Dünyanın önde gelen liderlerinin, El-kaide bağlantılı uluslararası terör saldırılarının yoğun olduğu günlerde teröre karşı mücadele çağrısı yaptığı görülürken, Kuzey Irak’ta yuvalanan, hatta Musul ve çevresindeki pek çok peşmerge kontrol noktasında bir kısmı peşmerge üniforması giydiği¹⁸¹ bilinen PKK’lı teröristlerin sebep olduğu vahşetlerin önüne geçmek için mücadele çağrısı yapıldığı görülmemektedir. Türkiye bu konudaki mücadelesinde yalnız başına bırakılmaktadır. Bölgede bulunan PKK varlığının güçlendirilmesinden, bölgede yaşayan Türkmen soydaşların da olumsuz yönde etkilendiği su götürmez bir gerçek olarak bilinmelidir. Star gazetesinin “Telafer katliamında PKK’nın da parmağı var”¹⁸² haberinde Türkmen Danışma Meclisi Başkanı Prof. Dr. Ümit Akkoyunlu’nun bir konuşmasında “Telafer katliamını yapanlar arasında Kürtler ve PKK’lılar da vardı” açıklaması Türkmen kenti Telafer’de Türkmenlerin tehlikeli bir kısıkaçta olduğunu ifade etmektedir. Diğer taraftan Bağdat’taki görevlerine giderken, Musul yakınlarında uğradıkları ve kimler tarafından gerçekleştirildiği netleşmeyen vahşi saldırıda şehit olan Özel Harekat Timi’nde görevli 5 polisimizin şehit

¹⁷⁹ **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 2005, s.11.

¹⁸⁰ **Star**, 19 Kasım 2004, s.16.

¹⁸¹ Vedat Yenerer, a.g.e., s.233.

¹⁸² **Star**, 27 Eylül 2004, s.15.

edilmesi Türkiye’de büyük yankı oluştururken, Milliyet gazetesinde yer alan bir habere göre saldırıyı PKK’nın gerçekleştirmiş olabileceği ihtimali üzerinde duruluyor.¹⁸³ Ayrıca başka bir haberde saldırının çok profesyonelce gerçekleştirildiği belirtilirken¹⁸⁴ Akşam gazetesinin haberinde ise ABD birliğinin çatışmayı seyrettiği de belirtiliyor.¹⁸⁵

2.14. IRAK’IN GELECEĞİNDE TÜRKMENLER

Irak devrik lideri Saddam Hüseyin'in Araplaştırma politikası doğrultusunda 25 yıl önce topraklarına el koyup, evlerini yıkarak sürgüne gönderdiği yaklaşık 25 bin Türkmen Baas rejiminin devrilmesinden sonra köyelerine döndü. Köyelerine dönen Türkmenler, baskıcı Saddam rejimi tarafından yaşatılan çile dolu yılları üzüntü ve nefretle andılar. Türkiye'den gönderilen 500 kadar Kızılay çadırında barınan Türkmenler, sürgünde yaşadıkları konusunda şöyle konuştular:"Topraklarımızı, yandaşları olan Araplara dağıttılar. Bizleri de sadece başımızı sokabileceğimiz Kürt sınırındaki tampon köylere gönderdiler. Geri döndüğümüzde yıkılmış evlerimizi gördük. Ama ne olursa olsun insanın kendi toprağı her şeyin üstündedir. Herşeye kaldığımız yerden devam edip çocuklarımızla geleceğimizin temellerini atacağız."¹⁸⁶ Türkmenler 25 yıllık sürgünden sonra döndükleri Kerkük yakınlarındaki köyelerini harap halde buldular. Evleri yıkılan Türkmenlere yardım eli uzatan Türk Kızılayı, 500 çadır, 2 bin 500 battaniye, 500 soba ve 100 yatak gönderdi. Ancak yardımlar geri dönen herkese yetmeyince bazı Türkmenler, köyelerinde buldukları tank ve askeri araç hurdalarından kendilerine barınak inşa etti.¹⁸⁷

Türkmenler yıllarca yaşadıkları kötü olaylara ve geleceği belirsiz bir Irak'ta her şeye rağmen gelecek için umutlu konuşuyorlar. Ancak özellikle Barzani'nin son zamanlardaki basına yansıyan "Kerkük kürdistan kenti",¹⁸⁸ "Kerkük için gerekirse savaşırız"¹⁸⁹ şeklindeki çıkışları, Türkmenlerin Irak'ın gelecekteki yapılanmasında hangi konumda yer alacağı konusunda düşündürüyor. 30 Ocak seçimleri öncesinde

¹⁸³ **Milliyet**, 21 Aralık 2005, s.1.

¹⁸⁴ **Star**, 21 Aralık 2004, s.5.

¹⁸⁵ **Akşam**, 21 Aralık 2004.s.1.

¹⁸⁶ Vedat Yenerer, a.g.e., s.184.

¹⁸⁷ a.g.e., s.184.

¹⁸⁸ **Star**, 18 Ekim 2004, s.16.

¹⁸⁹ **Akşam**, 12 Ekim 2004. s.17.

Barzani ve Talabani'nin Irak'ın geleceği ve özellikle Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı Kerkük ile ilgili çıkışları Türkmen halkı arasında huzursuzluğa yol açıyor. Seçim öncesi olduğu gibi günümüzde de hızlı şekilde Kerkük'e çok sayıda Kürt halkı yönlendiriliyor. ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı, "ABD, Kerkük'e 100 bin Kürt'ün kaydırılmasını kabul edeceksiniz. Bize de 'Bir yerlerden 200 bin Türkmen bulun getirin' diyorlar. Nereden bulalım? Çin'e, Türkmenistan'a mı gidelim."¹⁹⁰ şeklindeki açıklamasıyla bölgedeki nüfus yapısındaki gelişmelere dikkat çekiyor. Öte yandan Barzani ve Talabani Star gazetesinin bir haberine göre Kerkük'te nüfusun büyük çoğunluğu Kürtleştirilinceye kadar belediye seçimlerinin yapılmaması konusunda anlaşmaları belirtiliyor.¹⁹¹ Binlerce Iraklı Kürt'ün Kerkük Olimpiyat Stadı'nın içine kurulan gecekondu mahallesinde şehre bir an önce yerleşmek için bekledikleri haber veriliyor.¹⁹² Hürriyet gazetesinin "Kürtlerden taşıma oy" başlıklı haberinde Kerkük'ün varoşlarından Azadi ve Rahimova'ya 110 bin Kürt'ün taşınması olayının seçim öncesi Kerkük nüfus yapısı üzerinde oynanan oyunun en çarpıcı örnekleri arasında yer alıyor.¹⁹³ Öte yandan Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan çarpıcı ve tüyleri diken diken eden "Irak'ı bölme anayasası" başlığı altındaki haber ise şöyle: "ABD'nin 15 Ağustos'a kadar tanımlanmasını istediği anayasanın taslağında Türkmenler yok sayılıyor ve ülkenin Kürtlerle Araplardan oluştuğu belirtiliyor. Taslakta, iki vilayetin (il) bir araya gelerek bir eyalet kurabileceği belirtiliyor. Anayasada Türkmenler ise azınlık olarak niteleniyor". Haberin devamında yayınlanan anayasa taslağında "Irak Birleşik İslam Cumhuriyeti, demokratik birleşik ve federal bir devlettir." denilirken, 6 bölüm ve 116 maddeden oluşan taslakta "Irak, Arap ve Kürt olmak üzere iki milletten oluşur. Azınlıkların (Türkmen, Keldani, Asuri, Süryani, Ermeni, Fars, Yezidi ve Subbi Mindainler) hukuk ve görevleri de eşittir" deniliyor. Haberin devamında ise anayasa taslağının dördüncü bölümünde ise bir Kürt devletinin kurulmasına açık kapı bırakıldığı ifadeleri yer alıyor.¹⁹⁴ Görüldüğü üzere Irak'ın asli unsurlarından olan, Irak içinde nüfusun neredeyse yüzde 10'unu oluşturan, üstüne üstlük yüzyıllarca Irak topraklarında

¹⁹⁰ Hürriyet, 26 Ocak 2005 s.22.

¹⁹¹ Star, 19 Kasım 2004, s.16.

¹⁹² Hürriyet, 11 Ekim 2004, s.16.

¹⁹³ Hürriyet, 4 Şubat 2005, s.22.

¹⁹⁴ Cumhuriyet, 10 Ağustos 2005, s.11.

devlet kurmuş Türkmenler, alelacele nasıl hazırlandığı, ne amaçlarla şekillendirildiği belirsiz taslakta bir anda alt kimlik olarak belirtiliyor. Kürtler, Irak'ın asli unsuru olarak ifade ediliyor. Türkmenlere azınlık haklarından faydalanabilecekleri, diğer azınlıklarla eşit olduklarının hatırlatılması! da ihmal edilmiyor. Yaşanan son gelişmeler bırakın Türkmenlerin ekonomik durumlarını iyileştirmeyi, gelecekte durumlarının ne olacağı, Kuzey Irak'ta gelecekte ne gibi insanlık dramları yaşayacakları konularında düşündürüyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÖRFEZ SAVAŞI SONRASI TÜRKMENLERİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

3.1. IRAK SAVAŞININ GERÇEK NEDENLERİ

Bölgenin önemi 19. yüzyılın sonunda keşfedilen petrol ile artmış bu nedenle daha sonraki iktidarlar tarafından nüfus üzerinde oynamalar yapılmıştır.¹⁹⁵ Kanaatimizce, Afganistan savaşı ABD'nin Orta Asya projesinin bir parçası ise, Irak savaşı da Büyük Ortadoğu Projesi (BOP)'nin bir parçasıdır.¹⁹⁶

1840 yılında ABD'de doğan ve ilk jeopolitik teorisyeni olarak kabul edilebileceğini düşündüğümüz ABD Amiralisi Alfred Thayer Mahan, Kıbrıs ile ilgili olarak ABD'nin uygulaması gereken stratejisini belirlerken, Dünya üzerinde ABD için önemli stratejik noktalar arasında Basra Körfezi'nin çok çok önemli bir yere sahip olduğunu belirtmiştir. Emekli Tuğgeneral Nejat Eslen'e göre ABD'nin; Küresel amaçları olan bir güç olarak Ortadoğu, Basra Körfezi, Kafkaslar, Balkanlar, Doğu Akdeniz, Türk Boğazları ile Ege ve Süveyş Kanalı ile Kızıl Deniz'deki dengeleri ve bu bölgeleri denetleyen Kıbrıs'ı gözardı etmesi mümkün değildir.¹⁹⁷

Ortadoğu bölgesi hidrokarbon kaynakları bakımından dünyanın en zengin bölgesidir. Her ne kadar Hazar Denizi'nde ve Orta Asya'da yeni petrol rezervleri keşfedilse de Ortadoğu bölgesi halâ stratejik öneme sahiptir. Dünya petrol rezervlerinin yaklaşık üçte ikisinin (%65.3) bölgede bulunması ve işleme maliyetinin düşük olması gerçeği, diğer taraftan Dünyada bilinen doğal rezervlerin ise üçte birinden biraz fazlasının (%36.1) Ortadoğu'da bulunması bölgeyi cazibe merkezi haline getirmekte ve dış güçlerin bölge politikasına müdahale etmelerini teşvik etmektedir.

¹⁹⁵ Rabia Kocaman Aydın, a.g.e., ss. 618-619.

¹⁹⁶ Cihat Yayıcı, a.g.e., s.310.

¹⁹⁷ Nejat Eslen, "Kıbrıs'ın Jeostratejik Önemi", *Cumhuriyet Strateji Dergisi*, 18 Nisan Pazartesi, Yıl:1, Sayı:42. ss.8-9.

Tablo-XI

BÖLGELER	%
Ortadoğu	65.3
Güney ve Orta Amerika	9.1
Afrika	7.3
Eski Sovyetler Birliği Bölgesi	6.2
Kuzey Amerika	6.1
Asya Pasifik	4.2
Avrupa	1.8

Dünyada Petrol Rezervlerinin Dağılımı¹⁹⁸

Tablo.XI’de görüldüğü gibi dünyadaki toplam 1 trilyon 50 milyar varil civarında olarak bilinen petrol rezervlerinin % 65.32’si olan 685.6 milyar varil Ortadoğu bölgesinde bulunmaktadır. Tablo.XII’de görüldüğü gibi 155 trilyon metreküp civarındaki dünyada bilinen doğalgaz rezervlerinin % 36.1’ini teşkil eden 55.91 trilyon metreküp yine Ortadoğu bölgesinde bulunmaktadır.

Tablo-XII

BÖLGELER	%
Eski Sovyetler Birliği Bölgesi	36.2
Ortadoğu	36.1
Asya Pasifik	7.9
Afrika	7.2
Kuzey Amerika	4.9
Güney ve Orta Amerika	4.6
Avrupa	3.1

Dünyada Doğalgaz Rezervlerinin Dağılımı¹⁹⁹

Ortadoğu’nun stratejik önemi Batı’nın çıkarlarına bağlı olarak belirlenmektedir. Ortadoğu bölgesi, Süveyş Kanalı’nın 1876’da açılması ve 20. yüzyılın başlarında petrol

¹⁹⁸ Cihat Yaycı, a.g.e., s.17.

¹⁹⁹ a.g.e., s.18.

çıkarma ve yönetim imtiyazlarının dağıtılmasıyla birlikte olağanüstü önem kazanmıştır. Ortadoğu bölgesinde petrol rezervleri, Batı'nın dikkatini bölgeye çevirmesine neden olan en önemli faktördür. Ortadoğu devletleri dünya petrol rezervinin %65'ini, dünya petrol üretiminin de %25'ini elinde tutmaktadır. Petrol rezervlerine sahip olmanın yanında, bölge, endüstriyel ve tarımsal ürünler ve silah ticareti için önemli bir pazar olduğu kadar dünya ekonomisi için de başlıca enerji tedarikçisi olmaya devam etmektedir.

Irak'ın stratejik öneminin temel nedeni de sahip olduğu doğal enerji kaynaklarıdır. Amerika Birleşik Devletleri Enerji United States Energy Information Administration'un (EIA) 1999 yılı sonu verilerine göre Irak, 112 milyar varil -muhtemelen bunu da aşan ve 300 milyar varile ulaşan- petrol rezervi ile dünyanın ikinci büyük petrol kaynaklarına sahiptir. Bu miktar dünyadaki bilinen tüm kaynakların yüzde 11'i veya 12'si kadardır. Ayrıca Irak, Ortadoğu'da en az rezerv araması yapılmış ülkedir. Gerçek rezervinin, bunun çok üzerinde olduğu biliniyor. Irak'ın yıllık petrol üretimi, 105 milyon tondur. Bu üretim hızı ile, mevcut (muhtemelen değil) rezervlerinin ömrü 128.6 yıldır.

Mevcut tek süper güç olan ABD'nin ekonomisi petrole bağlıdır ve petrol fiyatları ile ters orantılı bir iyi seviye ilişki içerisindedir. Çıkması muhtemel diğer süper güçlerin de petrole ve doğalgaza bağımlılığı ortadadır. Petrol ve doğalgazın önemli miktarı Ortadoğu'dadır. Bu bağlamda Irak, ABD ekonomisi ve süper güçlülüğünün devamı için çok önemlidir.²⁰⁰

Bölge istikrarsızdır ve istikrarsızlığı hazırlayan birçok neden vardır. Bu nedenler bölgenin siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve etnik yapısıyla ilgilidir. Suni haritalar ve uluslar, dinler ve mezhepler açısından bölgenin zengin olması, bölgedeki milletleşme sürecinin tamamlanamaması, kabileciliğin halen önemli olması, zengin hidrokarbon (petrol ve doğalgaz) yataklarının bölgede bulunması, su kıtlığı ve bölgedeki ırmakların suyunun bölüşümüyle ilgili ortaya çıkan ve çıkabilecek sorunlar, bölgede demokratik rejimlerin olmayışı bölgede istikrarsızlığı hazırlayan önemli faktörlerdir.²⁰¹ Her ne kadar küçük miktarlarda petrole alternatif yakıt türleri keşfedilmeye çalışılıyorsa da, bugün ve belki de gelecek 30 yıl boyunca, petrol önemini korumaya devam edecektir.

²⁰⁰ a.g.e., ss.308-309.

²⁰¹ a.g.e., s.308.

Bu önemli yakıt kaynağı Kissinger'in de belirttiği Araplara bırakılmayacak kadar önemli bir şeydir. Amerika Birleşik Devletleri bunun bilincindedir ve operasyonun asıl amacının dünyanın bu en stratejik kaynaklarına hükmetme ve dünya finans piyasalarındaki hegemonik gücünün yanısıra, kaynaklar üzerinde de hegemonya kurmak peşindedir.²⁰²

Irak'a yönelik askeri operasyonun temel nedeni, orada ve çevre ülkelerde bulunan dünya petrol rezervlerinin %20'sini oluşturan petrol kaynaklarına el koymak, çok önemli bir kontrol noktası olan Basra Körfezi'nin denetimini ve kontrolünü sağlamak ve bölgeye Çin ve Rusya'nın egemen olmasını engellemektir. Irak'a yerleşen bir ABD, bütün Ortadoğu'yu kontrol edebilecektir.²⁰³

Irak Devrimi'nin gerçekleştirdiği ikinci büyük adım ise petrolün millileştirilmesi olmuştur. 1 Haziran 1972 günü şirketler ve işletmeler askerler ve güvenlik kuvvetleri tarafından sarıldı. İngilizler ve Amerikalılar ülkeden kovuldu. Bu tarihten sonra Milli Petrol Politikası titizlikle uygulanmıştır. Daha sonraları Irak bölgesinin en güçlü ülkelerinden birisi olmuştur. Arap birliği bölgede emperyalistlerin korkusudur. Ortadoğu'da suni sınırlar yaratarak hedefine ulaşmak isteyen emperyalizm, aynı politikayı Irak'ta da uygulamıştır. 1961 yılında Irak'tan çekilen İngiltere, Irak'a bağlı olan Kuveyt'e bağımsızlığını vererek bölgeden ayrılmıştır. Böylece dünyanın en önemli petrol ülkelerinden biri olan Irak, limansız bir kara devleti olmuştur. Saddam'ın Kuveyt'e müdahalesinin zamanlaması, doğruluğu, yanlışlığı tartışılır ama tartışılmaması gereken şey Kuveyt'in bizzat emperyalizmin eliyle Irak'ı bölmek için yaratılmış suni bir devlet olduğudur.

ABD bölgede esas olarak, petrolün kontrol ve güvenliğini sağlamayı, milli güçler tarafından Amerikan şirketleri aleyhine millileştirilme yapılmasını engellemeyi amaçlarken, İsrail'in bekasını sağlamak da işgalin alt faktörlerinden biridir.²⁰⁴

²⁰² a.g.e., s.311.

²⁰³ a.g.e., s.310.

²⁰⁴ a.g.e., ss.311-312.

3.2. SAVAŞ VE EKONOMİK KRİZİN TÜRKİYE VE BÖLGEYE OLUMSUZ ETKİSİ

Irak, savaş öncesi dönemde Almanya'dan sonra Türkiye'nin ikinci büyük ticari partneri olmasının yanı sıra Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılan kapısıydı. Savaş sonrası bu kapı yüzümüze kapanmıştır.

Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattının kapatılması bir yandan petrol ithalatını güçleştirirken, bir yandan da petrol boru hattı gelirlerini ortadan kaldırmış, savaş sonrasında da ekonomik ambargo nedeniyle Türkiye'nin bu gelirleri düşük düzeylerde seyretmiştir.

Ekonomik ambargo nedeniyle Irak'ın kamu kesiminin yatırım harcamaları çok sınırlanmış, bu durum Irak'ta inşaat ve taahhüt faaliyetlerini yürüten Türk müteahhitlerinin pazar kaybına yol açmıştır.²⁰⁵ Türkiye savaş öncesi yıllarda Irak'a daha çok çeşitli gıda maddeleri, konfeksiyon ve demir-çelik ürünleri satmakta ve bu ülkeden ise ham petrol satın almaktaydı.²⁰⁶ Bu arada Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de 6 Ağustos 1990'da aldığı 661 sayılı kararla, saldırgan Irak'la her türlü ticareti yasakladı. Böylece yıllarca sürecektir ve Irak halkını daha da perişan edecek ticari ve ekonomik ambargo dönemi de başlamış oldu.²⁰⁷

Körfez Savaşı nedeniyle Türkiye'nin milyarlarca dolarlık ihracat yaptığı komşusu Irak ile ilişkileri kapandı. Körfez Savaşı'ndan 2000'li yıllara Türkiye'nin ihracat kaybı 30 milyar dolara ulaştı. Körfez Savaşı sırasında konulan ambargo nedeniyle, Kerkük-Yumurtalık Petrol Boru Hattı durdurulmuş ve böylece iki ülke arasındaki ticaret düzeni bozulmuştur. Ambargo öncesinde Irak'a en fazla mal satan ülke Türkiye olmasına karşılık ambargo sonrasında Irak'a en fazla mal satan ülke ABD olmuştur. Körfez Savaşı sonrası Kuzey Irak'ta oluşan otorite boşluğu ve buna bağlı oluşan kaos, Türkiye'nin yanı sıra başında yeni bir tehdit ve risk bölgesi meydana getirdi. Körfez Savaşı'nın bitişini müteakip 1991'in ilk yarısında Saddam Hüseyin yönetimine karşı gelişen Kürt ayaklanmasının başarısızlığı büyük bir Süryani, Türkmen ve Kürt nüfusunun Irak ordusunun önünden İran ve Türkiye'ye kaçmasına neden oldu. Birleşmiş

²⁰⁵ a.g.e., s.78.

²⁰⁶ Selami Gözenç, a.g.e., s.156.

²⁰⁷ Bilal N. Şimşir, a.g.e., s.198.

Milletler Güvenlik Konseyi, Nisan 1991’de 688 Sayılı Kararla, ağır coğrafi şartlarda ölümle burun buruna yaşayan Kuzey Irak’lı mültecilere insani yardım için uluslararası ortam oluşturdu.²⁰⁸

Irak’ın Kuveyt’i işgal etmesiyle başlayan Körfez krizi 12 yıllık dönemde Türkiye’yi olumsuz etkiledi. Türkiye’nin en büyük kaybı ticarete ortaya çıktı. Bu dönemde Türkiye ortalama 17 milyar dolarlık ihracat kaybına uğradı. Türkiye için çok önemli bir gelir unsuru olan turizm sektörünün en kötü dönemi 1991 yılında yaşandı. İzleyen yıllarda da sektör Körfez krizinin izlerini taşıdı ve 12 yıllık kayıp 6 milyar 300 milyon dolar civarında gerçekleşti. Türkiye ham petrol fiyatlarındaki artış nedeniyle savaş döneminde ortalama 1 milyar dolar civarında ek fatura ödemek zorunda kaldı. Ayrıca Türkiye için savaş en büyük pazarlarımızdan birisi olan Irak pazarını neredeyse tamamen kaybetmeye neden oldu. Kerkük-Yumurtalık boru hattının bir dönem çalışmaması ve sonra da düşük kapasite ile çalışmasının Türkiye’ye maliyeti 3.5 milyar doları aştı. Taşımacılık sektörü de büyük darbe aldı ve Türkiye yaklaşık 4 milyar dolarlık navlun gelirinden oldu. Körfez Savaşı öncesinde yıllık ortalama 200 milyon dolara ulaşan canlı hayvan ihracatı 10 milyon dolara geriledi. Döviz kazandırıcı kalemler arasında önemli yer tutan yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde de beklenen getiri Irak pazarının kapanması ve daralması sonucu 3 milyar 200 milyon dolar azaldı. Ayrıca Irak’la yoğun ticari işlemlere girildiği savaş öncesi dönemden kalan borçların Irak tarafının ödeme gücünü kaybetmesiyle ödenmemesi sonucu Merkez Bankası, Eximbank ve Türk bankacılık sektörü toplam 2 milyar 540 milyon dolar zarara uğradı.²⁰⁹ Türkiye’nin güvenlik için yaptığı harcamalar 48 milyar doları buldu. 1990 yılında %9.7 olan büyüme hızı 1991 yılında 1’in bile altına düşerek %0.5 olarak gerçekleşti. Dolayısıyla kişi başına milli gelir 2706 dolardan 2600 dolara indi. Savaş olasılığı gündeme gelince 1990 yılından 1991’e iç borç stoku %63, bütçe açığı %209 arttı. Bu dönemde bankaların kredi faiz oranlarını yükseltmeleri sonucunda kredi talepleri ve kullanılabilir miktarlar azalmıştır. Yüksek düzeyde para çekilmeleri bankalardaki mevduat düzeyini %9 oranında azaltmıştır. Enflasyon 1991 yılında da yükselmeye devam etmiştir. Toptan eşya fiyatları endeksi %59,2, tüketici fiyat endeksi

²⁰⁸ Cihat Yaycı, a.g.e., ss. 74-77.

²⁰⁹ a.g.e., s.74.

%71.1 oranında artmıştır. Körfez krizi nedeniyle sağlanan hibelerden 1990 yılında 745 milyon dolar ve 1991 yılında 1 milyar 785 milyon dolar giriş olmasına rağmen Merkez Bankası rezervleri önemli kayba uğramış, kısa vadeli borçların ödenmesinde zorluklar yaşanmıştır.²¹⁰ Irak'ın Kuveyt'i işgaline karşı BM Güvenlik Konseyi, 9 Ağustos 1990 tarihinde toplanarak, 662 sayılı kararı ile Irak'ın Kuveyt'i ilhakını tanımadığını bildirdi. BM, aynı tarihli kararında, Irak'a ekonomik, mali ve askeri ambargo uygulanmasına karar verdi. BM, 678 sayılı kararıyla, Kuveyt ile işbirliği içerisinde olan tüm ülkelere; 15 Ocak 1991 gününe kadar BM tarafından alınan kararlara Irak devletinin uymadığı takdirde gereken tüm önlemleri alma ve uygulama imkanı tanıyordu.²¹¹ UNICEF ve FAO raporlarına göre, BM ambargosu sayesinde bugüne dek 500.000 çocuğun öldüğü Irak'ta, her gün ortalama 250 kişi sırf bu ambargo sonucu yaşamını yitirmiştir. Savaştan sonra, Irak'lı çocukların %23'ü gelişme-büyüme bozukluğu gösterirken, çocuk ölümü 5 kat artmıştır. Su ve kanalizasyon şebekeleri tahrip edilmiştir. Kanalizasyon sularının, ülkenin tek su kaynağı olan Dicle Nehri'ne karışması sonucu, kolera, tifo, tifüs ve hepatit vakaları patlamış, hastanelerdeki ilaç sıkıntısı dayanılmaz boyutlara ulaşmıştır.²¹²

Körfez Savaşı öncesinde, Türkiye ile Irak arasında çok canlı bir sınır ticareti vardı. Irak'a uygulanan ambargo nedeniyle bu ticaret büyük ölçüde durmuştur.²¹³ Körfez krizi sonrasında transit kara taşımacılığı ve ihracat faaliyetlerinin büyük ölçüde sona ermesi nedeniyle, Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Kuzey Irak arasındaki ticaret dibe vurmuştur. Geçimini sınır ticareti ve/veya tankerle petrol nakline bağlayan bölge esnaf ve tüccarının önemli bir bölümü kepenk kapatmak zorunda kalmıştır. Aynı şekilde bölgenin önemli ihracat kalemlerinden canlı hayvan yetiştiriciliği de önemli bir darbe yemiştir.²¹⁴ Saddam sonrası Irak'ta görevi sırasında özellikle Kuzey Irak'ta yaşanan gelişmeleri ve ekonomik durumu anlatan TRT Muhabiri Köksal Gökçe, "Türkmenlerin şu anda ağırlıklı olarak iş yaptıkları ülke Türkiye. Kürtler de öyle. Kürtlerin dükkanlarında da farklı bir şey bulamazsınız. Çünkü Türkiye bölgenin ekonomik ve

²¹⁰ a.g.e., ss.79-80.

²¹¹ a.g.e., s.261.

²¹² a.g.e., s.64.

²¹³ Selami Gözenç, a.g.e., s.156.

²¹⁴ Cihat Yayıcı, a.g.e., s.78.

gelişmişlik düzeyi açısından en güçlü ülkesi. Irak bir nevi Türkiye'nin arka planı. Türkiye'nin arka planında yer aldığı için yani Türkiye'nin hinterlandında yer aldığı için Türkiye'den ürün götürülüyor. Dolayısıyla Türk ekonomisiyle Irak ekonomisinin birbirine yakınlaşması, Türkmenlerin ekonomik olarak biraz daha güçlenmesi anlamına geliyor aynı zamanda. Çünkü Türkmenler Irak nüfusu içinde Türkiye ile en çok etkileşimi olan nüfus" dedi.²¹⁵ Savaşın Güneydoğu ekonomisine göç, işyerlerinin kapanması ve işsizlik şeklinde yansıyan olumsuz etkileri bir dizi ticari ve sosyal sorunu körüklemiştir. Bölgede sanayi ve ticaret durma noktasına gelmiş, ihracat güçleşmiştir. Güneydoğu'da duran yatırımlar, bölgenin geri kalmışlığını derinleştirmiş, batıya göçü hızlandırmış, terörü besleyen bir faktör haline gelmiştir.²¹⁶ Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Körfez krizinden etkilenip etkilenmediğini tartışmak gereksiz...bölgede yatırımlar durdu, istihdam oranı azaldı. Ayrıca terörist eylemlerin artması bölgede maddi ve manevi kayıplara yol açtı.²¹⁷

3.3. KÖRFEZ SAVAŞI VE TÜRKMENLERİN SOSYO-EKONOMİK YÖNDEN ZAYIFLAMASI

22 Eylül 1980'de 8 yıl süren İran-Irak Savaşı başladı. Bu savaş döneminde Batılı ülkelerden İran'a karşı büyük destek alarak güçlenen Irak, 2 Ağustos 1990'da Irak Cumhuriyet Muhafızları bir kaç saat içerisinde Kuveyt'i işgal etti. Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında toplanan ABD öncülüğünde yapılan "Çöl Fırtınası" hareketi ile Irak geri püskürtüldü. Irak yönetimi Körfez Savaşı'ndan sonra Kuzey Irak'a yönelik bir operasyon başlattı. Yüzbinlerce insanın Türkiye'ye ve İran sınırlarına yığılması sonucunu doğuran bu operasyonda kimyasal silahlar da kullanılmıştır. 5 Nisan 1991'de BM Güvenlik Konseyi'nin 688 sayılı kararı uyarınca Huzur Sağlama Operasyonu Bir (Operation Provide Comfort I) başlatıldı ve bu çerçevede Türkiye sınırında bir uluslararası güç oluşturuldu. Bu gücün amacı herhangi bir kriz anında Irak'a müdahale etmede buluncaklarıdır. İlk operasyon yaklaşık üç ay sürdü ve başarıyla sonuçlandı. Ardından Irak Hükümeti'nin Kuzey Irak'ta istikrarı bozacak davranışlarda bulunmasını

²¹⁵ Köksal Gökçe, a.g.g., (18 Nisan 2005).

²¹⁶ Cihat Yayıcı, a.g.e., s.78.

²¹⁷ a.g.e., s.79.

önleme amacıyla, Huzur Sağlama Operasyonu İki (Provide Comfort Operation II) adı altında başladı. Bu operasyonun bir parçası olarak Türkiye'nin güneydoğusunda caydırıcı bir uluslararası gücün konuşlandırılması kararlaştırıldı. Bütün bu gelişmelerle beraber 1920'lerden beri değişmeyen, bölgedeki dengeler değişmiş, 36. paralel ile BM tarafından korunan bir bölge oluşturulmuş ve bu bölgede federe bir hükümetin kurulmasına izin verilmiştir. Aslında düz bir çizgi olması gereken 36. paralel, sadece amaçlanan bazı yerlerin korunabilmesi için deforme edilmiştir.²¹⁸

Bilindiği gibi Irak ordusunun 2 Ağustos 1990 tarihinde Kuveyt'i işgal etmesiyle patlak veren 2. Körfez Savaşı, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Irak'a ekonomik ambargo uygulama kararı almasına neden olmuştur. Daha sonra Bağdat rejiminin, egemenlik hakları ihlal ediliyor bahaneleriyle Birleşmiş Milletlerin ve ona bağlı güvenlik konseyinin almış olduğu birtakım kararları ve gönderdiği teftiş heyetlerine karşı çıkmasıyla bu ambargo günümüze kadar devam etmiştir. Bunun neticesinde doğal olarak ülkede kıtlık, buna bağlı olarak aşırı pahalılık ve çeşitli veba ve hastalıkların yayılması başgöstermiştir. Bütün bu olumsuzluklar, Irak'ta yaşayan insanları hayatlarını daha iyi koşullarda idame ettirebilecekleri başka ülkelere gidip sığınmalarına neden olmuştur²¹⁹.

1991'den sonra memur Türkmenlerin çoğu görevlerinden uzaklaştırılmışlardır. Türkmen halkı II. Körfez krizi öncesi, Irak genel ekonomik durumunu da göz önüne aldığımızda, orta seviyeli ve orta seviyenin biraz üstünü oluşturmaktaydı. Ancak II. Körfez krizinin tüm Irak ekonomisini etkilediği gibi, Türk bölgelerine, Kürtlerin çıkardığı ayaklanmaları bastırmak için giren ordu birliklerinin verdiği tahribat, adaletsiz denge dağılımı, yönetim tarafından Irak Türklerinin uğradıkları insan hakları ihlalleriyle çok zor şartlar altında yaşamlarını idare edebilmeleri, Türk toplumunu perişan etmiş, kurulu yaşam düzenlerini perişan etmiştir. Bir yandan ekonomik kriz bir diğer yandan bu ekonomik krizin yönetimce ve giderek hayatın her alanını kaplayan ihlallerle Irak Türklerini ekonomik açıdan şu anda yoksulluk derecesinin altına indirmiştir.²²⁰ 1991

²¹⁸ Güçlü Demirci, a.g.e., s.614.

²¹⁹ Ziyat Köprülü, "Türkmenler ve Göç Nedenleri," **Kerkük Dergisi**(Mayıs 1998), Kerkük Vakfı, Sayı 4, ss.18-19.

²²⁰ "Irak Türklerinin Ekonomik ve Sosyal Durumu", <http://www.kerkuk.net/tr/index.asp?s=menudetay&id=47,25> Şubat 2005.

yılı Nisan ayında Türkiye-Irak sınırından Türkiye'ye altıyüzbin civarında göçmen girdi. Bunlardan yaklaşık yüz elli binini Irak'taki Türkmenler oluşturmaktaydı.²²¹

3.4. BAZI TÜRKMEN KENT VE KASABALARINDA NÜFUS VE SOSYO-EKONOMİK DURUM

Irak'ın doğal yapısı, coğrafi konumu ve tarihi gelişimi içinde üç ayrı parçadan oluşmaktadır. Birinci olarak Fırat ve Dicle nehirlerinin birleşerek Basra Körfezi'ne kadar meydana getirdikleri delta üzerinde Bağdat-Basra bölgesi ve civarındadır. Bu bölge Arap-Irak'ı olarak adlandırılır ve Arap nüfus çoğunluktadır. İkinci bölge, Fırat ve Dicle arasında bulunan Batılı kaynakların "Mezopotamya" olarak adlandırdıkları diğer adı ile El-Cezire'dir. Türk nüfusu bu bölgede yoğun olarak yaşamaktadır. Binlerce yıllık tarihi süreci içerisinde bölge iklim şartları, yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından dikkat çekicidir ve "Münbit Hilal" olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü bölge Mezopotamya'nın kuzeyinde bulunan ve El-Cibal adı verilen dağlık bölgedir. Bu bölgede Kürtler, Asuriler, Yezidiler ve Türkler karışık olarak yaşamaktadır.²²²

3.4.1. Türkmen Kentlerinde Demografik Yapı

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra 1921 yılında Irak'ın nüfusunun 2.5 milyon olduğu tahmin edilmiştir. 1927 yılında çıkan 54 numaralı nüfus sayımı kanunu ile de nüfus işleri kanunlaştırılmıştır. Fakat bu kanun dayandığı temellere göre bir genel nüfus sayımı ancak, 1947'de çıkarılan 30 numaralı ek kanunla, 19.10.1947'de yapılan sayımdır. Bu sayımda tahmin edilen, 200.000 göçebe aşireti nüfusuyla beraber Irak'ın nüfusu 4.816.185'e çıkmıştır. On yıl sonra 1957 yılında yapılan nüfus sayımında bir takım eksiklere ve yanlışlıklara rağmen, bu sayımda Irak'ın nüfusu 6.339.960 kişiye ulaşmış olup, istatistiklere geçmeyen Irak'taki Türkmenlerin nüfusu 300 bini aşmaktaydı. Çok ilkel tahminlere dayanarak 1920 yılından sonra çıkan sayım sonuçlarına bakılırsa Irak'taki Türkmenlerin nüfusu 100 binle 150 bin arasında oynamaktadır. Böylece 30 yıl kadar bir süre içinde Türkmenlerin nüfusu bir çok kötü

²²¹ Ekrem Pamukçu, "Türkmenlere Zoraki Göç," **Türkmenelinden Notlar**(Kasım-Aralık 1998), Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, Sayı 1, ss.18-19.

²²² Rabia Kocaman Aydın, a.g.e., s.618.

nedenlerin, aksaklıkların bulunmasıyla beraber, bir mislinden fazla bir artış göstermiştir. Irak nüfusunun yıllık artış oranı yüzde 2,5-3 arasında olduğuna göre, 1967 nüfus sayımına göre normal şartlarda 600 bini aşması olağandır.²²³

Irak, 437.072 kilometrekarelik bir alan üzerine kurulmuş bir devlettir. Nüfusu yaklaşık 23 milyondur. Ülke nüfusunun %69'unu Araplar, %66'sını Kürtler, %14'ünü Türkler ve %1'lik kısmını ise azınlık durumunda olan Yezidi, Nasturi, Ermeni ve asuri gibi etnik gruplar oluşturmaktadır. Irak'ta yaşayan nüfusun %73'e yakını Şii mezhebine mensup olup, bu oranın büyük kısmı Araplardan oluşmaktadır.²²⁴

Günümüzde nüfus itibarı ile Araplar ve Kürtlerden sonra üçüncü büyük topluluğu oluşturan Irak Türklerinin yerleşim bölgeleri, Irak'ın kuzeybatısından başlayarak güneydoğusunda İran sınırlarına kadar uzanan, zengin yeraltı, petrol, maden, yerüstü su kaynaklarına, ılımlı iklim koşullarına sahip coğrafi bölgenin üzerine yayılmıştır.²²⁵ Önemli bir kısmının Kerkük ve Erbil'de diğerlerinin başta Bağdat ile Türkiye arasındaki ticaret yolları üzerinde şehir ve köyler olmak üzere Irak'ın hemen her bölgesine yayıldıkları anlaşılmaktadır.²²⁶

Türkmen yerleşimi 1978 yılında 12. baskı olarak Irak devleti matbaasında hazırlanarak, Irak Cumhuriyeti Terbiye (Eğitim) Bakanlığı kararıyla 260 bin adet basılan Irak Atlası'nda(el-Atlasü'l-İraki), Musul ve Kerkük'ün Irak'ın en gelişmiş dört kenti arasında gösterildiğini belirten Prof. Dr. Suphi Saatçi, bu atlasta;

Bağdat (1 milyon)

Basra (310 bin)

Musul(240 bin)

Kerkük(165 bin)

Necef(130 bin)

Erbil (85 bin)

Telafer (40 bin)

²²³ Güçlü Demirci, a.g.e., s.612.

²²⁴ a.g.e., s.611.

²²⁵ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.603.

²²⁶ "Şii ve Kürt Ayaklanmaları", www.obiv.gov.tr. 19 Ocak 2004.

Hanekin(23 bin)²²⁷ olarak sıralandığını kaydediyor. Irak Türkleri'nin nüfusları hakkında kesin bir bilgi yoksa da 1.5 milyon–2 milyon arasında oldukları tahmin edilmektedir. Önemli bir kısmı Kerkük ve Erbil'de diğerlerinin başta Bağdat ile Türkiye arasındaki ticaret yolları üzerinde şehir ve köyler olmak üzere Irak'ın hemen her bölgesine yayıldıkları anlaşılmaktadır. Türkler, Irak rejimine şiiiler ve kürtler çapında mukavemetleri olmamışsa da Saddam rejiminin zulmüne maruz kalmışlar ve zorunlu göçlere tabi kılınmışlardır. Bugün Kerkük'te Kürtlere karşı Araplarla birlikte mücadele etmektedirler.²²⁸ Değişik kaynaklarda Irak'taki Türkmen nüfusunun günümüzde yaklaşık 2-2,5 milyon civarında olduğu belirtilirken bu sayının,²²⁹ 4 milyon civarında olduğu da tahmin edilmektedir.²³⁰

Bugünkü şekliyle ülkenin kuzeybatısından güneydoğusuna doğru uzanan bir şerit üzerinde yaşamaktadırlar. Ülkenin kuzeybatısında ve Musul'un 60 km doğusunda bulunan Telafer ve buna bağlı olan köylerden itibaren Musul ve çevresindeki köyler Erbil, Altunköprü, Kerkük ve çevresindeki köyler, Tazehurmatu, Tuzhurmatu, Tavuk ve çevresindeki Bayat köyleri, Kifri, Karateke, Hanekin, Kızlarbat,(Şadiye), Karağan(Cevela) ve köyleri. Şahraban(Mikdadiye), Bedre, Kazaniye ve Mendeli gibi il, ilçe, kasaba ve köyler Türklerin yerleştiği önemli merkezlerdir. Bugünkü(2002) Irak idari yapısına göre Türk yerleşim yerleri, Musul ilinin Mermek ilçesinde Yunus Peygamber, Faysaliye ve Mansun mahalleleri nüfus itibariyle Türk'tür. Musul'un çevresinde bulunan kırsal alanda dahi yüzlerce Türk köyü bulunmaktadır. Bunlar; Abbasiye, Abza, Akkoyun, Albek, Alişar, Alkuş, Arpacı(Arpaciye), Babuniyet, Balhamza, Başahra, Başika, Baştutmaz, Bavize, Baybuğ, Bağzuaya, Bedene, Bektaş, Besan, Bılavat, Bısatlı, Bi'rhallan, Cilevhan, Çinci, Deraviş, Ebucerbua, Eskişehir, Faziliye, Gazekan(Gazihan), Gökçeli, Hamdaniye, Haraba, Harabsultan, Havar, Haznebent, Haznetepe, Hıdır(İlyas), Istah, Horsabad, Kadıköy(Kazıyye), Karakoyun, Karakuş, Karasö, Karatepe, Şebek, Karayatağ, Keberli, Kehriz, Kelek, Kepreson, Kızfahre, Körgariban, Minara, Mişerfe, Mahallebiye, Ortaharap, Ömergan(Ömerkan),

²²⁷ Suphi Saatçi, a.g.e., s.116.

²²⁸ "Irak'ta Demokrasi ve İrk-Mezhep İhtilafları", www.obiv.org.tr, 19 Ocak 2004.

²²⁹ Sinan Marufoğlu, a.g.e., s.603.

²³⁰ Güçlü Demirci, a.g.e., s.611.

Ömer Kayacı, Reşdiye, Rezzakiye, Selamiye, Seyyitler, Şemsiyat, Şennif, Şeyhemir, Şirehan, Tahrava, Telagug, Tercile, Tevkıfiye, Tezharap, Tilyara, Toprak Ziyaret, Topzava, Verdek, Yarımca, Yengi, Hisatlı, Zehrahatun, Zeynelabidin'dir. Musul'un 60 km batısında bulunan Telafer, Irak Türkleri'nin yoğun olarak yaşadığı yerlerden biridir. Telafer yöresi Türk köyleri ise şunlardır: Ağbuğa, Ağbulağ, Ağtepe, Arpatepe, Avkenni, Antallavi, Azzotepesi, Buhur, Ceddu, Cegan, Harabe, Ciheşler, Tosnua, Cubara, Cuma, Çarağtepe, Çeti(y)liler, Tarri(tarlası), Damlamaca, Daşlıdere, Deveboynu, Efkenni, Faka, Hamra, Harala, Harna, Irfi, Kırmızı, Kızılkuyu, Kızıl Tar, Körkuyu, Malviren, Mıstah, Miççe, Mahallebiye, Şambar, Sec'a, Sopan, Sualtı, Şeh(Şeyh), Üçtepeler, İbrahim, Turmu, Viranşehir. Telafer'in batısında bulunan Türk köyleri ise, Meydankulu, Tellavi, Sina ve Sibate'dir.

Erbil ili; Musul'dan sonra tarihi bir Türk şehridir. Kerkük'ten sonra Irak'ta Türklerin yaşadığı ikinci büyük ildir.

Kerkük ili; 1975 yılına kadar idari yapısında dört ilçesi bulunmakta idi. Bunlardan merkez ilçe Kerkük'tür. Diğerleri, Kifri, Çemçemal ve Tuzhurmatu'dur. Kerkük merkez ilçe nahiyeleri; Karahasan, Sıvan, Altunköprü ve Havice'dir. Kifri'ye bağlı nahiyeler ise, Karatepe, Şirvan ve Behaz'dır. Tuzhurmatu ilçesinin iki nahiyesi ise Tavuk ile Kadirkerem'dir. Çemçemal'in nahiyeleri ise Ağçalar ve Sengal'dır. Kerkük iline bağlı nahie ve köylerin tamamı Türk'tür. Badava, Beşir, Bılava, Çardağlı, Göktepe, Ilıncak, Karaincir, Kızılyar, Kuştepe, Kümbetler, Leylan, Ömermendan, Tazehurmatu, Tercil, Tirkalan, Tirkeşkan, Tokmaklı, Topzava, Yahyava, Yayçı(Bağdat yönetimi tarafından bir kısmı yıktırılıp Türkmen halkı başka yerlere sürülmüştür). Tarihi Türk ilçesi Kifri'ye bağlı olan Karatepe'de bir Türk nahyesidir. Bu kaza ve köylerin büyük bir kısmı Kerkük Türkleri'nin temelini teşkil eden Bayat'tır. Göçebe hayat sürdüren köyler ise Astöken, Birefekine, İlancı, Tattran, Sındıç'tır.

Diyale ilinde de Türkler yoğunluktadır. Diyale idari bakımdan 5 bölümdür. Bunlar, Halis, Bakuba, Hanekin, Mendeli ve Şahraban'dır. Bu ilçelere bağlı Türk kasabaları ise şunlardır: Bakubaya bağlı kazaniye, Halis'e bağlı Mansuriyet Çebel, Hanekin'e bağlı merkez Hanekin, Karağan(Celevla), Kızlarbat(Sadiye), Koratu ve Meydan, Mendili'ye bağlı Kazaniye ve Beledrus, Şahraban sayılabilir. Yine bu bölgede Becalan, Bahruz, Deliabbas, İbrahim, Semin, Karaciva, Karaulus ve Kenaniya adlı kasabalarda da Türk

nüfusu yaşamaktadır. Bu bölgede 50 kadar Türk köyünün bir kısmı şunlardır: Bahçe, Hacıkara, Hamidiye, Hıdırzından, İmamabbas, Ağa, Hanife, Abdullahbeğ, Kolluca, Mecitbeğ, Paşaköprü, Rahamlı, Sadullah Efendi Dağı, Zaviye, Vendiler, Salihbeğ'dir. Diyale ili sınırı yakınında bulunan Vasıt(Kut) ilinde Zibatiye'ye komşu Bedre de önemli bir Türk ilçesidir. Yukarıda adları ile verilen Türk köy ve kasabalarının çokluğu dikkat çekicidir. Burada sadece sayı olarak da vermek mümkündür. Ancak rejimleri tarafından adları değiştirilip, kimileri tamamen ortadan kaldırıldığı için bu şekilde ifade etmeyi uygun buldum. Türklerin yaşadıkları yerler yukarıda izah edildiği gibi kuzeyden güneye doğru adeta bir şerit olarak uzanmaktadır. Ayrıca bu bölge iklim, bitki örtüsü ve doğal kaynaklarının zenginliği ile Irak coğrafyasında dikkat çekicidir. Tarih boyunca insanların uygarlık kurdukları en eski kentler de aynı özelliği taşımaktadır. Bu bakımdan Türklerin yaşadıkları bölgenin Irak içerisinde en eski yerleşim alanı olması tezini kuvvetlendirmektedir.²³¹

1987 yılında İngiltere'de yayınlanan Ighury Dergisi'ne göre Irak'ta en az 1.500.000 Türk'ün yaşadığı vurgulanmıştır. 1988 yılında Irak Devlet İstatistiklerine göre verilen oranlar şöyledir: Kilometrekareye düşen nüfus yoğunluğu 42, ortalama doğum oranı %0.45, yıllık nüfus artışı %3.7, doğurgan kadına düşen ortalama çocuk sayısı 7, ölüm oranı %0.87'dir. Bu istatistikler doğrultusunda Irak Planlama Başkanlığı'nın verilerine göre 1976 yılı sayımında 11.505.000 olan nüfus 1988'de 18.100.000 olarak bulunmuştur. Bu rakamlardan yola çıkılarak hesap edildiği zaman 1921, 1926, 1947, 1957, 1959 ve 1965 yılları içerisinde etnik yapıya göre elde edilen nüfus:

Hıristiyan	%3	Türk	%16
Kürt	%18	Arap	%63

olarak belirlenir. Buna denk gelen nüfus ise şöyledir:

Hıristiyan	546.000
Türk	2.880.000
Kürt	3.240.000
Arap	11.444.000
Toplam	18.110.000

²³¹ Rabia Kocaman Aydın, a.g.e., ss.618-619.

olarak belirlenmiştir. Son yıllarda ortaya çıkan yapılanma içinde paraleller dikkate alınarak nüfus hesap edilirse aşağıdaki tablolar doğrultusunda nüfus oran ve sayı olarak belirlenmiştir:

3.4.1.1. 36. Paralel Üstü:

1- Çekiç Güç Himayesindeki Bölge (Kürt Himaye Bölgesi)

Duhok, Zaho, Amadiye	360.000	%15 Türk	310.000
Erbil, Diyala, Kösancak	360.000	%10 Hristiyan	100.000
Süleymaniye	900.000	%75 Kürt	1.630.000

2- Çekiç Güç Himayesi Dışında Kalan Bölge

%40 Türk	610.000
%10 Kürt	153.000
%50 Arap ve diğer	720.000

3- 36. Paralel Üstünde Toplam Nüfus:

Arap	720.000	Türk	923.000
Kürt	1.780.000	Hristiyan	150.000

3.4.1.2. 35-36. Paralel Arasında Bulunan Bölge:

Kerkük, Altunköprü, Tisin, Leylan, Tazehurmatu, Tavuk, Yayçı, Türkalın gibi Türk köyleri ve bunların yanı sıra Dibiz, Liyad, Havice gibi yarı Arap yerleşim yerleri ve Şirkat'ın toplam nüfusu 950.000'dir.

Türk	%65	618.000
Kürt	%10	95.000
Arap	%25	237.000

3.4.1.3. 35-34. Paralel Arasındaki Bölge:

Tikrit, Beled, Tuzhurmatu, Kifri, Karatepe, Hanekin, Kalar, Mansuriye, Kızlarbad, İnceana ve Bayat yerleşim yerleri: Nüfusun %60'ı Türk, %5'i Kürt, %35'i Arap olup toplam nüfus 720.000 ve Türk nüfusu 420.000'dir.

3.4.1.4. 34. Paralelin Altındaki Türk Nüfusu:

Merkezi Bakuba olmak üzere Mendeli, Kazaniye ve Bedre'den oluşur. Buradaki Türk nüfusu, bölge nüfusunun %33'ünü oluşturur ve yaklaşık 350.000'dir.

3.4.1.5. 34. Paralel Civarı:

Bağdat vilayetinde Ragibe Hatun, Azamiye, Şaab, Siley, Griad, Fadl, Meydan gibi yerlerde her 10 kişiden birinin Türk olduğu söylenebilir. Burada en az 500.000 Türk olduğu tahmin edilmektedir. Irak'ın diğer bölgelerinde ise %5 Türk nüfusu bulunmaktadır.²³²

3.4.2. Türkmen Kentlerinde Sosyo-Ekonomik Durum

3.4.2.1. Altunköprü

20. yüzyılın başlarında Altunköprü'de, hane sayısı 798, nüfus ise 4000 olarak tespit edilmiştir. Osmanlı döneminde salnameler için tespit edilen bu rakamlar daha objektif görülmektedir. Zira, herhangi bir siyasi amaç taşımayan bu tespit, devletin resmi

²³² a.g.e., ss.620-621.

memurları tarafından yerinde yapılmıştır.²³³ Altunköprü’de hane sayısının beş-altı yüz olarak tespit edildiği de belirtilmektedir.²³⁴

Sözü geçen dönemde Altunköprü’de 4 han, 100 dükkan, 2 cami, 6 kahvehane, 4 boyahane, 10 değirmen, 1 hamam, 1 devlet ambarı, güney kısmında yeni bir hükümet konağı ile telgrafhane olduğu anlaşılmaktadır. 1957 nüfus sayımında bucakta 3832 kişi tespit edilmiştir. 1961-62 yılında karma ortaokul açılarak eğitime başlanmış, bir çocuk yuvası açılmış, 1954 yılında da 37 yataklı bir hastane Altunköprü’de açılmıştır. Saddam döneminde Altunköprü çok ihmal edilmiştir. Verimli topraklara sahip olan kasabanın suyu da boldur. Küçük Zap’tan başka tarımda İncesu Irmağı’ndan da yararlanır. İncesu, kasabanın batısındaki tarım arazilerini ve bostanları sular. Kasaba çevresindeki Karabey, Sarıçem, Kayabaşı, Gıtgel köylerinde hayvancılık yaygındır. Balıkçılık da kasaba halkının geçiminde önemli bir rol oynar. Konumu itibariyle ticari bir rol oynayan Altunköprü’den, ülkenin güney kısımlarına, özellikle Bağdat’a gıda maddelerinin su yolu ile eskiden ulaşımı sağlanırdı. Burada toplanan tahıl ürünleri, kelekler vasıtasıyla Zap ve Dicle üzerinden Bağdat ve Basra’ya kadar ulaştırılırdı. Zap kıyılarında yazın kavun, karpuz, acur ve salatalık da yetişir. Altunköprü’nün Kerkük şehrini Erbil ve Musul’a bağlayan karayolu üzerinde bulunması kasabaya canlılık kazandırmıştır. Verimli tarım arazileri, bol suyu ile çalışkan insanından oluşan bu üç faktör sayesinde Altunköprü tarım ürünleri bakımından önemli bir kaynak haline gelmiştir. Çeşitli meyve ve sebzesi, özellikle yaz mevsimlerinde Zab kıyılarında yetişen kavun ve karpuzu ile çevre bölgelerini besler hale gelmiştir. Altunköprü Zab suyunda yetişen tatlı su balığı ile ün kazanmıştır. Bu bakımdan kasabada balıkçılık öne çıkan başlıca sektördür. Balık tutma meraklılarının ilgi odağı haline gelmiştir. Kerkük’ten bile bölgeye balık tutmak için gelenler vardır.²³⁵

Stratejik, coğrafik, uygarlık bakımından, çok eski Türk tarihinde özel yeri olan bu Türk kasabasının Kerkük, Bağdat, Erbil, Musul gibi kuzey şehirlerle ilişkisi vardı. Ticaret ve turizm yolu üzerine düşen bu Türkmen kasabasının eskiden beri ve bu güne kadar da Irak’ın diğer şehirleri ile ulaşım kolaylığı vardır.

²³³ Suphi Saatçi, a.g.e., ss.24-29.

²³⁴ İzzettin Kerkük, a.g.e., s.58.

²³⁵ Suphi Saatçi, a.g.e., ss.24-29.

Altunköprülülerin şiveleri biraz yayvan olmakla beraber, Irak Türkleri'nden hiçbir farkı yoktur. Kasabanın İstanbul-Bağdat yolu üstünde bulunması ve bir de Bağdat'a ihracat için yegâne nakliye vasıtası olan nehrin hemen kenarında olması Altunköprü ahalisini çiftçilik ve koyunculuktan ziyade ticarete sevk etmiştir. Halk buğday, arpa, yün, mazi, kitre, peynir ihracatına ya doğrudan doğruya iştirak ederler yahut da eşyanın naklonulduğu "sal"ların malzemesini satmakla istifade ederler. Asıl kara yoluyla yapılan ticaretten fayda temin etmelerine çiftçiliği ve koyuncululuğu da ilâve etmelidir.²³⁶

3.4.2.2. Erbil

Erbil vilayetinin nüfusu 632.252'dir. Bugünkü nüfus tahmini 1.500.000 civarındadır.²³⁷ Haşim Nahit Erbil, Erbil'in zenginliğini saymakla bitiremez. "Muharebeye ilk girdiğimiz günlerde Erbil ahalisinin bir defada dokuz bin lira harp ianesi verdiklerini gazetede görmüştüm de bir kaza merkezi olan şu kasabacığın, bir gün içinde böyle mühim bir parayı verdiğine şaşmamıştım. Erbil'i görüp tanımak onların serveti ve duyguları hakkında insana pek iyi fikirler veriyor. Kasaba içindeki bütün evler, dükkanlar, hanlar, değirmenler, çiftlikler hep onlarındır. Erbil'in ticaretine gelince: İktisadi hayatımızı hep İstanbul'a bakmak suretiyle muhakeme etmekte pek yanıldığımızı görüyorum. Ticaretin en mühim kısmını teşkil eden buğday, arpa ve sair hububat ile yün, celep gibi ihracat; çuha, kumaş, şeker gibi ithalat komisyonculuğu Türklerin elindedir. Çarşıdaki bezirganlar, haffaflar, yemişçiler, kazancılar, kerpiççiler, ev yapımıcılar, bakkal, terzi, saatçi, debbağlar, kasaplar, sebzeciler, palancılar, demirciler, dülgerler, hülasa bütün esnaf yerli Türklerden ibarettir. Erbil'in içinde yerli Hristiyan hiç yoktur, yalnız beş yüz hane tahmin olunan bir Yahudi grubu var ki kuyumculuk tamamıyla onların elinde olduğu gibi bir kısmı da bezirgan ve attardır. İthalat ve ihracat komisyonculuğunda da bir mevkileri var ve yarıcılık suretiyle çiftçilik ve koyunculuktan dahi yavaş yavaş istifade ediyorlar. Yahudilerin böyle bir mevkii olmakla beraber iktisadi hakimiyet yine Türkler'in elindedir. Lakin Yahudiler en çok alım satım muamelesi yapılan Bağdat ve Musul'un yahudileriyle münasebette

²³⁶ İzzettin Kerkük, a.g.e., s.58.

²³⁷ Güçlü Demirci, a.g.e., s.613.

bulunmakla her gün onlardan yeni bir fikir alıyorlar, terakkileri de hissolunuyor.”²³⁸ Haşim Nahit Erbil o yıllarda, Erbil’in mahalli sanatlarının bez dokumak “cecim”, “dökürt” dedikleri yünden ve pamuktan battaniyeler işlemek, baş örtüleri, takke, yakalık gibi el işleri olduğunu belirterek,²³⁹ Erbil’in geçmişteki ekonomik durumundan çok yönlü olarak bahseder.

O dönemlerde Erbil’de konuşulan Türkçe’den de bahseden Haşim Nahit Erbil, “Beş altı bin hane tahmin olunan şehir halkının ana dili Türkçe’dir. Çarşılarda, kahvelerde, evlerde, aile ocaklarında konuşulan bu Türkçe işitildikçe, İstanbul ve Anadolu şivelerinden ziyade Azerbaycan ve Kafkas’ınkine daha yakın bir lehçe olduğu seziliyor. Erbil’in etrafındaki nüfus kesafeti Kürtler ve Araplardan ibaret olduğu için bunların bazı kelimeleri Türkçe’ye karışmış, buna mukabil bazı Türkçe kelimeler de onların lisanına girmiştir. Erbilli dükkancılar içinde, şehre gelip alış veriş edenlerle konuşmaya mecbur oldukları için Kürtçe ve Arapça bilenler vardır. Lakin böyle iktisadi bir tesirden azade olanlar ve bilhassa kadınlar ve çocuklar Kürtçe ve Arapça bilmezler.”²⁴⁰ şeklinde bilgiler vermektedir.

3.4.2.3. Hanekin

Hanekin, Irak’ın Kerkük’ten sonra en büyük petrol merkezidir.²⁴¹ Kuzey Irak’ta Kerkük’ten sonra en önemli petrol bölgesine sahip olduğu uzmanlar tarafından belirtilen Hanekin bu yönüyle bölgenin en stratejik kentlerinden biridir ve Türkmen nüfusun ağırlıklı yaşadığı bir kenttir.

3.4.2.4. Kerkük

Kerkük havzası da Irak petrolünün yüzde 40’ını bünyesinde barındırır.²⁴² Kerkük Türkleri öyle bir sahada yerleşmiş bulunmaktaydılar ki, tarihen Musul petroleri adıyla tanınmış olan Irak petrollerinin bütün menbaları bu bölgedeydi.²⁴³ Öteden beri bu bölgedeki petroler “Musul Petrolleri” adıyla tanınmış olmasına rağmen, asıl kaynaklar

²³⁸ İzzettin Kerkük, a.g.e., s.51.

²³⁹ a.g.e., s.12.

²⁴⁰ a.g.e., ss.50-51.

²⁴¹ Kadir Mısırhoğlu, a.g.e., s.185.

²⁴² Cihat Yayıcı, a.g.e., s.282.

²⁴³ Kadir Mısırhoğlu, a.g.e., s.192.

sekenesi kesif bir surette Türklerden ibaret bulunan Kerkük kesimidir. Sultan Abdülhamit dönemi Musul Valilerinden olup hatıratında bu petrolerin mahiyet ve yerleri hakkında oldukça tafsilat veren Ebubekir Hazım Tepeyran bu gerçeği şöyle ifade etmektedir: “Musul petrolü denilince, petrol kaynakları yalnız Musul civarındadır sanılır. Musul’da en yakın kaynaklar hatırımda kaldığına göre şehrin cenubunda ve yedi-sekiz saat mesafede ‘Şerkat’ mevkiinde ve Musul’a tabi ‘Kerkük’ Livası dahilindedir.”²⁴⁴ demektedir. “...Kerkük kasabasında yağmurlardan sonra bazı kayalardan civalar aktığını ve bunlardan en ziyade musevi ahalinin istifade ettiklerini mevsuk olarak işitmiştim. Hatıra notlarıma mahsus karneye kaydı nasılsa ihmal edilmiş olduğu için, yerini kat’i surette hatırlamıyorsam da, galiba Kerkük livası dahilinde bir dağdan getirilen kükürt renginde sarı ve ince bir kum tahlil ile tetkike değer bir şeydir. Tadı asit tartariki andıran bu kumu ora ahalişi limon tuzu gibi kullanarak hiçbir zararı görülmemiştir.”²⁴⁵ şeklinde hatıratında Kerkük’te bulunan madenlerin bir kaç çeşidinden bahseden Ebubekir Hazım Tepeyran, “... Hele pirinç ve kuş yemi ekiminin bire beş yüz ve daha ziyade nispette verdiğini Kerkük’te öğrenmiştim.”²⁴⁶ şeklinde Kerkük’ün tarım yönünden zengin topraklara da sahip olduğunu anlatır. “Kerkük’te gördüğüm bamyaların sakları üç metreden ziyade yüksekti.”²⁴⁷ diye tarım ürünlerinin gayet kaliteli ve sağlıklı olduğunu hatıralarında anlatan Ebubekir Hazım Tepeyran, Irak’ın en iyi buğdayının da Kerkük’te Türklerin ekip biçtiği sahalarda yetiştirildiğini belirtmektedir.²⁴⁸

Kentin ilk yerleşme merkezinin çekirdeği olan kale(Kerkük kalesi), bu yüzden en eski mimarlık ve kentsel dokunun da merkezi idi. Burada Türkmenlere ait geleneksel evlerden 750 dolayında ev varken, 1997 Eylül’ünden sonra sokaklar ve evler, dozerlerle sürülerek, kalenin üstü düz bir alan haline getirilmiştir. Eski evlerden sadece 45’i ayakta bırakılmıştır. Burada sadece bazı cami ve anıtlara dokunulmamıştır. Bu camiler de minareleri ile birlikte, adeta sahrada bulunan vahalara benzemiştir. Geriye kalan 45 evden 5-6 adedi restore edilmiş, diğerleri harabe durumunda bırakılmıştır. İşin tuhaf

²⁴⁴ a.g.e., s.26.

²⁴⁵ a.g.e., s.28.

²⁴⁶ a.g.e., s.29.

²⁴⁷ a.g.e., s.31.

²⁴⁸ a.g.e., s.184.

tarafı herhangi bir restorasyon planı ve koruma planı hazırlanmadan, kaledeki tarihi doku dozerle süpürülerek yerle bir edilmiştir. Böylece ilk defa dozerle eski eserlerin restorasyonu yoluna gidilerek, tarihe geçen bir vandallık örneği verilmiştir. Bunun yanı sıra kalenin geleneksel dokusu üzerinde derin yaralar açılmıştır. Aslında burada işlenen cinayet sadece eski eserlerin yok edilmesi değil; nüfusunun tamamı Türkmenlerden oluşan kale halkının dağıtılmasıdır.²⁴⁹

3.4.2.4.1. Kerkük'te Ticari ve Ekonomik Yapı

Irak Türklerinin merkezi Kerkük'tür. Kerkük'te yaklaşık olarak 1500 doktordan 950 adedi Türkmen'dir. Eczacı olarak Kerkük'teki 85 eczaneden 76 tanesi Türkmen eczanesidir. Kerkük Birleşik Mühendisler Odası verilerine göre, serbest çalışan ve devlete bağlı olarak çalışan toplam mühendis sayısı 2950'dir. Bunların 1425 tanesi Türkmen'dir. Türkmenlerin ardından en fazla doktor ve mühendis Araplardan çıkar. Sonra Süryaniler daha sonra da Kürtler gelir. Yani Kürtler çok az potansiyel teşkil etmektedir. Kerkük'te bir hayli Süryani doktor, mühendis ve eczacı vardır. Kerkük'te Saddam döneminden bugüne kadar tek hakiki seçim yapılan yer Kerkük Ticaret Odası'dır. Bu seçimlerden de Saddam döneminden günümüze Türkmen esnaf Sabah Salihi galip çıkmıştır. Türkmen esnafların Kerkük'te ağır basması Sabah Salihi'nin seçimleri kazanmasındaki en büyük etkidir. 1996'da Baas Partisi Kerkük Ticaret Odası Başkanlığı için bir aday göstermesine rağmen Türkmen Sabah Salihi oda başkanı seçilmiştir. "Kerkük'te önemli derecede potansiyele sahibiz" diyen Irak Türkmen siyasi hareketinin önde gelen isimlerinden Yaşar İmamoğlu, "Sabah Salihi Sadam döneminde de bugün de görevdedir. Bu şunu gösteriyor: Irak'ta Kerkük'te esnafların(bakkal, lokantacı gibi) Ticaret Odası'na kayıtlı olanların %70'i Türkmen'dir. Kerkük'te ticaretin bugüne kadar %70'i Türkmenlerin elindedir. Kerkük Ticaret Odası verilerine dayanarak bunu size beyan ediyorum. %70'i Türkmenlere bağlıdır. %10-15'i Arap'tır. Diğerleri de Kürt ve Hıristiyanlardır. Bu Kerkük için bir tablo"²⁵⁰ dedi.

Yıllarca Saddam'ın dikta rejiminin zulmü altında inleyen Kerkük, büyük bir yalnızlığa ve kimsesizliğe itilmişti. 35 yıl boyunca devletin maddi ve manevi baskısı

²⁴⁹ Suphi Saatçi, a.g.e., s.41.

²⁵⁰ Yaşar İmamoğlu, a.g.g., (15 Nisan 2005).

altında tutulan Kerkük, her türlü yatırımdan da mahrum bırakılarak tamamen ihmal edilmiştir. Şehrin kanalizasyon şebekesi yapılmadığı için, kirli ve atık suları, cadde ve sokaklarda açıkta akıyor. Kerkük petrollerinden elde edilen milyarlarca dolarlık gelir, ülkenin her tarafındaki yatırımlara akıtılırken, bir Türkmen şehri olan Kerkük'e bir çivi bile çakılmamıştır. Ülke genelinde adil olmayan bu paylaşım sonucu Kerkük bir harabeye dönüşmüştür.²⁵¹

Irak resmi makamlarının 1978 yılında Irak Atlası'nda (el-Atlasü'l Iraki) verdikleri rakamlara göre değerlendirmeler ışığında Kerkük ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Prof. Dr. Suphi Saatçi, Türkmen kentinin çok fakirleştirildiğini belirtiyor.

Saatçi kitabında; "Irak Atlası'nda verilen bütün bu bilgilerden, Bağdat yönetiminin Türkmen gerçeğini kabul ettiği, Kerkük'ün de Irak'ın dördüncü derecede önem arzeden bir kenti olduğunu anlamak mümkündür. Bu atlas 1978 yılına ait olduğuna göre, demek ki Saddam'ın fiilen yönetime el koyduğu tarihlerde Kerkük, hala önemini koruyan bir durumda imiş. Saddam yönetimi 25 yıl sürmüş, bu süre içinde de Kerkük, Irak'ın en çok yıpranan ve ezilen kenti durumuna düşürülmüştür. Bu tahribat ve baskı sırf Türkmenlere ve Türkmen kenti Kerkük'e uygulanmıştır. 1978 yılında yaptığım son ziyaretin üstünden 25 yıl geçmiştir. Bu sefer 25 yıl sonra, yani 2003 yılında Kerkük'ü ziyaret ederken, kent bakımsızlıktan harabeye dönüşmüştü. Bu süre içinde Kerkük'e hiçbir yatırım yapılmamış, hatta burası tamamen bir Türkmen kenti olduğundan, halkını kentten göç etmeye zorlamak için devlet, buraya bir çivi bile çakmamıştır. Kerkük'e yaptığımız bu ziyarette, kenti kenti öylesine bakımsız ve yorgun bulmuştuk."²⁵² diye yıllar sonra gördüğü Kerkük'ü anlatıyor.

Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından, bölgenin gazeteci akınına uğramasıyla Türkmen kenti Kerkük'ün yıllar boyu uygulanan yöntemlerle ne hale getirildiği, halkının düştüğü vahim durum da duyulmuş oldu. Günümüzde genel olarak Kerkük, Irak'ın diğer kentleriyle karşılaştırıldığında sosyo-ekonomik ve kültürel açısından daha gelişmiş. Kişi başına düşen gelir açısından daha yüksek bir kent. Kerkük'ün özel yapısına bakıldığında bu çok yeterli değil. Dünya petrollerinin çok büyük rezervlerine sahip. Irak petrollerinin yüzde 40'ının bulunduğu Kerkük bu petrolün halen yanıbaşında

²⁵¹ Suphi Saatçi, a.g.e., s.42.

²⁵² a.g.e., ss.116-117.

bulunuyor. Ama petrol 50-100 metre ilerisinde yaşayan insana refah getirmiyor. Çünkü bu petrol uluslararası güçlerin peşinden koştuğu siyah altın aynı zamanda. Dolayısıyla petrolün üstünde yaşayan fakirler demek yanlış olmaz Kerküklüler için, Türkmenler için. ‘Petrolün üstünde yaşayan fakirler...’ En zengininden en fakirine ortalama geliri aylık 200 bin dolar. Bir dolar yaklaşık 1500 dolar ediyor. Bu da yaklaşık olarak ortalama gelirin 150 dolar olduğu anlamına geliyor.²⁵³

Kerkük’teki Türkmenlerin dükkanlarında bulabildiğiniz malzemelerin yüzde 60-70’i Türkiye’den gidiyor.²⁵⁴

3.4.2.5. Kifri

Kifri (İsrahiye) kazası, baştanbaşa portakal ve limon bahçeleriyle kaplı bir kasabadır.²⁵⁵ Türkmenlerin yaşadığı bölgelerde tarımda da ilerleme kaydedildiği gözlenmektedir. Kifri’de bunlardan biridir.

3.4.2.6. Musul

1987 sayımında ise Avrupa yıllıklarından alınan rakam ise Irak nüfusu 16.100.000’dir. Musul vilayeti’nin nüfusu 1.227.215’tir.²⁵⁶ Musul şehri ve vilayeti, Anadolu’yu, Suriye’yi ve İran’ı birbirine bağlayan yolların kavşağında bulunduğu, Güney Anadolu’nun İran’la ve Suriye ile ulaşımında çok büyük bir önemdedirler. Bu bölge, Anadolu’nun çeşitli parçaları arasındaki ulaşım bakımından daha da önemlidir. Bugün Musul, bu şehri Akdeniz limanlarına bağlayan demiryolunun yapılmasıyla, Irak’tan çok daha sıkı sıkıya, Anadolu’ya bağlıdır; başlıca çıkış yeri, hammaddelerini dışarıya göndermek ve mamul maddeleri almak için özellikle ihtiyaç duyduğu Avrupa’nın sanayici memleketleriyle çok daha kolayca ve hızla ilişki kurabileceği, Akdeniz limanları üzerindedir.²⁵⁷

Ebubekir Hazım Tepeyran hatıralarında Musul’un madenleri hakkında; “Tabiatın bu vilayete mahsus fevkalade lütuflarına bir ilave olmak üzere, avamın Hamam Ali

²⁵³ Köksal Gökçe, a.g.g., (18 Nisan 2005).

²⁵⁴ a.g.g., (18 Nisan 2005).

²⁵⁵ Kadir Mısırhoğlu, a.g.e., s.185.

²⁵⁶ Güçlü Demirci, a.g.e., s.613.

²⁵⁷ Bülent Demirbaş, a.g.e., s.53.

dedikleri Hamam-ı Alil, Musul'un cenubunda ve üç saat mesafede, Dicle kenarında olup 60 santigrad derecede sıcak kükürlü su kaynaklarından kara yılanlar gibi muttasıl çıkarak, havuzlar içinde yüzmeye başlayan ziftlerden Musul'da birçok suretle istifade edildiği gibi, keleklerle(sal) Bağdat'a dahi gönderilir. Babil harabelerinde Bağdat vilayeti dahilindeki Hit kasabasında bulunan aynı sularla zuhur eden ve ocaklardan çıkarılan ziftlerin vaktiyle kireç ve çimento gibi, yapı işlerinde kullanılmış olduğunu görmüştüm." şeklinde bahsetmektedir.²⁵⁸

Ebubekir Hazım Tepeyran'ın hatıratında Musul arazisinin zengin verimliliğinden, "Bu vilayetteki tabii servet menbalarının çokluğu ve çeşitliliği yeryüzünde pek az memlekete nasib olan bir derecededir. Vilayetin hemen her tarafında, her nevi değerli madenler bol ve petrol kaynakları meşhur olmakla beraber Dicle Nehri'ne yakın maden kömürleri bulunduğu gibi, civardaki bazı kaynaklardan biraz kırılınca arasına parlak, fakat kaçıcı birer fikir gibi taş içinden fırlayacak otlar arasına kayan saf civa madeni de görmüştüm..."²⁵⁹ diye bahsederken, "Musul civarındaki, çıkarılan asar-i atikadan dolayı meşhur Koyuncuk tepesi etrafında yağmurlardan sonra Ninua çocuklarının küçük elmas kırıntıları buldukları da vaki imiş. Vilayetin muhtelif mevkilerinde erimiş altın ve yakut gibi, çukurlarda dalgalanıp boş yere akıp giden birçok petrol veya nefit menbaları bütün dünyaca maruf ve Musul'un Mütareke Anlaşmasından sonra uğradığı feci istilanın en ziyade bu mübarek ve mühmel mayilerinden ileri geldiği de malumdur."²⁶⁰ şeklinde madenleri hakkında da bilgi verir. Musul'un 1965 yılındaki petrol istishali 60.000.000 tondur. Tabiatıyla o günden bu güne kadar daha da artmıştır.²⁶¹

3.4.2.6.1. Musul'da Ticari ve Ekonomik Yapı

Musul civarındaki Türk köyleri hep çiftçidirler. Toprağın ekine müsaadesiyle beraber aynı zamanda geniş yaylaların da bulunması koyunculukla, çiftçiliği ekseriya bir fertte topluyor.²⁶² Musul'un iktisadi ehemmiyeti, sadece petrol bakımından değildir. Haritaya bir göz atanlar dağlık Hakkari Bölgesi'nde nihayete eren Türkiye

²⁵⁸ Kadir Mısırlıoğlu, a.g.e., s.30.

²⁵⁹ a.g.e., s.28.

²⁶⁰ a.g.e., s.28.

²⁶¹ a.g.e., s.26.

²⁶² İzzettin Kerkük, a.g.e., s.50.

topraklarından itibaren geniş ve münbit bir arazinin Basra Körfezi'ne kadar imtidat ettiğini görürler. Gerçekten Arapların “Beyn-el-Nehreyn” dedikleri Dicle ve Fırat Nehirleri arasındaki yılda iki kere mahsul alınan geniş alüvyon ovaları tarih boyunca Mezopotamya adıyla Ortaşark'ın en mahsuldar arazisini teşkil etmiş ve bu vasfıyla beşer tarihinde ilk zirai ve medeni gelişmelerine sahne olmuştur. İngilizler Musul havalisinin “Nil Vadisi” kadar ehemmiyetli olan zirai değerini çok evvel farketmişler ve buna dair çeşitli tetkikat ve seyahatnameler neşretmişlerdir. Hindistan ve Mısır'da nehirlerin kanallar açılarak ıslahı suretiyle geniş alüvyon ovalarının sulanması işini deruhte etmiş bulunan İngiliz mühendisi Willyam Vilkok's'un Mısır'da irad ettiği bir nutukta Irak'tan ikinci bir Mısır veya Pencap imiş gibi bahsederek Hindistan ve Mısır'dan gelecek işçilerin Irak'ta yapılması lazım gelen set ve kanalları, bendleri meydana getireceklerini ve bundan sonra milyonlarca Hintli ve Mısırlı'nın Irak'a hicret ederek istikbalde servet ve kudret menbaı olacak bu toprakları işgal edeceklerini söylemişti.²⁶³ Tepeyran hatıralarında; “Bu vilayet dahilinde bulanık olan Dicle ve sayısız çaylardan başka Büyük Zap, Küçük Zap denilen ve daima berrak akan hayli büyük ırmaklar da vardır. Musul vilayeti topraklarının yetiştirme kuvveti hakikaten fevkaladedir. Ben orada iken ziraat usulü pek iptidai idi. Bazı mahallelerde arazinin, ucunda demir bulunmayan ağaç sapanlarla sürüldüğünü bizzat görmüştüm. Toprak bu suretle sürülüp ekilen tohumların çoğunluğunu Kata denilen bildircin veya çil keklik renginde ve güvercin büyüklüğünde olup binlercesi birden kara bulutlar halinde gelerek ekilmiş tarlalara konan kuşların zararları ve diğer türlü kayıplarla beraber bire onbeşten yukarı mahsul verir. Hele pirinç ve kuş yemi ekiminin bire beş yüz ve daha ziyade nispette verdiğini Kerkük'te öğrenmiştim. Resmi vilayet gazetesinin 551 no'lu 16 Mart 1316(1900) tarihli sayısında yazılı olduğu vechile, bir çavdar tanesinden yüz otuz başak hasıl olması gibi bereket mucizesi nadir değildir. Bir buğday tanesinden yirmi beş başak çıkmış olduğunu ben de gördüm. Her ne kadar Diyarbakır'ın bir deveye ancak dört tanesi yükletildiği rivayet olunan dev karpuzları kadar değilse de, Musul'da Dicle kenarında ve taşmalardan sonra meydana çıkan adacıklardan sonra, Diyarbakır'dan başka bir yerde görülmeyen bir büyüklükte kavun, karpuz yetişir. Anadolu'da dahi

²⁶³ Kadir Mısırhoğlu, a.g.e., ss.27-28.

yetiştirilen ve nihayet yirmi, yirmi beş santimetre uzunluğu geçmeyen hıyar nevinden acurların Musul'da bir buçuk metre kadar uzun, on-on beş santimetre kadar kudurda ve iki kişinin omuzları üstünde "adam direği" diye satıldıklarını hayretle gördüm. Musul kenarında bir tarlada, uzaktan talim esnasında yere yatmış askerlerin kırmızı fesleri gibi görünen şeylerin toprak üstüne çıkmış şalgam olduğunu, yanlarına gelince şaşarak anladım. Bunların her biri insan başından daha büyüktü. Temmuz ve ağustos aylarında bile, tepelerindeki karlarla uzaktan uzağa gözleri ferahlandıran dağları da bulunan bu sıcak vilayetin yüksek mıntıklarında soğuk ve mutedil iklimlere mahsus meyveli, meyvesiz ağaçlar yetiştiği gibi, bu dağların eteğinden başlayarak uzayıp giden geniş ovalarda hurma, limon, portakal, incir, zeytin, fıstık, beyaz ve deve tüyü renginde iki nevi pamuk da yetişmektedir. Vilayet dahilinde bazı yerlerde de bilhassa Köysancak kazasında şavur denilen nikotini az bir nevi tütün de yetişir. Yatağının iki tarafını saatlerce değil, günlerce sulama kafi olan Dicle nehrinin kenarında yağmur duaları suretiyle, göklerin pinti bulutlarından su damlaları dilenilmesi, tabiatın bunca lütfundan istifade hususundaki kabiliyetsizliğin en hüznün verici delillerinden idi. Ben görmedimse de (Diyarbakırla Musul arasında bazı mevkilerdeki pek hızlı akışlarından dolayı olsa gerek) Abrani, Latin ve Yunan lisanlarında ve bunlardan alınarak Fransız dilinde Kaplan adı verilen bu nehre Arapların altın suyu manasını da ifade eden ve Diclan kelimesinin kısaltılmışı gibi duran Dicle adını vermiş olmaları, kıymet bilirlük eseri sayılır²⁶⁴... "...Musul'da patates ziraatını ben ihdas ve tohumdan yetiştirdiğim fidanlarla Musul ve mülhakatının en ziyade muhtaç olduğu okalıptüs ağaçlarını ben tamim ettim. Musul'dan infisalimden sonra patates yetiştirenlerden Ömerizade Hasan Efendi tarafından posta ile bana gönderilen bir patates, kutu içinde hayli buruşmuş olmakla beraber, kutru 14 santimetre idi."²⁶⁵ diye kentin geçmişte de tarım yönünden zengin olduğundan bahseder. Günümüz Musul şehrinde Türkmenlerin potansiyeli şehir içinde 250 bine yakındır. Bunlar da genellikle memurlukla devlet işiyle iştigal etmektedir. Çok az bir kısmı esnaflıkla iştigal ederler.²⁶⁶

²⁶⁴ a.g.e., ss.29-30.

²⁶⁵ a.g.e., s.30.

²⁶⁶ Yaşar İmamoğlu, a.g.g., (15 Nisan 2005).

3.4.2.7. Tazehurmatı

Toprak evleri ve bağlarındaki çardakları ile Türkmen halk mimarisinin zengin örneklerini oluşturan Tazehurmatı, Kerküklülerin bahar mevsimlerinde piknik yeri ve sayfiyesi sayılır. Burada yetişen güller ve bunlardan yapılan gülsuyu, Irak'ta bile ün yapmıştır. Burada kadın adlarının çoğu da gül ile ilgilidir. Goncagül, Tazegül, Kadfe(Kadife)gül, Pembegül, Gülşen, Gülderen, Gülseren, Gülbanı(Gülbanu), Gülboy(Gülbuy'dan muharreftir), Güldeste, Günnaz(Gülnaz) ve Hamegül. Tazehurmatı'da kaliteli üzüm çeşitleri de yetişir. Ayrıca burada yetişen bamya ve domates gibi sebzelere halk büyük rağbet gösterir.²⁶⁷

3.4.2.8. Telafer

Irak'ta Türkmen yerleşim bölgelerinin Kerkük'ten sonra en önemli ve en kalabalık merkezi Telafer'dir denilebilir.²⁶⁸ Telafer'in Türkmen kenti olduğu İngiliz kaynaklarında şöyle belirtilmiştir: "Bu Türkler Osmanlı değildir; İsimleri Türkmen'dir. Konuştukları Turani lisan İstanbul'un ve Anadolu'nun Türkçesi'nden ziyade Azerbaycan lehçesine benziyor. Devlet-i Osmani'nin tesisinden çok evvel Irak'a gelmişlerdir ve aaleb-i ihtimal (büyük ihtimal) hulefa-i Abbasi'nin (Abbasi halifelerinin) ücretle tuttukları askerlerin ahfadıdır. Türkmenlerin tarz-ı inkısamı (bölünme, dağılma biçimi) da bunların bir kadim maaşlı asakir-i ecnebiye fırkası (yabancı askerler ordusu) ahfadı olduğunu iddia eden nazariyeyi teyit ediyor: Bir Türkmen şehri olan Telafer çöller kenarında bir muhafız gibi dikilmiştir; diğer Türkmenlerin hepsi büyük yol tesmiye olunan kıtanın şehirlerinde ikamet ederler."²⁶⁹

Telaferlilerin çoğu aydın ve okumuş kişilerdir.²⁷⁰ Telafer nüfusu 300 bini aşmış olmasına rağmen, bir türlü il yapılmamıştır. Yıllardır imar yönünden kısıkaç altına alınan Telafer'de Türkmen nüfusu çoğalmasın diye, yeni inşaat yapılmasına izin verilmemiştir.²⁷¹

²⁶⁷ Suphi Saatçi, a.g.e., ss.86-87.

²⁶⁸ a.g.e., s.93.

²⁶⁹ İzzettin Kerkük. "Irak Türkleri Türk mü, Türkmen mi ?," **Kerkük Dergisi**(Mayıs 1998), Kerkük Vakfı Yayını, Sayı 4, ss.22-23.

²⁷⁰ Suphi Saatçi, a.g.e., s.96.

²⁷¹ a.g.e., s.98.

Telafer'de insanlar gerçekten çok yoksul. Telafer'de yaşayan Türkmenler Suriye sınırı olduğu için daha çok sınırdan gelen bir kazançla geçiniyorlar. Ama çok yoksullar, inanılmaz yoksullar. Daha kuzeydeki Türkmenler Türkiye ile iş yapmaya çalışıyorlar. Türkiye'den daha çok günlük yaşamda ihtiyaç duydukları malzemeleri, gıda, temizlik ürünlerini götürüp satıyorlar.²⁷²

Telafer'in ABD tarafından vuruluşunun altında da ekonomik sebepler var. Telafer Türkiye ile Irak Türkleri'nin sınır köprüsüdür. Telafer giderse Türkiye ile Irak Türkmenleri'nin irtibatı kesilir.²⁷³ Telafer, Musul vilayetinin en büyük kazasıdır. Nüfusu 350 bine yakındır. Telafer'deki Türkmenler çoğunlukla çiftçidir ve küçük esnaflardır. Telafer'in esnafının %100'ü Türkmen'dir. Esnafları da küçük bazdadır. Bakkaldır, terzidir... Bunların hepsi Türkmen'dir. Toplumun bir bölümü de ziraatle iştigal etmektedir. 1970'ten sonra bunların bazı çocukları Musul yöresindeki Türkmenler orduya kayıt oldular. Telafer'de subay ve polis olan Türkmenler mevcuttur.²⁷⁴

Gelişmesine izin verilmeyen, yatırım yapılmayan beldelerin başında yer alan Telafer'de 17 binin üstünde üniversite mezunu genç işsiz dolaşiyor. Bu gençlerin serbestçe çalışmalarına da izin verilmediği için, Telafer'de büyük sıkıntı yaşanmaktadır. Burada sanayi yatırımları yapılması, özel teşebbüs olarak fabrikaların kurulması halinde, Telaferli gençlerin büyük çapta üretim yapan önemli bir sektör oluşturmaları mümkündür. Ancak gençlerin buradan göç etmelerine zemin hazırlamak için, özellikle ve kasıtlı olarak yapılan bu insanlık dışı baskının bir an önce son bulmasını diliyoruz²⁷⁵.

Tarihi kalesi ile ilgi çeken Telafer, eskiden 6 mahalleden oluşmaktaydı. Mahallelerin üçü kalede, diğer üçü ise kale dışında aşağıda yer almaktadır.²⁷⁶

ABD, Tel-Afer olaylarını bölgenin Suriye'den sızan teröristlere, Falluje'den kaçan Sünni direnişçilerle Şii Al-Mehdi Ordusu mensuplarının barınağı haline dönüşmesiyle izah etmeğe çalışmaktadır. Ancak nüfusunun %90'nı Türkmen olan Tel-Afer'in Kürtler yönünden oldukça büyük bir stratejik değerinin olduğu (Suriye'deki Kürtlerin yaşadığı

²⁷² Köksal Gökçe, a.g.g., (18 Nisan 2005).

²⁷³ Suphi Saatçi, a.g.g., (4 Ekim 2004).

²⁷⁴ Yaşar İmamoğlu, a.g.g., (15 Nisan 2005).

²⁷⁵ Suphi Saatçi, a.g.e., s.98.

²⁷⁶ a.g.e., s.98.

bölgeye çok yakın olması ve Türkiye'nin açmayı düşündüğü ikinci gümrük kapısını etkisiz kılabilmesi ...) da gerçektir.²⁷⁷

3.4.2.9. Tisin

Tisin demografik özellikleri bakımından zengin bir Türkmen kentidir. Tisin'de ayrıca 1 hastane, 5 cami, 5 ilkokul, bir lise bulunuyordu. Sayısız üzmen şairler, öğretmenler, mühendis, doktor, subay, edebiyatçı, büyük şairlerden Celal Rıza Efendi, yazar Selahaddin Sakı, Recep Ali Tisinli, Musa Bektaş, Abbas Tisinli, Abdul Emir Şah Kerem, Doktor Ali Ağaoğlu, Mehmet Çaycı, Hasan Kevser ve başkaları olmak üzere çok sayıda önemli isim vardı.²⁷⁸

Şii Türkmenlerin oturduğu Tisin eskiden köy iken, zamanla genişleyen Kerkük'ün yerleşim alanı içine alınmış ve kentin bir mahallesi olmuştur. Halis muhlis Türkmen kimliğine sahip olan Tisin halkı, bağ ve bostanları ile sakin bir hayat yaşarken, yüzlerce genci yine İran yanlısı olmakla suçlanmıştır. Çoğu doktor, mühendis, avukat ve öğretmen olarak ülkelerine hizmet eden Tisinlilerin yüze yakın değerli evladı suçsuz oldukları halde darağacında sallandırılmışlardır. Toprak damları, ve yeşil peyzajı ile bu mahalle de yerle bir edilmiş, zalim dikta rejiminin insanlık dışı uygulamaları yüzünden haritadan silinmiştir.²⁷⁹

Tisin'de çok sayıda bağ, bostan, bahçeler bulunmaktadır. Üzüm, zeytin ve çeşitli yeşillikler yetişmektedir. Tisin'de tarım yapmak, bostanları sulamak için Dehne diye bilinen bir su kaynağı da bulunmaktaydı.²⁸⁰

3.4.2.10. Tuzhurmatu

Selahaddin iline bağlı Tuzhurmatu Türkmenlerin yoğun olduğu bir bölgedir. Nüfus olarak Şii mezhebi ağırlıktadır. Toplum olarak ziraatle iştigal ederler. Esnafının % 70'i Türkmendir.²⁸¹ Kuzey Irak'taki Türkmen yerleşim bölgeleri yukarıdakilerle sınırlı değildir. İrili ufaklı daha pek çok Türkmen yerleşim bölgesi vardır. Türkmenlerin pek

²⁷⁷ "Irak'ta Son Gelişmeler", www.obiv.gov.tr. 18 Ekim 2004.

²⁷⁸ Sadun Köprülü, a.g.g., (10 Şubat 2005).

²⁷⁹ Suphi Saatçi, a.g.e., s.62.

²⁸⁰ Sadun Köprülü, a.g.g., (10 Şubat 2005).

²⁸¹ Yaşar İmamoğlu, a.g.g., (15 Nisan 2005).

çoğu Irak'ın değişik bölgelerine çeşitli nedenlerle dağılmış durumdadırlar. Örneğin Diyale'de de Türkmenler bulunmaktadır ve Türkmenlerin yoğun olduğu bu kentte Toplum genellikle ziraatle işğal eder. Toplumun %15-20'si bürokrattır.²⁸² Irak'ta başka Türkmen kentleri de vardır. Bunlardan biri de Beşir'dir. Beşir'de yaşayan Türkmen gençlerinin çoğu okumuş, yüksek tahsil görmüş aydın insanlardır.²⁸³

3.5. HABUR SINIR KAPISINA ALTERNATİF OVAKÖY KAPISI AÇILMALI

Habur sınır kapısından Irak'a İbrahim Halil Gümrük Kapısı'na girildiğinde Mesut Barzani liderliğindeki KDP'nin peşmergeleri karşılıyor. Son haftalarda günde ortalama 1000 kamyonun Irak'a geçtiği kapı Kürtler tarafından 'altın yumurtlayan tavuk' olarak görülüyor. Irak Geçici Hükümeti'nin yönetimine Temmuz ayında geçmesi planlanan kapıdan sağlanan milyonlarca dolarlık gelir hala KDP'nin kasasına gidiyor. KYB lideri Celal Talabani'nin hiçbir şekilde yararlanmadığı bu kapı Kürtleri son 14 yıl içinde adı konulmamış bir devlet haline getirecek kadar gelir sağladı.²⁸⁴ Ovaköy eğer açılsaydı, Habur Gümrük Kapısı kapanacağını ve Kürtlerin günde 1 milyon dolar gelirden olacaklarını söyleyen Türkmen Profesör Suphi Saatçi, "Bununla devletlerini kuruyorlar. Ovaköy Kapısı ile Türkmenlerin yanında Irak da kalkınacaktı. Biz paralar sadece bize gelsin demiyoruz. Irak'a gitsin, devlete gitsin. Biz o kadar samimi davranıyoruz ama bunu kabul ettirmediler. Dolayısıyla neticede tek kapıda kaldı ve bütün gelirler Kürtlere aktı. Gerekçesi yokken kamyonculardan hepsinden haraç alıyorlar."²⁸⁵ şeklinde Habur Sınır Kapısı'nın önemini ve buradan geçişlerde yaşanan sıkıntıları anlatıyor. ITC Başkanı Faruk Abdurrahman; "1991'den beri bu gelir KDP'ye gidiyor. Aldığımız bilgilere ve raporlara göre, yılda 600, 700 milyar dolar olduğu bildirilmektedir. O yüzden bizim kanaatimize göre ikinci bir kapının açılması çok önemlidir. Çünkü ikinci kapının açılması bu gelirin dağıtılması demektir. İşte hemen Telafer ve Musul'a yönelik bir karayolunun açılması muhakkak ki çok önemlidir. Bunun yanında biliyorsunuz ister

²⁸² a.g.g., (15 Nisan 2005).

²⁸³ Suphi Saatçi, a.g.e., s.61.

²⁸⁴ Vedat Yenerer, a.g.e., s.210.

²⁸⁵ Suphi Saatçi, a.g.g., (4 Ekim 2004).

doğuda ister batıdaki ülkelerin sınırları pek güvenli değildir."²⁸⁶ diye sınır kapılarıyla ilgili durumu özetlemiştir.

Bölgenin Kürt gruplarının eline geçmesiyle Kürtler, her açıdan Türkmenlerin aleyhine geliştikleri ve güçlendikleri gibi, ticari açıdan da üstünlüklerini sağlamışlardır. İkinci Körfez Savaşı'ndan önce güvenlik bölgesi olarak bilinen bölgeler için geçerli olan bu durum, savaştan sonra Kerkük için de geçerli olmuştur. Kürt grupları, Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra bölgede yaptıkları gibi Kerkük'te de ticareti ele geçirmişlerdir. Kürt gruplar ve özellikle de KDP, Türkiye üzerinden yaptığı değişik alanlardaki ticaret sayesinde ciddi kazanımlar sağlamaktadır. Türkiye, bölgedeki gelişmeleri kontrol altında tutması gereken bağımsız bir ülkedir. 2000 yılında yapımı tamamlanan, Habur Sınır Kapısı'na alternatif olan Ovaköy Sınır Kapısı'nın acilen açılması gerekmektedir. Böylece de yıllık olarak yaklaşık 350 milyon dolar civarında bir paranın Barzani'nin özel kasasına değil, eşit olarak Irak halkına gitmesi sağlanacaktır. Buna benzer bir yaptırım da, Mendeli (Hanekin) şehrinde ticari amaçlı BOTAŞ-Ovaköy-Habur Çayı-Faysabur-Musul hattını kapsayan ikinci kapının açılması kapsamında, Ovaköy'den alternatif kapının hızla açılması, Habur'un aşamalı olarak kapatılması, her an kapatılacak gibi hazırlıklı olunmasıdır. Böylece Irak-İran sınırını birbirine bağlayan Mendeli, bölge halkı için büyük bir ekonomik kaynak olacaktır ve Türkmenlerin kaybettikleri ticari güçlerini kısmen de olsa geri kazanmalarını sağlayabilecektir. Türkiye'nin Türkmenlere ticari kolaylıklar sağlaması, (yaklaşık iki yıldan beri benzer girişimde bulunmaktadır) bu doğrultuda atılması gereken adımın başlangıcını teşkil edebilir. Bahsi geçen ticari sınır kapısı noktalarının tamamlanmasından sonra, İran ve Suriye sınırlarından Irak'a sızan teröristlerin önlenmesi amacıyla, bu ülkelerle askeri işbirliği yapılması için, bu ülkelerin sınır olduğu Irak'la değişik noktalarda müşterek kontrol karakollarının konuşlandırılması gerekmektedir.²⁸⁷

Türkiye, Türkmenleri kalkındırmak ve Araplarla direkt temas sağlamak için ikinci sınır kapısını Ovaköy'ü açmak istedi. Bu istek ABD tarafından her seferinde engellendi, açılması durumunda Türkiye ile ABD'nin arasının açılacağı ve ciddi sorunlar

²⁸⁶ Vedat Yenerer, a.g.e., s.182.

²⁸⁷ Cihat Yayıcı, a.g.e., ss. 300-301.

yaşanacağı hatırlatıldı. Yani ABD açıkça 15 yıl boyunca Kürtleri bir devlet olma yolunda hazırladı ve korudu. Sözde müttefik Türkiye her zaman ikinci planda kaldı. İkinci Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'ta devrilen Saddam Hüseyin yönetiminden sonra bile, bu sınır kapısını açmaya cesaret edebilecek hükümet çıkmadı.²⁸⁸

3.6. KUZHEY IRAK'TA TÜRKMENLERİN İSTEKLERİ

ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmesinin ardından ilk etapta, yıllarca Saddam zulmü altında ezilen taraflar en çok sevinenler olmuştur. Baas yönetimi bağlamında yıllarca Arap milliyetçiliğinin yapılması, diğer etnik grupların sindirilmesi, zaman zaman ağır yaptırımlar altında ezilmesi, sosyo-ekonomik ve bir çok alanda yapılan baskılar yıllarca Saddam'a karşı bir tutumun oluşmasına neden olmuştur. Saddam'ın devrilmesinden dolayı yaşanan sevincin nedeni de özgür bir Irak'ın yeniden doğması hayali ve isteğinin uyanmasıdır. Türkmenler gibi yıllarca baskı altında kalan etnik toplumlar için yeni bir dünya, yeni ve umut dolu bir gelecek hayalleri de Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle başlamıştır. Ancak Baas rejiminin devrilmesinden sonra geçen iki yıllık sürede atılan adımlar Türkmenler için pek de iç açıcı olmamıştır. Özgür, herkesin hak ettiğini aldığı, bütün bir Irak hayali geçen iki yıllık sürede gerçekleşmemiş, aksine Irak'ın bölünmesine doğru giden bir süreç izlenmiştir. Bu da Türkmenleri hayal kırıklığına uğratan başlıca nedendir. Özellikle Kürt grupların desteklenmesi, daha özgür hareket etmeleri için zemin oluşturulması, öte yandan en son hazırlanan Irak anayasasında binlerce yıldır Kuzey Irak ve Irak'ın diğer bölgelerinde yaşayan Türkmenlerin azınlık olarak nitelendirilmesi Türkmenlerin umut dolu geleceğini tehdit eden gelişmeler olmuştur. Özellikle petrol zengini Kerkük'e yönelik politika izleyen, gün geçtikçe Kerkük'e Kürt nüfusunu pompalayan Barzani ve Talabani'nin davranışları, üstüne üstlük sindirme politikaları uygulamaları Türkmenlerin gelecek ile ilgili umutlarını tehdit etmektedir. Bu durum Irak Türkmenleri tarafından şiddetle eleştirilmektedir. Irak Türkmen Cephesi Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı kendi geleceklerine yönelik tehdit ve yaşanan olumsuzlukların ortadan kaldırılması için uluslararası ilgi ve yardım beklentilerini dile getirmektedir. Muratlı,

²⁸⁸ Vedat Yenerer, a.g.e., s.19.

“Irak’ta zayıf bir hükümet var. Parlamento kendi sorunlarıyla boğuşuyor. Bizim arzu ettiğimiz, BM’nin devreye girmesidir. Uluslararası kuruluşlarla birlikte Kerkük’e yerleşip, büro açmalarını ve biz diyoruz ki, Kerkük’ün 58. maddesi eğer işlerlik kazanacaksa, bu anayasa yazım süresinden sonra BM nezaretinde yapılsın. Herkes kendi belgeleriyle gelsin. İnanınız ki o zaman gerçekler görülecek ki, Kerkük bir Türkmen şehridir. Biz bundan eminiz. İnsana zorla, silah kullanarak hakkaniyet arıyorlar. Zor kullanarak hakları olduğunu söylüyorlar. Elleri fırsat geçtiği zaman bunu yapmaya çalışıyorlar. Biz buna karşı duruyoruz ve kendi topraklarımıza BM ve oradaki Amerikan yetkililerine gününbirlik müracaat ediyoruz. Kerkük il yönetiminde adeta hiç kimseyi görmemezlikten geliyorlar. Bilindiği gibi Irak hükümeti bir hoşgörü esasına göre kuruldu. Kendilerine cumhurbaşkanlığı verildi. Dışişleri bakanlığı görevleri verildi. Daha hassas görevler verildi. Ama Kerkük’te yerel hükümette Türkmenlere hiçbir şey verilmek istenmiyor. Ne bizlere ne de Araplara. 30 Ocak’tan bu yana Kerkük’teki yerel hükümet konsensus sağlamadı” diye sıkıntılarını dile getirdi.²⁸⁹ Irak anayasasının 58. maddesi, Saddam Hüseyin döneminde Araplaştırılan Kerkük’e en geç 15 Kasım’dan itibaren Kürt göçüne hak tanıyor.²⁹⁰

Irak’ın yeni anayasasında Türkmenlerin beklenti ve isteklerini sıralayan ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı, “Irak’ta Türkmenlerin de asli unsur olarak Irak anayasasında yazılması, Türkmence’nin de Türkmeneli yöresinde resmi dil olarak kabul edilmesi, Irak federasyon sistemine geçecekse Türkmeneli yöresinin de bir federasyon olmasını istiyoruz. Sınırlarımızın çizilmesi, daha doğrusu kendi kendimizi yönetmeye artık talibiz. Kerkük’ün de eğer Türkmenlere bir şehir yönetimi düşecekse bu Kerkük olmalıdır. Kerkük’te valiliğe talibiz” diye konuştu.²⁹¹

Yaşanan gelişmelere ve Kuzey Irak’ı hakimiyetleri altına almaya çalışan Barzani ve Talabani’ye ağır yaptırımlar uygulamak gerekiyor. Türkmenlere yönelik olumsuz politikaları nedeniyle bu yaptırımlardan bir tanesi Habur sınır kapısının kapatılması olabilir.

²⁸⁹ TGRT, **Gazeteci Programı**, 14 Ağustos 2005.

²⁹⁰ **Akşam**, 14 Ağustos 2005, s.17.

²⁹¹ TGRT, **Gazeteci Programı**, 14 Ağustos 2005.

Türkmen ve Irak politikasında ordu ve savaş merkezli politikayı sürekli dile getirmekten vazgeçmeliyiz. Ekonomik ve politik baskı yolları seçilmelidir. Türkiye'deki büyük firmalara devlet, Barzani ve Talabani ailesine verdiği temsilcilik haklarını geri alması için baskı yapmalıdır. Türkiye düşmanları ekonomik olarak ezilmelidir. Irak ticareti için Kuzey Irak kullanılmamalıdır. Habur sınır kapısı kapatılmalıdır.²⁹²

Irak'ın ikiye veya üçe bölünmesini önlemenin iki yolu vardır. Ortaya halkın büyük ekseriyetinin destekleyebileceği bir liderin çıkması veya farklı unsurları bir amaç etrafında birleştirecek, dini inanç kadar kuvvetli bir etkenin bulunması. Aranılan etken petrol olabilir. Dünyada mevcut, kanıtlanmış petrol rezervlerinin büyüklüğü açısından Irak ikinci sırayı işgal etmektedir. Bazı kaynaklara göre, Kerbelâ çölünün altında da aynı boyutta bir rezerv vardır. Bu rezervden yapılacak üretimin maliyetinin varil başına 70 Cent'i geçmeyeceği hesaplanmaktadır. Dünyada günlük petrol üretimi takriben 70 milyon varildir. Cari tüketim artışıyla, 2015-2020 yılları arasında petrol ihtiyacının günde 130 milyon varile çıkacağı tahmin edilmektedir. Aradaki farkı oluşturan günde 60 milyon varil nereden temin edilecektir? Üretim arttırılmak istense de, mevcut kaynakların kapasitesi bellidir. Artan petrol ihtiyacı karşılanamadığı takdirde, çıkacak ikinci petrol krizi 1973 yılında patlak veren krizi gölgede bırakabilir. Irak böyle bir krizin önlenmesine yardımcı olabilecek düzeyde petrol rezervlerine sahip bir ülkedir. ABD'nin, Güvenlik Konseyi'nden karar çıkmasını beklemeden, Irak'a müdahalesinin nedeni kitle imha silâhlarından ziyade petroldür diyenler herhalde böyle bir muhakeme yürütmüş olmalıydılar. Örneğin, petrol gelirlerinin Irak'ın farklı etnik ve dini unsurları arasında âdil bir şekilde paylaşılması üzerinde, Irak'ı oluşturan tüm toplumlar arasında bir mutabakat sağlanabilirse, bu mutabakata dayandırılacak federal sistem ile (mali federasyon da denebilir) ülkenin parçalanması önenebilir mi? Bilindiği gibi, 1991 Körfez savaşından beri, gerek Irak'ın üç bölgeye ayrılmış görüntüsü gerek uygulanan ekonomik ambargo nedeniyle, petrol kaynakları doğru dürüst işletilememiş, yeni yatırımlar yapılamamış, üretilen petrol de, BM aracılığıyla, ancak izin verildiği nispette ihraç edilebilmiştir. Tekrar eski üretim ve ihraç kapasitesine ulaşılması büyük

²⁹² Ümit Özdağ, "Irak Türkmen Sorunu - Türkmen Politikası Hala Mümkün Mü?", <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=47&yazi=230>, 3 Mart 2005.

yatırımlara ihtiyaç göstermektedir. Kerbelâ çölünün altında bulunduğu ileri sürülen rezervin kanıtlanması halinde, üretime geçilebilmesi için aynı ölçüde ek mali kaynaklara ihtiyaç duyulacaktır. Ne Kerkük'ü isteyen Kürtlerin ve ne de bir bütün olarak Irak'ın böyle bir işe tek başlarına soyunmaları mümkün değildir. Nasıl kurulabileceği ayrı bir araştırma konusu olması gereken, ortak ekonomik menfaatlere dayalı federasyon bir gün gerçekleşirse aşağıdaki yararları sağlayabilir:

-Irak, petrol gelirine süratle ve miktarı artmış olarak kavuşabilir ve böylece ülkede istikrar sağlanabilir

-Şiiilerin Irak'a tek başlarına egemen olmaları önlenir,

-Kerkük, federal hükümetin bir parçası olarak, Irak halkını oluşturan tüm unsurlara açık bir kent haline getirilebilir,

-Irak petrol sanayinin ihtiyaç duyduğu yatırımlar hemen gelebilir,

-Irak'taki varlığını devam ettirmenin ve petrol açığını kapatmanın yolunu bulan ABD, gizli amacı yoksa, kuvvetlerinin önemli bölümünü çekebilir.²⁹³

Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı Faruk Abdurrahman, Irak'ta Türkmenlere yönelik olarak yapılan haksızlıkların devam ettiğini, Türkmenlerin siyasette, eğitimde, devlet, ordu ve polis kademelerinde görevlendirmelerde ayrıma uğradıklarını, Türkmenlerin Irak'ta, başta Arap ve kürtler arasında olmak üzere mevcut yapı içerisinde çimento vazifesi gördüklerini ifade ederken; "Biz Irak'ın geleceğinde de önemli bir huzur unsuru olacağız. Bu bölgede bulunan petrol kaynakları da daha kontrollü ve güven içinde huzurla işletilebilecektir."²⁹⁴ diyerek Irak Türkmenleri'nin her soruna ortak çözüm, barış ve uzlaşmacı bir tavırla yaklaştığını kaydetmiştir. Oysa diğer taraf soruna bu yönüyle değil, baskıcı ve sindirici yöntemlerle yaklaşmakta, Irak'taki ciddi Türkmen varlığını azınlık saymaktadır. Buna göre adımlar atılmalı, Kürt tarafının, Kuzey Irak'ı hatta ileride dış güçlerin de desteğiyle Irak'ın büyük bölümünü kendi çiftliği haline dönüştürmesinin önüne geçilmelidir. Bunun için de en büyük görev, Türkiye'nin himayesi ve desteğinde olan Irak Türkmenleri'ne daha sonra Türkiye'ye düşmektedir. Yalnız unutulmaması gereken nokta şudur: Bölgenin binlerce yıllık sahibi Türkmenlerin kararlı tavır sergilemeleri, davalarına sahip çıkmaları gerekmektedir.

²⁹³ "Irak'ta Olası Gelişmeler", www.obiv.org.tr, 23 Şubat 2004.

²⁹⁴ Cihat Yayıncı, a.g.e., s.295.

Mustafa Kemal Atatürk'ün yıllar önce bağımsızlık ve milli özgürlük için harekete geçirdiği Türk Milleti'nin istek ve gayreti örnek alınmalı, Türk Milleti'nin özgürlük ve bağımsızlık için verdiği mücadeleler unutulmamalıdır. Bu, Irak'taki Türk Milleti için itici güç olacak, baskılara, sindirmelere, azınlıklaştırma çabalarına karşı set oluşturacaktır.

3.7. TÜRKMENLERİN IRAK'IN ZENGİNLİKLERİNDEN FAYDALANMASI

1990'lardan günümüze kadar olan süreçte Irak'ta etnik gruplar arasında üstünlük mücadelesinin daha fazla kendisini gösterdiği de gözlemlenmektedir. Arap, Kürt, Türkmen, Asuri, Keldani vs. çeşitli etnik gruplardan oluşan ve tek bir millete dayalı devlet yapısının mümkün olmadığı Irak'ta, Araplardan sonra en büyük etnik kitleyi oluşturan Kürtler ve Türkmenler arasında sözkonusu mücadelenin daha fazla yaşandığı görülmektedir. Bunun altında yatan sebeplerden ilki, iki etnik grubun nüfusunun diğer etnik gruplardan fazla olması, ikincisi ise Türkmen nüfusunun Irak'ın yeraltı ve yerüstü zenginlikleri bakımından en zengin bölgelerinde yaşamasıdır. Barzani ve Talabani'nin başını çektiği Kürtler de bunun bilincindedir ve Türkmenlere yönelik mücadeleye daha fazla önem vermektedirler. Aldığı dış destekler ve yardımlarla Kürt gruplarının bu mücadelede daha üstün bir konumda olduğu da gözden kaçmamalıdır. Daha önce bu iki grubun daha demokratik ortamlarda mücadelelerine devam etmeleri, Irak'ın zenginliklerinden eşit olarak yararlanabilmeleri için temaslarda bulunulmuştur.

19 Mart 2003 tarihinde Ankara'da ABD, Türkiye, Irak Türkmen Cephesi, KDP ve KYB arasında beşli bir toplantı yapılmış ve Türkiye'nin Kerkükle ilgili endişelerinin giderilmesi için iki karar alınmıştı. Birincisi; Irak savaşı sürecinde Kürt peşmergelerin Kerkük ve Musul'a girmemeleriydi. İkincisi ise; savaş sonrası Kerkük'ün nüfus yapısının değiştirilmemesine ilişkin beşli bir komisyon oluşturulmasıydı. Ancak tüm bu kararlar asla uygulanmadığı gibi Musul ve Kerkük'ün yanı sıra Telafer şehri de Kürt gruplarının denetimine verilmiştir. Nüfus yapısı ve toprak mülkiyeti Kürtler lehine değişime uğratılmış, sadece Kerkük ile sınırlı olmayan Irak'ın kuzeyinin bütünlüğüne yönelik mekânsal egemenliğe dayalı ve genel stratejiyi tamamlayan yeni bir adım

atılmıştır. Telafer'in coğrafi konumu(Suriye ve Türkiye'ye yakınlığı) ve Ovaköy sınır kapısı açılması girişimi dikkate alındığında bu yeni adımın hedefleri anlaşılmaktadır. Kentler ölçeğinden bölgenin bütünlüğüne yayılmaya aday mekânsal egemenlik adımının önünde en önemli engel nüfus yapısı ve dolayısıyla Türklerin varlığı görülmektedir. Bunun için Türklerin yaşam bölgelerindeki yoğunluklarının seyreltilmesi, Irak'ın kuzeyinde Kürt grupların uzanamadıkları alan kalmaması bu çabanın ürünleridir. Irak'ın kuzeyinden Türkiye'ye yansıyanlar, aslında işgal sürecinin Türkiye'ye etkilerinin sonuçlarıdır.²⁹⁵

19 Mart 2003 tarihinde düzenlenen, Türkiye ve ABD temsilcileri, Süryani Demokrat Hareketi (ADM), Anayasal Monarşi Hareketi(CMM), Irak Ulusal Uzlaş Hareketi(INA), Irak Ulusal Kongresi(INC), Irak Türkmen Cephesi(ITF), Irak Kürdistan Demokratik Hareketi, Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği ve Irak İslami Devrim Yüksek Konseyi heyetlerinin katıldığı Ankara toplantısının nihai bildirisinde; “Irak'ın doğal kaynaklarının, Irak halkının tümü için ve ulusal Irak ekonomisini güçlendirecek şekilde kullanılması ve tüm ulusa ait bir zenginlik addedilmesi” ile “Irak rejimi tarafından evvelce el konulmuş gayrimenkullerin hak sahiplerine iadesine ilişkin iddialarla diğer iddiaların, yasal ve düzenli bir süreç çerçevesinde ele alınmasını teminen süratle bir komisyon kurulacaktır. Haklı talepleri olan tüm Iraklıların bu taleplerinin barışçı ve düzenli bir şekilde bu komisyon aracılığıyla çözüme kavuşturulması mümkün olacaktır”²⁹⁶ denilmiştir. Toplantıda Irak'ın doğal kaynaklarının, yani en başta petrolün tüm Irak halkına ait olduğu belirtilmektedir. Bunlar, Kuzey Irak'ta bir kürt devleti kurulması ve Kerkük gibi petrol bölgelerine Kürtler tarafından haksız yere el konulmasını önlemek amacı gütmektedir. Araplar, Kürtler, Türkmenler, Irak'ın kurucu halkları olarak sayılmaktadır. Ancak listeye Süryaniler, Keldaniler ve diğerleri diye küçük etnik gruplar veya azınlıklar da eklenerek, “kurucu halk” kavramı sulandırılmaktadır. Bildiride, yerlerinden yurtlarından edilmiş Türkmen mültecilere ve sürgünlere ait mal ve mülklerin Kürt gruplarca haksız olarak fiilen işgalini önlemek için de bir paragraf yer almaktadır: “... Irak rejimi tarafından evvelce el konulmuş

²⁹⁵ İ.Yaşar, Hacısalihoglu, “Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde Gerçeklerle Yüzleşme Zamanı,” **Cumhuriyet Strateji Dergisi**(11 Ekim 2004), Sayı15, s.22.

²⁹⁶ Bilal N. Şimşir, a.g.e., s.279.

gayrimenkullerin hak sahiplerine iadesine ilişkin iddialarla diğer iddiaların, yasal ve düzenli bir süreç çerçevesinde ele alınmasını teminen süratle bir komisyon kurulacaktır” denilmektedir. Eksiklerine rağmen, Ankara deklarasyonu, Türkmenlerin haklarını en iyi gözeten belgelerden biridir. Irak muhalefet gruplarının kararları ve bildirimleri arasında, Türkmenler için en iyi olanı Ankara deklarasyonudur, denilebilir.²⁹⁷

Nihayetinde Kuzey Irak ile ilgili geçmişte gerçekleştirilen görüşmeler tarih sayfalarında yerini almıştır. Verilen sözler ve vaatler unutulmuş, Kuzey Irak'ta güçlü olanlar istediklerini yapmaya başlamışlardır. Daha da ileri gidilmiş, Kürt gruplar bölgenin binlerce yıllık sakini Türkmenleri anayasada azınlık olarak nitelemeye başlamışlardır. Azınlık statüsüne çekilmek istenen Türkmenlerin, Irak'ın zenginliklerinden azınlıklara verilen haklar ölçüsünde yararlanabilecekleri dayatılmaya çalışılmaktadır.

3.8. KUZEY IRAK'TA GERÇEKLEŞTİRİLEN İNSANİ YARDIM FAALİYETLERİ

Irak'taki Türkmenlere yönelik yardım faaliyetleri zaman zaman gerçekleştirilmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren fakat Irak'taki Türkmenlerle devamlı ilişki içinde olan Türkmeneli Vakfı da, bölgede baskı ve ekonomik yıpratma faaliyetleriyle zor durumda kalan Türkmenlere yönelik yardımlarını zaman zaman sürdürmektedir.

3.8.1. 1998-2003 Yılları Arasında Gerçekleştirilen Yardım Faaliyetleri

3.8.1.1. Gıda Yardımı

Vakıf, Kuzey Irak'ta yaşayan muhtaç insanlara düzenli olarak her yıl gıda yardımı yapmaktadır.

²⁹⁷ a.g.e., s.281.

2003 yılının Nisan ayında, muhtelif kurum ve kuruluşlardan Irak'ta yaşayan yardıma muhtaç insanlara dağıtılmak üzere temin edilen 20 ton kavurma, 10 ton helva ve 10 ton reçelden oluşan gıda yardımları Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mayıs ayında, Türkiye Diyanet Vakfı ile muhtelif kuruluşlardan hibe edilen gıda maddeleri Vakıf tarafından Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mayıs ayında, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından insani yardım amacıyla Vakfa bağışlanan yaklaşık 15.000 Dolar değerinde olan 5.500 aileye yetecek miktardaki 16 kg'lık 1300 adet gıda paketi ile muhtelif kuruluşlardan hibe edilen gıda maddeleri Türkmeneli Vakfı tarafından Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mayıs ayında, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı tarafından Vakıf'a bağışlanan 24.000 Euro değerindeki 14 ton gıda maddesi insani yardım amacıyla Irak'a gönderilmiştir.

2002 yılının Kasım ayında, Ramazan ayı nedeniyle Türkiye Diyanet Vakfı tarafından temin edilen 1300 kolilik gıda paketi ile yine Türkiye Diyanet Vakfı'nın, Türkiye içindeki birçok yardımsever vatandaşın Kuzey Irak'ta yaşayan muhtaç ailelere dağıtmak için temin ettiği 3 tırlık muhtelif gıda malzemesi bölgeye gönderilerek dağıtımını sağlanmıştır. Ayrıca 3 kg pirinç, 3 kg fasulye, 3 kg şeker, 3 kg ayçiçek yağı, 2 kg salçadan oluşan 550 adetlik gıda paketi hazırlanarak Türkiye'de yaşayan muhtaç Türkmen ailelerine dağıtılmıştır.

2002 yılının Kasım ayında ise; muhtaç insanların ihtiyaçlarının farklı olabileceği savından hareket edilerek 2002 yılı Ramazan ayı nedeniyle bölgede yaşayan 8071 muhtaç Türkmen ailesine, her bir aileye 25 Dolar olmak üzere toplam 201.775 Dolar tutarında yardım yapılmıştır.

2001 yılı Kasım ayında Ramazan ayı olması münasebetiyle Kuzey Irak'ta 8.950, Türkiye'de ise 750 Türkmen ailesine toplam 201.512.000.000 TL (140.000 Dolar) değerinde 3 kg şeker, 3 kg pirinç, 3 kg Ayçiçek yağı, 3 kg fasulye ve 2 kg salçadan oluşan Toplam 14 kg'lık paketler halinde gıda yardımı dağıtılmıştır.

2000 yılı Aralık ayında toplam 10.000 Türkmen ailesine 117.000 Dolar değerinde 3 kg şeker, 3 kg pirinç, 3 kg Ayçiçek yağı, 3 kg fasulye ve 2 kg salçadan oluşan paketler halinde gıda yardımı yapılmıştır.

2000 yılı Ocak ayında Türkiye'de 600, Kuzey Irak'ta 4400 olmak üzere toplam 5000 Türkmen ailesine 56.000 Dolar değerinde 3 kg şeker, 3 kg pirinç, 3 kg Ayçiçek yağı, 3 kg fasulye ve 2 kg salçadan oluşan paketler halinde muhtelif gıda yardımı yapılmıştır.

1999 yılında Erbil, Süleymaniye, Zaho ve Kifri'de yaşayan muhtaç durumdaki Türkmen ailelerine 60.000 Dolar tutarında 3 kg şeker, 3 kg pirinç, 3 kg Ayçiçek yağı, 3 kg fasulye ve 2 kg salçadan oluşan paketler halinde muhtelif gıda yardımı yapılmıştır.

1998 yılının Ocak ayında Ramazan Ayı münasebetiyle Kuzey Irak'ta 3000, Türkiye'de 250 Türkmen ailesine 80.000 Dolar değerinde 5 kg şeker, 5 kg pirinç, 5 kg Ayçiçek yağı, 2 kg mercimek, 1 kg fasulye ve 3 kg salçadan oluşan paketler halinde gıda yardımı dağıtılmıştır.

3.8.1.2. Kurban Yardımı

Türkmeneli Vakfı, Türkiye'de faaliyet gösteren başta Türkiye Diyanet Vakfı olmak üzere diğer sivil toplum örgütleri ile işbirliği yaparak her yıl kurban bayramında vekalet yolu ile kurban kesimi yapmaktadır.

2003 yılının Şubat ayında, Kurban Bayramı münasebetiyle her yıl olduğu gibi Türkiye Diyanet Vakfı olmak üzere sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapılmış ve Kuzey Irak'taki Güvenli Bölge'de 270 Adet kurban kesilerek her aileye en az 2'şer kilo et düşecek şekilde dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetlerden Kuzey Irak'ta yaşayan yaklaşık 3100 Türkmen ailesi yararlanmıştır.

2002 yılının Şubat ayında Kurban Bayramı münasebetiyle her yıl olduğu gibi Türkiye Diyanet Vakfı olmak üzere diğer sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılmış ve Kuzey Irak'taki Güvenli Bölge'de 25 adet büyükbaş, 180 adet küçükbaş olmak üzere toplam 228 adet kurban kesimi gerçekleştirilmiştir. Bu faaliyetimizden Kuzey Irak'ta yaşayan yaklaşık 3500 Türkmen ailesi yararlanmıştır.

2001 yılının Mart ayında başta Türkiye Diyanet Vakfı olmak üzere diğer sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılarak 74 büyük baş, 264 küçük baş olmak üzere toplam 338 adet kurban kesilmiş olup bu faaliyetlerden Kuzey Irak'ta yaşayan yaklaşık 8500 Türkmen ailesi yararlanmıştır.

2000 yılının Mart ayında, Kurban Bayramı münasebetiyle yine sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapılarak vekaletle kurban kesimi kampanyası çerçevesinde 978 adet kurban kesilmiş ve bu faaliyetlerden yaklaşık 5575 muhtaç Türkmen ailesi yararlanmıştır. Ayrıca Güvenli Bölge dışında yaşayan yardıma muhtaç diğer soydaşlarımız için de 12.600 Dolar kurban bedeli tahsis edilmiş ve yaklaşık 15200 Dolar tutarında yiyecek yardımı yapılmıştır.

1999 yılında, Kurban Bayramı münasebetiyle Kuzey Irak'taki Güvenli Bölge'de 384 adet kurban kesilmiştir. Bu faaliyetimizden Kuzey Irak'ta yaşayan Türkmen soydaşlarımız yararlanmıştır.

3.8.1.3. Muhtelif Yardım Faaliyetleri

2003 yılının Mayıs ayında, Türkiye Diyanet Vakfı ile İLK-DER Derneği'nden temin edilen çeşitli giyim malzemesi ile battaniye ve muhtelif kuruluşlardan temin edilen çocuk bahçesi (salıncak, tahteravalli, zıpzıp, kaydırak v.s.) Vakıf tarafından Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Nisan ayında Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı tarafından insani yardım amacıyla Vakfa hibe edilen 500 adet eşofman Vakıf tarafından Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Nisan ayında insani yardım kuruluşu ADRA tarafından Vakfa hibe edilen 38.000 Dolar değerindeki 3790 adet sabun, 1895 tüp diş macunu, 9475 adet diş fırçası, 1895 paket deterjan, 5685 adet battaniye ile 1895 adet kovadan oluşan insani yardım malzemeleri Vakıf tarafından Musul'un Telafer Bölgesi'ne gönderilmiştir.

2003 yılının Nisan ayında, Vakıf tarafından temin edilen 50.000 \$ değerindeki 960 adet çanak anten ile receiver insani yardım amacıyla Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mart ayında, Malteser Germany tarafından insani yardım amacıyla Vakıfa bağışlanan 80.000 Euro değerindeki 2 adet su arıtma cihazı, 4 adet su tankı, 4 adet su arıtma ilacı ve 6 adet sağlık kiti Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mart ayında, 329.790.528.000 TL değerindeki 1229 adet gaz maskesi insani yardım amacıyla Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mart ayında, ihtiyaç duyulan 50.952.400.000 TL değerindeki tuvalet çadırı, kampet, çadır ve hücum yeleği gibi malzemeler Irak'a gönderilmiştir.

2003 yılının Mart ayından itibaren Irak'a giden Türkmenlerin ulaşım giderleri ile diğer masrafları Vakıf tarafından karşılanmış, bu amaçla ilgili olarak yaklaşık 75.000 Dolar harcama yapılmıştır.

2003 yılının Ocak ayında, Köysancak'taki Ömer Merdan Türbesi'nin onarımı yapılmıştır. Bu amaçla ilgili olarak harcanan 2.000 Dolar Vakıf tarafından karşılanmıştır.

Her yıl yaklaşık 200 Türkmen gencine evlenme yardımı yapılmaktadır. Bölgede basılan gazete, dergi, kitap ve Irak Türkmen toplumunun tanıtımı maksadı ile ITC ve ITKYD tarafından hazırlanan takvim ve benzeri tanıtım malzemelerinin dağıtım giderleri Vakıf tarafından karşılanmıştır. Bu maksatla ilgili olarak 23.677 Dolar harcanmıştır. Türkmen kuruluşlarının düzenlediği muhtelif toplantı, sempozyum, kokteyl ve resepsiyon gibi etkinlikler desteklenmiştir. Bu amaçlarla ilgili olarak 19.498 Dolar yardım yapılmıştır.

25 Ekim 2002 tarihinde dört renkli matbaa baskı makinesi ve matbaa malzemeleri bölgeye gönderilerek montesi yapılmıştır. Matbaa makinesi ve malzemeleri için toplam yaklaşık olarak 300.000 Dolar ödenmiştir.

2002 yılının Haziran ayında ayında Türkmen şarkı ve türküleri bir CD'de toplanarak çoğaltılmış ve dağıtımı yapılmıştır.

03 Haziran 2002 tarihinde bölgede kullanılmak üzere 10.089.000.000 TL değerinde 3000 metre yazlık kumaş satın alınmış ve bölgeye gönderilmiştir.

2002 yılının Nisan ayında Kızılay Genel Merkezi'nden göçmenlerin barındırılması için 40 Adet iki odalı çadır temin edilmiş olup, Kızılay tırlarıyla bölgeye gönderilmiştir.

Türkiye Diyanet Vakfı tarafından bağışlanan 616 metrekare halı, amfi ve hoparlör Erbil'deki Molla Bekir Camisi ile Kifri'deki camilere bağışlanmıştır.

Kuzey Irak'ta faaliyet gösteren Irak Türkmen Cephesi Enformasyon Dairesi, Türkmen Cephesi Başkanlığı ve Vakıf Bürosuna uydu üzerinden internet sistemi tesis edilerek bölgede yaşayan insanların dünya ile irtibatı sağlanmıştır. 9 adet internet sistemi yaklaşık 30.000 Dolar'a tesis edilmiş ve internet kullanımı için 8322 Dolar değerinde 6 adet bilgisayar satın alınmıştır.

2001 yılı Kasım ayında Erbil'de yayın yapan Türkmeneli Radyosu'nun bakım ve onarımı için 6038 Dolar yardım yapılmıştır. Ayrıca radyonun ihtiyacı olan 385 Adet 46'lık, 355 Adet 60'lık, 155 Adet 120'lik teyp kaseti; 8 Adet 30'luk, 36 Adet 60'lık, 15 Adet 90'lık, 18 Adet 120'lik, 48 Adet 180'lik video kaseti (VHS) ve 65 Adet CD alınarak bölgeye gönderilmiştir.

2001 yılı Ekim ayında Irak'ta halı ve kilim dokumacılığı yapan insanların bilgilendirilmesi için Sümer Halıcılık ve El Sanatları Genel Müdürlüğü'nden bir ekip kalite sağlama, desen geliştirme, pazar oluşturma, malzeme tedariki ve çeşitli konularda inceleme yapmak amacıyla Erbil'e gönderilmiş olup, masraflar Türkmeneli Vakfı tarafından karşılanmıştır. Ayrıca Diyarbakır ve Isparta'da 4 -31 Mart 2002 tarihleri arasında düzenlenen Halı ve El Sanatları Kursu'na bölgede yaşayan 11 Türkmen kızının katılımı sağlanmış olup, dönüşlerinin ardından 10 Mayıs 2002 tarihinde Sümer Holding'ten hibe olarak temin edilen 15 adet halı tezgahı bölgeye gönderilmiştir.

1998-2000 yılları içerisinde Türkiye Diyanet Vakfı'ndan temin edilen kullanılmış giyecek, ayakkabı, poster, hat yazıları, Kuran-ı Kerim ve cami imamı kıyafeti, gıda, çocuk mamaları, çocuk bezleri ve oyuncak içerikli 4 tır muhtelif ihtiyaç maddesi bölgeye gönderilmiştir. Ayrıca yine 2002 yılında Kuzey Irak'ta yaşayan muhtaç Türkmen soydaşlarımıza 42.036 Dolar tutarında giyecek yardımı yapılmıştır.

3.8.1.4. Sağlık Alanında Yapılan Yardım Faaliyetleri

2003 yılı Eylül ayında, insani yardım kuruluşu “Americares” tarafından Vakıfa hibe edilen 16.553 Pound değerindeki çeşitli tıbbi ürün ve teçhizattan (ilaç, tıbbi malzeme, battaniye, hasta ve doktor elbisesi vs.) oluşan insani yardım malzemeleri Vakıf tarafından Irak’a gönderilmiş ve hastanelere dağıtımı gerçekleştirilmiştir.

2003 yılının Temmuz ayında, insani yardım kuruluşu “Maltaser” tarafından Vakıfa hibe edilen 22.000 Euro değerindeki çeşitli tıbbi ürün ve teçhizattan oluşan insani yardım malzemeleri Vakıf tarafından Irak’a gönderilmiş ve Erbil Şifa Dispanseri, Al-Amal Hastanesi ile Kifri Şehit Fatih Şakir Dispanseri’ne dağıtımı yapılmıştır.

2003 yılı Mayıs ayında, Türkiye Diyanet Vakfı’ndan insani yardım amaçlı hibe edilen muhtelif sağlık malzemesi Vakıf tarafından Irak’a gönderilmiştir.

2003 yılının Mayıs ayında insani yardım kuruluşu “Americares” tarafından Vakıfa hibe edilen 5.000.000 Dolar değerindeki çeşitli ilaç, antibiyotik, tıbbi ürün ve teçhizattan (bandaj, eldiven, yardım kitleri vs.) oluşan insani yardım malzemeleri Vakıf tarafından ilk Türk yardım uçağı özelliğine sahip kargo uçağı ile Kerkük ve Telafer’e ulaştırılmış ve dağıtımı gerçekleştirilmiştir.

2003 yılının Mayıs ayında muhtelif kuruluşlardan hibe edilen muhtelif sağlık malzemesi ile “Sevgi Yağmuru” adlı dernekten hibe edilen yaklaşık 31 Milyar TL. değerindeki muhtelif ilaç Vakıf tarafından Irak’a gönderilmiştir.

2003 yılının Mayıs ayında “Maltaser Germany” ve “Action Meteor” kuruluşları tarafından Vakıfa hibe edilen 60.000 Dolar değerindeki üç adet sağlık kiti Vakıf tarafından Kerkük’e ulaştırılmıştır.

2003 yılının Nisan ayında, İnsani yardım kuruluşu “Americares” tarafından Vakıfa bağışlanan 40.000 Pound değerindeki; 3 adet acil yardım sağlık kiti, 1.800 adet tek kişilik hastane battaniyesi, 128 adet ayakkabı, 2 adet doktor çantası, 1 palet multi vitamin, az miktarda Diüretic ilaç ve çok miktarda çocuklar için beslenme vitamininden oluşan iki tır malzeme Vakıf tarafından Kerkük’teki El Cumhuriye, Genel ve Maternity Hastaneleri’ne ulaştırılmıştır. Konya’dan bağış yoluyla temin edilen bir adet diş ünitesi bölgeye gönderilmiştir.

2002 yılının Mart ayında Kuzey Irak Kifri Dispanseri'ne yaklaşık 110.000 Dolar değerinde tıbbi malzeme gönderilmiş olup, bu malzemelerin 38.000 Dolar'lık kısmı satın alınarak temin edilmiş, geri kalan 72.000 Dolar'lık kısmı ise muhtelif kurum ve kuruluşlardan bağış yoluyla temin edilmiştir. Ayrıca Kifri Dispanseri'nin 2002 yılı içinde ihtiyaç duyduğu yaklaşık 10.000 Dolar değerindeki diğer tıbbi malzemeleri de karşılanmıştır.

Kifri'de bir adet Dispanser projesi için arsa alımı ve bina inşaatı proje bedeli yaklaşık olarak 92.936 Dolar olup, dispanserin inşaatı bitmiştir ve faaliyete geçmiştir. Zaho'da ücretsiz olarak hizmet veren İhsan Hayrullah Dispanseri'ne 1160 Dolar değerinde EKG cihazı alınmış, 1500 Dolar'lık ilaç yardımı yapılmıştır.

28 Temmuz 1999 tarihinde Erbil'de sağlık hizmeti veren Şifa Dispanseri'nin 15.021 Dolar'lık gerekli araç gereç donanımı yapılmıştır.

3.8.1.5. Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan Faaliyetler Kapsamında Okulların Bakım ve Onarımı

“Kuzey Irak'ta Eğitim Veren Türkmen Okullarının Onarımı Projesi” kapsamında aşağıda belirtilen okulların bakım onarımı Vakıf tarafından yapılmış 22.895 Dolar harcanmıştır. Erbil'de; Selçuk Okulu, İmaddettin, Oğuzhan, Fuzuli, Yunus Peygamber, Türkmeneli, Kerkük Okulu, Doğuş, Akkoyunlu Okulu, Gökbörü, Karakoyunlu Okulu, Kifri'de; Karaoğlan, Doğan Okulu, Süleymaniye Türkmen Anaokulu, Zaho'da; Zaho Kültür Merkezi, Süleymaniye'de; Anaokulu ve Kültür Merkezi, ayrıca 2000 yılı içerisinde bölgede Türkçe eğitim veren okulların araç, gereç, kırtasiye ihtiyaçları Vakıf tarafından karşılanmış ve bu amaçla ilgili olarak 110.399 Dolar ödeme yapılmıştır.

3.8.1.5.1. 1998-2003 Yılları Arasında Öğrencilere Yapılan Kıyafet

Yardımları

2003 yılı Mayıs ayında 19 Mayıs 2003 Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı etkinlikleri çerçevesinde Türkiye'ye gelen 40 Türkmen öğrenci ve öğretmenin iâşe ve ibate ihtiyaçları giderilmiş, öğrenci ve öğretmenlerimiz giydirilmiş ve çeşitli etkinliklerde bulunulmuştur. Bu amaç ile ilgili olarak yapılan yaklaşık 15 Milyar TL'lık harcama Vakfımız tarafından karşılanmıştır.

2002 yılı Kasım ayında Türkmen okullarında okuyan öğrencilerin okul çantaları, okul kıyafetleri ve ayakkabıları Vakıf tarafından karşılanmıştır. Ana okulu, ilkokul ve lise öğrencileri için toplam 25.613.000.000 TL değerinde 4700 adet çanta; 92.611.710.000 TL değerinde de okul kıyafeti ve spor ayakkabısı ile okul ayakkabısı 39.894.030.000 TL'ye satın alınarak bölgeye gönderilmiştir.

23 Nisan 2002 Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı etkinlikleri çerçevesinde 4 Öğretmen, 22 Öğrenci Kuzey Irak'tan Türkiye'ye getirilerek iâşe ve ibate giderleri karşılanmış, öğrenci ve öğretmenlerimiz giydirilmiş; Ankara'da buldukları süre içerisinde ITC Türkiye Temsilciliği ve Kültür Merkezi'nin ziyareti, Gençlik Parkı'nın gezdirilmesi, çocuk sinemasına götürülmesi, çocuk şenliklerinin izlenmesi, Anıtkabir, eski TBMM Müzesi ve diğer müzelerin ziyaret edilmesi, havai fişek gösterilerinin izlenmesi, Atakule ve Çocuk Eğlence Merkezi'nin gezdirilmesi, Altınpark ve Önemli Buluşlar Merkezi'nin gezdirilmesi, öğretmenlerin ITC Kuruluş Yıldönümü Resepsiyonu'na katılması, Hayvanat Bahçesi ve Ankara'nın belli başlı ticaret ve alışveriş merkezlerinin gezilmesi gibi etkinliklerde bulunulmuştur. Bu faaliyetimizde toplam 5.469.250.000 TL harcanmıştır.

İlk ve orta öğretimde öğrenim gören 1060 erkek, 1300 kız Türkmen öğrencisine kıyafet yardımı yapılmış ve kırtasiye masrafları karşılanmıştır.

3.8.1.5.2. 1998-2002 Yılları Arasında Öğrencilere Yapılan Burs ve Eğitim Yardımı

2003 yılı Mayıs ve Ağustos ayları arasında Türkiye'ye çeşitli alanlarda açılan eğitim kurslarına katılmak için gelen 350 Türkmen kardeşimizin iaae, ibate, giyim ve tıbbi tedavileri Vakıf tarafından karşılanmıştır.

2003 yılı Ocak ayında Türkçe okuma yazma kursu açılmış ve bu faaliyetlerden okuma yazma bilmeyen Türkmen yararlanmıştır.

2002 yılı Kasım ayında eğitim amacıyla bölgeden Türkiye'ye gelen 30 kişilik Hemşirelik Okulu öğrencisi için kalacak yer temin edilmiş, servis aracı kiralanmış ve üç öğün yemek ihtiyaçları GATA tarafından sağlanarak 150 Milyon TL yardım yapılmıştır. Ayrıca her öğrencimize aylık 100 Milyon TL'lik burs bağlanmış ve bir rehber öğretmen tutulmuştur.

2002 yılı Ekim ayında ileri seviyede İngilizce kursuna 5 Türkmen öğrencimiz katılmıştır. Bu maksatla Ankara Karaca Dershanesi'ne 3.000.000.000 TL ödeme yapılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı nezdinde açılan monitör kursu için 29 Haziran 2002 tarihinde bölgede eğitim veren 35 öğretmen Ankara'ya gelerek kursa katılmış ve 30 Ağustos 2002 tarihinde Ankara'dan bölgeye dönüş yapmışlardır. Kaldıkları iki aylık süre içinde barınma, yemek, giyim, tıbbi tedavi ve geziler (İstanbul, Göreme ve Ankara içi müze gezileri) dahil toplam 39.062.000.000 TL harcama yapılmıştır.

Bölgede eğitim veren Türkmen okullarında kullanılmak üzere 10'ar adet fiziki ve siyasi harita ile 6 ayrı cins 10'ar adet anatomi dersi levhası alımı yapılmış ve 423.800.000 TL ödenmiş olup, 01 Mayıs 2002 tarihi itibariyle bölgeye gönderilmiştir.

Öğrencilerin 2002 yılı içerisinde tertip ettikleri toplantı, şenlik ve diğer aktivitelerinin giderleri Vakıf tarafından karşılanmıştır. 2002 Eylül ayı içerisinde bölgeden Ankara'ya gelen 45 Türkmen öğrenciye, her birine 50.000.000 TL olmak üzere toplam 2.250.000.000 TL yardım amaçlı ödeme yapılmıştır.

1999 –2000 öğretim yılı için Türkiye’de eğitim yapan 275 Türkmen öğrenciye 50.000.000 TL burs bağlanmıştır. 2000–2001 öğretim yılında, 50.000.000 TL olan burs miktarı 150.000.000 TL’ye çıkarılmıştır. 2002 Kasım ayından itibaren ise burs ücreti 200.000.000 TL’ye çıkarılmıştır. Yine 2002 yılı Kasım ayında burslu okuyan Türkmen öğrencilerine yapılması planlanan 150’şer Milyonluk kırtasiye ve giyecek yardımı burs ücretleri ile birlikte verilmiştir. Ayrıca Kasım 2002 ayında YÖS Sınavı’na girerek kendi imkanlarıyla Türkiye gelen ve bir eğitim programına kayıt yaptıran 12 Türkmen öğrenciye aylık 200.000.000 TL burs bağlanmıştır. Ayrıca her bir öğrenciye 150 milyon TL giyim ve 150 milyon TL kırtasiye yardımı yapılmıştır.

Ayrıca Kuzey Irak’ta eğitim alanında aşağıdaki projeler gerçekleştirilmiştir.

2003 yılı Mayıs ayında “İnsani Yardım Amaçlı Hastane ile Bilgi ve Beceri Artırma Kursu Merkezi” projesi için Kerkük’te 8.500 metrekarelik 2 katlı hastane binası ile kurs binaları temin edilmiş ve onarım çalışmalarına başlanmıştır.

2002 Aralık ayında Anaokulu inşaatı için Köysancak, Tak Tak’ta arsa satın alınmıştır. Bu amaç ile ilgili olarak 7.840 Dolar harcanmıştır.

2002 Aralık ayında Çiçek Anaokulu’na ek sınıf yapılmıştır. Bu faaliyetle ilgili olarak 13.920 Dolar harcanmıştır.

04.10.2000 tarihinde Zaho Kültür Merkezi’nin 2.083 Dolar değerindeki demirbaş malzemesi tamamlanmıştır.

07.03.2000 tarihinde Erbil’de bulunan İpek Anaokulu’nun 1.130 Dolar değerindeki demirbaş ihtiyacı karşılanmıştır.

2000 yılı Ocak ayında Süleymaniye Kültür Merkezi’nin 4.238 Dolar değerindeki eksik araç gereci tamamlanmıştır.

2000 yılı Ocak ayında Kifri’de, Doğan Lisesi ve Karaoğlan İlkokulu idaresi ve talebe birliğine 3.156 Dolar değerinde malzeme alınmıştır.

1999 yılı Aralık ayında Erbil ve Kifri’de yaşayan Türkmen öğrenciler için 5.843 Dolar değerinde ayakkabı satın alınmıştır.

10.10.1999 tarihinde Erbil’de bulunan Yeni Anaokulu’na 1.325 Dolar değerinde demirbaş malzemesi satın alınmıştır.

1999 Eylöl ayında Erbil ve Kifri’de bulunan Türkmen okullarının bakım ve onarımı 9.347 Dolar harcanarak yapılmıştır.

1999 yılı Eylöl ayında Erbil ve Kifri’de yaşayan Türkmen öğrencilerin kıyafetleri için 10.256 Dolar değerinde kumaş satın alınmıştır.

1999 Eylöl ayında Erbil ve Kifri’de yaşayan Türkmen öğrenciler için 5.695 Dolar değerinde çanta satın alınmıştır.

22.09.1999 tarihinde Süleymaniye’de bulunan Anaokulu’na 1.210 Dolar değerinde demirbaş malzemesi satın alınmıştır.²⁹⁸

²⁹⁸ Kuzey Irak’ta Gerçekleştirilen İnsani Yardım Faaliyetleri, Türkmeneli İşbirliği ve KÖltür Vakfı, www.iraqiturkman.org.tr/turkmen21.htmyardım. 06. Haziran 2005.

SONUÇ

Suni haritalar ve uluslar, dinler ve mezhepler açısından bölgenin kozmopolit yapıya sahip olması, bölgedeki uluslaşma sürecinin tamamlanamaması, aşiret yaşamının önemliliğini sürdürmesi, bölgenin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri gibi konular, Irak'taki huzursuzluğun altında yatan sebeplerin başında gelmektedir. Petrolün ve stratejik öneminin dışında bölge, endüstriyel, tarımsal ürünler ve silah ticareti için uygun koşullara sahiptir. Stratejik öneminin temelinde sahip olduğu doğal enerji kaynakları yatan Irak, 1999 yılı verilerine göre 300 milyar varile ulaşan rezervleriyle dikkat çekmektedir. Bu da doğal olarak petrole ihtiyacı olan ülkelerin ilgisini çekmektedir.

Türkmenler açısından Irak ele alındığında; etnik çatışmaların yaşanması muhtemel olan ülkede, Türkmenlerin can güvenliği ile ilgili olarak ciddi tereddütler söz konusudur. Kuzey Irak'ta ve Irak'ın genelinde hep dışlanmış bir toplum olan Türkmenler Saddam Hüseyin yönetimi devrildikten sonra da yeni yapılanmalardan dışlanmakta Barzani ve Talabani peşmerge güçlerinin baskılarına maruz kalmaktadırlar. Kuzey Irak'ta veya ülkenin muhtelif bölgelerinde Türk emniyet güçlerine, Türk kamyon şoförlerine, bölgede Türkmenlerin temsilcisi konumundaki Irak Türkmen Cephesi'ne ve yetkililerine yönelik saldırı ve suikastler Türkmenlere yönelik saldırgan tutumun yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Geçmiş mandater yönetimlerde her türlü sosyal, kültürel, ekonomik, politik özgürlükleri ellerinden alınan Türkmenler uzun süren İran-Irak Savaşı'nın ardından başlayan Körfez Savaşı'ndan da zararlı çıkan bir toplum olarak nitelendirilebilir. Sosyo-ekonomik bakımdan da oldukça zayıflayan Türkmenlerin ABD ve Batı ülkeleri tarafından özellikle son 15 yıllık süreçte gözardı edildikleri, Türkmenlerin uğradığı etnik katliam boyutuna varan çeşitli nitelikteki baskıların, demokratik ve özgürlükçü ABD ve Batı ülkeleri tarafından ilgi görmemiştir. Irak'ın eğitimli ve kültürlü halkı olarak 9 Nisan 2003 tarihinden sonra demokratik, özgür ve daha iyi bir yaşam koşullarına kavuşacaklarını ümit eden Türkmenler ne yazık ki son anayasada azınlık statüsünde değerlendirilerek Baas rejiminde olduğu gibi önümüzdeki süreçte de "asli unsur" kavramı dışında tutulmuşlardır. Irak'ın zengin petrol bölgelerinde yaşayan Türkmenler, artan KDP ve KYB baskıları nedeniyle Kerkük, Musul, Erbil, Hanekin ve Telafer gibi petrol ve coğrafi açıdan da zengin kentlerden

çıkarılmak istenmekte, siyasetten ekonomiye kadar hemen hemen bir çok alanda sindirilmeye çalışılmaktadır. KDP ve KYB'nin kurduğu sözde Türkmen partileri ve yayın organları Türkmenler aleyhine propaganda ve yayınlar yaparak Irak Türkmen Cephesi'ne yönelik saldırgan tutum sergilemektedirler.

Uzun yıllar Irak'ta ülke ekonomisine katkıda bulunan Türkmen toplumu arasından önemli isimler çıkmıştır. Petrol şirketlerinde, orduda, tarımda, endüstri ve sanayide başarılı insanlar çıkaran Türkmen toplumu, yıllarca uygulanan politikalarla ekonomik yönden fakirleştirilmişlerdir. Arazileri kamulaştırılıp, Araplara dağıtıldığı, iş ve memuriyet yaşamlarında haksızlıklara uğradıkları görülmektedir. Ayrıca Irak'taki ihalelerde Türkmen işadamlarına iş verilmemesi Türkmenler üzerindeki ekonomik yıpratma politikalarına örnek olarak gösterilebilir. Körfez Savaşı sonrası bölgeye yapılan BM yardımlarından dahi hakettikleri payı alamayan Türkmenlerin yaşadığı kentler yatırımlardan mahrum bırakılmışlardır. Yatırımlardan mahrum bırakılan petrol zengini Kerkük bugün bir harabe görünümündedir. Kent kürt göçleriyle, bozuk yol ve altyapısıyla yorgun bir görünüme bürünürken, Kerkük Türkmenlerinin ellerinden alınan tarım arazileri kent tarımını bitirmiştir. Yaşanan tüm olumsuz gelişmelere karşın Türkmeneli olarak adlandırılan ve Türkmenlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgedeki Türkmen kentlerinde Türkmenler yine de ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Sosyo-ekonomik yıpratmalara karşın hala pek çok kentte esnaf ve tüccar olarak daha fazla oldukları gözlenmektedir.

Saddam Hüseyin yönetimindeki Baas iktidarının devrildiği 9 Nisan 2003 tarihinden sonra her gün farklı bir intihar saldırısının yaşandığı Irak'ta otorite boşluğu görülmektedir. Irak'ta demokrasi ve refahın sağlanacağı vaadlerinde bulunan ülkeler ve devlet adamlarının mevcut ortam dikkate alındığında yanıldıkları görülmektedir. Irak'ta ABD himayesindeki hükümet, ülkenin refaha ulaşması için yapması gerekenleri yerine getirmediği gibi Türkmenleri azınlık statüsünde değerlendiren tartışmalı yeni anayasa ile ülkenin bölünmesine zemin hazırlamaktadır. Ayrıca mevcut siyasi oluşumun yetersizliği ve çifte standartlı tutumu, ülkeyi karmaşaya götürmektedir.

Mevcut olumsuz koşullara rağmen atılacak doğru adımlarla, Türkmenler yıllarca kavuşmak istedikleri özgürlük ve demokratik ortama kavuşabilir, medeni bir toplum olarak Irak'ın geleceğinde söz sahibi olabilirler. Bu adımları şöyle sıralayabiliriz:

- Kerkük'ün bir Türkmen bölgesi olduğu sözde kalmayıp, milli bilinç, birlik ve beraberlik anlayışıyla hareket edilerek Irak'ta Türkmen varlığının devamı için Kerkük'e ne pahasına olursa olsun sahip çıkılmalıdır. Türkmenlerin bu kentte sayılarının artırılması için politikalar geliştirilmelidir. Bu amaçla Kerkük ve diğer Türkmen kentlerine yönelik, Türkmen göçü teşvik edilmelidir. Türkmen aşiretleri arasında dayanışma ve bağlılık sağlanmalıdır.
- Barzani-Talabani güdümlü sözde Türkmen partileri ile basın yayın organlarının milli bilince sahip Türkmenleri ve Irak Türkmen Cephesi'ni (ITC) karalama politikalarına karşı etkili siyaset izlenmelidir. Ayrıca Türkmenleri kucakladığı yönünde söylemlerde bulunan sözde Türkmen partilerinin siyasi manevralarına karşı akıllıca hareket edilmeli ve Türkmen halkının milli bilincinin gelişmesini sağlayıcı politikalar geliştirilmeli, sözde Türkmen partilerinin gerçekten Türkmenleri temsil etmediği tüm Türkmenlere anlatılmalıdır. Bu konuda ITC'ye büyük görevler düşmektedir. Türkmen güvenlik birimlerinin, Irak'ın yeni yapılanma koşullarına göre daha fazla güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Saddam sonrası ortaya çıkan yeni tablonun, Türkmenlerin kendi varlıklarını sürdürmeleri, özgür ve bağımsız yaşayabilmeleri için uygun bir ortam hazırladığı da unutulmamalı, Türkiye'nin de tam desteği alınarak, uluslar arası siyaset kuralları izlenmelidir. Barzani ve Talabani güçlerinin Türkmenlere yaptığı baskılar insan hakları mahkemesinde gündeme getirilerek, demokratik ortamda Türkmenlerin yeni yapılanmada asli unsur statüsünde değerlendirilmesi için çalışılmalıdır. Türkmeneli ve Türkmenlerin varlığının sürdürülmesi için Türkiye'nin desteği alınmalı, tüm Türkmenlerin ITC çatısı altında birleşmeleri sağlanmalıdır.
- Özgür ve bağımsızlığını kazanması adına Anadolu Türkleri'nin verdiği savaşlar, mücadeleler, çekilen sıkıntılar Irak Türkmenleri için de örnek alınması gereken önemli bir konudur. Özgürlük ve bağımsızlık adına Irak Türkmenleri kendilerine yönelik baskı ve sindirme politikalarına milli birlik, bütünlükle cevap vermelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Aydın, Rabia Kocaman. *Türkler*. 1. Baskı. Cilt 20. Ankara, 2002. Yeni Türkiye Yayınları.
- Demirbaş, Bülent. *Musul Kerkük Olayı ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Kuveyt Meselesi*. 1.Baskı. İstanbul, 1991. Arba Yayınları.
- Demirci, Güçlü. *Türkler*. 1. Baskı. Cilt 20. Ankara, 2002. Yeni Türkiye Yayınları.
- Gözenç, Selami. *Güneybatı Asya 'Ortadoğu' Ülkeler Coğrafyası*. 1.Baskı. İstanbul, 1999. Çantay Kitabevi.
- Hürmüzlü, Habib ve Ekrem Pamukçu. *Irak'ta Türkmen Boy ve Oymakları*.1.Baskı. Yayın No:1. Ankara, 2005. Global Strateji Enstitüsü.
- Kerkük, İzzettin. *Haşim Nahit Erbil ve Irak Türkleri*. 1.Baskı. İstanbul, 2004. Kerkük Vakfı.
- Marufoğlu, Sinan. *Türkler*. 1. Baskı. Cilt 20. Ankara, 2002. Yeni Türkiye Yayınları.
- Memiş, Ekrem. *Türkler*. 1. Baskı. Cilt I. Ankara, 2002. Yeni Türkiye Yayınları.
- Mısırlıoğlu, Kadir. *Musul Mes'elesi ve Irak Türkleri*. 1.Baskı. İstanbul, 1972. Sebil Yayınevi.
- Uslu, Kamil. *Yeniden Yapılanma Sürecinde Türk Cumhuriyetleri ve İslam Ülkelerinin Sosyo-Ekonomik Yapıları ve Türkiye İle İlişkileri*.1.Baskı. İstanbul, 1998. Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi.
- Saatçi, Suphi. *Altunköprü*. 1.Baskı. Yayın No: 6. İstanbul, 2004. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayını.
- Saatçi, Suphi. *Hasretin Adı Kerkük*. 1.Baskı. İstanbul, 2004. Ötüken Yayınları.

Şimşir, Bilal N. *Türk-İrak İlişkilerinde Türkmenler*. 1. Baskı. Ankara, 2004. Bilgi Yayınevi.

Yaycı, Cihat. *İrak'ta Ekonomik-Sosyal Dönüşüm ve Türkmenler*. (Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2004).

Yenerer, Vedat. *Düşman Kardeşler ABD İşgalindeki Irak'ta Arap, Kürt ve Türkmen Çatışması*. 1. Baskı. İstanbul, 2004. Bulut Yayınları.

Dergiler

Bayatlı, Aydın. "Siyasi Konjonktürde Irak Türkmenleri," *Kerkük Dergisi*. Sayı 6. (Kasım 1998), ss.8-12.

Demirci, Nefi. "Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'ndaki konuşması," *Kerkük Dergisi*. Sayı 4. (Mayıs 1998), s.30.

Eroğlu, Cengiz. "Kerkük'ten 84 Yıldır Alıcısına Ulaşamayan Mektup," *Kardaşlık*. Sayı 23. (Eylül 2004), ss.41-45.

Eslen, Nejat. "Kıbrıs'ın Jeostratejik Önemi," *Cumhuriyet Strateji*. (18 Nisan Pazartesi), Sayı 42. ss.8-9.

Hacısalihoglu, İ.Yaşar. "Türkiye'nin Irak'ın Kuzeyinde Gerçeklerle Yüzleşme Zamanı," *Cumhuriyet Strateji*. Sayı 15. (11 Ekim 2004), s.22.

Kazancı, Hicran. "Peşmergenin Gözü Telafer'de," *Cumhuriyet Strateji*. Sayı 14. (4 Ekim 2004), s.22.

Kerkük, İzzettin. "İrak Türkleri Türk mü, Türkmen mi ?," *Kerkük Dergisi*. Sayı 4. (Mayıs 1998), ss.22-23.

Kerkük, İzzettin. "İnsan Hakları Açısından Irak'ın Durumu," *Kardaşlık*. Sayı 1. (Ocak 1999), ss.6-10.

Ketene, Sait. "İrak Türklerinde Milli Hareket Ve Şehitlerimiz," *Kerkük Dergisi*. Sayı 4. (Mayıs 1998), ss.6-7.

- Köprülü, Ziyat. “Türkmenler Ve Göç Nedenleri,” *Kerkük Dergisi*. Sayı 4. (Mayıs 1998), ss.18-19.
- Nakip, Mahir. “Kendimizi Türkmen Yazalım,” *Kardaşlık*. Sayı 23. (Eylül 2004), ss.6-8.
- Ömer, Kasım. “Kuzey Irak’ta 10 Ağustos Operasyonunun Perde Arkası,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), s.17.
- Ömer, Kasım. “Türkmenler, Kuzey Irak ve PKK,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), s.8.
- Özmen, Hasan. “Başkan Clinton ‘Irak’ın Kurtuluşu Yasasını’ Onayladı,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), ss.20-21.
- Pamukçu, Ekrem. “Türkmenlere Zoraki Göç,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), ss.18-19.
- “Bağdat’tan Zorunlu Göç,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), s.7.
- “İnsan Hakları Evrensel Beyanname,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), ss.24-26.
- “Saddam Türkmen Liderini ve Türkmen Generalini İdam Etti,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), s.3.
- “Türkmenlerin Maruz Kaldığı İhlaller,” *Türkmenelinden Notlar*. Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), ss.9-10.
- “Türkmenlerin Maruz Kaldığı İhlaller”, *Türkmenelinden Notlar*, Sayı 1. (Kasım-Aralık 1998), ss.13-15.

Röportajlar

Kemal Beyathlı (Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Başkanı), Özel Görüşme, İstanbul, 4 Ekim 2004.

Suphi Saatçi (Yüksek Mimar Prof. Dr.), Özel Görüşme, İstanbul, 4 Ekim 2004.

Sadun Köprülü (Irak Türkmen Cephesi Basın-Enformasyon ve Halkla İlişkiler Müdürü), Özel Görüşme, Ankara, 10 Şubat 2005.

Yaşar İmamoğlu (Irak Milli Türkmen Partisi [IMTP] ile Irak Türkmen Cephesi [ITC] Kurucusu), Özel Görüşme, İstanbul, 15 Nisan 2005.

Köksal Gökçe (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu [TRT] Muhabiri), Özel Görüşme, İstanbul, 18 Nisan 2005.

İnternet

Mengü, Cüneyt. *Irak'ta Başlatılan Yeni Süreçte Türkmenlerin Durumu*. 14.04.2005. www.kerkuk.net. (25.06.2005).

Özdağ, Ümit[Arşivi]. *Irak Türkmen Sorunu-Türkmen Politikası Hala Mümkün mü?*. 03.03.2005. <http://www.turksam.org/tr/yazilar.asp?kat=47&yazi=230>. (12.05.2005).

Irak'ta Demokrasi ve Irk-Mezhep İhtilafları. Irak Dosyası 9. No:23. 19.01.2005. www.obiv.org.tr. (22.04.2005).

Irak'ta Durum. Irak Dosyası 7. No:19. 10.11.2003. www.obiv.org.tr. (09.04.2005).

Irak'ta Olası Gelişmeler. Irak Dosyası 10. No:24. 23.02.2004. www.obiv.org.tr. (04.06.2005).

Irak'ta Son Gelişmeler. Irak Dosyası 12. No:29. 18.10.2004. www.obiv.org.tr. (03.05.2005).

Kuzey Irak'ta Gerçekleştirilen İnsani Yardım Faaliyetleri, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, www.iraqiturkman.org.tr/turkmen21.htmyardım. (06.06.2005).

Şii ve Kürt Ayaklanmaları. Irak Dosyası 9. No:23. 19.01.2004. www.obiv.org.tr. (09.121.2005).

iraqiturkman.org.tr.

kerkuk.net

obiv.org.tr

www.turkmencephesi.org

turkmeneli.org.tr

turkmenfront.org

turksam.org.tr

Gazete

Akşam, Sayı. 3250, 14 Ağustos 2005, Pazar.

Akşam, Sayı. 3014, 21 Aralık 2004, Salı.

Akşam, Sayı. 2945, 12 Ekim 2004, Çarşamba.

Birgün, Sayı. 273, 11 Ocak 2005, Salı.

Cumhuriyet, Sayı. 29162, 10 Ağustos 2005, Çarşamba.

Cumhuriyet, Sayı. 29154, 02 Ağustos 2005, Salı.

Cumhuriyet, Sayı. 29171, 19 Ağustos 2005, Cuma.

Cumhuriyet, Sayı. 29174, 22 Ağustos 2005, Pazartesi.

Dünden Bugüne Tercüman, 23 Aralık 2004, Perşembe.

Haber34, Sayı. 2, 10 Ocak 2005, Pazartesi.

Hürriyet, Sayı. 20462, 04 Şubat 2005, Cuma.

Hürriyet, Sayı. 20453, 26 Ocak 2005, Çarşamba.

Hürriyet, Sayı. 20347, 11 Ekim 2004, Salı.

Hürriyet, Sayı. 20630, 22 Temmuz 2005, Cuma.

Milliyet, Sayı. 20613, 21 Aralık 2004, Salı.

Milliyet, Sayı. 20855, 22 Ağustos 2005, Pazartesi.

Radikal, Sayı. 3236, 22 Ağustos 2005, Pazartesi.

Sabah, Sayı. 6944, 05 Ağustos 2005, Cuma.

Star, Sayı. 2355, 22 Ağustos 2005, Pazartesi.

Star, Sayı. 2027, 27 Eylül 2004, Salı.

Star, Sayı. 2059, 21 Aralık 2004, Salı.

Star, Sayı. 2080, 19 Kasım 2004, Cuma.

Yeni Şafak, Sayı. 3617, 11 Ocak 2005, Salı.

Televizyon

NTV Haber, 04 Temmuz 2005, Pazartesi.

TGRT Gazeteci Programı, “ITC Türkiye Temsilcisi Ahmet Muratlı canlı yayın konuğu”, 14 Ağustos 2005, Pazar.

EKLER

EK-A

IRAK TÜRKMEN CEPHESİ

Irak Türkmen Cephesi, Türkmen toplumunun en yetkili siyasi organizasyonudur. Türkmen toplumunu, ulusal ve uluslar arası platformda temsil etme yetkisi Cephe ve Cephe'nin onay verdiği kurum ve kuruluşlar tarafından yapılır. Irak'taki şartların normale dönmesi durumunda Cephe merkezi Irak içerisindeki Türkmen bölgelerinden birisine veya yasa ve teamüllerin gerekli kıldığı bölgeye taşınabilir.

TÜRKMEN CEPHESİ DAİRELERİ

1. Güvenlik Dairesi:
2. Eğitim ve Kültür Dairesi: Bu daireye bağlı 13 Türkmen okulu mevcuttur. 9 ilkokul, 2 orta okul ve 2 de lise olmak üzere hizmet vermektedirler. Kütüphane, TİKA tarafından verilen matbaa, öğrenciler için elbise dikim ve halı atölyesi de vardır.
3. Sağlık ve Sosyal Dairesi: 2 sağlık ocağı vardır, biri Erbil ve diğeri Kifri'dedir.
4. Enformasyon Dairesi: Erbil'de bölgesel televizyon ve radyo, Süleymaniye'de ve Kifri'de sadece radyo vardır. Ayrıca Silopi-Erbil arasında posta servisi yapılmaktadır.
5. Araştırma ve Planlama
6. Siyasi ve Dış İlişkiler

TÜRKMEN CEPHESİ'NE BAĞLI FAALİYET GÖSTEREN KURULUŞLAR

1. Gençler Birliği
2. Kadınlar Birliği
3. Talebe Birliği
4. Sanatçılar Birliği
5. Tüccarlar Birliği

6. Esnaflar Birliği
7. Öğretmenler Birliği
8. Veliler Birliği
9. Edebiyatçılar Birliği
10. Meslekler Birliği
11. Göçmenler Birliği
12. Türkmen Kültür Merkezi
13. Türkmeneli Spor Kulübü
14. Türkmenevi

EK-B

Irak Cumhuriyeti

İçişleri Bakanlığı
El-Tamim Vilayeti

Sayı: 6213
Tarih: 9.11.1997

Birinci Sınıf Vilayet/Vali bürosu

Kuzey Petrol Şirketi Müdürlüğü'ne Konu/Memur Nakli

Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği'nin 5624 sayılı 10.6.1997 tarihli ve İçişleri Bakanlığının 12-894 sayılı ve 28.9.1997 tarihli yazıları gereği müdürlüğünüz mensuplarının dosyaları incelenmiştir. Konu ile ilgili İçişleri Bakanlığı ile görüşülerek, Bakanlığın onayı alınarak aşağıda ad ve görev yerleri yazılı memurlar Türkmen azınlığa mensup oldukları için başka bakanlıklara nakillerinin yapılması, bir ay zarfında ilişkilerinin kesilerek sonucun tarafımıza bildirilmesi:

Sıra Adı ve Soyadı No:	Halen Çalıştığı Yer	Nakil Edilmesi İstenilen Yer
1-Yedullah Hamid Abbas Tamim	Sağlık Bölümü/Memur	Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü/El-
2- Rıza Sabir Cemil Tamim	Kontrol Bölümü/Memur	Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü/El-
3- Ekrem Fazıl Mahmut Tamim	İdari Bölüm/Memur	Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü/El-
4- Haşim Habib Kahtan	İdari Bölüm/Memur	Belediye Müdürlüğü/ El-Tamim
5- Muhammed Ubeyt Sabir	Teftiş Bölümü-Memur	Belediye Müdürlüğü/ El-Tamim
6- Aydın Celal Numan	Kuzey Gaz/ Şoför	Belediye Müdürlüğü/ El-Tamim
7- Hüseyin Şevket Gazi	İdari Bölüm/Şoför	Belediye Müdürlüğü/ El-Tamim
8- Mueyet Muhammad M. Emin	Elektrik Mühendisi	Haberleşme, Posta ve Telgraf Bölümü

Dağıtım-

- 1-İçişleri Bakanlığı 3851 sayı 2.1.1997 tarihli emirleriniz.
- 2-Petrol Bakanlığı ilişik kesme tarihi bildirilecektir.
- 3-Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü/El-Tamim Su ve Kanalizasyon Müdürlüğü/El-Tamim
- 4-Belediye Müdürlüğü/El-Tamim
- 5-Telekomünikasyon Müdürlüğü/El-Tamim

ORGENERAL
Ayad Fiteyih El-Ravi
El-Tamim Valisi

Kaynak: Türkmeneli'nden Notlar(Kasım-Aralık 1998), Yıl:1, Sayı:1, s.28.

EK-C

Irak Cumhuriyeti

İçişleri Bakanlığı
El-Tamim Vilayeti

Sayı: 6441
Tarih: 5.11.1997

Birinci Sınıf Vilayet/Vali Bürosu

El-Temim Tarım Müdürlüğü/Kamulaştırma Birinci Komisyonuna Konu/Tarım Arazisi Kamulaştırılması

3215 sayılı 12.9.1997 tarih ve 3423 sayılı 23.10.1997 tarihli yazılarınız Çiftçi Cemiyetleri/El-Temim, 765 sayılı 17.9.1997 tarihli Bakanlık talimatı. Merkez politikalara dayanarak, El Temim Tarım Müdürlüğü'ne bağlı aşağıdaki adı ve parsel numaraları yazılı personellerin açıklanan sebeplerden dolayı sözleşmelerinin fesih edilmesi ve istimlak edilmeleri. Kullanımlarının durdurulması. 25. sayılı özel yasa kapsamına giren kişilere dağıtılması uygun görülmüştür.

Sıra No	Parsel No	Ada	Kısım	Açıklama
1-Hüseyin Halef Cedu	5/1	16/Molla Abdullah	Havice/Tarım	Kararlaştırılan miktardan fazla.
2-Fazıl Adil Sultan	49/1	16/Molla Abdullah	Havice/Tarım	Mülkiyetinde 72 dönüm sulu arazi bulunmaktadır.
3-Hammadi Abit Hasan	3/43	28/Dibis	Dibis/Tarım	Tüccardır bölgede ikamet etmiyor.
4-Mehdi Zeydan Huveyt	14/29	28/Dibis	Dibis/Tarım	Üniversite öğrencisi olduğu için.
5-Haydar Ömer Muhammed	34	3/Büyük Kutan	Dibis/Tarım	Türkmen azınlığa mensup olduğu için.
6-Zeynelabidin Hüseyin Ali	433	41/Taze	Taze/Tarım	Türkmen azınlığa mensup olduğu için.
7-Abbas Hadi Cafer	382	41/Taze	Taze/Tarım	Türkmen azınlığa mensup olduğu için.
8-Hüseyin Fazıl Hamdi	448	41/Taze	Taze/Tarım	Türkmen azınlığa mensup olduğu için.
9-Muhsin Muhammed Hasan	21	32/Dakuk	Dakuk/Tarım	Türkmen azınlığa mensup olduğu için.
10-Ahmet Ekber Abdullah	215	32/Dakuk	Dakuk/Tarım	Türkmen azınlığa mensup olduğu için.

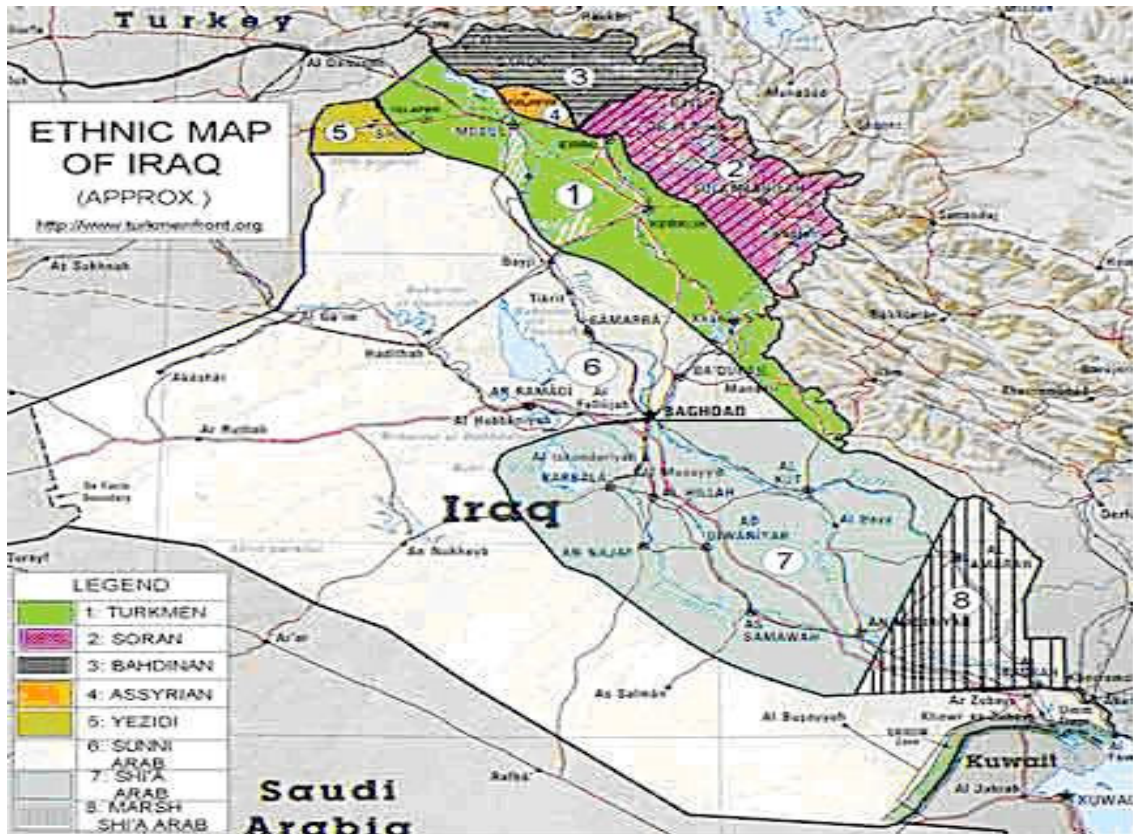
Dağıtım/

1-Çiftçi Cemiyetleri Mahalli Birliği

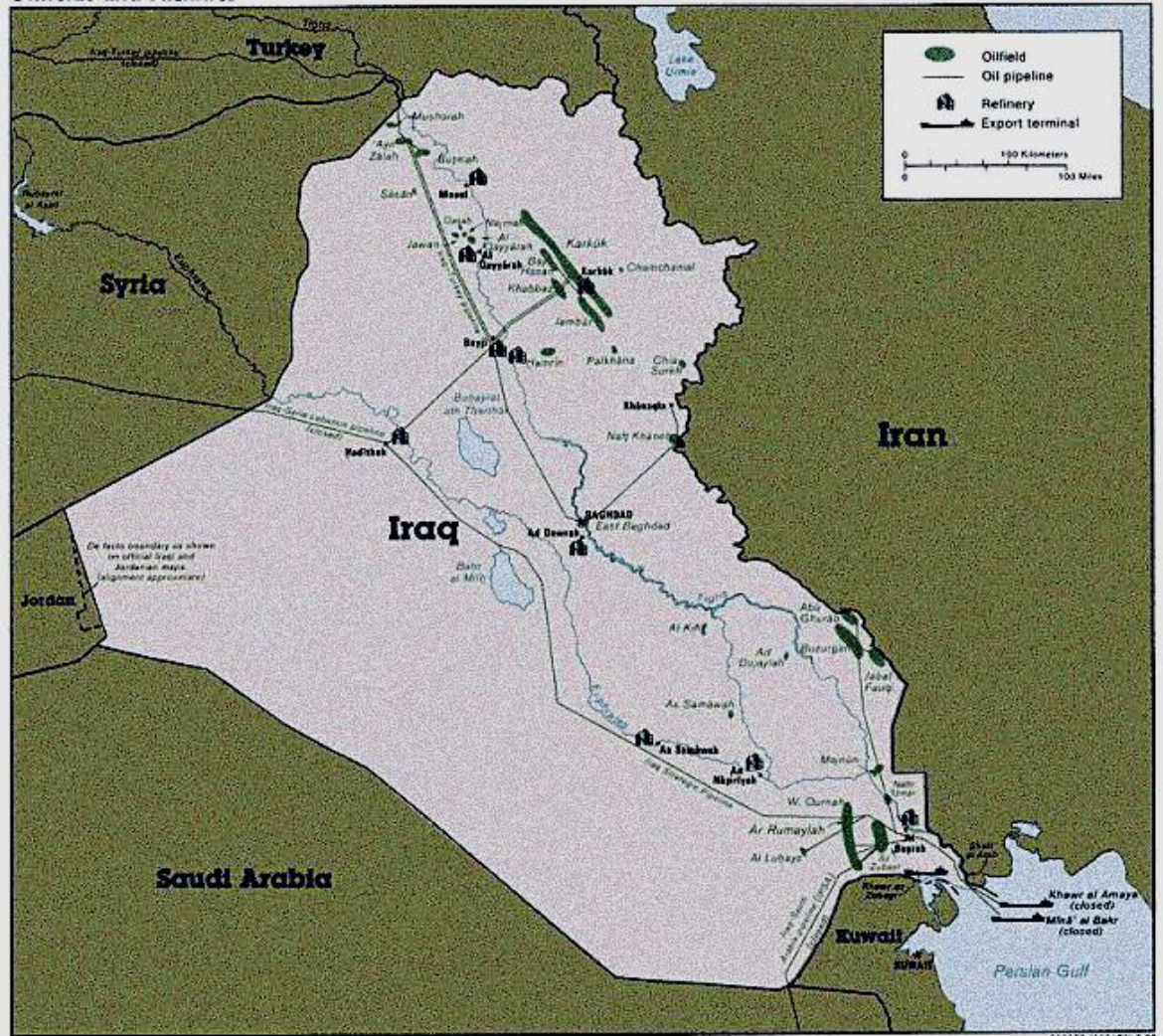
ORGENERAL
Ayad Fiteyih El-Ravi
El-Temim Valisi

Kaynak: Türkmeneli'nden Notlar(Kasım-Aralık 1998), Yıl:1, Sayı:1, s.27.

EK-D

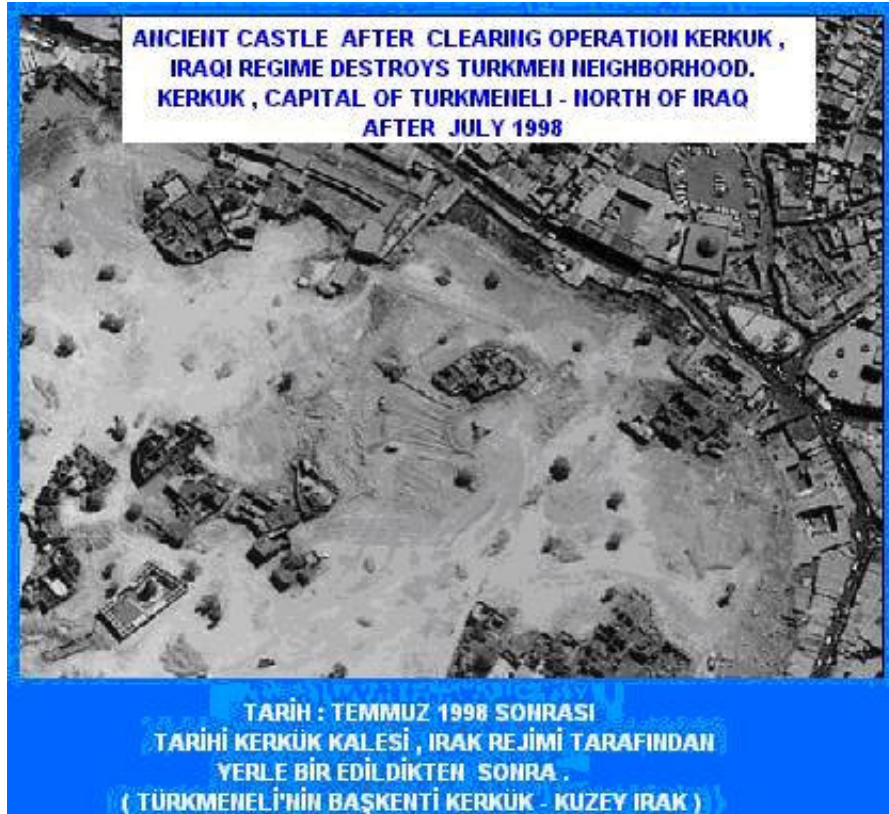
Oilfields and Facilities

EK-E

TARİH : EYLÜL 1997 ÖNCESİ.....
TARİHİ KERKÜK KALESİ , İRAK REJİMİ TARAFINDAN YIKILMADAN ÖNCE .
TÜRKMENELİ'NİN BAŞKENTİ KERKÜK - KUZEY İRAK

EK-F

Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı'nın Türkmenlere yaptığı yardımlardan bazı görüntüler

BARZANI: KERKÜK KÜRDİSTAN KENTİ

Iraklı Kürt lider Mesud Barzani, Suriye ve Irak'ta seçimlerin yapılması konusunda 'Kerkük bir Kürtistan kenti' dedi. Kerkük'ün seçimlerin yapılması için hazır olduğunu söyledi. Barzani, Kerkük'ün seçimlerin yapılması için hazır olduğunu söyledi. Barzani, Kerkük'ün seçimlerin yapılması için hazır olduğunu söyledi.

Kürtlerden taşıma oy

TALABANI İYİCE AZITTI

İşe Diyarbakır ve Antakya'yı karıştırdı

Adaylığını açıkladı

Kerkük'ün nüfusunun %10'unu Kürtler oluşturuyor

2 sene 110 bin kişi yadigar

Kerkük'ün nüfusunun %10'unu Kürtler oluşturuyor

2 sene 110 bin kişi yadigar

Kerkük'ün nüfusunun %10'unu Kürtler oluşturuyor

2 sene 110 bin kişi yadigar

KERKÜK'Ü KÜRTLESTİREMEDİK SEÇİM KÜRTLESTİRİLİNCE

Kerem Çiçek'in Kerkük'te seçimlerin yapılması için çağrısı

Kerem Çiçek'in Kerkük'te seçimlerin yapılması için çağrısı

Kerem Çiçek'in Kerkük'te seçimlerin yapılması için çağrısı

Kerem Çiçek'in Kerkük'te seçimlerin yapılması için çağrısı

Kerem Çiçek'in Kerkük'te seçimlerin yapılması için çağrısı

Kerem Çiçek'in Kerkük'te seçimlerin yapılması için çağrısı

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Irak'ta seçimin sadece adı özgür

Kerkük Stadı'nda Kürt mahallesi

Türkinlerin altın yerleşen Kürtler elektrik geçeceği nedeniyle çarşı alanlarında bir mahalle kuruldu (Lett) Stadın zemini ise araç parkı ve gözetim alanı olarak kullanıldı

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

Bize 200 bin Türkmen bulundukları dediler

'Talabani ve Barzani, Kerkük'teki seçimde onlarca ihlal taktiği uyguladı'

Irak Türkmen Cephesi (ITC), Irak'ta 30 Ocak tarihinde yapılan seçimlerde Kerkük ve civarında Kürtlerin karşıya saibe ihlallerini yerinde tespit ederek, Irak Yüksek Seçim Kurulu'na itirazda bulundu. ITC'ye göre kentte şu ihlaller yapıldı:

- Kerkük'tün yalnızca üç mahallesinde 110 bin Kürt'le Erbil ve Süleymaniye'den getirilerek oy kullanıldı.
- Kürtler, Kerkük'te kimi sandıkları çalıp oylan değiştirildi. İbni Halid'in seçim merkezi sorumlusu Mümtaz Ahmet, saldırısına uğradı. Ahmet'in sorumluluğundaki sandıklar çalınarak bilinmeyen bir yere götürüldü. Ertesi gün iade edilen sandıkların Kürt listesi birinci çıktı.
- Kerkük'te ölenler adına oy kullanıldı. Örneğin, Rahimova semtindeki Esari okulunda Hüseyin Sabir adındaki şahıs ölen babası Sabir Abdübecar yerine oy kullandı.
- Seçim günü kentler arası otobüs seyahat yasasına rağmen, Kerkük ve Süleymaniye'den Kerkük'e gelen Kürtlerin oy kullandıktan sonra Kürt asil polis sefi ve muhafız gücünü komutanın denetiminde Erbil ve Süleymaniye'ye dörtlükleri sağlandı.
- Rahimova semtinde dışarıdan getirilen Kürtlerin oy kullandıklarını sağlamak için sandıklarda oy verme işlemi belirlenmeden bir saat önce başlatıldı. Seçmenlerin bir bölümü 5'ten fazla oy kullandı.
- 2 bin Kürt muhafız da hem kendi görev yerlerinde hem de ikametgahlarında oy kullandı. ITC'nin mektubunda Kerkük dışındaki bölgelerle ilgili de önemli ihlaller iddia edildi: "400 bin nüfuslu Türkmen kenti Telafer'de yalnız iki seçim merkezi açıldı. İçin çoğu Türkmen oy kullanmadı. Tuzhumatı ilçesine bağlı Salanpapak nahiyesi ile Meftil El-Sağır ve Meftil El-Kabir köyleri Arap ve Türkmenlerin olmasına rağmen seçimleri Kürt listesi kazandı. Bunlara seçim günü Kürt muhafızlar baskın yaptı. Süleyman Kurt, Ankara

Irak'ı bölme anayasası.

Irak'ı bölme anayasası.

Irak'ı bölme anayasası.

Irak'ı bölme anayasası.

Irak'ı bölme anayasası.

Irak'ı bölme anayasası.

Irak'ı bölme anayasası.

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Patlamaya hazır bomba: Kerkük

Kerkük için endişeliyiz

Kerkük için endişeliyiz

Kerkük için endişeliyiz

Kerkük için endişeliyiz

Kerkük için endişeliyiz

Kerkük için endişeliyiz

Kerkük için endişeliyiz

Peşmerge terörü

Peşmerge terörü

Peşmerge terörü

Peşmerge terörü

Peşmerge terörü

Peşmerge terörü

Peşmerge terörü

IRAK'IN ETNİK YAPISI

Irak'ta oy kullanmaya uygun 70 milyon seçmen var. Ancak farklı görüşleri bastırarak etnik savaş nedeniyle yerinden edilmiş durumda.

Kerkük

Kürt bölgesi: Güney

Irak'ta 4 Türk askerler

Irak'ta 4 Türk askerler

Kürt 'devleti' için yeşil ışık

Kürtler kendi kaderlerini kendi tayin etmek için anayasada referandum için ilk somut adım olarak nitelendiriliyor...

ABD'li elçiden Kürtler'in

Washington Post, Küzey Irak'ta peşmergenin diğer etnik gruplar üzerinde adam kaçırmaya ve diğer yitkime faaliyetlerine giriştiğini yazdı. Habere göre yüzlerce kişi kaçırıldı.

Washington Post, Küzey Irak'ta peşmergenin diğer etnik gruplar üzerinde adam kaçırmaya ve diğer yitkime faaliyetlerine giriştiğini yazdı. Habere göre yüzlerce kişi kaçırıldı.

PEŞMERGELER KUZAY IRAK'TA TERÖR ESTİRİYOR

Washington Post, Küzey Irak'ta peşmergenin diğer etnik gruplar üzerinde adam kaçırmaya ve diğer yitkime faaliyetlerine giriştiğini yazdı. Habere göre yüzlerce kişi kaçırıldı.

Gitti Saddam, geldi milis

Irak güçlerine bağlı peşmergeleri Şii milislerin terör estirdiği öne sürüldü. Peşmerge yüzler Asuri, Keldani ve Türkmeni esir alırken, Şii milis Sünnilerle Şii rakiplerine suikast düzenli

Dünden bugüne Tercüman

Türkiye Kerkük'e GİREBİLİR

Kerkük'teki çirkin oyuna dikkat çeken Uluslararası Kriz Grubu: "Türkiye müdahale edebilir" dedi

Başbuğ Paşa: Tablo ENDİŞE VERİYOR

Helikopter düştü: 31 ABD'li öldü

IKDP'ye bombalı saldırı

TEHLİKELİ GELİŞME

KÖRFEZ'İN KİMLİK BİLEŞENİ

KÖRFEZ'İN KİMLİK BİLEŞENİ

KÖRFEZ'İN KİMLİK BİLEŞENİ

IRAK'TA SALVADOR USULÜ ÖLÜM TİMİ

ABD, El Salvador'da uyguladığı yerel ölümler yönetimini Irak'a taşıdı. Kürt ve Süi militanlardan oluşacak ölümler mangaları, dirençsiz kurtarmaya çalışacak.

TİMES GAZETESİNİN HABERİ

'SAHYUNMADA KAYBEDİYORUZ'

İNGİLİZCEDE YAYIMLANAN TİMES GAZETESİ

ABD SAVUNMA BAKANLIĞI'NA İRAK'I DİRİNCİLERE KARŞI

EL SALVADOR'DA SÖZCÜ GAZETİLERİNİN MÜCADELEDE KULLANILANLARININ ÖLÜM MANGALARI

BERKELEY

BERKELEY

BERKELEY

Irak'ta ölüm mangaları

Ölümler mangaları uzmanı Negroponte işbaşında

ABD, Irak'ta gidisat gözden geçirmek için ülkeye yeni savaş uzmanları gönderiyor. Newsweek dergisine göre, Latin Amerika'da suçlulara karşı kullanılan ölümler mangaları Irak'ta da buradaki uygulamaya geçilecek.

ABD'nin Irak Bölgesel Komutanı John Negroponte'nin adı, 1980'lerde Honduras'ta görev yaptığı dönemde ölümler mangalarıyla ilişkilendirildi.

ÖLÜM MANGALARI UZMANI

NEGROPONTE İŞBAŞINDA

NEGROPONTE

NEGROPONTE

NEGROPONTE

Yeni Şafak

AYDINLIK TÜRKİYE'NİN HABERCİSİ 11 OCAK 2005 SAHI 30 YENİ KURUŞ (300.000 TL)

TELAFER KATLIAMINDA PKK'NIN DA PARMAĞI VAR

Türkmen Danışma Meclisi Başkanı Prof. Dr. Ümit Akkoyunlu, Bursa'daki konuşmasında "Telafer katliamını yapanlar arasında Kürtler ve PKK'lılar da vardı" dedi

PKK'YI ÇIKARACAĞIZ

ABD Merkez Kuvvetler Komutan Yardımcısı Smith, Türkiye'ye PKK konusunda yardım sözü verdi: "Irak hükümetiyle birlikte çalışarak PKK'yı ülke topraklarından çıkarmaya yardım edeceğiz" dedi

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başkanı, Türkiye'ye PKK konusunda yardım sözü verdi. "Irak hükümetiyle birlikte çalışarak PKK'yı ülke topraklarından çıkarmaya yardım edeceğiz" dedi.

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başkanı

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başkanı

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın başkanı

Babil'de de toplu mezar bulundu
 Amerikan askerleri, Bağdat'ın 100 km güneyindeki Babil'de de bir isyan arasında öldürülen yüzlerce Iraklı'nın olduğu bir toplu mezar bulmuştu.

Saddam 750 bin kişiyi katletti

SIYASAL Mahkemesi Cemiyeti, 1982-2002 yılları arasında 750 bin kişiyi Saddam'ın katlettiğini açıkladı. İler bu dokümanı da söyledi. Bu listelerin dışında, Necef, Babil'in Kuzey El Bekir semti, Basra'nın Zubeyr bölgesi...

Türkmeneli'nden

Notlar

YIL: 1 SAYI: 1 KASIM - ARALIK 1998

- İnsan Hakları 50. yıl dönümü münasebetiyle
- Irak'ın Kürtlerimize Zoraklılığı
- Kürtler Federasyonu; Kürtlerin mi, Türkmenlerin mi?
- TBMM'de Kuzey Irak ve Türkmenler Tartışıldı
- 10 Ağustos Operasyonu Perde Arkası
- B.M. ta İnsan Hakları Raporlarında Türkmenler

TÜRKMENLER KUZAY IRAK VE PKK

*İnsan Hakları 50. yıl dönümü münasebetiyle
 Kerkük'te Mart 1991'de Bağdat Yönetimi katliamı*

EK-H

14 TEMMUZ 1959 KERKÜK KATLIAMINDA ÖLDÜRÜLEN TÜRKMENLERİN BAZILARI

- 1- Ata Hayrullah (Albay)
- 2- İhsan Hayrullah (Yarbay Doktor)
- 3- Selahattin Avcı (İş adamı)
- 4- Mehmet Avcı (Memur)
- 5- Nihat Fuat Muhtar (Öğretmen)
- 6- Cihat Fuat Muhtar (Öğrenci)
- 7- Emel Fuat Muhtar (Öğrenci 12 yaşında)
- 8- Kasım Neftçi (Arazi Sahibi)
- 9- Ali Neftçi (Serbest Meslek)
- 10- Osman Hıdır (Esnaf)
- 11- Cahit Fahrettin (Öğrenci)
- 12- Zuhur İzzet Casım Çaycı (Esnaf)
- 13- Şakır Zeynel (Esnaf)
- 14- Gani Nakip (Memur)
- 15- Kemal Abdulsamat (Mühendis)
- 16- Fatih Yunus Ali (Teknisyen)
- 17- Cuma Kamber (Teknisyen)
- 18- Enver Abbas (Öğrenci)
- 19- Kazım Abbas Bektaş (Öğrenci)
- 20- Hacı Necmettin Abdullah (Serbest Meslek)
- 21- Hasib Ali (İşçi)
- 22- Nurettin Aziz (İşçi)
- 23- İbrahim Ramazan (Tamirci)
- 24- Abdulhalik İsmail (Öğrenci)
- 25- Abdullah Ali Bayatlı (Teknisyen)

- 26- Selahattin Kayacı (İşçi)
 - 27- Abbas Kadir (Öğrenci)
 - 28- Selahattin Köprülü (Polis)
 - 29- İbrahim Hemze (Kasap)
 - 30- Adil Abdülhamit (Öğretmen)
 - 31- Abdullah Ahmet (İşçi)
 - 32- Habib Ali
 - 33- Abdugani Seyit Mehmet
 - 34- Sadık Kaleli
 - 35- Halil Şakır (Serbest Meslek)
 - 36- Salah Terzi (Serbest Meslek)
- Adı bilinmeyen yaşlı bir ev hanımı da katledilmiştir.*

* Irak Türkmen Cephesi Basın-Enformasyon ve Halkla İlişkiler Müdürü Sadun Köprülü ile Özel Görüşme, 10 Şubat 2005.

EK-I

ALTUNKÖPRÜ KATLIAMINDA ÖLDÜRÜLEN TÜRKMENLERİN BAZILARI

- 1- Ahmet Köprülü(1948),
- 2- Hazım Enver Abdullah(1962),
- 3- Atilla Ahmet Enver(1976),
- 4- Turan Ahmet Enver(1974),
- 5- Adnan Halit Menden(1958),
- 6- Mehmet Halit Menden(1952),
- 7- Oğuz Semi Emin(1983),
- 8- Cengiz Mazlum Nuri(1968)
- 9- Mensur Mazlum Nuri(1967),
- 10- Nuri Mazlum Nuri(1971),
- 11- Ahmet Enver Abdullah(1942),
- 12- Hani Mithat İzzet(1970),
- 13- Isam Mithat İzzet(1964),
- 14- Amir Mithat İzzet(1960),
- 15- Melik Faysal Süleyman(1966),
- 16- Şalan Faysal Süleyman(1967),
- 17- Abbas Salih Sait(1973),
- 18- Abdullah Kahya(1973),
- 19- Ali Abdullah Kahya(1974),
- 20- Abdulselem Reşit Hasan(1966),
- 21- Adil Bayız Hurşit(1972),
- 22- Ali Hüseyin Abbas(1973),
- 23- Atilla Nasıh Bezirgan(1968),
- 24- Ayat Kadir Rahman(1966),
- 25- Aziz Ali Sait(1955),
- 26- Aziz Tacıl(1953),
- 27- Cebbar Sıdık(1957),
- 28- Celil Fethi Mehmet(1945),

- 29- Cemal Ahmet Ferac(1962),
- 30- Cemal Şükür Sait(1964),
- 31- Cevdet Haydar Behram(1959),
- 32- Çetin Esat Behçet(1974),
- 33- Erdal İhsan Mahmut(1972),
- 34- Erşat Hurşit Reşit(1955),
- 35- Eyüp Salah Sait(1975),
- 36- Fazıl Cihat Fettah(1954),
- 37- Halil Fettah(1945),
- 38- Halil Fethi Mehmet(1956),
- 39- Hamit Garip(1942),
- 40- Haşim Haydar(1968),
- 41- Haşim Mehmet Tavik(1966),
- 42- Kasım Mehmet Tavik(1962),
- 43- Haydar Gaydan(1956),
- 44- Hışam İhsan Ali(1971),
- 45- Hüseyin Ali Ahmet(1958),
- 46- Hüseyin Ali Ekber(1965),
- 47- İhsan Ali Feyzullah(1932),
- 48- İhsan Mahmut Veli(1940),
- 49- Mehmet Reşit Veli(1925),
- 50- İmat Mehmet Reşit(1960),
- 51- Isam Osman Cemil(1964),
- 52- İsmail Şükür(1973)
- 53- Yıldırım Kakıl Kerim(1979)
- 54- Mahmut Attar(1940)
- 55- Mehmet Selim(1982)
- 56- Mustafa Süleyman(1974)
- 57- İskender Ali(1957)
- 58- Necat Teki(1967)
- 59- Necip Sait Salih(1957)

- 60- Nevzat Kadir Rahman(1968)
- 61- Nihat Abdülkerim Ali(1965)
- 62- Nizamettin Şükür Hamdı(1958)
- 63- Nurettin Terzi ve iki çocuğu
- 64- Orhan Hamit-1967
- 65- Osman Cemil-1930
- 66- Ömer Hurşit Salih-1936
- 67- Amir Ömer Hurşit-1954
- 68- Sabah Ahmet Hamdı-1944
- 69- Saddam Reşit Hasan -1971
- 70- Saib Tatar Kadir-1955
- 71- Salah Sait Salih-1938
- 72- Sattar Rahman Aziz-1945
- 73- Suud Hattap Osman-1967
- 74- Şahap Ahmet Ferac-1961
- 75- Şahin Nasıh Bezirgan-1975
- 76- Şükür Hamdı Mehmet(1932)
- 77- Tarik Bayız Hurşit(1963)
- 78- Adnan Bayız Hurşit(1964)
- 79- Yaşar Hamit Abdurrahman(1965)
- 80- Zeim İsmail Hasan (1961)
- 81- Zeynel Abdın Fazıl (1946)
- 82- Zeynel Abdın İbrahim(1975)
- 83- Hasip Müşir Rıza-1953
- 84- Abdurrahman Müşir Rıza(1995)
- 85- Selam Reşit(1954)
- 86- Nedim Reşit(1965)
- 87- Hışam İhsan Ali Rıza(1957)
- 88- İhsan Ali Rıza(1958)
- 89- Mahmut Reşit(1954)
- 90- Cünit Seat Behçet(1972)

- 91- Cemil Süleyman Abbas(1983)
- 92- Kemal Sabır Ahmet(1981)
- 93- Sezer Cuma Yasin(1978)
- 94- Secide Hışam Tüfik(1975)
- 95- Şükriye Semin Hasan(1944)
- 96- Bedriye Halit(1936)
- 97- Şamil Abdulrahim(1947)
- 98- Kabil Abbas Burhan(1928)
- 99- Rüştü Halil(1967)
- 100- Nazar Mehdi(1957)
- 101- Ercuman Kaylan Mehmet(1956)
- 102- Abdul Mecit Abdul Kerim(1941)
- 103- Adıl Ömer Hurşit(1965)
- 104- Mehmet hac Halil(1968)
- 105- Rüştü hac Halil(1967)
- 106- Nazar Mahdi(1957)
- 107- Ayat Müşir(1970)
- 108- Orhan hac Ekram(1971)
- 109- Fatih Nefi(1956)
- 110- Hüsamettin hac Nuri Behçet(1952)
- 111- Mehmet Hac Nuri(1955)
- 112- Selahattin Köprülü
- 113- Kemal Abdul Semet Ferit
- 114- Muzaffer Müzhir(1962)
- 115-Abdul Kadir Esat (1932)*

* Irak Türkmen Cephesi Basın–Enformasyon ve Halkla İlişkiler Müdürü Sadun Köprülü ile Özel Görüşme, 10 Şubat 2005.

EK-İ

TİSİN TÜRKMENLERİNDEN İDAM EDİLENLERİN BAZILARI

- 1- İbrahim Ekber Necef Hüseyin, 1957 Kerkük doğumlu. Asker. Tisin'de 1982 yılında kurşuna dizilerek idam edildi.
- 2- Kasım Necef Hüseyin, 1947 doğumlu. Asker(Binbaşı). 1997 yılında kurşuna dizilerek idam edildi.
- 3- İhsan Abdulrahman, 1960 Kerkük doğumlu.Lise öğrencisi 1982 yılında işkenceyle idam edildi.
- 4- İhsan Kemal Mehdi, 1957 doğumlu enstitü mezunu, 1982 yılında işkenceyle idam edildi.
- 5- İhsan Mehmet Ali Haydar, 1958 Kerkük doğumlu, yüksek öğrenim öğrencisi, 1984 yılında boğularak öldürülmüştür.
- 6- Casım Mehmet Ali Haydar, 1966 Kerkük doğumlu, lise öğrencisi, 1984 idam edildi.
- 7- İhsan Haşim Paşa Aziz, 1955 Kerkük doğumlu, serbest meslek, 1982 tarihinde idam edildi.
- 8- Ahmet Hasan Ekber Boyacı, 1955 Kerkük doğumlu, Polis, 1982 yılında idam edildi.
- 9- Ahmet Arap, 1959 Kerkük doğumlu, Asker, 1982 tarihinde idam edildi.
- 10- Hasan Arap, 1961 Kerkük doğumlu, Öğrenci, 1982 yılında idam edildi.
- 11- Ahmet Ali Üryan, 1957 doğumlu, enstitü mezunu, 1982 yılında idam edildi.
- 12- Ahmet Mehmet Ali Kahya, 1936 doğumlu, Öğretmen, 1981 yılında idam edildi.
- 13- İsmail Mustafa Ahmet, 1957 doğumlu, Asker(Binbaşı), 1988 yılında idam edildi.
- 14- Ahmet Mustafa Ahmet, 1952 doğumlu, Asker(Binbaşı), 1981 yılında idam edildi.
- 15- Ahmet Vali Bektaş, 1962 doğumlu, Asker, 1986 yılında idam edildi.
- 16- Mehmet Vali Bektaş, 1959 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.
- 17- İsmail İbrahim Mehmet, 1952 doğumlu, Mühendis, 1981 yılında idam edildi.
- 18- Ekber Ali Behrem, 1956 doğumlu, Memur, 1982'de idam edildi.
- 19- Hıdır Ali Merdan, 1932 doğumlu, Öğretmen,1982'de idam edildi.
- 20- Ümran Hıdır Ali Merdan, 1950 doğumlu, 1981'de işkenceyle idam edildi.
- 21- Ahmet Ali Üryan, 1976 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.

- 22- Akber Ali Merdan, 1930 doğumlu, işçi, 1982 yılında idam edildi.
- 23- Enver Abul Kerim Abd Semet, 1966 doğumlu, 1991 yılında kurşuna dizilerek öldürüldü.
- 24- Behaddın Eşref Süleyman, 1986 yılında idam edildi.
- 25- Tahsin Esğer, 1958 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.
- 26- Casım Mehmet Ferhan, 1953 doğumlu, Memur, 1982 yılında idam edildi.
- 27- Casım Nureddin, 1961 doğumlu, 1982 tarihinde idam edildi.
- 28- Cafer Ahmet, 1960 doğumlu, Asker, 1982 yılında idam edilmiştir.
- 29- Cafer Kazım Musa, 1952 doğumlu, Memur, 1982 yılında idam edildi.
- 30- Cemal Ekber, 1956 doğumlu, Polis, 1982 yılında idam edildi.
- 31- Cemal Cebbar Koyucu, 1958 doğumlu, Asker, 1981 yılında idam edildi.
- 32- Mikdad Cebbar Koyuncu, 1955 doğumlu, 1981 yılında idam edildi.
- 33- Cuma Hüseyin Hayri, 1959 doğumlu, 1982 idam edildi.
- 34- Cuma Sakı, 1950 doğumlu, işçi, 1982 yılında idam edildi.
- 35- Cuma Kazım Salman, 1953 doğumlu, Öğretmen, 1981 yılında idam edildi.
- 36- Kasım Kazım Salman, 1942 doğumlu, Memur, 1982 yılında idam edildi.
- 37- Musa Kazım Salman, 1957 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.
- 38- Cuma Kemal Bayatlı, 1958 doğumlu, Memur, 1982 yılında idam edildi.
- 39- Cevat Zeynelabdın Müsavi, 1958 doğumlu, Enstitü mezunu, 1983'te idam edildi.
- 40- Haşım Zeynelabdın, 1953 doğumlu, Polis, 1982'de yılında idam edildi.
- 41- Cevat Kamber, 1958 doğumlu, Asker, 1987 yılında öldürüldü.
- 42- Cevat Hadi Ali, 1964 doğumlu, enstitü mezunu, 1987 yılında öldürüldü.
- 43- Ali İlyas, 1917 doğumlu, 1980 yılında vurularak öldürüldü.
- 44- Hasan Bakı Bahlul, 1940 doğumlu, öğretmen, 1982 tarihinde öldürüldü.
- 45- Hasan Abbas Bahlul, 1974 doğumlu, Asker, 1982 yılında öldürüldü.
- 46- Hasan Ali, 1959 doğumlu, enstitü mezunu, 1982 tarihinde idam edildi.
- 47- Hüseyin Hasan Süleyman, 1960 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.
- 48- Hüseyin Haydar Halil, 1961 doğumlu, tıp fakültesi öğrencisi, 1982 tarihinde idam edildi.
- 49- Hüseyin Haydar Abbas, 1968 doğumlu, Asker, 1987'de idam edildi.
- 50- Hüseyin Zeynel Abdın, 1952 doğumlu, öğretmen, 1982 idam edildi.

- 51- Hüseyin Aşur, 1969 doğumlu, Asker, 1988 yılında idam edildi.
- 52- Hüseyin Ali Davut, 1957 doğumlu, Polis, 1982 yılında idam edildi.
- 53- Hüseyin Ali Hadi Rauf, 1955 doğumlu, Ziraat mühendisi, 1982 yılında idam edildi.
- 54- Abdur El- Emir Ali Hadi Rauf 1958 doğumlu, Asker, 1982 yılında idam edildi.
- 55- Muhsin Ali Hadi Rauf, 1964 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.
- 56- Ali Ekber Rauf , 1948 doğumlu, Avukat, 1981 yılında idam edildi.
- 57- Hüseyin Fazıl Sadık, 1952 doğumlu, öğretmen, 1982 yılından bu yana kayıp.
- 58- Abbas Fazıl Sadık, 1954 doğumlu, Din bilgini 1979 yılında idam edildi.
- 59- Abd El Emir Fazıl Sadık, 1948 doğumlu, Asker, 1987 yılında kurşuna dizilerek idam edildi.
- 60- Hamdı Hurşit Mehemet Ali, 1954 doğumlu, Memur, 1982 yılında idam edildi.
- 61- Hemze Ahmet Bayatlı, 1930 doğumlu, petrol memuru, 1982 yılında idam edildi.
- 62- Halil Fahri Ali Çavuş, 1953 doğumlu, Memur, 1981 yılında işkenceyle öldürüldü.
- 63- Rıza Reşit Mehmet, 1946 doğumlu, öğretmen, 1981 yılında boğularak idam edildi.
- 64- Mehmet Reşit Mehmet, 1966 doğumlu, 1987 yılında öldürüldü.
- 65- Rıza Murtaza, 1956 doğumlu, Polis, 1982 yılında boğularak öldürüldü.
- 66- Mehmet Murtaza, 1953 doğumlu, işçi, 1982 yılında idam edildi.
- 67- Zeki Mehmet Ali, 1959 doğumlu, lise mezunu, 1982 yılında boğularak idam edildi.
- 68- Zeynel Abdın Şükür1945 doğumlu, Asker, 1987 tarihinde öldürüldü.
- 69- Sefil Gaip Mehdi, 1938 doğumlu, matematik öğretmeni, 1981 yılında idam edildi.
- 70- Haşim Gaip Mehdi 1949 doğumlu, ziraat mühendisi, 1982 tarihinde idam edildi.
- 71- Şükür Mahmut Bayatlı, 1964 doğumlu, lise mezunu, 1987 yılında öldürüldü.
- 72- Şahap Ahmet, 1954 doğumlu, öğretmen, 1982 tarihinde idam edildi.
- 73- Sabah Mavlut Mehmet, 1953 doğumlu, öğretmen, 1984 yılında idam edildi.
- 74- Suphi Bakır, 1959 doğumlu, enstitü mezunu, 1982 tarihinde idam edildi.
- 75- Suphi Fazıl, 1962 doğumlu lise öğrencisi, 1982 yılında idam edildi.
- 76- Safa Sakı Vali, 1945 doğumlu, 1982 yılında idam edildi.
- 77- Aşur Hasan Heneş, 1957 doğumlu, Polis, 1982 yılında idam edildi.
- 78- Haç Abbas Ahmet Musullu, 1942 doğumlu, banka memuru, 1981 yılında idam edildi.
- 79- Abbas Cemal, 1957 doğumlu, lise mezunu, 1982 yılında idam edildi.

80- Abbas Sakı Hıdır, 1982 doğumlu, Asker, 1984 yılında kurşuna dizildi.

81- Abbas Sefer Bayatlı, 1969 doğumlu, 1987 yılında kurşuna dizildi.

82- Abdur Emir Fazıl Sadık, 1948 doğumlu, Asker, 1987 tarihinde kurşuna dizilerek idam edildi.

83-Zeynep Tisinli, 1942 doğumlu, ev hanımı, 1991 yılında kurşuna dizilerek öldürüldü.*

* Irak Türkmen Cephesi Basın-Enformasyon ve Halkla İlişkiler Müdürü Sadun Köprülü ile Özel Görüşme, 10 Şubat 2005.
